

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı

MASALLAR ARACILIĞIYLA DEĞERLERİN KÜLTÜREL İLETİLER
OLARAK AKTARIMI

Yasemin ŞEKER

(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2024

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı

MASALLAR ARACILIĞIYLA DEĞERLERİN KÜLTÜREL İLETİLER
OLARAK AKTARIMI

THE TRANSMISSION OF VALUES AS CULTURAL MESSAGES THROUGH
FAIRY TALES

Yasemin ŞEKER

(Yüksek Lisans Tezi)

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Asuman AHMED ABDO SHABAN

İkinci Danışman
Doç. Dr. Ash FİŞEKCİOĞLU

İstanbul, 2024

**Tüm kullanım hakları
M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.
© 2024**

ONAY

Yasemin ŞEKER tarafından hazırlanan “Masallar Aracılığıyla Değerlerin Kültürel İletiler Olarak Aktarımı” konulu bu çalışma .../.../2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

TEZ DANIŞMANI: Prof. Dr. Asuman AHMED ABDO SHABAN

JÜRİ ÜYESİ: Doç. Dr. Nermin ÖZCAN ÖZER

JÜRİ ÜYESİ: Dr. Öğr. Üyesi Nesrin ALTUN

ETİK BEYAN

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda,

-Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi.

-Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi.

-Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

01/08/2024

(İmza)

Ad SOYAD

Yasemin ŞEKER

ÖZGEÇMİŞ

2004-2008 Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü,
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı- Lisans Eğitimi

2022-2024 Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim
Dalı- Yüksek Lisans Eğitimi

2008- Hâlen MEB’de Türkçe Öğretmeni

ÖNSÖZ

Masallar, insanlık tarihinin derinliklerinden günümüze kadar uzanan ve farklı kültürlerde önemli bir rol oynamış olan sözlü gelenek ürünleridir. Toplumların değerlerini, normlarını, inançlarını ve tarihlerini yansıtan masallar, kuşaktan kuşağa aktarılırken kültürel kimliğin korunmasına ve yeniden üretilmesine yardımcı olur.

Teknolojinin gelişmesiyle bireyler toplumdan uzaklaşmakta. İnsan ilişkileri zayıflamakta, bireysellik ön plana çıkmaktadır. Bireyselliğin önem kazanması birtakım değerlerin de zamanla yok olmasına yol açmaktadır. Bu durumda değerler okul çağından itibaren eğitimin içinde, öğrencilere sezdirilerek, içselleştirilerek verilmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı da değerlerin kazandırılmasına yönelik Türkçe Dersi Öğretim Programında kök değerlere yer vermiştir.

Araştırmamızın odak noktası, masalların kültürel iletileri barındırdığı, bu iletileri nasıl aktardığı ve bu iletilerin zaman içinde nasıl değişebileceği konusunda bir incelemedir. Küreselleşme, teknolojik ilerlemeler ve modern toplumların değişen ihtiyaçları gibi faktörlerin, masalların ilettiği mesajların yorumlanma biçimini nasıl etkilediğini anlamak, bu çalışmanın önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Pertev Naili Boratav'ın "*Az Gittik Uz Gittik*" kitabından seçilen kök değerleri içeren masalların verdiği mesajlar, işlediği temalar bakımından kök değerleri aktarmada derslerde kullanılabilirliği ele alınmıştır.

Çalışmanın amacı, masalları kültürel iletileri aktarmada bir araç olarak kullanarak, masalların kültür aktarımındaki rolünü anlamak ve analiz etmektir. Masalların neden bu kadar güçlü bir araç olarak kabul edildiği, nasıl kuşaktan kuşağa aktarıldığı ve toplumlar arasında nasıl bir bağ oluşturduğu gibi soruları ele alarak, masalların derinliğini ve önemini ortaya koymayı hedefliyoruz. Sonuç olarak, bu çalışmanın masalların kültürel iletileri barındırması ve bu iletilerin modern toplumların kültürel mirası koruma ve yeniden keşfetme çabalarına nasıl katkıda bulunabileceğimizi anlamamıza yardımcı olmasını hedefliyoruz. Tez süresince akademik, sosyal açıdan bilgisini ve tecrübesini esirgemeyen, bana her konuda desteğini hissettiren değerli danışman hocam Prof. Dr. Asuman AKAY AHMED'e, tez yazma sürecimde ikinci danışmanım olarak, bana destek olan kıymetli hocam Doç.Dr. Aslı FİŞEKÇİOĞLU'na çok teşekkür ediyorum.

ÖZET

Masallar, kültürel unsurları içeren edebî türdür. Edebî türler içinde çocuklara en çok hitap eden türlerden olması sebebiyle bu çalışmada masallar kullanılmıştır ve masalların kültürel iletileri aktarmada rolünü araştırmayı amaçlamaktadır. Pertev Naili Boratav'ın *Az Gittik Uz Gittik* kitabından seçilen kök değerleri içeren masallar seçilmiş, verdiği mesajlar, işlediği temalar bakımından çeşitli etkinlik örnekleriyle, kök değerleri aktarmada derslerde kullanılabilirliği ele alınmıştır.

Değerler, toplumsal bir varlık olan insanın günlük hayatta insan ilişkilerinde ortaya koyduğu tavırlarda tercihlerini yansıtır. Değerler insan davranışlarına rehberlik eder. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı, öğretim programlarında kök değerlere yer vermiştir. Kök değerler bir toplumun yaşam tarzını, inançlarını ve değerlerini yansıtır. Masallar da bir toplumun tarihini, geleneklerini ve değerlerini gelecek nesillere aktarmada önemli bir rol oynar. Aynı zamanda, masallar, toplumun kolektif kimliğini güçlendirir ve bir arada tutucu bir güç olarak işlev görür. Masallar, farklı kültürler arasında anlayışı artırabilir ve empati kurmayı teşvik edebilir. Kültürel farklılıkları vurgulamak yerine, ortak insan deneyimlerini vurgulayarak insanları bir araya getirebilirler. Bu çalışma, masalların kültürel iletileri aktarmada etkisini incelemek ve değer eğitiminin masallar aracılığıyla gerçekleştirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Sonuçlar, masalların kültürel bağlamda önemli bir iletişim aracı olduğunu ve kök değerlerin bu iletişimde merkezi bir rol oynadığını göstermektedir. Masallar, kültürel iletişimde güçlü bir araç olarak kabul edilmelidir. Bu çalışma, masalların kültürel çeşitlilik ve anlayışı teşvik etmede önemli bir rol oynayabileceğini vurgulamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Masal, Çocuk Edebiyatı, Değer Eğitimi, Kök Değerler.

ABSTRACT

Fairy tales are a literary genre that includes cultural elements. Fairy tales have been used in this study because they are one of the most appealing genres for children among literary genres and it aims to investigate the role of fairy tales in conveying cultural messages. Fairy tales containing root values selected from the book *Az Gittik Uz Gittik* by Pertev Naili Boratav were selected, the messages he gave, various examples of activities in terms of the themes he handled, their usability in the lessons in transmitting root values were discussed.

Values reflect the preferences of humans, who are social beings, in their attitudes towards human relations in daily life. Values guide human behaviour. For this reason, the Ministry of National Education has included root values in its curriculum. Root values reflect a society's lifestyle, beliefs and values. Fairy tales also play an important role in transferring the history, traditions and values of a society to future generations. At the same time, fairy tales strengthen the collective identity of society and act as a holding force together. Fairy tales can increase understanding and encourage empathy between different cultures. Rather than emphasizing cultural differences, they can bring people together by emphasizing common human experiences. This study examines the effect of fairy tales in conveying cultural messages and emphasizes the importance of carrying out value education through fairy tales.

Document review, one of the qualitative research methods, was used in the research. The results show that fairy tales are an important means of communication in a cultural context and that root values play a central role in this communication. Fairy tales should be considered a powerful tool in cultural communication. This study highlights that fairy tales can play an important role in promoting cultural diversity and understanding.

Key Words: Fairy Tale, Children's Literature, Value Education, Root Values.

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
ETİK BEYAN.....	ii
ÖZGEÇMİŞ.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
1. BÖLÜM GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Araştırmanın Amacı.....	2
1.3.Araştırmanın Önemi	3
1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.5.Araştırmanın Varsayımları.....	4
1.6.Araştırmanın Tanımları.....	4
2. BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1. Dil Nedir?	5
2.2.Kültür ve Eğitim	9
2.3. İleti Kavramı.....	15
2.3.1. Kültürel İleti	15
2.4.Edebiyat.....	17
2.4.1.Sözlü Edebiyat.....	17
2.4.2. Çocuk Edebiyatı	20

2.5. Masal	23
2.5.1. Masalın Tanımı ve Yapısı	23
2.5.2. Masal Türleri ve Özellikleri	26
2.5.3. Çocuk Edebiyatı ve Masal	33
2.5.4. Masalın Eğitimdeki Yeri ve Önemi	35
2.5.5. Kültür ve İletişim İlişkisi	45
2.5.6. Türkçe Ders Kitaplarında Kullanılan Masallar	49
2.6. Değerler Eğitimi	50
2.6.1. Değer ve Değerlerin Özellikleri	51
2.6.2. Değerler Eğitimi veya Değer Aktarımı	57
2.6.3. Değerlerin Sınıflandırılması	59
2.6.4. Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar	63
2.6.5. Değerler Eğitimi Sürecinde Kullanılabilecek Öğretim Yöntem ve Teknikleri	66
2.6.6. Türkçe Dersi Öğretim Programında Değerler Eğitimi	71
2.6.7. Kök Değerler	73
2.6.8. Kültür-Değer İlişkisi	75
2.7. Pertev Naili Boratav ve Az Gittik Uz Gittik	76
2.7.1. Pertev Naili Boratav Kimdir?	76
2.7.2. Az Gittik Uz Gittik	76
3. BÖLÜM YÖNTEM	78
3.1. Araştırmanın Modeli	78
3.2. Evren ve Örneklem	79
3.3. Veri Toplama Araçları	79
3.4. Verilerin Analizi	79
4. BÖLÜM: BULGULAR	79
1-ADALET (AYI İLE TİLKİ)	82

2-DOSTLUK (TİLKİ İLE YILAN)	86
3-DÜRÜSTLÜK (ÜÇ BİLECENLER).....	90
4-SABIR (DÜNYA GÜZELİ)	95
5-ÖZ DENETİMLİ OLMAK (TELLİ TOP)	99
6-SAYGI (DEV BABA)	103
7-SEVGİ (İLİK SULTAN)	107
8-SORUMLULUK (DÜNYA GÜZELİ)	112
9-VATAN SEVGİSİ (PAPAĞAN MASALI).....	116
10-YARDIMSEVERLİK (KOCA NİNE İLE TİLKİ MASALI)	121
5. BÖLÜM SONUÇ	126
5.1. Sonuç ve Tartışma	126
5.2. Öneriler.....	128
KAYNAKÇA.....	130
EKLER	145
1-AYAĞINA DİKEN BATAN KARGA	145
2-KOCA NİNE İLE TİLKİ.....	147
3-AYI İLE TİLKİ	149
4-YOLCU İLE YILAN	151
5-TİLKİ İLE YILAN.....	153
6-GÖĞSÜ KINALI SERÇE.....	154
7-DEV-BABA	154
8-ÜÇ-BİLECENLER	161
9-TELLİ-TOP.....	163
10-İLİK-SULTAN	164
11-CAN-KUŞU, ÇOR-KUŞU	167
12-BALIKÇI GÜZELİ	172
13-HIZIR	173

14-DÜNYA-GÜZELİ.....	174
15-PAPAĞAN.....	177
16- EŞEK KAFASI.....	181
17-ÜŞENGECİ.....	186
18-TIK SOPAM.....	190

KISALTMALAR

Akt. : Aktaran

ed. : Edebiyat

TDK : Türk Dil Kurumu

TDÖP : Türkçe Dersi Öğretim Programı

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

Kök Değerleri İçeren Masal Adlarının Kısaltmaları:

DBK : Ayağına Diken Batan Karga

KNİT : Koca Nine ile Tilki

AİT : Ayı ile Tilki

YİY : Yolcu ile Yılan

TİY : Tilki ile Yılan

GKS : Göğsü Kınalı Serçe

DB : Dev Baba

DG : Dünya Güzeli

CKÇK : Can Kuşu, Çor Kuşu

P : Papağan

EK : Eşek Kafası

Ü : Üşengeç

TT : Telli Top

İS :İlik Sultan

BG :Balıkçı Güzeli

H :Hızır

TS :Tık Sopam

ÜB :Üç Bilecenler

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkçe Ders Kitaplarında Kullanılan Masallar	50
Tablo 2. Kök Değerler	74
Tablo 3. Az Gittik Uz Gittik'ten Seçilmiş Kök Değerleri İçeren Masallar	81

1. BÖLÜM GİRİŞ

1.1.Problem Durumu

Masallar, nesilden nesile aktarılan, kültürel değerlerin, normların ve toplumsal bilincin taşıyıcısı olarak önemli bir rol oynar. Bu anlatılar, hem çocuklar hem de yetişkinler için eğitici ve eğlenceli bir içerik sunarken, aynı zamanda toplumun ortak değerlerini ve inançlarını pekiştirmeye yardımcı olur. Masalların değer aktarımındaki bu kritik rolü, onların sadece eğlence aracı olmanın ötesinde, kültürel kimliği şekillendiren ve sürdüren önemli araçlar olduğunu göstermektedir (Bettelheim, 1976).

Masalların, çocukların ahlaki ve sosyal gelişiminde oynadığı rol üzerine yapılan çalışmalar, bu anlatıların çocuklara temel değerleri öğretme ve onları toplumun kabul gören normlarına yönlendirme potansiyelini vurgulamaktadır (Zipes, 1997). Masallar aracılığıyla aktarılan değerler arasında dürüstlük, cesaret, adalet, yardımseverlik, sabır ve sevgi gibi evrensel temalar bulunmaktadır. Bu değerler, çocukların ahlaki gelişimlerine katkıda bulunurken, aynı zamanda onların sosyal becerilerini geliştirmekte ve toplum içindeki rollerini anlamalarına yardımcı olmaktadır (Tatar, 2003).

Bununla birlikte, masalların değer aktarımı üzerindeki etkisi, anlatının içeriği ve anlatım biçimi ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle farklı kültürlerle ait masallar, o kültürün özgün değerlerini ve normlarını yansıtmakta ve bu değerlerin yeni nesillere aktarılmasında kilit rol oynamaktadır. Örneğin, Doğu masallarında sıkça rastlanan bilgelik ve sabır temaları, Batı masallarında daha çok bireysel özgürlük ve macera arayışı temaları ile karşılaştırıldığında, kültürel farklılıkların değer aktarımındaki rolünü ortaya koymaktadır (Propp, 1968).

Masalların kültürel değerlerin aktarımı üzerindeki etkisini incelemek, bu anlatıların eğitici ve sosyal işlevlerini anlamak açısından önemlidir. Ancak, modern toplumlarda teknoloji ve medya etkisiyle geleneksel masal anlatımının yerini dijital hikaye anlatımının alması, bu değer aktarım sürecinde değişikliklere yol açmaktadır. Çocukların dijital ortamlarda karşılaştıkları içeriklerin, geleneksel masallar kadar etkili olup olmadığı, bu çalışmanın temel problem durumu olarak ele alınmalıdır (Rowe, 2007).

Bu bağlamda, masalların kültürel değerlerin aktarımındaki rolü ve bu rolün dijital çağda nasıl evrildiği soruları, eğitimciler ve ebeveynler için kritik önem taşımaktadır. Bu

araştırmanın amacı, masalların değer aktarımındaki etkilerini ve bu etkilerin modern teknolojik araçlarla nasıl değiştiğini incelemek olacaktır. Özellikle farklı kültürel bağlamlarda masalların işlevlerini karşılaştırarak, dijital çağda bu değerlerin nasıl sürdürülebileceği ve güçlendirilebileceği konularına odaklanılacaktır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, masalların değerlerin kültürel iletiler olarak aktarımında oynadığı rolü incelemektir. Masallar, toplumsal değerlerin ve normların kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir araç olarak görülmektedir (Greenhill, 2010). Araştırma, masalların çocuklar ve yetişkinler üzerindeki etkilerini, bu anlatıların eğitimde ve sosyal gelişimdeki işlevlerini anlamayı hedeflemektedir. Özellikle masalların, çocukların ahlaki ve etik değerleri öğrenmelerinde nasıl bir rol oynadığını, onların sosyal becerilerini ve toplumsal normlara uyumlarını nasıl etkilediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırma, masalların kültürel değerleri nasıl taşıdığı ve bu değerlerin yeni nesillere nasıl aktarıldığını analiz edecektir. Farklı kültürlerle ait masalların içerik analizi yapılarak, her bir masalın hangi değerleri vurguladığı ve bu değerlerin çocuklar üzerindeki etkileri incelenecektir. Örneğin, Asya kültürlerine ait masalların bilgelik ve sabır gibi değerleri nasıl işlediği, Avrupa kültürlerine ait masalların ise bireysel özgürlük ve macera arayışını nasıl öne çıkardığı incelenecektir (Warner, 1994). Bu bağlamda, masalların kültürel kimliği şekillendirmede ve korumada nasıl bir rol oynadığı da değerlendirilecektir.

Modern toplumlarda, teknolojinin ve dijital medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte, geleneksel masal anlatımının yerini dijital hikaye anlatımının alması, değer aktarım sürecinde değişikliklere yol açmıştır (Gibson, 2012). Bu nedenle, araştırma, dijital çağda masalların ve dijital hikâye anlatımının değer aktarımındaki etkilerini karşılaştırmayı hedeflemektedir. Dijital masal platformlarının çocuklar üzerindeki etkisi ve bu platformların geleneksel masal anlatımına kıyasla değer aktarımında ne kadar etkili olduğu araştırılacaktır.

Bu araştırmanın bir diğer amacı ise, masalların eğitimde kullanımı ve bu kullanımın çocukların değer gelişimine katkılarını incelemektir. Eğitimcilerin ve ebeveynlerin masalları nasıl kullandığı, masallar aracılığıyla hangi değerlerin ön plana çıkarıldığı ve bu sürecin çocukların ahlaki ve sosyal gelişimine nasıl katkı sağladığı değerlendirilecektir. Ayrıca, masal anlatımının çocukların hayal gücünü, yaratıcılığını ve problem çözme becerilerini nasıl geliştirdiği de araştırılacaktır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Masallar, toplumsal değerlerin ve normların kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu araştırmanın önemi, masalların çocukların ahlaki ve sosyal gelişimindeki etkilerini anlamak ve bu etkilerin modern eğitim ve toplumsal yapı içerisindeki yerini belirlemektir. Masallar, sadece eğlence aracı olarak değil, aynı zamanda çocukların değerler sistemini şekillendiren ve toplumsal normları öğrenmelerine yardımcı olan bir mekanizma olarak görülür (Bruno, 2014). Bu nedenle, masalların eğitimde ve değer aktarımındaki rolünü incelemek, eğitimciler ve ebeveynler için stratejik bir öneme sahiptir.

Araştırmanın kültürel kimliğin korunmasındaki rolü de oldukça önemlidir. Masallar, kültürel mirası ve toplumsal değerleri taşıyan önemli bir kaynaktır. Farklı kültürlerle ait masallar, toplumsal değerlerin, inançların ve geleneklerin yansıtılmasında kullanılır, bu da kültürel kimliğin korunmasına ve sürdürülmesine yardımcı olur (Halliwell, 2013). Küreselleşme ve kültürel değişim süreçlerinde, masalların kültürel değerleri nasıl taşıdığı ve bu değerlerin nasıl aktarıldığı konusundaki anlayışımız, kültürel mirasın korunması için önemli stratejiler geliştirilmesine katkıda bulunur.

Modern toplumlarda dijital medyanın yaygınlaşması, geleneksel masal anlatımının yerini dijital hikâye anlatımına bırakmıştır. Bu araştırma, dijital platformlarda yayımlanan masalların değer aktarımındaki etkinliğini incelemeyi hedefler. Dijital masal platformlarının çocuklar üzerindeki etkisi, geleneksel masal anlatımına kıyasla nasıl bir fark yarattığı ve dijital çağda değerlerin nasıl korunduğu konularını anlamak önemlidir (Sánchez, 2016). Dijital ortamların masal anlatımı üzerindeki etkilerini değerlendirmek, eğitim stratejilerinin modernize edilmesine ve dijital çağda değerlerin etkili bir şekilde aktarılmasına yönelik bilgiler sunar.

Son olarak, masalların çocukların bilişsel ve duygusal gelişimindeki rolü de bu araştırmanın kapsamına dahildir. Masallar, çocukların hayal gücünü, yaratıcılığını ve empati becerilerini geliştirmede önemli bir araçtır. Çocuklar, masallar aracılığıyla farklı sosyal durumları anlamaya, çeşitli karakterlerle empati kurmaya ve problem çözme becerilerini geliştirmeye yardımcı olur (Kropp, 2012). Bu nedenle, masalların eğitimde ve çocuk gelişiminde nasıl etkili bir şekilde kullanılabileceğini anlamak, eğitim yöntemlerinin geliştirilmesi açısından büyük önem taşır.

1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Pertev Naili Boratav' ın *Az Gittik Uz Gittik* kitabındaki masallardan (TDÖP, 2019)'da belirtilen kök değerleri içermeleri bakımından seçilen masallar ile sınırlıdır.

Değerler eğitimi bakımından da (TDÖP, 2019)'da belirtilen kök değerler ile sınırlandırılmıştır.

1.5.Araştırmanın Varsayımları

Pertev Naili Boratav' ın *Az Gittik Uz Gittik* kitabındaki masalların, hem kendi kültürümüzde hem de farklı kültürlerde benzer temalar işleyerek evrensel değerlerin (sevgi, adalet, cesaret gibi) aktarımında önemli bir rol oynadığı, değerler eğitiminde kök değerleri aktarmada materyal olarak kullanılabileceği varsayılmıştır.

1.6.Araştırmanın Tanımları

Masal: Genellikle hayal ürünü olayları, olağanüstü kahramanları ve doğaüstü güçleri içeren, belirli bir öğretici veya eğlendirici amacı olan, ağızdan ağıza aktarılan kısa öykülerdir (Türk Dil Kurumu).

2. BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dil Nedir?

Dil, TDK'ye göre *“İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan, uzlaşmaya dayalı olarak oluşturulmuş sesli veya görsel işaretler sistemi; lisan. Düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracı.”* şeklinde tanımlanır.

Dil, insanların iletişimini sağlayan ve bir toplumun kimliğini gösteren önemli araçlardandır. Bir iletişim aracı olarak kullanılmasıyla dili, her milletin sosyal yapısına göre oluşturulmuş bir sistem olarak görmek mümkündür (Yolcu, 2002, s.72). Her millet, bu sistemin yardımıyla iletişim kurmakta ve kendini ifade etmektedir.

Dilin kendi içerisinde gelişen ve aynı zamanda kendini geliştiren bir varlık olduğu bilinmektedir. Dil, kullanıcısı olmadığında yok olmaya mahkumdur. Bu anlamda dil geçmişin, bugünün ve geleceğin; bireyin ve toplumun değerlerinin ifadesidir. Dile insani açıdan bakıldığında ise, dilin bir kişinin dünyadaki yerini ve önemini belirttiği söylenebilir. Çünkü konuşabilme, yani dili aktif olarak kullanma, insanı insan yapan niteliklerdendir.

Tüm bu tanımlamalardan sonra dili; insanı diğer canlılardan ayıran, düşünceyi iletmekten ve anlaşmayı sağlamaktan sorumlu önemli bir araç olarak nitelendirmek mümkündür (Taş, 2014, s.194). Dolayısıyla dilin hayatın tam merkezinde yer alan ve hayattan ayrılamayan, duyu organlarını etkileyen, kendine has kuralları olan sosyal bir kurum olarak tanımlanabilir.

Uygur' a göre, dil düşünmenin başlangıcıdır. Çünkü düşünmenin genellikle: gerekçe öne sürme, öncülden sonuca yürüme, tek tek tasarımları belli bir düzen içinde birbiriyle birleştirme, çıkarımlama, kanıtlama, karşılaştırma, belgeleme, tanıtlama ve benzeri şeyler olduğunu; bütün bunların, dil olmadan gerçekleştirilemeyen edimler olduğunu söyler. Söze, düşünmenin eki gözüyle bakmamak gerektiğini, dil ile düşünmenin birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunu belirtir. Düşünmenin kendini dilde kurduğunu; eksik, yetersiz, boşlukları olan bir dilin, eli ayağı düzgün bir düşünme ortaya koymaya elverişli olmadığını söyler. "Logos", insanı en iç özüyle belirtmek üzere bu en ilk başvuru olan nitelemenin, yalnızca düşünme anlamına gelmediğini, hem düşünme hem dil, düşünme-ile-dil olduğunu söyler. (Uygur, 1996, s.15).

Dil insanlar arasında iletişimi sağlayan aynı zamanda toplumun kültürel değerlerini taşıyarak millet olma bilincini devam ettiren bir araç, kendi içinde kuralları olan bir ses sistemidir. Dilin canlı olma özelliği; tarihi süreçte farklı coğrafya ve sosyokültürel ortamlara uyum sağlayıp değişim ve gelişimini gerçekleştirir (Akay Ahmed, Fişekçioğu, 2019, s. 450).

Dil, toplumun uygarlık kurmasında, kültür ve tarihini sonsuza kadar korumasında, etkili ve önemli olan temel bir araçtır. İnsanlığın doğuşundan bu yana gereksinim duyduğu önemli bir vasıta olan dil, en genel anlamıyla; duygu, düşünce ve derin gereksinimlerin, aracı olmadan veya bir aracıyla dış dünyaya aktarabilmek için kullanılan her çeşit iletişim vasıtasının ortak bir adı olarak açıklanabilir. Dil, insanın düşünme kabiliyetine, yapıcılığına, diğer canlılardan farklı olan mizacına sıkı hâlde bağlı olan bir konu olarak incelenmelidir. Bu yolda da dili insanın dokunulmazlık belgesi olarak görmek mümkündür (Aksan, 2009). Böylesine mühim fonksiyonlara sahip olan dil üzerine birçok çalışma ve tanım yapılmıştır.

Dil, insanların karşılıklı iletişim aracı olarak kullandığı; düşünce, duygu ve isteklerinin şekil, ses ve anlam yönünden her topluluğun kendine has değerlerine göre şekil almış, müşterek düzenlerin desteğiyle başka kişilere aktarımı sağlanan, seslerden örölmüş, gelişmiş ve çok yönlü bir yapıdır (Korkmaz, 1992). İletişim aracı olan dil, sayısız bir yetiye sahip insan beyninde, birden fazla faktöre bağlı şekilde devamlı değişmekte olan anlamı karşıdakine aktaran ve bu anlamı kaydetme gayesindedir (Sarı, 2014).

TDK (2019) dili; insanın duygu ve düşüncelerini ifade edebilmek için işaret ve kelimeler ile yaptıkları bir uzlaşma, lisan olarak açıklamıştır. Ergin (2008); insanlar arasında uzlaşmayı sağlayan en önemli araç, kendine özgü kurallara sahip olan ve sadece bu kurallar çevresinde gelişebilen canlı bir varlık, aslı bilinemeyen zamanlarda atılan saklı bir anlaşma düzeni, seslerden örölen sosyal bir kurum olarak açıklamıştır. Grenfell ve Kelly (1999), Bourdieu'nun dili kendi kendini yönetebilen bir bünye olarak değil, sosyal politik prosesler tarafından belirlenmekte olan bir düzenek olarak açıklandığından söz etmekte ve dilin yalnızca dilbilgisel nizamlardan ve bir dizi sözcükten meydana gelmediğini, aynı anda farklı gönderim, sınıflandırma, özel sözcük kümeleri ve mecazlar ile etkileşimin esrareniz yönünü yarattığını belirtmektedirler. Dilin hareketli bir örgüye sahip olması, belli kurallarla örölmesi ve etrafında oluşun gelişmelerden etkilenmesi yapılan tanımlamalarda altı çizilen noktalar arasındadır. Timurtaş (1980), dilin çok uzun bir zaman içinde, farklı coğrafya, tarih ve kültür koşulları altında oluşmuş; toplumsal yönü ağır basan, doğal bir varlık olduğunu söyleyerek dilin toplumun kültüründen etkilenebildiğini ifade etmiştir.

Yukarıda dille ilgili yapılan tanımlarda hem sistemli bir örgü olmasına hem de iletişim boyutu üzerinde olduğuna vurgu yapılmıştır. Böyle ki ağızdan çıkıp kâğıt üzerine dökülen her şey yalnızca belli bir düzenin içinde, kurallı ve anlamlı bir şekilde bir bütün hâlini almışsa dilin parçası sayılmaktadır. Demir ve Yılmaz (2012) insan dilinin, düzenli bir yapısı olduğunu, belirtilen bu düzenin en küçük hâliyle harflerden, harflerinde sistem içinde bir araya gelerek oluşturduğu yapı birimden, kelime ve kelimelerin belirli kural içerisinde bir araya gelerek oluşturduğu cümlelerden ortaya çıktığını vurgulamıştır.

İnsanların tek başına dile el atması ve bunu değiştirebilmesi muhtemel bile olmayan durumdur. Dilin kendine özgü yasaları vardır. Dilde ortaya çıkan gelişmeler ise yalnızca bu yasalara dayanılarak gerçekleştiği durumda doğal olmaktadır (Özkan, 2013).

İnsanlar duygu, düşünce ve fikirlerini dil aracılığıyla aktarırlar. Bir iletişim kurma gayesiyle oluşturulan dil, aynı zamanda insanın toplum kimliğini de oluşturmaktadır. Bir topluluğun birçok özelliği, geleneği, yaşayışı, inanışları, bilim, sanat ve yaşam ideolojilerine yardımları toplumun diline etki eder ve toplumun dilinden de takip edilebilir(Aksan, 2009). Bir ulus olabilme bilinci, ancak dil sayesinde oluşur ve kuşaktan kuşağa aktararak zenginleşir. Dil, toplumun sahip olduğu en kıymetli öğelerdendir. Çünkü dil, geçmiş dönemlerden bugüne bir köprü görevi üstlenir. Geçmiş dönemlere ait ne varsa dil aracılığıyla yapıtlara aktarılır, yapıtlardan da insanlara ulaşması sağlanır (Güzel ve Barın, 2016). Dilini unutabilen bir millet, kendi değer ve kültürünü de ortadan kaldırır. Dil, kültürle ilgili unsurları içinde barındırmasının yanında bu unsurların gelecek nesillere aktarımını ve böylece de kalıcı olmasını sağlar. Melanlıoğlu (2008) bu konuyla ilgili; topluma dair kültür değerlerinin yeni kuşaklara anlatılması, benimsetilmesi ve kavratılması, bir kültür tanıtımı olarak açıklanır yorumunda bulunmuştur. Bir toplum, kendi kültürel değerlerini, toplumsal örgü ile yaşayan dile yükleyerek onun vasıtasıyla gelecek olan kuşaklara aktarır.

İnsanların uzun tecrübeleri ve gözlemleri sonucunda ulaştığı bilgi ve yaşantıları sonucunda kazanmış oldukları deneyimler de gelecek kuşağa dil aracılığıyla taşınmaktadır. Cengiz (2006) da insanlar, doğduğu günden bugüne kadar edindikleri tecrübeleri, gözlemleri, yetenekleri, edindikleri sosyal öğeleri, dili bir biriktirim sistemi gibi kullanarak günümüze kadar getirmiş olduğunu söylemiştir. Bu şekilde insanların tarih boyunca elde ettikleri bilgiler, gelecek nesiller tarafından daha az bir gayret ile öğrenilmiş, bunun sonucunda da var olan bilgilerin gelişebilmesi için zemin hazırlanarak eğitim, bilim, sanat gibi alanlarda güçlenebilmek için olanaklar hazırlanmıştır. Dilin görevleri sadece düşünme ve iletişim aracı

olmakla kısıtlı değildir. İnsanın benlik oluşumu ve gelişiminde de tesiri vardır. Dil, kişinin insan olma noktasındaki kişilik ve kimliğini kuran esas değerlerin en başında gelmektedir. Göz ardı etmemek lazım ki insan, varlıkları dil ile tanır, dil ile inanır, dil ile dua eder, dil ile düş kurar, dil ile kendisini açıklar ve dil ile rüya görür. Çünkü insan ruhsal, fiziksel ve zihinsel tepkilerine dil aracılığıyla yaşam verir, şekillendirir, zenginleştirir (Çetişli, 2001). Dil, insanların kurmuş olduğu bir dünyadır, bu dünya ise insan ve kâinat arasında bulunmaktadır (Oymak, 2012). İnsanların yaşamına her tarafıyla etkisi olan dil, “evrenle ilgili tepki ve algılarımızı düzenlemeyi, evrenin işleyişine uyum sağlayabilmeyi, kısmen de olsa evreni anlamamızı ve yorumlayabilmemizi sağlayarak insana yaşam mücadelesinde yardım eder” (Akerson, 2016).

Bugün dünya üzerinde kullanılan birçok dil bulunmaktadır. Konuşulan her dil, değişik toplumların deneyim, anlayış ve bilgisini yapısında biriktirir. Çok eski zamanlarda, henüz bilimin bile öğrenemediği tarihte meydana çıkan dil, daha doğduğu sırada coğrafyanın, o coğrafyada yaşayan belirli bir toplumun emarelerini taşıyarak doğar. Bulunulan coğrafyanın koşulları da dilin aslını belirler (Ercilasun, 1984). Dünya üzerinde konuşulmakta olan dillerin sayısı mutlak olarak bilinmemektedir. Güneş (2014)’e göre: “aşağı yukarı 30000 dil doğmuştur ve bu dillerin çok büyük bir bölümü iz bile bırakmadan ortadan kalkmıştır”. Fransız Akademisi; konuşulan dil sayısının 1929 yılında 2796 olduğunu açıklamıştır (Breton, 2007). Uzun (2012) ise bu sayının 7000’in üzerinde olduğunu söylemiştir. Crystal (2007), dünyada konuşulan dillerin sayısının 6000’e yakın bir sayı olduğunu belirtmiştir. Aksan (2009), dünya üzerinde konuşulan dil sayısını, yaklaşık bir hesaplama 3000-3500 olarak belirtmekle birlikte, dünya üstünde kaç dil konuşulduğunu, net bir sayı vererek söyleyebilmenin oldukça zor olacağını belirtmiştir. Bu zorluğun, kimi ağızların dil durumuna gelmeleriyle birlikte ayrı olarak bir dil sayılıp sayılamayacağı konusundaki tereddütten, dünyanın henüz iyi bilinmeyen bölgelerinde daha incelenip, işlenmemiş, bir yazı dili konumuna gelmemiş olan dillerin varlığından, bir dile ve dil ailesine olan aitliği kesinleşmemiş dillerin bulunmasından kaynaklı olduğunu belirtmiştir.

Dünyada kullanılan dillerin sayısı net olarak saptanamasa da var olan diller arasındaki ilişkiler farklı kriterlerle belirlenmektedir. Birçok dilin ortak nitelikler taşıdığı araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Korkmaz (1992); aralarında akrabalık ilişkileri bulunup, aynı ana dilden türeyen dillerin meydana getirdiği bütünü “dil ailesi” olarak açıklamıştır. Dünya üzerindeki diller sayılamayacak kadar fazla da olsa, dillerin tabi olduğu aileler yalnız; Hint-Avrupa, Bantu, Çin-Tibet, Hint-Sami ve Ural-Altay dil aileleridir (Demirel ve Şahinel, 2006).

Türk dili ise yapılan bu sınıflandırmalarda Altay dili grubuna girmektedir. Aynı kökenden çıkıp bir aile olmak Ural-Altay dil grubu için güçlü bir olasılık olmakla birlikte henüz netleşmiş değildir (Ergin, 2008). Yeryüzünde mevcut olan bütün dillerin her biri “ana dili” konumundadır. Bu sebeple ise “dil” ifadesi yerine “ana dili” terimi de kullanılabilir.

2.2.Kültür ve Eğitim

Kültür, bir toplumun yaşamını şekillendiren ve ona kimlik kazandıran özelliklerin toplamını içeren geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Bu değişim sürecinde, kültür bazı özelliklerini kaybedebilir veya farklı biçimlere dönüşebilir (Oruç, 2020). Kültür kavramının etimolojik kökeni, Latince "Colere" kelimesinden türemiştir, bu da "sürmek, ekip-biçmek" anlamına gelir. Voltaire tarafından günümüzdeki anlamıyla ilk kez kullanılan kültür terimi, zamanla farklı anlam katmanlarına bürünmüştür. (Günay, 2011). Kültür teriminin evrimi konusunda bilgi veren Meşure'ye göre, kültür terimi giderek "öğretim, uygarlık ve insan eğitimi" anlamında kullanılmaya başlamıştır. Ancak, Ortaçağ ile modern çağın birleşme noktasındaki toplumsal olgu, doğa ve toplumsal çevre ile etkileşimde bulunan insan davranışlarını temelde değiştiren önemli değişimlerin ardından, kültür kavramına yeni bir tanım gerekliliği ortaya çıkmıştır (Karatay, 2007). Aydınlanma çağı düşünürleri, kültüre "insanın tek sorumlusu" olarak yaklaşarak, insanın kültür aracılığıyla akıllılık ve etkinlik kullanarak eserler yaratma yeteneğini vurgulamışlardır. Humanist geleneğin insancıl ilkesine bağlı kalarak, kültür üzerindeki etkilerini derinlemesine ele almışlardır. Bu düşünce, kültürü insanın eserini yaratma aracı olarak görmüş ve kültürü anonim, belirgin ve gelenek veya efsane tarafından kutsanmış karakterinden arındırmıştır (Çekirge,1996).

Uygur'a göre kültür, insan dünyasını taşıyan, yani insan varlığını gördüğümüz her şeydir. Kültürü, doğanın insanlaştırılma biçimi, bu insanlaştırmaya özgü süreç ve insanın kendini kendi evinde duymasını sağlayacak bir dünya ortaya koyması şeklinde tanımlar. İnsanın nasıl düşündüğü, duyduğu, yaptığı, istediği; insanın kendisine nasıl baktığı, özünü nasıl gördüğü; değerlerini, ülkülerini, isteklerini nasıl düzenlediği, bütün bunların hep kültürün öğeleri olduğunu söyler. İnsanın ne tür bir yaşama biçimi, ne tür bir var olma programı, ne tür bir eylem-kalıbı benimsediğinin kültür olduğunu, teknik ekonomi, hukuk, estetik, bilim, devlet, yöntem insanın meydana getirdiği her şeyi kültüre girdiğini belirtir. İnsanlar arasındaki her çeşit karşılıklı etkileşimlerin, her türlü yapıp yaratma alışkanlıklarının, bütün "manevi" ve "maddesel" yapıt ve ürünlerini kültür olarak tanımlar.(Uygur, 1996, s.17).

İnsanın kültür üzerindeki etkisi, Aydınlanma çağı düşünürleri tarafından vurgulanan akıllılık ve etkinlik kullanma yeteneğiyle öne çıkmaktadır. XIX. yüzyıldan itibaren Fransız ve İngilizler tarafından sıklıkla kullanılan "uygarlık" terimi, zaman içinde siyasi, ekonomik ve teknik yaşamı ifade eden "kültür" sözcüğüyle yer değiştirmeye başlamıştır. Almanlar ise dinsel, sanatsal ve entelektüel unsurları içeren bir tanım için "Cultur" ve daha sonra "Kultur" terimini kullanmışlardır. Bu dönemde kültür, bir toplumun gelişimini ifade etmiş ve anlamını zaman içinde değiştirmiştir (Aça, 2004).

16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar kültür terimi, toprak ve ziraat pratiklerinin kazanılmasına atıfta bulunarak bireyin öğrenim yoluyla bilgi, deneyim ve terbiye kazanması sürecini ifade etmekteydi (Karatay, 2007). Bu anlayışa göre günümüzde de birey, eğitim ve yaşam pratiklerine bağlı olarak hâlâ "kültürlü" veya "kültürsüz" olarak değerlendirilme kalıplarına tabi tutulmaktadır. Kültür terimi, farklı dönemlerde farklı anlamlar kazanmıştır. Romantizmin başlangıç aşamasında manevi gelişimi, ulusal romantizmin yayılmasıyla ise günlük yaşam pratiklerini ifade etmeye başlamıştır. "Halk kültürü" gibi kavramlar bu dönemin düşünce yapısının ürünleridir. Karl Marx'ın "Kültür, Doğa'nın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şeydir." tanımı, kültürü insanın yaratıcılığına odaklanan etkileyici bir şekilde tanımlamaktadır (Gelekçi, 2003, 36).

Kültürün sınıflandırılmasında birinci tanımda estetik mükemmellik ölçüsü olarak kullanılan kültür, Matthew Arnold'a göre "dünyada düşünülen ve söylenenlerin en iyisini" yansıtmaktadır. Yüksek kültür-alçak kültür terimleri de bu tanıma aittir. Diğer bir tanım ise Herder'e aittir ve bu kavramı "eğitilmişlerin kültürü" kavramına karşıt olarak kullanmaktadır (Oskay, 2007). Kültür kavramının tartışmalı çok boyutluluğu, bu boyutların iç içe geçmesi ve bazen derinlemesine karışması ile ilgilidir. Kültürün sosyolojik boyutu, insan varlığını temel kategori olarak belirler ve toplumsal yapının bir bileşeni olarak ele alınır (Özdemir, 2020). Ekonomik ve siyasi olgular, kültür üzerinde etkileri ile kültürün ekonomik ve siyasi boyutunu oluştururken, belirli bir kültür içinde kişilik oluşumu ve davranış biçimleri kültürün psikolojik boyutunu oluşturur. Kültürün tarihsel boyutu ise değerler dünyasının oluşumundaki süreç ve bu süreci destekleyen tarihsel olguları içerir. Bu boyutlar, kültürün çok boyutlu yapısını oluşturan ayrılmaz halkalar olarak var olmaktadır. Kültürün evrimi, gelişimi ve gerilemesi, sahnedeki varlığının tarihsel boyutla ilişkilidir. Bu çok boyutluluk, kültürün tanımlanması ve anlaşılmasında çeşitlilik yaratmaktadır (Güngör, 2018).

Güvenç, kültür kavramının geniş bir perspektifte ele alınarak dört başlık altında incelenebileceğini belirtmektedir. Bu başlıklar, kültür biliminin farklı alanlarını temsil eder ve kültürün çeşitli yönlerini kapsar. İlk başlık, Çin, Hint, Fransız, Batı ve İslam kültürlerini içeren, eğitim ve sanat alanlarını kapsayan, tarihsel, bütünsel ve evrimsel niteliklere sahip kültür tanımlarıdır. Bu, "bilim alanındaki kültür" olarak adlandırılır (Günay, 2011). İkinci başlık, genel ve mesleki alanlarda ortaya çıkan kültürü ele alır. Tıp, hukuk, sanat ve din gibi alanlarda edinilen bilgiler ve bu alanlara özgü kültürleri içerir. Bu, "beşeri alandaki kültür" olarak adlandırılır.

Üçüncü başlık, özel eğitim türlerini kapsayan kültürü inceler. Gotik, barok, Rönesans ve modern sanat gibi özel eğitim türlerini içerir ve "estetik alandaki kültür" olarak adlandırılır. Son olarak, dördüncü başlık, maddi ve biyolojik alandaki kültürü tanımlar. Avcılık, tarım ve endüstri üretimine dahil olan kültürü, tarım, ekim, çoğaltma ve yetiştirme süreçlerini içerir ve "maddi ve biyolojik alandaki kültür" olarak adlandırılır (Oruç, 2020). Bu dört başlık altında kültürün çeşitli yönleri ele alınarak, kültürün farklı alanlardaki zenginliği ve çeşitliliği ortaya konmaktadır (Tezel, 2022). Kültür kavramına yönelik farklı yaklaşımlar ve tanımlar, Williams tarafından üç geniş etkin kullanım kategorisi olarak belirlenmiştir. İlk olarak, kültür soyut bir kavram olarak zihinsel, estetik ve manevi yükseliş sürecini ifade eder. İkinci olarak, kültür genellikle belirli bir toplumun yaşam pratiklerinin tamamını kapsayan bir kavram olarak ele alınır. Bu bağlamda, kültür sanatsal ve entelektüel çalışmaların ürünlerini içerir. Üçüncü olarak, kültür, özellikle edebiyat, sanat ve müzik gibi alanlarda en yaygın olarak kullanılan anlamı ifade eder. Bu kullanım biçimi, Williams'a göre 19. ve 20. yüzyıllar arasında İngiltere'de gelişmiştir (Aça, 2004).

Kültür kavramının çok sayıda tanımı bulunması, sosyal bilimlerde geniş bir kullanım ve her bir disiplinin kendi ihtiyaçlarına uygun bir şekilde kültür kavramına yönelmesi, bu alanda bazı zorlukları beraberinde getirmektedir. Antropologların kültürle ilgili sayısız tanımı bulunmaktadır, bu da kültür kavramının anlaşılmasını daha karmaşık hâle getirir. Kroeber ve Kluckhohn, kültür tanımlarını betimsel, tarihsel, normatif, psikolojik, yapısal, genetik ve tamamlanmamış tanımlamalar olmak üzere yedi kategoriye ayırarak 164 farklı tanımı derlemiştir (Çekikkaya, 1996). Bu zenginlik ve çeşitlilik, kültürün tanımlanmasını ve anlaşılmasını karmaşık hâle getirir. Berelson'un ifadesiyle, bir kavramın bu kadar çok ve çeşitli anlamla yüklendiği durumda, onun tanımlanamayacağını kabul etmek kaçınılmazdır. Kültür tarihçisi Burke, "kültür can sıkacak kadar çeşitli anlamları olan bir kavramdır" diyerek bu konudaki karmaşıklığı vurgular (Karatay, 2007). Kültür kavramına dair farklı tanımlar ve

yaklaşımların bu denli çeşitlilik göstermesi, kültürün karmaşıklığını ve çok boyutluluğunu yansıtmaktadır. Bu çeşitlilik, kültürün sadece belirli bir açıdan değil, birçok farklı perspektiften anlaşılabileceğini gösterir. Tomlinson'un belirttiği gibi, kültür sembolik temsil pratikleri aracılığıyla anlam inşa etmeye çalıştığımız bir yaşam düzenidir. Arnold'un vurguladığı gibi, kültür hem mutlak bir tamamlama ideali hem de bu ideale ulaşmaya çalışan tamamlanmamış bir tarihsel süreçtir.

Taylor'un kültür kavramına dair yaptığı tanım, kültürü bir toplumun bireylerinin öğrendiği bilgi, sanat, gelenek-görenek ve diğer yetenekleri içeren karmaşık bir yapı olarak tarif eder. Bu tanımda, bireylerin kültürü oluşturmak, zenginleştirmek ve geliştirmek için çevrelerinden edindikleri bilgi ve geleneklere vurgu yapılır. Bu süreklilik, kültüre karmaşık bir yapı kazandırır. Eagleton'a göre kültür düşüncesinin karmaşıklığını en iyi açıklayan teorilerden biri, Raymond Williams'ın kültür kuramıdır. Williams'ın kültür kuramı, farklı zamanlarda bir bütünlük standartı, sanat, genel, entelektüel, gelişme, duygu yapısı, yaşam tarzının tamamı ve unsurlarının karşılıklı ilişkileri, ekonomik üretim ve aileden siyasi kurumlara kadar geniş bir yelpazede tanımlamalar yapar. Williams, kültürün sabit olmadığını, sürekli kanıtlanan ve insanlar tarafından sürekli üretilen ve değiştirilen bir süreç olduğunu vurgular. Kültür, toplumun bir ürünü olarak ortaya çıkar ve yine toplum tarafından biçimlendirilir. Williams, kültürün, toplum içinde ileri bir bilinç olarak ortaya çıktığını ve bu toplum tarafından biçimlendirildiğini belirtir. Taylor'un tanımında olduğu gibi, Williams da kültürü belirli bir toplumun kabul ettiği anlam ve pratiklerin tamamı olarak görür (Aça, 2004).

Eliot'a göre, temel olan toplum kültürüdür, çünkü bireyin kültürü, ait olduğu sınıfın kültürüne bağlı olduğu gibi, sınıf kültürü de ait olduğu toplumun kültürüne bağlı olarak gelişir. Eliot, kültürü "bir bütün olarak toplumun mahsulüdür" şeklinde tanımlar, bu da kültürün bir toplumu toplum yapan unsurların toplamı olduğunu vurgular (Günay, 2011). Kültür, yaşam tarzının bütün bir tanımı olarak ele alınır. Eliot, kültürü, doğumdan ölüme, sabahından akşamına ve hatta uykuda bile bir toplumun sahip olduğu inançları içeren bir "bütün bir yaşam şekli" olarak tanımlar. İnsan topluluklarına kimlik kazandıran ve onları birbirinden ayırt eden özelliklerin toplamıdır. Kültür, bir toplumun yaşam biçimini oluşturur ve giyim kuşamı, dil, davranış normları, inanç sistemleri gibi unsurları içerir (Aydınalp, 2019). Eliot'a göre, kültür ile din arasında önemli bir ilişki vardır. Belirli bir topluma ait din, aynı zamanda o toplumun kültürünü oluşturur. Her ne kadar bazı toplumlar için din ve kültür tamamen aynı olsa da, bu durum her toplum için geçerli değildir. Kültürün unsurları arasında

farklılıklar bulunabilir, ancak kültürü anlamak için bu unsurların bir bütün olarak ele alınması gerekir (Oruç, 2020).

Giddens'e göre kültür, belirli bir toplumun üyelerinin yaşam biçimlerini ifade eder. Giyim, aile gelenekleri, çalışma kalıpları, dinsel törenler gibi unsurları içerir. Kültür ve toplum arasında karşılıklı bir ilişki bulunur; kültür, toplumu oluşturan bireylerin yaşam tarzlarını yansıtır, ancak aynı zamanda toplum da kültürü şekillendirir (Karatay, 2007).

Eagleton, doğa ile kültürü karşılaştırarak kültürün nasıl bir şey olduğunu anlamaya çalışır. Doğa kültür üretirken, kültür de doğayı değiştirir. Kültür, insanın doğadan farklı bir varlık olduğunu ve kendi kendini şekillendirme yeteneğine sahip olduğunu vurgular. İnsanlar doğayı aşma kapasitesine sahiptirler ve kültür, bu aşma sürecinin bir ürünüdür (Tezel, 2022). Kültür, insanların yaşam biçimlerini anlamak için geniş bir perspektife sahip bir kavramdır. Var olan tanımların genelinde, kültürün sadece insanların yaşam biçimlerini içermediği, aynı zamanda öğrenilen, tarihî, sürekli, toplumsal, idealize edilmiş kurallar sistemleri, ihtiyaçları karşılayan, değişen, bütünleştirici, soyut bir soyutlama olduğu vurgulanmaktadır (Çekikkaya, 1996).

Kültürün temel özellikleri konusundaki (Güvenç, 1999) 'in sıralaması, kültürün geniş ve çok yönlü bir olgu olduğunu göstermektedir:

1. **Kültür Öğrenilir:** Kültür, bireylerin yaşamları boyunca deneyimledikleri, gözlemledikleri, iletişimledikleri ve kuşaktan kuşağa aktardıkları bir öğrenme sürecidir. Bireyler, kültürlerini çeşitli yollarla edinirler.
2. **Kültür Tarihidir ve Sürekli:** Kültür, bir toplumun geçmişinden bugüne uzanan tarih içinde şekillenir ve sürekli bir evrim sürecindedir. Kültür, zaman içinde değişir ve gelişir.
3. **Kültür Toplumsaldır:** Kültür, bireyler arasındaki sosyal etkileşimlerden ve toplumsal yapıdan türetilir. Toplumun bir üyesi olmak, kültürü şekillendirir ve bireyin kültürel kimliği üzerinde etkili olur.
4. **Kültür, İdeal veya İdealleştirilmiş Kurallar Sistemidir:** Kültür, bir toplumun paylaşılan değerleri, normları ve ideallerini içeren bir kurallar sistemidir. İnsanlar, bu idealleri korumak ve toplumlarını tanımlamak adına kültürlerini inşa ederler.

5. **Kültür, İhtiyaçları Karşılایıcı ve Doyum Sağlayıcıdır:** Kültür, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarına ve doyum sağlamalarına yardımcı olur. Dil, ritüeller, sanat ve diğer kültürel unsurlar, insanların duygusal ve zihinsel ihtiyaçlarını tatmin etmelerine katkıda bulunur.
6. **Kültür Değişir:** Kültür, dış etmenler, teknolojik ilerlemeler ve toplumsal dinamiklere bağlı olarak sürekli değişen bir yapıya sahiptir. Yeni kuşakların gelişı, göç, ticaret gibi faktörler kültürde değişikliklere neden olabilir.
7. **Kültür Bütünleştiricidir:** Kültür, bireyleri bir araya getirir ve bir toplumda ortak bir kimlik oluşturur. Ortak inançlar, değerler ve normlar, toplumsal bağları güçlendirir.
8. **Kültür Bir Soyutlamadır:** Kültür, soyut ve somut unsurların birleşimiyle şekillenen bir soyutlamadır. Dil, semboller, ritüeller gibi soyut unsurlar, kültürün anlamını oluşturur.

İnsanoğlunun doğumundan ölümüne kadar sürekli bir gelişim içinde olan kültür, toplumsal yapının ve bireylerin yaşamlarının temel bir unsuru olarak varlığını sürdürmektedir. Her kültür, kendi tarihini, değerlerini, inanç sistemlerini ve normlarını kuşaktan kuşağa aktararak evrimleşir ve toplumsal kimliği oluşturur. Bu çok yönlü özellikleriyle kültür, insanların hayatlarını şekillendiren derin ve karmaşık bir olgudur (Akbaş, 2004).

Eğitim, insanın öğrenme kabiliyetinin başlamasıyla ortaya çıkan ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir. İnsanın eğitim alabilen bir varlık olması, bilgiye ve keşfe duyduğu ihtiyacı beraberinde getirmiştir (Aydın, 2010). Eğitim kavramı, pek çok farklı tanımla ifade edilmiştir. Şişman (2009), eğitimi, insanın erdemli ve olgun bir varlık haline getirilme süreci olarak tanımlarken, Balcı (2005) ise genç kuşaklara kültürün aktarımı süreci olarak açıklar. Eğitim genel olarak bireyin kendi deneyimleri aracılığıyla davranışlarını değiştirme veya istenilen davranışları oluşturma süreci olarak nitelendirilir. Bu süreçte, istenilen davranışların bireyin kendi yaşantısıyla gerçekleşmesi önemlidir ve eğitim, geçerli öğrenmelerin gerçekleşmesiyle hayata geçirilir (Senemoğlu, 2013).

Türk Dil Kurumu (2014) eğitimi, toplum içindeki yasal sınırları belirlenmiş çocuk, genç veya eğitim almak isteyen bireylerin kendi yaşamlarını nitelikli bir şekilde sürdürebilmeleri ve topluma faydalı bireyler haline gelmeleri için gerekli kişisel ve toplumsal yeterlilikleri kazanmalarını sağlayacak ortam, imkân ve sistem olarak tanımlar. Eğitim,

hayatın her alanında varlığını sürdürmekte ve sürekli yeni kazanımlar sağlamaktadır. Bu nedenle eğitimin kalitesini artırmak ve etkililiğini güçlendirmek önemlidir.

Toplumların eğitim sistemlerinin etkililiği, çağın gereksinim duyduğu değişim ve gelişimle insan kaynağını eğitmekle mümkün olmaktadır. Eğitim sistemlerinin verimliliği, toplumdan gelen insan kaynağının temelini oluşturan çocukların gerekli davranışları kazanmaları, çağın gereksinim duyduğu bilgiye erişme ve bilgiyi kullanma becerilerini edinmeleri, ilerideki yaşamlarında ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri ve cesareti sağlamaları, üretkenlik kapasitelerinin yüksek seviyelere çıkarılmasıyla gerçekleşir. Eğitimin en önemli alanlarından biri olan okulların, çağa uygun bir şekilde yönetilmesi toplumların üzerinde yoğunlaştığı bir konudur (Çınar, 2010).

Küresel düşünmeyi bilen ancak yerel düzeyde etkin olabilen girişimciler yetiştirme ihtiyacı, eğitimde önemli bir talebi karşılamaktadır. Bu bağlamda, okulların değişim dinamiklerine ayak uydurması, yeni durumlara uyum sağlaması ve hatta değişim süreçlerine liderlik etme kapasitesine sahip gençler yetiştirmesi gerekmektedir. Liderlik stratejisinin özü, örnek olmaktır. Çünkü, eylem sözden daha etkilidir ve örgütteki bireyleri etkileme ve yönlendirme konusunda önemli bir rol oynar (Senge, 2013'den aktaran Akyürek, 2020). Bu nedenle, eğitimin bu hedefleri gerçekleştirebilmesi için etkili okullara olan ihtiyaç her zamankinden daha büyüktür.

2.3. İleti Kavramı

İleti TDK' de yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi; mesaj olarak tanımlanır.

2.3.1. Kültürel İleti

Kültürel ileti, bir toplumun ya da sosyal grubun değerlerini, normlarını, inançlarını, geleneklerini ve davranışlarını aktaran her türlü sembolik mesaj olarak tanımlanabilir. Bu ileti, dil, sanat, edebiyat, müzik, ritüeller, giyim kuşam, mimari ve günlük yaşam pratikleri gibi çeşitli yollarla ifade edilir. Kültürel iletiler, toplumların kimliklerini oluşturur ve nesilden nesile aktararak kültürel sürekliliği sağlar (Geertz, 1973).

Kültürel İletinin Özellikleri

Sembolik Niteliği: Kültürel iletiler genellikle semboller aracılığıyla iletilir. Bu semboller, belirli bir toplum ya da kültür içinde ortak anlamlara sahiptir ve bu anlamlar o

toplumun üyeleri tarafından paylaşılır. Örneğin, bir bayrak, ulusal kimliği temsil eden güçlü bir semboldür (Geertz, 1973).

Normatif Fonksiyonu: Kültürel iletiler, toplumun değerlerini ve normlarını pekiştirir. Bu iletiler, bireylere neyin doğru, neyin yanlış, neyin kabul edilebilir ya da neyin reddedilmesi gerektiği konusunda rehberlik eder (Durkheim, 1995).

Kimlik Oluşturma: Kültürel iletiler, bireylerin ve grupların kimliklerini tanımlar ve pekiştirir. Bu iletiler, bireylerin toplumsal kimliklerini şekillendirmede ve aidiyet duygusunu güçlendirmede önemli bir rol oynar. Edebî eserlerde, vatan sevgisi, dil bilinci, geleneklerimiz, âdetlerimiz gibi konularda iletilere yer verilmesi gerekmektedir. Bu içerikte yazılmış eserlerde iletiler, çocuğun millî duygular kazanmasına, iletilerin örtük olarak çocuğa aktarılmasına yardımcı olur.

Kültürel İletinin Yolları

Dil ve Edebiyat: Dil, kültürel iletilerin en temel taşıyıcısıdır. Hikâyeler, mitler, şiirler ve edebî eserler, bir toplumun kültürel değerlerini ve normlarını yansıtır ve aktarır. Örneğin, Homeros'un destanları, Antik Yunan kültürünün temel değerlerini ve inançlarını yansıtır (Ong, 1982).

Sanat ve Müzik: Sanat ve müzik, kültürel iletilerin güçlü araçlarıdır. Resimler, heykeller, müzik eserleri ve danslar, bir toplumun estetik değerlerini ve duygusal ifadelerini iletir. Bu sanat formları, kültürel kimliği pekiştirir ve toplumsal dayanışmayı güçlendirir (Lévi-Strauss, 1963).

Gelenek ve Ritüeller: Gelenekler ve ritüeller, kültürel iletilerin somut biçimleridir. Bayramlar, düğünler, cenaze törenleri gibi ritüeller, toplumsal değerleri ve inançları pekiştirir. Bu ritüeller, toplumsal birliği ve sürekliliği sağlar (Turner, 1969).

Kültürel ileti, toplumların değerlerini, normlarını ve kimliklerini aktaran önemli bir araçtır. Sembolik niteliği, normatif fonksiyonu ve kimlik oluşturma kapasitesi sayesinde kültürel iletiler, toplumların ve bireylerin kimliklerini şekillendirir ve pekiştirir. Dil, sanat, müzik ve ritüeller aracılığıyla ifade edilen kültürel iletiler, kültürel sürekliliği ve toplumsal dayanışmayı sağlar.

2.4.Edebiyat

Elçin'e edebiyatı, dar mânâsı ile söz ve yazı ile yapılan edebî değeri hâiz, ferdî dil mahsulleri olarak tanımlar. Milletlerin en eski hayatlarında yaratılan eserler ferdin malı olmaktan çok cemiyetin mahsulüdür ve bu mahsuller onların zevk ve düşüncelerine tercüman olmuşlardır. Bugün asıl edebiyat saydığımız mahsullerin zaman içinde bu eserlerin tekâmülü ile meydana geldiğini söyler. (Elçin, 2001, s. 3).

Edebiyat, insanlığın duygu, düşünce ve hayal gücünü ifade etmenin en eski yollarından biridir. Ancak, teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte edebiyatın da dönüşümü kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu dönüşüm, eserlerin üretiminden tüketimine kadar pek çok boyutta görülmektedir.

Öncelikle, dijitalleşme edebiyat üretim sürecini kökten etkilemektedir. Örneğin, Salman Rushdie'nin "Midnight's Children" adlı eserini incelediği makalesinde McHale (2009), yazarın bilgisayar teknolojilerini yoğun şekilde kullandığını belirtmektedir. Bu durum, yazarın metinlerindeki karmaşıklığı artırırken aynı zamanda yeni anlatım biçimlerinin ortaya çıkmasına da olanak tanımıştır.

Bununla birlikte, teknolojinin edebiyatı etkilediği bir başka alan da eserlerin dağıtımı ve tüketimidir. Özellikle sosyal medya ve dijital platformlar, yazarlar ile okuyucular arasındaki etkileşimi artırmıştır. Örneğin, Şenol (2020)'un araştırmasına göre, sosyal medya platformlarında yazarlar, kitaplarını tanıtmak ve okuyucularıyla doğrudan iletişim kurmak için etkili bir araç olarak kullanmaktadır. Bu da geleneksel edebiyat algısını değiştirerek okuma deneyimini yeniden şekillendirmiştir.

Sonuç olarak, teknolojinin hızlı ilerleyişi edebiyatı derinden etkilemiş ve bu alanda yeni olanaklar yaratmıştır. Bu dönüşüm, hem eserlerin üretiminde hem de tüketiminde çeşitliliği artırarak edebiyatın kültürel etkileşimdeki rolünü güçlendirmiştir.

2.4.1.Sözlü Edebiyat

Sözlü edebiyat, tarih boyunca toplumların kültürel değerlerini, normlarını ve kimliklerini nesilden nesile aktarma, koruma ve yaşatma amacıyla kullanılan önemli bir edebi türdür. Genellikle sözlü iletişim yoluyla aktarılır ve bu süreçte anlatıcılar, dinleyicilerle etkileşimde bulunarak kültürel bilgiyi canlı ve dinamik bir şekilde sürdürürler (Finnegan, 2012). Sözlü edebiyat, masallar, efsaneler, destanlar ve halk şarkıları gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıkar ve toplumların tarihsel ve kültürel birikimlerini yansıtır.

Sözlü edebiyatın kökenleri, insanlık tarihinin erken dönemlerine kadar uzanır ve bu türün gelişimi, toplumların kültürel mirası üzerinde derin etkiler bırakmıştır (Lord, 2000). Oral gelenekler, yazılı kültürden önce var olmuş ve toplumsal değerlerin, normların ve tarihsel olayların aktarılmasında temel bir araç olarak hizmet etmiştir. Sözlü edebiyatın bu özelliği, toplumsal bellek ve kültürel kimliğin oluşumunda merkezi bir rol oynamıştır. Örneğin, Homer'in *İlyada* ve *Odysseia* eserleri, antik Yunan kültürünün ve değerlerinin aktarımında önemli bir rol oynamış ve bu eserler sözlü geleneklerden yazılı kültüre geçiş sürecinde önemli bir aşama teşkil etmiştir (Havelock, 1986).

Sözlü edebiyatın kültürel aktarım işlevi, toplumların sosyal ve kültürel yapılarında önemli değişiklikler yaratan bir etkidir. Finnegan (2012), sözlü edebiyatın, kültürel kimliğin ve değerlerin nesiller boyunca nasıl korunduğunu ve aktarıldığını incelemiş ve bu türün toplumsal hafıza üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur. Ayrıca, Lord (2000), sözlü edebiyatın, tarihsel anlatılar ve kolektif hafıza oluşturma süreçlerinde nasıl bir rol oynadığını vurgulamış ve sözlü geleneklerin, toplumsal yapıların ve kültürel normların sürekliliğinde ne kadar kritik olduğunu açıklamıştır.

Sözlü edebiyatın özellikleri, toplumların kültürel değerlerini ve sosyal normlarını anlamak için önemli bir araçtır. Bu türün analiz edilmesi, sadece geçmişin izlerini sürmekle kalmaz, aynı zamanda kültürel mirası anlamak ve korumak adına günümüz toplumlarına önemli bilgiler sunar (Ong, 1982). Sözlü edebiyatın bu işlevi, kültürel çeşitliliği ve mirası anlamak için gerekli olan bağlamı sağlar ve kültürel iletilerin nasıl aktarıldığını ve yaşatıldığını derinlemesine anlamamıza yardımcı olur.

Sözlü edebiyat, yazılı edebiyatın yaygınlaşmasına rağmen önemini korumaya devam etmektedir. Bu tür edebiyat, toplumsal değerlerin, inançların ve tarihlerin aktarılmasında önemli bir rol oynamaya devam etmektedir (Foley, 2002: 163). Sözlü gelenekler, toplumsal bağları güçlendirir ve kültürel mirası yaşatır. Masallar, efsaneler ve destanlar gibi sözlü edebiyat türleri, toplumsal kimlik ve kültürel değerlerin oluşumunda ve sürekliliğinde kritik bir işlev görür.

Foley (2002), sözlü edebiyatın yazılı edebiyatın ortaya çıkışıyla birlikte azalmadığını, aksine bu türün toplumsal ve kültürel işlevlerinin devam ettiğini vurgular. Özellikle, sözlü edebiyat, toplumsal bellek ve kimliğin korunmasında önemli bir araç olarak işlev görür. Sözlü gelenekler, yazılı kayıtların olmadığı veya sınırlı olduğu toplumlarda, kültürel bilgilerin ve

değerlerin korunmasını ve aktarılmasını sağlar. Bu durum, sözlü edebiyatın, toplumsal değişimlere ve teknolojik gelişmelere rağmen kültürel mirası sürdürmedeki rolünü göstermektedir (Foley, 2002, s.165).

Masallar, efsaneler ve destanlar gibi sözlü edebiyat biçimleri, bir toplumun kültürel değerlerini ve inançlarını yansıtır. Dundes (1997), bu tür eserlerin toplumsal bağları güçlendirdiğini ve kültürel kimliği pekiştirdiğini belirtir. Masallar, çocuklara ahlaki değerleri öğretmenin yanı sıra, toplumun tarihsel ve kültürel geçmişine dair bilgi sunar. Efsaneler ve destanlar ise, kahramanlık öyküleri ve mitolojik anlatılar aracılığıyla toplumun ortak değerlerini ve ideallerini temsil eder. Bu türler, toplumsal normların ve geleneklerin yaşatılmasında önemli bir işlev görür ve bireylerin toplumsal kimliklerini geliştirmelerine katkıda bulunur (Dundes, 1997).

Ayrıca, sözlü edebiyatın bu işlevi, kültürel çeşitliliğin ve mirasın korunmasında da önemli bir rol oynar. Kültürel farklılıkların ve toplumsal değerlerin tanınması ve anlaşılması, sözlü edebiyat aracılığıyla daha etkili bir şekilde sağlanabilir. Sözlü gelenekler, farklı kültürler arasındaki anlayış ve etkileşimi teşvik eder ve kültürel mirasın korunmasında köprü işlevi görür (Hymes, 1981, s.12). Bu bağlamda, sözlü edebiyat, modern toplumlarda kültürel sürekliliği sağlama ve toplumsal bağları güçlendirme konusunda hâlâ önemli bir rol oynamaktadır.

Sözlü edebiyat, tarih boyunca toplumların kültürel ve sosyal dinamiklerine göre şekillenmiş ve sürekli bir evrim geçirmiştir. Bu edebiyat türünün canlılığı ve çeşitliliği, onu zaman içinde farklı yorumlara ve değişimlere açık hale getirmiştir (Bauman, 1972: 166). Sözlü edebiyat, toplumsal değişimlere ve kültürel etkileşimlere uyum sağlayarak yaşayan bir gelenek olarak varlığını sürdürür. Bu durum, sözlü edebiyatın, toplumların ihtiyaçlarına ve taleplerine nasıl yanıt verdiğini ve kültürel mirası nasıl sürekli olarak güncel tuttuğunu gösterir.

Bauman (1972), sözlü edebiyatın dinamik doğasını ve sürekli değişim kapasitesini vurgular. Sözlü edebiyat, toplumsal ve kültürel değişimlere paralel olarak kendini yenileyebilir ve adapte olabilir. Bu özellik, sözlü geleneklerin sadece tarihsel bir geçmişe sahip olmadığını, aynı zamanda günümüz toplumlarının sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına göre evrildiğini gösterir. Sözlü anlatımlar, toplumsal olaylar, bireylerin yaşadığı deneyimler ve

kültürel değişimler doğrultusunda yeniden şekillendirilir ve bu süreçte her dönemin sosyal gerçekliklerini yansıtır (Bauman, 1972, s. 167).

Sözlü edebiyatın bu sürekli değişim ve yenilenme kapasitesi, onun kültürel sürekliliği desteklemesini ve toplumsal kimliği pekiştirmesini sağlar. Bu çeşitlilik ve adaptasyon yeteneği, sözlü edebiyatın farklı kültürel bağlamlarda farklı biçimlerde ortaya çıkmasına olanak tanır. Toplumlar arasındaki etkileşimler, yeni anlatım biçimlerinin ve temaların ortaya çıkmasına neden olabilir, bu da sözlü edebiyatın kültürel çeşitliliği ve zenginliğini artırır (Hymes, 1981, s.15). Sözlü gelenekler, toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda sürekli olarak evrilen ve değişen bir kültürel ifade biçimi olarak, toplumların tarihsel ve kültürel sürekliliğini korumada kritik bir rol oynar.

Ayrıca, sözlü edebiyatın canlılığı, toplumsal olaylar ve bireylerin yaşam deneyimlerinin anlatımında da kendini gösterir. Sözlü anlatılar, toplumların tarihsel anılarını ve kültürel değerlerini canlı bir şekilde korur ve bu bilgiyi yeni nesillere aktarır. Bu süreç, sözlü edebiyatın, toplumsal hafızanın ve kültürel kimliğin oluşturulmasında ve sürdürülmesinde nasıl bir rol oynadığını gösterir (Finnegan, 2012). Sonuç olarak, sözlü edebiyatın canlılığı ve çeşitliliği, onu tarih boyunca önemli bir kültürel kaynak olarak konumlandırır ve modern toplumlarda da bu geleneğin değerini korur.

Sonuç olarak, sözlü edebiyatın kültürel mirasın korunması ve yaşatılmasındaki rolü büyüktür (Ben-Amos, 1976). Bu tür, geçmişten günümüze kadar insanların duygusal, entelektüel ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamış ve toplumların birbirleriyle olan iletişimini ve anlayışını güçlendirmiştir.

2.4.2. Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı kavramına yönelik literatürde çeşitli tanımlamalar yer almaktadır. Çocuk edebiyatıyla ilgili bu durum, sınırları kesin çizgilerle çizilmiş ve tüm çevrelerce kabul gören bir tanıma ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Bu zorluğun başlıca nedenlerinden birisi şudur: “Çocuğun nasıl okuduğu ya da daha doğrusu, yetişkinlerin okuduğu (veya okumakta olduğu) metin(ler)in aynısını çocuğun nasıl okuduğu, çocuk edebiyatı araştırmaları alanında uzun süredir devam eden bir sorudur” (García-González, 2022, s. 360). Tanımlamalar çeşitli olsa da bunlardan hareketle bir edebî eserin çocuk edebiyatı kapsamında değerlendirilebilmesi için sahip olması gereken ölçütler hakkında fikir edinmek mümkündür. Bu sayede çocuk edebiyatı

eserleri ile yetişkin edebiyatı eserlerinin farklılıkları ortaya çıkarılabilir. Böylelikle çocuk edebiyatının ne olduğu ve ne olmadığı hakkında da bilgi edinilebilir.

Çocuk edebiyatı kavramını tanımlamadan önce “çocuk” ve “edebiyat” kavramları hakkında yapılmış tanımlara göz atmak faydalı olacaktır. Çocuk ve çocukluk kavramları geçmişten günümüze kadar toplumlarda yer edinmesine rağmen bu kavramların içerdiği anlam, tarihsel sürece ve toplumlara göre farklılık gösterebilmektedir (Onur, 2007, s. 87).

Çocuk kavramı genel olarak doğum ile ergenlik dönemi arasındaki zaman dilimini (Şahin, 2007) işaret etmektedir. BM (Birleşmiş Milletler) Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen ÇHDS (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme) maddelerinden birincisine göre on sekiz yaşına kadar bütün bireyler, çocuk olarak kabul edilmektedir. Çocukluk kavramı ise çocuk olma dönemine işaret eder. “Kuşkusuz, çocuklar somut varlıklardır oysa çocukluk soyut düşünceler, imgeler ve değerler bütünüdür” (İnal, 2017). “Çocuklar yetişkinler dünyasından atılırken, onlara yaşayabilecekleri başka bir dünya sunulmuştur ve bu dünyaya „çocukluk“ denmiştir. Bu tanımla birlikte çocuk, çocukluk dünyasından çıkıp, yetişkinler dünyasına katılabilmek için belli süreçleri aşmak zorunda kalmıştır” (Neydim, 2003, s. 57). Çocuk edebiyatı kavramı denilince araştırma konuları genel olarak okul öncesi, ilkokul ve ortaokul dönemini kapsamaktadır. Çocuk kavramının tanımı gereği ortaöğretim çağındaki öğrencilerin de kitapla ilişkisini düzenleyecek çalışmaların olması önemlidir.

TDK (Türk Dil Kurumu) internet sitesinde edebiyat kavramına yönelik “olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın (II), gökçe yazın” (TDK, 2021) tanımını yapmaktadır. “Edebiyat, malzemesi dil olan bir sanat dalıdır. Nasıl müzik malzemesi ses, resim malzemesi renk ve çizgi, heykel malzemesi taş, tunç, alçı vs. olan bir sanat dallarıysa, edebiyat da bir sanat dalıdır” (Aytaç, 1997, s. 14-15). Edebiyat ile yaşamın ilişkisi edebiyat kavramına yönelik tanımlarda da kendisine yer bulur. “Estetik ölçütlerin dönem dönem değiştikleri hatta birçoğunun sınıfsal ve ideolojik bakışın öğretisi oldukları doğrudur, ancak hangi estetik norm içerisinden ifade edilmiş olursa olsun, edebiyat bize dokunur, bazen acıtır, bazen mutlu eder bazen şaşırtır, ama ulaşır” (Batum Menteşe, 2008, s. 54). Edwards’a (2009) göre edebiyat, sadece okunan kitabın içindeki olaylar ya da hayatlar hakkında bilgi edinme değil yaşama tecrübesini de mümkün kılar. Böylece okuma hem edebî bir bakış açısı sağlarken aynı zamanda kişinin sosyal bir bakış açısı elde etmesine olanak sağlar.

Çocuk edebiyatının tam olarak ne olduğu ya da yetişkin edebiyatından hangi noktalarda ayrıldığı gibi sorunlar kaynaklarda tartışılmıştır. Lesnik-Oberstein (2004), özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çocuk edebiyatının akademik olarak incelenmeye başladığını ifade eder ve çocuk edebiyatının belirsizliğini koruduğu bazı konular olduğunu paylaşır. Bunların başında da çocuk edebiyatının sınırlarının net olarak belirlenememesi yer almaktadır. Günümüze doğru sayısı artan çalışmalarla çocuk edebiyatının tanımlanmasında daha fazla yol alındığını söyleyebiliriz. (Şirin, 2016, s.26) ise modern çocuk edebiyatının başlangıcıyla ilgili şu tespitleri paylaşmıştır: “İlk evrede çocuk edebiyatı, çocuklara çocukluğu veya çocuğa çocuğu anlatan bir eğilim içinde görülse de, çocuğun ve çocukluğun edebiyatını „çocuğa göre“lik ilkesine göre ortaya koyan eserler modern çocuk edebiyatının başlangıcı kabul edilir.” Buna göre çocuk edebiyatının tanımlanmasında onun tarihsel gelişimi de göz önüne alınmaktadır.

Lambirth (2004), çocuğun kitaplarla kurduğu ilişkinin, yetişkinlerin kitaplarla kurduğu ilişkiden farklı olduğunu belirtir. Yetişkinlerin edebî bir eser hakkındaki değerlendirmeleri çoğu zaman birtakım ön yargılarından ve deneyimlerinden izler taşımaktadır. Çocuklarda ise berrak zihin yapısı, ön yargılardan arınmış bir karar verme sürecini oluşturmaktadır. Bu zihin yapısı aynı zamanda çocuk gerçekliğini oluşturmaktadır. Bu durumu göz ardı etmeyen ve çocuğun deneyimlerinden yola çıkarak kendi estetik anlayışını oluşturmaya hizmet edecek ürünler, eğitim ve öğretim uygulamalarında yer almalıdır. Çocuğun sanatsal yapıtları değerlendirme becerisine, üretilen eserlerin işlevi konusunda bilinçlenmesine yarar sağlayacak içerikler önemlidir. Çocuğun duygu dünyasına ve kitaplarla kurduğu özel bağa katkı sağlayacak eserler çocukla buluşturulmalıdır.

Arıcı (2018) önceleri yetişkinlerin edebî gereksinimlerini karşıladıkları türlerin (masal, efsane, destan, türkü vb.) sonraları çocuk edebiyatının ana malzemelerini oluşturduğunu ifade etmiştir. Ana malzemeleri bu edebî türlerden oluşan çocuk edebiyatını (Sever, 2017, s.17) ise “Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır” şeklinde tanımlamıştır.

“Çocuk edebiyatı, geniş anlamda, özellikle çocukların kullanımı için yazılmış ve tasarlanmış her türlü yaratıcı edebî eser olarak tanımlanır” (Chambers, 1971). Şahbaz’a (2008) göre çocuk edebiyatı, çocukluk döneminde yer alan bireylerin hayalleri, duygu ve

düşüncelerine yönelik olarak usta yazarlar tarafından çocuklara göre yazılmış olan ya da geleneğin getirdiği üstün sanat özellikleri bulunduran eserlerin genelidir. (Can, 2014, s. 9)’a göre “çocuk edebiyatı, çocukluk dönemi içinde bulunan bireyler için özel olarak içselleştirilerek yazılan; çocuğun zihinsel, duygusal, sosyal ve dilsel gelişimini göz önünde bulunduran; çocuğun yeteneklerinin açığa çıkmasına yardımcı olan; geçmiş, bugün ve gelecek arasında bir bağ kuran; kültürel mirasa sahip çıkarak onun genç nesillere aktarılmasında işlevsel olan; amaçlı, disiplinler arası ve çağın değerlerini barındıran; bunu yaparken okunduğunda farkındalık yaratarak sağlam bir estetik duygusunun oluşmasına katkıda bulunan edebî bir türdür.”

Ceran’a (2007) göre bir edebî eserin meydana gelmesi için gerekli bütün ilkeler çocuk edebiyatı için de gereklidir. Bu sebeple çocuk edebiyatını basit hikâyeler, şiirler ve masallardan ibaret görmek doğru değildir. Çocuk edebiyatı, çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, kelime bilgisine, algılama seviyesine uygun ve aynı zamanda edebî kıymete sahip eserlerden oluşmalıdır. Buna dikkat edilmediğinde ise çocuğun gelişim ve öğrenme süreçlerine zararı olabilecek durumlarla karşılaşılabilir. Strouse ve diğerleri (2018), yaptıkları çalışmada çocukların öğrenme ve resimli kitaplardan içerik aktarma becerilerinin bazı kitapların sahip olduğu özellikler tarafından bozulabileceği bulgusuna ulaşmışlardır. Bu araştırmacılar çalışmalarında çocukların öğrenme becerileri üzerindeki gelişen yetenekleri ile kitap özellikleri arasındaki ilişkinin doğrudan incelenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

2.5. Masal

Çoğu kimsenin ninnilerden sonra muhatap olduğu, henüz çevresini yeni yeni algılamaya başladığı dönemlerde zevkle dinlediği masallar, içerisinde gizlenmiş ve her seferinde insanı farklı bir şekilde etkileyen sırlarla dolu bir dünyadır. Bu dünyada ustalıkla işlenmiş bir kurgu, çoğu kimsenin doğrudan veremeyeceği dersleri içeren yoğun bir anlam bulunmaktadır. İdeal bir dünya oluşturularak insanın yaradılışındaki güzelliği göz önüne getiren masallar, belki de bu özellikleri nedeniyle her yaşta dinleyicinin ve okuyucunun ilgisini çekmeyi başarmıştır.

2.5.1. Masalın Tanımı ve Yapısı

Masal, sözlükte “Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâye; Öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik eser.” (Türkçe Sözlük, 1998, s.1510); “Çocuklara anlatılan hikâye; inanılmayacak hikâye” (Parlatır, 2017, s.1016); “olağanüstü

olaylarla süslenmiş ilgi çekici öykü.” (Demiray, 1988, s. 602); “Düzyazı biçiminde söylenmiş, dinsel ve büyüsel inançlardan ve törelerden bağımsız, bütünüyle düş ürünü olan, gerçeklerle ilgisi bulunmayan olağanüstü kişi, olay ve motiflerle bezenmiş kısa, birçoğu anonim anlatı türü.” (Renkli Resimli Ansiklopedik Büyük Sözlük, s.1474); “Olağanüstü olaylara, doğaüstü varlıklara yer veren, tümüyle düş ürünü, çoğunlukla belirli olmayan bir zamanda ve yerde geçen, genellikle ağızdan ağıza aktarılarak sürüp giden bir anlatı türü.” (Dictionnaire Larousse, 1994, s.1605) olarak açıklanmıştır.

Sözlük haricindeki bazı kaynaklarda aşağıdaki tanımlar tespit edilmiştir:

“Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyülik inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan, kısa bir anlatı” (Boratav, 1969, s.80).

“Olayların geçtiği yer ve zamanı belli olmayan, peri, dev, cin, ejderha, Arap bacı vb. gibi kahramanları belirli kişileri temsil etmeyen hikâye.” (Tezel, 1997, s. 10).

“Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu hâlde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türü” (Sakaoğlu, 1999, s.2).

Elçin (2001), “bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi” olarak tanımlar ve masalın anonim halk edebiyatının en yaygın ürünlerinden biri olduğunu ifade eder. (s.368).

“Gerçek dışı (olağanüstü) olaylarla süslü, gerçekdışı kişilerin başından geçen, zaman ve mekân (yer) kavramları belli olmayan hikâyelere masal denir.” (Korkmaz, Ercilasun, Gülensoy, Parlatır, Zülfikar, Birinci, 2015, s.439).

“Belirleyici özelliği “gerçek olduğuna inanılmaması” olan ve kalıplaşmış bir anlatım tekniğiyle anlatılan bu anlatılara masal (folktale) adı verilir.” (Çobanoğlu, 2018, s.131).

“Kahramanlarının olağanüstü donanımlara sahip olduğu, zaman ve mekân kavramlarının belirsiz anlatıldığı, iyilerin kazanıp kötülerin cezalandırıldığı, başlangıç, bitiş ve ara formellerin kullanıldığı, hacim olarak fazla uzun olmayan, içerisinde ince bir halk mantığını barındıran mensur ve sözlü halk edebiyatı ürünleridir.” (Sezer, 2010, s.18).

Folklor ürünü olabileceği gibi bazen de sanatçılar tarafından yazılabilen masallar (Demiray, 1988, s.602), süslü anlatım üslubu ile eğlendirmeyi amaçlamaktadır (Sakaoğlu, 1999, s.139). Her ne kadar da gerçeküstü olay ve kişilerle farklı bir dünya gibi görünse de masallar konusunu gerçek yaşamdan alır ve merkezde insanoğlu yer alır. Kötüler cezalandırılır, iyiler ödüllendirilir, olaylar mutlu sonla biter. Bu ve benzeri özellikler ile ifade edilmek istenen anlam, çıkarılması gereken ders hep gerçek yaşamla ilgilidir. (Ekici, 2015, s.211). Özetle masal, genellikle olağanüstü olayları konu edinen tekerleme ile başlayıp ve tekerleme ile biten anlatılardır. Masallarda “bir zamanlar bir yerde”, “vaktiyle memleketin birinde” gibi ifadelerle olayın geçtiği yer ve zaman net olarak belirtilmez. Masalda geçen kahramanlar da olağanüstü güçlere sahip kişiler veya cin, peri, cadı gibi gerçek hayatta karşılığı olmayan varlıklar olabilmektedir. Masalların yapısına bakıldığında olay, kişi, biçim, dil, yer ve zaman gibi masalı oluşturan öğelerin kendine has bazı özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Bilkan, masallarda “Üçleme” özelliğinin özellikle olağanüstü masallarda ya da diğer uzun masallarda önemli bir yer tuttuğunu söyler. Olayların önemlerine göre sıralanarak üç süreli bir düzen içinde geçtiğini, kişilerin üç gruba ayrıldığını, padişahın üç oğlu, vb. gibi... Masalın sonunda düşen elmaların da üç tane olduğunu ifade eder.”(Bilkan, 2009, s.90).

Masallarda bulunan kişiler; insan, hayvan, hayali varlıklar veya nesneler gibi çeşitlilik gösterebilmektedir. Masallardaki insanlar; kral, padişah, vezir, vali gibi ülkenin veya şehrin yöneticileri olabildiği gibi tacir, esnaf, pazarcı, hamal, işsiz, zengin fakir gibi halkın her kesiminden herhangi biri veya birileri de olabilmektedir. Bilkan, masallarda hayal ürünü, olağanüstü unsurların önem taşıdığını, masalı hikâye ve destan gibi türlerden ayıran temel özelliğin “hayal” olduğunu belirtir. Masalın, gerçekle ilgisiz, anlattıklarına inandırmak iddiası bulunmayan bir anlatım türü olduğunu söyler. Kahramanlarının tabiatüstü, olay ve durumları akıldışı olan masallar, dinleyenleri etkileyerek kendi hayal dünyasına çektiğini belirtir.”(Bilkan, 2009, s. 15-16).

Masalların geçtiği yerler genellikle hayali yerlerdir. Ülkenin/memleketin birinde, vaktiyle bir şehirde gibi ifadelerle olayın geçtiği yer anlatılır. Bin bir Gece Masallarında olduğu gibi bazen de dünyada var olan bir ülke veya şehir ismi verilir (Bağdat, Şam, Diyarbakır vb.) ama yine de olayda olağanüstülükler görülebilir ve olay yine masalın kendine has coğrafyasında geçer. Yani verilen ülke, şehir isimleri masalı gerçek hayata bağlamaz. (Boratav, 2007, s.16), masallarda isimleri verilen şehirlerin, ülkelerin aslında anlatılanlarla herhangi bir ilişkisi düşünülmeyecek yerler olduğunu ve İstanbul, Halep gibi şehir isimlerinin de sadece “bir büyük şehir...” anlamını vermek için kullanıldığını ifade etmiştir.

Masalların dil özelliğine bakıldığında da ortak özellik taşıdıkları görülmektedir. Masal anlatımında genellikle duyulan geçmiş zaman, bilinen geçmiş zaman veya geniş zaman kipleriyle anlatım yapıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra masalarda halkın kullandığı oldukça sade bir dil kullanılır.

Yukarıda ifade edilen özelliklere göre şekillenen masal üç bölümden oluşmaktadır (Çılgın, 2007, s.100-101; Kıbrıs, 2002, s.43-44):

a. Giriş (Döşeme) Bölümü: Masalın başlangıç kısmında yer alır ve dikkat çekici tekerlemelerden oluşan bölümdür. Çeşitli komik ifadelerin, zıtlıkların söz ustalığıyla birleşerek ifade edilmesidir. Özellikle çocuk yaştakiler için çok eğlenceli bir bölüm olduğu için onların masal olan ilgisini de artırmaktadır.

b. Gelişme (Gövde) Bölümü: Masalın en uzun bölümüdür çünkü bu bölümde masalı oluşturan ana olay ve ana olayla ilgili ayrıntılar aktarılır. İlk bölümde giriş mahiyetinde verilen tekerlemeden sonra “Vaktiyle memleketin birinde”, “Evvel zaman içinde” gibi söz açıcı ifadelerle anlatıma başlanır. Devamında da heyecan verici olaylarla okuyucunun veya dinleyicinin dikkati diri tutulur.

c. Sonuç Bölümü: “Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine”, “Gökten üç elma düşmüş...” gibi tekerlemelerle masalın bitirildiği bölümdür. Bu bölümde önceki bölümde doruğa çıkmış olan merak unsuru yatışmış olur. Masal türünün bir özelliği olarak iyiler kazanır, kötüler kaybeder bir nevi “mutlu son”la masal tamamlanmış olur.

2.5.2. Masal Türleri ve Özellikleri

Konuya Göre Masal Türleri

(Kıbrıs, 2002, s.41-42), masalların yapılış ve çıkış kaynaklarına göre ikiye ayrıldığını belirtir. Buna göre ilki; toplumsal hafızanın ürünü olarak halkın oluşturduğu ve folklorik özellik taşıyan masallar, “Halk geleneğiyle oluşmuş folklorik nitelikli masallar (Halk masalları)” olarak adlandırılmıştır. Bu masallar, içinden çıktıkları toplumun gelenek ve göreneklerini, sosyal yaşantı ve tarihi geçmişleri ile ilgili izler barındırır. Söyleyeni belli olmayan bu masallar, oldukça sade bir anlatım ve yerel ağız özelliklerini barındırır. İkinci masal türünün ise çocuk edebiyatına olan ilgi ve uğraşın gün geçtikçe artmasıyla ortaya çıkan “Yapay nitelikli –yazınsal- masallar” olduğu ifade edilmiştir. Buna göre özellikle çocuk edebiyatının önemini kavramış kişilerin veya eğitimci yazarların çocuklara alternatif ve

faydalı eserler oluşturmak amacıyla halk masallarından esinlenerek yazdıkları masallar bu gruptadır.

Masallar; ait oldukları toplumun, coğrafyanın, kültürün, inancın özelliklerini taşırlar. İşledikleri konularla o toplumun kültürünü, inancını, sosyal yaşantısını nesilden nesile aktarırlar. Masallar, bu bakış açısıyla incelendiğinde işledikleri konular ve verdikleri mesajlar bakımından bazı sınıflandırmalar yapma ihtiyacı doğmuştur. Bu doğrultuda farklı masal araştırmacıları farklı tasnifler ortaya koymuşlardır.

Masal kahramanları, olay veya masalın içinden karakteristik bir olay üzerinden ilk tasnifi Aarne yapmıştır. (Sakaoğlu, 2007, s.11-12), Aarne'nin tasnifini özetle şu şekilde aktarmaktadır:

1. Hayvan masalları
2. Asıl masallar
3. Fıkralar

Halkbilim uzmanı (Propp, 2020, s.10), masalın yapısını incelediği “Masalın Biçimbilimi” adlı kitabında Wundt'un tasnifini şu şekilde aktarır:

1. Mitolojik fabl-masallar
2. Katışıksız olağanüstü masallar
3. Biyolojik masallar ve fabllar
4. Katışıksız hayvan fablları
5. Soy sop masalları
6. Gülmeceli masallar ve fabllar
7. Ahlak fablları

Propp, bu sınıflandırmanın öncekilerden daha geniş olduğunu belirtmekle beraber yedi maddenin beşinde fabl olmasını, fabl ifadesinden tam olarak ne kastedildiğinin belli olmaması, “Gülmeceli” sözcüğünün hem kahramanlık hem de güldürü açısından ele alınabilecek olması gibi nedenlerle tasnifi eleştirmektedir.

Propp (1968) Masal türlerini işlevine ve yapısına göre de 2'ye ayırmıştır.

İşlevine Göre Masal Türleri

Eğitici Masallar

Eğitici masallar, ahlaki dersler verme ve eğitim amacı güder. Bu tür masallar, çocuklara ve yetişkinlere doğru davranışları öğretmek, erdemli olmanın önemini vurgulamak için anlatılır. Örneğin, dürüstlük, cesaret, sadakat gibi erdemlerin ön plana çıkarıldığı masalarda, karakterlerin davranışları ve sonuçları üzerinden dinleyiciye önemli hayat dersleri verilir. Gümüşhane ve Bayburt masalları arasında, dürüstlüğün ödüllendirildiği veya yalan söylemenin cezalandırıldığı öyküler bu kategoriye girebilir. Bu tür masallar, dinleyicilerin ahlaki ve etik değerler geliştirmelerine yardımcı olur.

Eğlendirici Masallar

Eğlendirici masallar, dinleyiciyi eğlendirme amacı taşır ve genellikle keyifli, komik olaylar içerir. Bu tür masallar, günlük hayatın sıkıcılığından ve zorluklarından kaçış sağlar ve dinleyicilere neşe ve rahatlama sunar. Mizahi öğeler, absürt durumlar ve eğlenceli karakterler bu masalların ana unsurlarıdır. Gümüşhane ve Bayburt bölgesinde anlatılan bu tür masallar, toplulukları bir araya getirerek ortak bir gülme deneyimi yaşatabilir ve sosyal bağları güçlendirebilir. Örneğin, beceriksiz bir kahramanın komik maceralarını anlatan bir masal bu kategoriye girebilir.

Bir Başka sınıflamayı da Türkiye’de Wolfrom Eberhard ile Pretev Naili Boratav yapmıştır. Eberhard-Boratav’ın “Türk Masal Tipleri Katalogu”undaki 23 başlığa göre masalların dağılımı ise şöyledir:

A. Hayvan masalları	1-22
B. Hayvan ve insan masalları.....	22-33
C. Hayvan veya bir ruh bir insana yardım eder	34-82
Ç. Tabiatüstü bir ruh veya hayvanla evlenme	83-109
D. İyi ruhla ve evliyalarla yaşama	110-122
E. Kaderin hakimiyeti	123-142

F. Rüya	143-145
G. Kötü ruhlarla yaşama	146-168
H. Sihirbazlar.....	169-184
I. Bir kız sevgili bulur	185-196
İ. Bir erkek sevgili bulur	197-222
J. Fakir kız zenginle evlenir	223-238
K. Kıskançlık ve iftira	239-255
L. Hor görülen hoca kahramandır	256-258
M. Zina ve baştan çıkarma	259-280
N. Acayip icraat ve olaylar	281-289
O. Acayip davalar	289-301
Ö. Realist masallar	302-310
P. Acayip tesadüfer	311-316
R. Komik hikayeler	317-332
S. Aptal ve tembel erkekler ve kadınlar	323-338
Ş. Hırsız ve dedektif	339-349
T. Akıllı, hilekâr veya cimri erkek ve kadınlar	350-378 (Alptekin'den akt. Evcim, 2015, s. 24).

Masal türleri konusunda yapılan sınıflandırmalardan en çok kabul gören Pertev Naili Boratav'ın yaptığı şu sınıflandırmadır:

1. Halk Geleneğinden Doğmuş Anonim/Folklorik Masallar;

1.1. Hayvan Masalları

1.2. Olağanüstü Masallar

1.3. Gerçek Masallar

1.4. Güldürücü Masallar

1.5. Zincirlemeli Masallar (Boratav'dan akt. Güzelküçük, 2019, s.17).

İster halk masalı olsun ister yapay nitelikli olsun masallar, ana karakterlerin durumu ve ele alınan konulara göre olağanüstü masallar, hayvan masalları, güldürücü masallar, gerçekçi masallar ve zincirleme masallar olarak türlere ayrılabilirler. Bu türlere bir önceki başlık altında verilen masal sınıflandırmalarının her bir maddesi de eklenebilir. Fakat genel olarak kabul gören ve çok karşılaşılan masal türleri aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Olağanüstü Masallar: Yapılan masal tanımlarında yerini bulan masal türüdür. Genel olarak gerçek hayatta karşılaşılamayacak olaylar, kişiler, varlıklar ve yerler bulunur. Her ne kadar olağanüstülükler bulunsun da buradaki kişi, varlık, yer ve olayların gerçek hayatla bir ilişkisi bulunmaktadır (Aşlışen, 2019, s.100).

Az Güttik Uz Gittik kitabındaki “*Hızır, Tık Sopam, Üç Bilecenler, Üşengeç, Eşek Kafası*” masalları kitapta dördüncü bölümde yer alan, içerisinde olağanüstülükler bulunan masallardır.

Hayvan Masalları: Bu masallarda, adından da anlaşılacağı üzere, olay hayvanlar üzerinden anlatılmaktadır yani karakterleri hayvanlardan oluşur. Masallarda sık görülen başlama bölümü tekerlemeleri burada görülmez. Hatta orta bölüm ve son bölümdeki tekerlemelere de yer verilmeyebilir. Burada hayvanlar, insanlar gibi sosyal hayatın içindeymiş gibi verilerek aslında insanlara mesaj veriliyor. Hayvan masallarının en belirgin özelliği ders verici olması ve insanları düşünmeye sevk etmesidir (Güleç, 1988, s.70; Bilkan, 2009, s.20).

Az Güttik Uz Gittik kitabındaki “*Ayağına Diken Batan Karga, Koca Nine ile Tilki, Ayı ile Tilki, Yolcu ile Yılan, Tilki ile Yılan, Göğsü Kınalı Serçe*” masalları hayvanlar üzerinden anlatılan masallardır. Bu masallar kitabın birinci bölümünde yer almaktadır.

Güldürücü (Komik) Masallar: Diğer türdeki masallara göre daha kısadırlar. Fakat güldürücü özellikler taşıdığı için eğlenceli masallardır. Günlük yaşamın içindeki her konuya

değnilir fakat bazen müstehcen konuların da konu edindiğı görölmektedir. Bu nedenle çocuklar için uygun masallar değillerdir (Bilkan, 2009, s.22).

Az Giittik Uz Gittik kitabındaki bölümde yer alan “*Karatepeli Hikâyeleri*” bu başlık altında değlendirilebilir. Çalışmamızı kitaptan seçilen kök değleri içeren masallarla sınırlandırdığımız için bu hikâyelere tezde yer verilmemiştir.

Gerçekçi Masallar: İçerisinde masal türünün genel özelliklerini barındırsa da olaylar ve kişiler gerçek yaşamdan kopuk değildir. Bu tür masallarda yine padişah, vezir, tüccar, zengin, fakir, köylü vb. kişiler bulunur fakat bu kişilerin başından geçenler ve olaylara verdikleri tepkiler gerçek yaşamda karşılaşılabilecek olay ve tepkilerdir (Güleç, 1988, s.72; Bilkan, 2009, s.21).

Az Giittik Uz Gittik kitabındaki “*Balıkçı Güzeli, İlik Sultan,*” masalları üçüncü bölümde yer alan bu başlık altında değlendirilebilecek masallardır.

Zincirleme Masallar: Burada birden fazla olay mantıklı bir sıra ile zincirin halkaları gibi birbirine bağlanarak anlatılır. Birden fazla olay olsa da anlatımın çok uzatılmadığı bu masal türünde kahramanlar genellikle hayvanlardan oluşur (Bilkan, 2009, s.23).

Az Giittik Uz Gittik kitabındaki “*Ayağına Diken Batan Karga, Koca Nine ile Tilki*” masalları hayvanlar üzerinden anlatılan, zincirleme olayların bağlandığı masallardır. Bu masallar kitabın birinci bölümünde yer almaktadır.

Masallar, sadece yapısal ve işlevsel açıdan değil, aynı zamanda coğrafi ve kültürel bağlamlarına göre de sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırma, masalların köken aldığı toplumların kültürel ve coğrafi özelliklerini yansıtarak, onların folklorik ve etnografik değlerini anlamamıza yardımcı olur. Masalların coğrafi ve kültürel sınıflandırılması, dünya genelinde farklı bölgelerde anlatılan hikâyelerin özgünlüklerini ve çeşitliliklerini ortaya koyar.Ükelere göre sınıflandırmadan bazıları şöyledir:

Avrupa Masalları

Avrupa masalları, Batı ve Doğu Avrupa'nın çeşitli kültürel etkilerini yansıtır. Grimm Kardeşler'in derlediğı Alman masalları, Charles Perrault'nun Fransız La Fontaine masalları bu kategoride önemli örneklerdir. (Sakaoğlu, 2002, s.19). Avrupa masalları, ahlaki dersler vermek, eğlendirmek ve toplumsal değleri pekiştirmek gibi işlevlere sahiptir.

Alman Christophe Schmid (Kristof Simit)'in yazdığı Paskalya Yumurtaları dünyada kısa zamanda tanınmış, dokuz ciltlik zengin bir masal hazinesidir. Külkedisi, Kızıl Şapkalı Kız, Kar Beyaz sevilen masal kahramanlarıdır. İki Alman filologu olan Jacop Ludvig ve Wilhelm Carl Grimm kardeşler bütün Almanya'yı dolaşarak halk arasında yaşayan masalları, fıkraları toplamış, Kinder Und Hauzmarchen adlı üç ciltlik Alman Masalları ile çocuklara Almanya'yı tanıtmaya çalışmışlardır. (Kantarcıoğlu,1991, s.47).

Asya Masalları

Asya masalları, Çin, Japonya, Hindistan ve Orta Asya gibi geniş bir coğrafi bölgeden hikâyeler içerir. Masal yönünden en zengin kaynaklara sahip ülke Hindistan'dır. Pançatantra (Beş Kitap) politika devlet idaresi kitabıdır. (Sakaoğlu, 2002, s. 16). Bu masallar, bölgenin dinî ve felsefi düşüncelerini, özellikle Budizm, Hinduizm, Konfüçyüsçülük ve Şintoizm gibi inanışları yansıtır. Asya masalları genellikle bilgelik, doğa ile uyum ve ahlaki değerler gibi temalar etrafında şekillenir. Ayrıca, büyülu yaratıklar, ejderhalar ve tanrılar gibi unsurlar da sıkça yer alır. Asya masalları, toplumun kültürel mirasını koruma ve genç nesillere aktarma işlevi görür. Asya masalları'ndan Arap ve Fars masal kitaplarında öne çıkan Bin bir Gece Masalları'nda birbirine bağlı masallar anlatılır. (Sakaoğlu, 2002, s. 16).

Anadolu Masalları

Anadolu masalları, Türkiye'nin zengin kültürel mirasının bir parçası olarak, yüzyıllar boyunca sözlü gelenekle kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bu masallar, halkın yaşam biçimini, inançlarını, değerlerini ve toplumsal normlarını yansıtır. Anadolu masalları, toplumun kültürel ve sosyal yapısını yansıttıkları için tarihsel ve antropolojik araştırmalar açısından büyük bir öneme sahiptir. Örneğin, Keloğlan masalları, saf ve iyi niyetli bir genç olan Keloğlan'ın zekası ve iyiliği sayesinde başına gelen zorlukları nasıl aştığını anlatır. Bu masallar, çocuklara ve yetişkinlere hem eğlence hem de ders verme amacı taşır.

Bu masallar, sadece birer eğlence aracı değil, aynı zamanda eğitim ve öğretim aracı olarak da işlev görür. Çocuklara doğru ve yanlış kavramlarını öğretirken, aynı zamanda toplumsal değerlerin ve normların pekiştirilmesine yardımcı olur. Anadolu masalları, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından da büyük önem taşır. Günümüzde bu masallar, yazılı ve dijital ortamlarda da yaşatılmakta ve modern anlatı teknikleriyle yeniden yorumlanarak geniş kitlelere ulaşmaktadır. Bu şekilde, Anadolu masalları hem geçmişin

değerlerini günümüze taşımakta hem de geleceğe yönelik bir kültürel miras olarak varlığını sürdürmektedir (Başgöz, 1986).

Masal türünün ülkemizde geçmişten bugüne gelişimi (Kantarcıoğlu, 1991)'e göre şu şekildedir: Tanzimattan 1908'e kadar bazı yazarlarımız Kayserili Dr. Rüştü, Şinasi, Recaizade Ekrem, Mualim Naci, Namık Kemal, masal türüne rastlanılan tercümeler yapmışlardır. İkinci Meşrutiyetten sonra çocuk edebiyatı ile uğraşanlar çoğalmıştır. Siracettin Hasırcıoğlu La Fontaine'in bazı fabllarını dilimize çevirmiştir. Ziya Gökalp, halk masallarından derleyerek millî ve beşerî değerler içerecek şekilde yazılar hazırlamış ve bunları Kızıl Elma, Yeni Hayat, Altın Işık adlı kitaplarda toplanmıştır.

1928'den sonra masal yazarlarının sayısı artmıştır. Naki Tezel'in 1971 yılında yayımlanan 'Türk Masalları' iki Cilt halindedir. Orhan Şaik Gökyay'ın 'Bugünkü Dille Dede Korkut Masalları, Vasfi Mahir Kocatürk'ün 'Türkiye Masalları', Eflatun Cem Güney'in 'En Güzel Türk Masalları' bu türün önemli örneklerindendir. (Kantarcıoğlu, 1991, s. 48).

2.5.3. Çocuk Edebiyatı ve Masal

Masal, çocuk edebiyatı kapsamında en çok ilgi gören türlerin başında gelmektedir. Bu alanda yerini bulan masallara bakıldığında geçmişten günümüze sözlü gelenekle gelen ve söyleyeni veya yazarı belli olmayan masalların yanı sıra bazı yazarlar tarafından oluşturulmuş masalların çokluğu da dikkat çekmektedir. Çocuklara yönelik hazırlanmış bu kadar çok masalın olması da bu ilgiyi doğrular niteliktedir.

Günümüzde çocuk edebiyatı kapsamında kabul edilen ve yukarıda ifade edildiği gibi çok ilgi gören masal türü aslında ilk olarak yetişkin bireyler için oluşturulmuş bir türdür. Masallardaki müstehcen ifadeler, korku ve şiddet içeren unsurlar bunun kanıtı olarak gösterilebilir. Sonraları, çocuklar üzerinde oluşturabilecekleri olumsuz etkiler düşünülmeden, çocuklara da anlatılmıştır. Bu durum “çocuk edebiyatı” kavramının ortaya çıkması, kabul edilmesi ve bu alanda çalışmalar yapılmasına kadar devam etmiştir. Çocuk edebiyatı bağımsız bir alan olarak kabul gördükten sonra, diğer türlerde olduğu gibi, masallarda da çocuk gerçekliği göz önünde bulundurularak bazı düzenlemelere gidilmiştir. (Şimşek, 2019, s.306) de bu düşünceye paralel olarak masalların ilk zamanlar yetişkinlerin birbirine anlattıkları fantezilerden oluştuğunu sonrasında çocukların ilgisini çektiğini belirtmiştir. 17.yy'dan sonra etiğin ve pedagojinin süzgecinden geçirilen masalların çocuklara uygun bir hale dönüştürüldüğünü ifade etmiştir.

Böylece masallar çocuk edebiyatı için vazgeçilmez bir tür olmuş ve çocuklar da masal türünü daha çok sevmişlerdir. (Özünel, 2011, s.61), günümüz çocuk edebiyatının ulaştığı başarıda masalların büyük bir etkisinin olduğunu söyler. Özellikle çocuk edebiyatının ilk türlerinin masaldan beslenerek oluşması ve yine günümüz çizgi film endüstrisinin de ilk kaynağının masallar olmasının bunda etkisinin olduğu ifade edilmiştir.

Çocuğun sosyal yaşamdaki varlığının yanı sıra kendi iç âleminde, hayal dünyasında da oluşturduğu bir âlemi bulunur. Masallar, çocuğun hayal dünyalarının yansıması olduğu için de çocuğa yönelik uygun bir türdür. Bu durumda her ne kadar ilk olarak yetişkinler için oluşturulmuş olsalar bile masalların, artık çocuk edebiyatının önemli bir unsuru olduğu ifade edilebilir. Bu doğrultuda (Tezel, 1997, s. 21) de masalların çocukların ilgisini ve dikkatini çok çektiğini ifade eder. Ayrıca masalların içerisinde bulunan olumsuz unsurların atılıp açık bir anlatım, basit ve kısa cümlelerle oluşturulmuş aynı zamanda çocukların hayal dünyasına hitap edecek ve hayal dünyalarını zenginleştirecek olumlu unsurların eklenmesiyle hazırlanacak masalların, çocuk edebiyatına büyük katkı sunacağını belirtmiştir. Bu şekilde zaten birbiri ile çok sıkı irtibatlı olan masal ve çocuk edebiyatı ilişkisi daha da sağlamlaştırılmış olur. Bu da masalın çocuk edebiyatının önemli bir unsuru olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Kasımoğlu (2017, s.1), masalla çocuk arasındaki ilişkinin çocuğun doğumuyla başladığını belirtip şöyle devam eder:

“Yeni doğan bir bebek karnını doyuracak ve ona yaşam şansı tanıyacak sütü annesinin göğüslerinden elde etmektedir. Anne, göğüs ve bebek arasındaki bu bağlantı bebeğin fiziksel olarak hayatta kalması için bir gerekliliktir. Ancak bebeğin içinde doğduğu toplumun kültürel, sosyal ya da toplumsal verilerini öğrenmesi ve ruhsal açıdan beslenmesi için gerekli olan bağlantı anne, kulak ve bebek arasındaki ilişki ile sağlanmaktadır. Anne sütü ile masallar arasındaki bir başka ortak nokta ise sütün annenin beslendiği besinlerle oluşmasına benzer şekilde masalların da toplumun beslendiği maddi, manevi besinlerle (kültürel, sosyal, toplumsal, ekonomik gibi) oluştuğudur. İçeriğini bebeğin anlayış yaşı (farkındalığı) doğrultusunda hayvanların, çeşitli olağanüstü yaratıkların, perilerin ya da insanların oluşturduğu bu veriler bebek tarafından kulaklarıyla algılanmaktadır. Bebek bir nevi, kulaklarıyla gördüğü masallar aracılığıyla içinde yaşadığı dünyaya adapte olmaya çalışmakta, âdeta “dünyacılık” oynamaktadır.

Burada, masalın bebeklikten başlayarak çocukların yaşamında olduğu ve çocuklar için bir ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında masalların çocuk edebiyatı kapsamında ne kadar önemli bir yer tuttuğu aynı zamanda masalın eğitim sürecindeki yeri ve önemi de ortaya çıkmaktadır.

2.5.4. Masalın Eğitimdeki Yeri ve Önemi

Masalın tanımında bulunan “gerçek hayatta karşılaşılamayacak olağanüstü olaylar, olağanüstü kahramanlar ve hayalî bir dünya” gibi ifadeler her ne kadar ütöpik bir dünya kurgusu vadetse de aslında gerçek yaşamın kendisini sunar. Çünkü masal aracılığıyla aktarılan mutluluklar, başarılar, engelleri aşma, zorluklar, zorbalıklar yaşamın içinde zaten var olan durumlardır. Böylece çocuğun, masallar aracılığıyla yaşamın kendisiyle tanışıp her duruma hazırlıklı olması sağlanmış olur ki bu da masalların; eğitici, yol gösterici ve hayata hazırlayıcı özelliklerini harekete geçirmektedir. Masalın önemli bir özelliği de henüz ilk çocukluktan itibaren çocuğun hayatına girmesidir. Böylece aile ortamında başlayıp okul ve sosyal çevrede devam eden eğitim süreci, masalla da desteklenerek hem daha verimli hem daha eğlenceli bir hâl alır.

Yavuz (2013, s.14), masalın gerçek yaşamla ilişkisini vurgulamak için çocukların eğitim sürecinde belli aralıklarla girmek zorunda kaldıkları sınavlara hazırlanırken yaşadıkları zorlukları, başarılı olunca ulaştıkları mutlu sonu, iş ortamlarındaki çekişmeler ve daha iyi bir yere gelme mücadeleleri gibi birçok uğraşı masallardaki olaylarla ilişkilendirir. Buna göre bu süreçte verilen mücadeleler, “mutlu son” için devî öldürmek; iş ortamlarındaki çekişmeler, sıkıntılar kötü kalpli büyücü veya cadılarla baş edebilmek olarak nitelendirilmiştir. Şirin, 1994, s.113) de masalın aslında hayatın kendisi olduğunu ve çocukların masallarla yeni deneyimler kazandığını, geleceğe hazırlandığını vurgulamak için şu açıklamayı yapar:

Masal, çocuk ruhunu besleyen süsleyen, donatan zenginleştiren, geleceğe hazırlayan, gerçeği dolaylı olarak anlatan bir türdür. Hayal dünyasının can alıcı renklerini, ilginç olaylarını çocuksu bir anlatımla masallar gerçekleştirir. Masalları sembollerden, hayal atmosferinden ayıkladığımızda hayatın kendisi ile karşılaşırız. Masallar, çocukluk cennetinin hayal ülkeleridir. Çocuk ruhunu yansıtan en çocuksu tür masaldır. (Şirin,1994, s.113).

Masallarda beğenilen, sevilen ve örnek alınması gerekenlerin yanı sıra beğenilmeyen, sevilmeyen ve şerrinden kaçılması gerekenler de bulunmaktadır. Farklı milletler, eğitim sürecinde masalın bu özelliğinden faydalanarak çocuklarının ruhlarını besliyor ve insanları tanıma melekesi kazandırıyorlar (Kantarcıoğlu, 1991, s.41). Yine buna paralel olarak iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin, güçlü-zayıf gibi yaşamın içinde bulunan zıtlıklar, ilk defa masallar aracılığıyla öğrenilmekte böylece çocuğa gerçek dünya öğretilmektedir. Masallar, hayal kuran

ve hayallerinin peşinden koşan gerçek insan yaşamının yansımasıdır ve geçmiş yıllarda olması mümkün görülmeyen, sadece masallarda olabilir denilen pek çok hayalin şimdi gerçekleştiği görülmektedir (Karatay, 2007,s.471-472). Masalın belirtilen özeliği ile olağanüstü, ütöpik olaylar ve kişiler anlatılsa da çocuk, bunları gerçek dünya ve teknolojik gelişmelerle ilişkilendirerek hayallerinin peşinden koşacaktır. Böylece uçan halıyı uçak, helikopter veya uçan araba ile bir yerden bir yere ışınlanmayı görüntülü konuşma ile insanların emrindeki devasa ejderhaları robotlarla, büyük binaları yıkan iş makineleriyle ilişkilendirecektir. Bu bilinçle masala bakan çocuk, elbette ki masaldaki her şeyin gerçek olmadığını bilecek ama bir taraftan da masal olarak anlatılanların gerçek yaşamla bir ilişkisinin olduğunu da fark edecektir.

Önemli bir eğitim aracı olmasının yanı sıra tarihsel ve düşünsel miras aktarımını hedefleyen masallar, ilk çocukluk döneminde sadece oyalama veya eğlendirme aracı olarak görülmemelidir. Çocuklar, masallar aracılığıyla toplumsal bilince katılır ve ortak duyunun temellerini edinmiş olur (Oktar, 2016, s.208). Özellikle masallardaki hayal dünyasının zenginliği ve bu hayal dünyasında yaşananların çoğunlukla güncellenerek gerçeğe uyarlanabiliyor olması masalın eğitim sürecinde kullanılmasını kolaylaştırmaktadır. Geleneksel masalların yanı sıra günümüz bilimsel ve teknolojik gelişmeleri de göz önünde bulundurarak yeni masalların yazılması, masalların hâlâ ilgiyle takip ediliyor olması ve masal üzerine pek çok bilimsel çalışmanın yapılması masalın kalıcılığını (Akbayır, 2007, s.270) dolayısıyla eğitim sürecinde faydalanılabilecek bir tür olduğunu ortaya koymaktadır.

Masal sadece eğitim ortamlarında değil aynı zamanda aile ve sosyal yaşamda da bir eğitim aracı olarak kullanılmaktadır. Ebeveynler; deneyimlerini, dünya görüşlerini, geleneklerini, herhangi bir düşüncelerinin doğruluğunun ispatını ve daha birçok eğitsel içerikli ifadeleri aktarmak için masalları, araç olarak kullanırlar. Masalların, çeşitli benzetmelerle, tasvirlerle onların hayal dünyasına hitap etmesi (Rahman, 2017, s.336) eğlenerek ve bazen farkında olmadan öğrenmeleri bu yöntemin sıklıkla tercih edilmesini sağlamaktadır. Sosyal yaşama yönelik ise masallar, çeşitli sembolik alegorilerle, olan veya olması muhtemel durumları göz önüne getirerek bir nevi rehber vazifesi üstlenmektedir. Bunun yanı sıra masallarda işlenen olumlu ve olumsuz konuların gerçek yaşamda da görülmesi ile okuyucu benzer olumsuzlukların veya olumlu durumların başkalarının başına geldiğini fark etmiş olur. Yani aslında masallar herkesin başına gelebilecek veya gelmiş olayları olağanüstü bir zaman ve mekâna taşıyarak okuyucuyu veya dinleyiciyi bir taraftan eğlendirirken diğer taraftan da olgunlaştırır (Kasımoğlu, 2017, s.5-7). Masalın aile, sosyal

yaşam ve eğitim ortamlarında üstlendiği bu rol masal türünün daha etkin bir şekilde kullanılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Masallar üzerine önemli çalışmalar yapan Ziya Gökalp, masalların estetik yönünden ziyade eğitici özellikleri üzerinde durmuştur. Gökalp, masalların çocukların dikkatini çok daha iyi çektiğini bu nedenle masalların çocuk terbiyesinde, eğitiminde veya verilmek istenen mesajları aktarmada kullanılabilecek önemli bir araç olduğunu belirtir (akt. Korkmaz, 2009, s.55). Tezel (1997, s. 21) de benzer düşüncelerle masalın çocuk eğitiminde önemli bir rolünün olduğunu belirtmiştir.

Masal, hem duyuşsal hem bilişsel yönden çocuğu hayata hazırlar. Masalın, özellikle çocuğun dil gelişimine katkısında, bilişsel alanda önemli etkisinden söz edilebilir. Çocuklar masalı okuduklarında veya dinlediklerinde dilin inceliklerini ve kullanım özelliklerini model alarak veya farkında olmadan öğrenmiş olurlar (Yemenici, 2019, s. 90-91). Çocuğun dili etkili kullanma yeteneğinin geliştirilmesi, sahip olduğu kelime hazinesinin geliştirilmesi, hayal gücünün zenginleştirilmesi, okul öncesinde dinleme, anlama, konuşma becerilerinin edinilmesi, var olan merak duygusunun yeni bilgilerin öğrenilmesine yöneltilmesi, güzellik-iyilik duygusunun geliştirilerek çocukta olumlu tutumların geliştirilmesi (Karatay, 2007, s.472), soyut ve somut kavramları ayırt etmelerine yardımcı olması, öğrenciye anlatım gücünü kazandırması, özgüven kazandırması, çocuğu rahatlatması, ders verici olması, güzel ahlaklı olmasını sağlaması sosyalleşmeyi sağlaması, ileriye görmesini sağlaması, kişisel ve zihinsel gelişimine katkıda bulunması (Sezer, 2012, s.63) gibi özellikler eğitim sürecinde, masalın sağladığı faydalar olarak sıralanabilir. (Yavuz, 2013, s.117) da masalların eğitim sürecinde bilinçli bir şekilde kullanılmasının çocuklara dil öğretmede, dinleme, anlama, konuşma, okuma ve yazma eğitiminin amaçlarına ulaşmadaki önemli işlevinin görüleceğini belirtir.

Masal ve Çocuk Edebiyatı: Çocuk edebiyatı türlerinin içinde önemli bir yere sahip olan masal, çocuklar için etkili bir eğitim aracı olarak kabul edilmektedir. Masal sadece okul dönemi değil bebeklikten itibaren her yaş döneminde dilin öğretilmesi, geliştirilmesi, kullanılması ve dil bilinci oluşturma bakımından önemli bir araç olarak kullanılabilir (Yılmaz, 2012, s.301-302). Dil gelişiminin yanı sıra bilişsel gelişimi desteklemesi, kültür ve değer aktarımını kolaylaştırması ve ruh gelişimine olan etkileri (Gedik, 2020, s.357) düşünüldüğünde masalın bireyin yaşantısında önemli ve etkili bir işlevinin olduğu söylenebilir. Masalın genel özelliklerinin yanı sıra dili de çocukların ilgisini çekecek niteliktedir. Diğer halk edebiyatı türlerinde olduğu gibi masalda da anlatım, halkın konuştuğu

sade ve anlaşılır bir dilde olmaktadır. Hem okunduğunda hem dinlenildiğinde bu kadar rahat anlaşılabilen bir türün Türkçe eğitimi sürecinde kullanılması faydalı görülmektedir.

Masalın dil ve anlatım özellikleri Türkçe derslerinde masaldan istifade etmeyi gerekli kılmaktadır. Sade bir dilin kullanılması, anlatımın durağan olmaması, betimlemelere fazla yer verilmemesi gibi daha önce de belirtilen özelliklerin yanı sıra Yavuz'un (2013, s.71-109) çalışmasından derlenen aşağıdaki unsurlar da dil öğretimi sürecinde faydası çokça görülecek hususlardır.

İkilemeler: “Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması” (Türkçe Sözlük, 1998, s.1060) ikileme olarak adlandırılmıştır. Masal metinlerinde, anlamı güçlendirmek ve dikkat çekmek için tekerlemelerden sıklıkla faydalanılır. “Düşünüp taşınmak, beşiği tıngır mıngır sallamak, duyduk duymadık, düğün dernek, gele gele, araya araya” vb.

Pekiştirme sıfatları: Sıfat olarak kullanılan bir kelimenin ilk ünlüsünden sonra pekiştirme harfi olarak kullanılan “m, p, r, s” seslerinin getirilmesiyle (bembeyaz, kıpkırmızı, tertemiz, pespembe) veya niteleme sıfatı olarak kullanılan bir kelimenin art arda iki sefer yazılmasıyla (yüksek yüksek saraylar, sıra sıra askerler, büyük mü büyük bir ev vb.) pekiştirme sıfatı yapılır. Bu şekilde oluşturulmuş pekiştirme sıfatları masallarda anlatımı kuvvetlendirmek için kullanılmaktadır. “Koskoca padişah, güzel mi güzel bir kız, masmavi bir deniz” vb.

Tezlik, Sürerlik, Yaklaşma Bildiren Fiiller: Eylemin üzerine –ivermek fiilinin eklenmesiyle herhangi bir işin çok çabuk, hemen veya beklenilmeyen bir şekilde/zamanda aniden gerçekleşmesi anlamı ile tezlik (bayılıverdi, görüverdi, ölüverdi vb.); herhangi bir fiilin üzerine -durmak, -ekalmak, -egelmek getirilerek eylemin süreklilik (bakadurdu, donakaldılar, süregelen vb.); fiilin üzerine –eyazmak eklenerek eylemin gerçekleşmediği ama neredeyse gerçekleşeceği anlamı sağlanarak yaklaşma (bayılayazdı, düşeyazdı vb.) anlamı sağlanır. Bu şekilde oluşturulmuş eylemler de masallarda sıklıkla kullanılmaktadır

Ses Taklidi Sözcükler: Doğa, canlı ve cansız varlıklardan duyulan anlamlı veya anlamsız seslerin taklit edilerek söylendiği sözcüklerdir. Örneğin “pırr, gümmm, tuu, çıtır çıtır, tak tak, şırıl şırıl” vb. seslerin taklit yoluyla masalda yer almasıdır.

Deyimler: “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış anlatım, tabir” (Türkçe Sözlük, 1998, s.576) şeklinde açıklanmıştır. Bir dilin zenginliğinin belirtilerinden olan deyimler de anlatıma kattıkları zenginlik ve herhangi bir durumu daha da açık bir ifadeyle aktarmak için masallarda oldukça sık kullanılır. Deyimler, aynı zamanda kullanıldıkları toplumun yaşantısını, kültürünü, inançlarını ve geleneklerini de yansıtır.

Atasözleri: “Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş söz, darbimesel”dir (Türkçe Sözlük, 1998, s.155). Atasözlerinin önemli özelliklerinden birisi de uzun uzadıya anlatılacak her hangi bir olayı, durumu tek cümle ile daha net bir şekilde aktarabilmeleridir. Masallarda, özellikle sonuç kısmında çıkarılacak ders veya öğüt mahiyetinde atasözlerinden faydalandığı görülmektedir (İyilik yap denize at, balık bilmezse hâlık bilir; Emeksiz yemek olmaz, Düşenin dostu olmaz vb.).

Benzetmeler: “Bir şeyin niteliğini anlatmak için, o niteliği eksiksiz taşıyan bir şeyi örnek olarak gösterme işi, teşbih” (Türkçe Sözlük, 1998, s.269) şeklinde tanımlanmıştır. “Dünyalar kadar güzel bir kız, ayın on dördü gibi yakışıklı” vb. benzetme ifadeleri masallarda kullanılarak anlatıma kuvvet ve zenginlik katılır.

Hayır Dualar – Beddualar: Anadolu ağızlarında kullanılan dua ve bedduaların geneli kaynağını dini inançtan almaktadır. Masallarda kullanılan dua ve beddualara bakıldığında sanatlı bir söyleyişe sahip oldukları ve özgün oldukları görülmektedir. Hayır dua ifadelerinde yola çıkana, yardım edene, yakınına veya herhangi birisine yapılan dualar, iyi dilek ve temenniler dile getirilir. “Ayağına taş değmesin, Allah utandırmasın, Allah yar ve yardımcın olsun, Allah ne muradın varsa versin” vb.

Beddualarda ise rahatsız olunan veya sevilmeyen kişi veya kişiler için olumsuz veya kötü dilek ve temenniler dile getirilir. Böylece beddua edilen kişinin kötü bir duruma düşmesi istenir ve bunun için yakarıшта bulunulur (Yavuz, 2013, s.100-101). “Nenni demiyesin, gidişin olsun gelişin olmasın, Allah uyuz ede kaşıyacak tırnak vermeye, Allah belanı versin, sevdiğine kavuşamayasın” vb.

Masallarda Çok Kullanılan Konuşma Dili Söylemleri: Günlük yaşamda konuşma dilinde sıklıkla kullanılan ifadelerin masallarda yer almasıdır. Bu ifadeler yazılı ürünlerde pek kullanılmaz fakat masallar yazıya aktarılırken konuşma diliyle veya konuşma diline yakın bir anlatımla yazıldığı için söz konusu konuşma dili söylemleri de masallarda sıklıkla

kullanılmaktadır. “Git başımdan, hadi oradan, amanın, seni eşek sıpası, bunun üzerine padişah şöyle dedi” vb.

Tekerleme ve İşlevleri: “Çoğunlukla, masalların başında bulunan kafiye giriş sözleri” (Türkçe Sözlük, 1998, s.2171) olarak açıklanan tekerlemeler, sadece masalların başında değil ortasında ve sonunda da bulunabilmektedir. Kullanılan tekerlemelerle dinleyici veya okuyucu masalın içine çekilir. Masallarda bulunan tekerlemeler bazen birkaç cümleden oluşan kısa bir bölüm olabilmekte iken bazen de çok uzun olabilmektedir. Tekerlemenin içinde bulunan yinelemeler ve olağanüstülükler bazen de mizahi unsurlar masalı daha ilgi çekici ve anlatımı daha canlı kılabilir.

Gerekli yerlerde kullanılmak üzere masalcının dağarcığında hazır bir şekilde bulundurulmuş tekerlemelerin, yerinde ve ölçülü bir şekilde kullanılması önemlidir. Masalın farklı yerlerine serpiştirilen tekerlemeler, kullanıldıkları yere göre farklı görevler üstlenirler. Başta kullanılan “Evvel zaman içinde...”, “Bir varmış bir yokmuş...” gibi tekerlemeler, masalın gerçek olmadığını aslında sadece eğlendirmek ve ders vermek için kurgulanmış olduğunu ama kurgu veya uydurma olsa da anlatılanların çok önceden olmuş olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade eder. Masalın son kısmında yer alan “Onlar ermiş muradına...” vb. tekerlemeler, masalda anlatılan olayların dinleyenlerin gönlüne göre mutlu bir sonla bittiğini anlatmak ve herkesin aynı mutluluğu yaşamasını dilemek için kullanılmaktadır. Bazı masal anlatıcıları da “Ben de yanlarından geliyorum...”, “Gökten üç elma düşmüş...” gibi tekerlemelerle masalı bitirerek baştaki tekerlemelerde olduğu gibi masalın uydurma olduğuna dikkat çeker. Masalın ortalarında kullanılan “Masallarda zaman çabuk geçermiş...”, “Sözü uzatmayalım...”, “Derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi...” vb. tekerlemeler ise uzak mesafeleri ve uzun zaman aralıklarını kapatmak için kullanılır böylece anlatım biraz daha hızlandırılır. Başta ve sonda olduğu gibi orta bölümlerde de masalın gerçek dışılığına vurgu yapmak için “Az gitmiş, uz gitmiş; dere tepe düz gitmiş. Bir de arkasına bakmış ki: bir arpa boyu yol gitmiş...” gibi tekerlemelerden faydalanılır (Boratav, 1969, s.82).

Masallar, içinde yer alan tekerlemeleri ile farklı uygulamalarda eğitim sürecine dâhil edilebilir. Özellikle diksiyon çalışmaları ve konuşma kusurlarının giderilmesine yönelik çalışmalarda tekerlemelerden sıklıkla faydalanılmaktadır. Öğrencilerin, konuşmalarında bulunan eksikliklerin giderilmesi ve daha etkili konuşmalar yapabilmeleri için ses, vurgu ve tonlamalarında bulunan kusurların giderilmesi gerekmektedir. Ses, vurgu ve tonlamanın istenilen bir hâl alabilmesinde tekerlemelerin kullanılmasının büyük bir faydası

görülmektedir. Eğitim sürecinde, öğretmenlerin aracılığıyla belirlenen konuşma kusurları, tekrar edilen tekerlemelerle giderilebilir. Tabii bunun için tekerlemenin tespit edilmiş olan konuşma kusuruna uygun olarak seçilmesi, ilgi çekici olması ve eğlenceli olması da önemli görülmektedir (Temizyürek, Erdem ve Temizkan, 2017, s.236). Aşağıda diksiyon çalışmalarında da sıklıkla başvurulmuş ve oldukça eğlenceli ve ilgi çekici olduğu düşünülen bir tekerleme örneği verilmiştir.

“Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, cinler cirit oynarken, eski harman içinde... Ben deyim bu ağaçtan, siz deyin şu yamaçtan, uçtu uçtu bir kuş uçtu, kuş uçmadı gümüş uçtu, gümüş uçmadı memiş uçtu. Uçar mı uçmaz mı demiye kalmadı; anam düştü eşikten, babam düştü beşikten... Biri kaptı maşayı, biri aldı kaşağıyı; dolandım durdum dört bir köşeyi... Vay ne köşe bu köşe! Dil dolanmadan ağız varmaz bu işe: şu köşe yaz köşesi, şu köşe kış köşesi. Şu köşe güz köşesi diye iki tekerleyip üç yuvarlarken aşağıdan sökün etmez mi Maraş Paşası! Hemen bir sarığa bir fare deliği bulup attım kendimi dışarı; gel gelelim şu mahallenin yumurcakları haşarı mı haşarı; bir fiske vurdular enseme gözlerim fırladı dışarı! Bu öfke ile minarenin birini belime soktum, borudur diye! Kubbelerini dersin cebime koydum, darıdır diye! Abdurrahman çelebi de bir çifte attı geri dur diye! Amma velakin, ben de tuttum kuyruğundan, ileri diye! O gitti ben gittim... Az gittim, uz gittim... Dere tepe düz gittim... Çayır, çimen geçerek; Lale sümbül biçerek; soğuk sular içerek altı ayla bir güz gittim. Bir de döndüm ardıma baktım ki, ne bakayım, gide gide bir arpa boyu yol gitmişim! Ne ise, var varanın, sür sürenin, baykuşu çoktur viranenin, derken efendimin ağası, bir ayağımı baldıranlara basmayım mı korudur diye! Birini de tutup denize atmayım mı kıyıdır diye! Kuruydum ıslandım sel beni neyler? ıslandım kurudum; yel beni neyler? Mangırım yok, pulum yok; il beni neyler? Dostu düşmanı araladım, bedavadan bir kayık kiraladım; fiş fiş kayıkçı; kış kış kayıkçı; kayıkçının küreği tıp tıp eder yüreği, akşama fincan böreği, sabaha bayram çöreği... Yesem yesem doymasam! Kabeye gitsem gelmesem! Zemzem ile yusalar! Kına ile gömseler! Yok yok kayıkçı, aman çabuk kayıkçı! Evde benim etim var; bir yaramaz kedim var; kedim eti yerse, anam beni döverse... Vay başıma, hay başıma; bir devlet kuşu konsa şu benim kel başıma! Demiye kalmadı, bir de gördüm ki, ne göreyim? Adı ile sanıyla, yeşiliyle alıyla zümrüdü anka dedikleri değil mi? Arafat dağının üstünden süzüm süzüm süzülüp geliyor. Bakın be yahu! Yüzü insan gözleri ahu! Martaval değil, masaldır masal bu!...” (Güney, 1967, s.115-116).

Söz varlığını geliştirmeye katkı sağlayacak bu hususların yanı sıra dil becerilerinin geliştirilmesinde de masalın önemli bir araç olduğu söylenebilir. Annelerin, bebeklere

söylediği ninniler ve sonrasında söyledikleri masallar, dinleme becerisinin kazandırılmasının ilk ve önemli basamağıdır. Böylece eğitilerek geliştirilebilen dinleme becerisi masallar aracılığıyla geliştirilmiş olur. Masal dinleyerek büyüyen çocuk, dilin kullanım özelliklerini, kelimelere yüklenen farklı anlamları, cümle yapılarını, söz varlığı unsurlarını keşfeder ve bunları konuşmalarında kullanmaya çalışır. Bu şekilde erken dönemde masalla tanışan çocuk, masal aracılığıyla daha hızlı ve daha güzel konuşmayı öğrenmektedir. Masalın, konuşma becerisine olan bu olumlu katkısı okul döneminde okuma becerisine de aynı şekilde katkıda bulunmaktadır. Masalı zevkle dinleyen çocuk, okumayı öğrendikten sonra bu beğenisini kendisi devam ettirmek isteyecek ve kendisi masal kitapları okumak isteyecektir. Masal okuyan çocuğun söz varlığı daha da gelişecek böylece anlam kurma becerisi de gelişeceği için okuduğundan zevk alacaktır. Okuduğundan zevk alan çocuğun okuma alışkanlığı kazanması daha kolay olacaktır. Dinleme ile başlayıp konuşma ve okuma sürecinde masallarla haşır neşir olan çocuğun söz varlığı gelişecek, dili etkili kullanma becerisi kazanacak ve dolayısıyla kendisini daha iyi ifade edebiliyor olacaktır. Bu durumda aynı özellikleri yazılı anlatımlarına da yansıtması beklenebilir. Bunun yanı sıra çocukların ilgisini çeken masallar, yazma becerisinin kazandırıldığı ilk zamanlarda da etkili olarak kullanılabilir. Beğenilen bir masalın başı, ortası veya sonu kesilerek devamı onlara yazdırılabileceği gibi beğenilen bir masalı “siz olsaydınız” etkinliği kapsamında yeniden yazmaları da istenebilir. Bu gibi uygulamalarla masal türü, yazma becerisinin kazandırılmasında etkili bir şekilde kullanılabilir (Yemenici, 2019, 93-99).

Masalların Türkçe Derslerinde Uygulamalı Olarak Kullanımı

Dilidüzgün (1996, s.38-40), okura zengin olanaklar sunan, okul ve ders sürecinde sınırsız çalışma imkânı sunan masalların, Türkçe ders kitaplarında yeterince yer bulmadığını ifade eder. Ders kitabına alınan masalların büyük kısmının da genellikle geleneksel çizgide olan ve öğrencilerin çok da ilgisini çekmeyen hatta onları sıkacak masallar olduğu belirtilir. Çalışmada eğitim sürecinde, masallardan daha iyi nasıl istifade edebileceğine yönelik bazı örnekler sunulmuştur:

a) Masalın özünü değiştirme: Öğrencilerin mevcut metne bağlı kalmadan daha özgür ve yaratıcı düşüncelerini sağlamak amacıyla yapılabilecek bu etkinlikte eldeki masal tamamen değiştirilebilir. Her öğrencinin farklı bir aile, sosyal çevre veya kültürden geldiği düşünüldüğünde bu etkinlikle mevcut masal yepyeni bir şekil alabilecektir. Böylece masalın

farklı kişilikteki, kültürdeki öğrencilere hitap etmesi sağlanacak ve aynı zamanda bilindik bir masaldan çok farklı dersler çıkarılabilecektir.

b) Masalı devam ettirme: Masallar mutlu sonla bitse de bu çalışmada öğrencilerin bitmiş bir masalı kendi hayal dünyalarına göre devam ettirmeleri istenir. Yapılacak etkinlikle öğrencilerin özlemini duyduğu, hayal ettiği dünyayı yazılı veya sözlü olarak açığa çıkarmaları sağlanır. Öğrencilerin farklı fikirler ortaya koymalarını sağlamasının yanı sıra kendilerini yazılı veya sözlü olarak ifade etmeyi sağlaması bakımından da verimli bir çalışma olacağı düşünülmektedir.

c) Masalın öncesi ve sonrasını tahmin: Öncekilerden farklı olarak burada masalda herhangi bir değişikliğe gitmeden, masalın özüne sadık kalarak öncesinde ve sonrasında neler yaşanmış olabileceği ile ilgili fikirler ortaya konulur. Ortaya konulan fikirler çeşitlendikçe öğrencilerin yeni bir kurgu yapabileceklerine ilişkin özgüvenleri de artacaktır. Ayrıca var olan bir masala yeni boyutlar kazandırarak ilk kez “kurmaca – gerçek” deneyimi yaşayacaklardır. Böylece bir sanat eseri ile gerçek hayat arasındaki bağlantıyı fark edecek ve okudukları yazılı ürünlerin aslında farklı bir gerçeği ifade ettiğini göreceklerdir

d) Masal parodileri: Günümüzde herhangi bir masalın ana kurgusundan hareketle oluşturulmuş pek çok roman, hikâye, tiyatro, film örneği bulunmaktadır. Ders sürecinde yapılacak parodi çalışması ile bir taraftan öğrenci, kimseye anlatmadığı duygu ve düşüncelerini, sorunlarını dışa vuracak ve rahatlayacaktır bir taraftan da masalla daha sıkı bir ilişki kurabilecektir. Parodi çalışmaları, hem masala farklı bir bakış açısı kazandırıyor hem de masalın daha iyi anlamlandırılmasını sağlayabiliyor. Çünkü masalın oluşturulduğu dönem, masalda geçen kişi (padişah, vezir, köle, kervan başı vb.) ve yerlerin (saray, çöl, zindan vb.) özellikleri, dönemin şartları gibi pek çok unsur günümüz çocukları tarafından anlaşılamayabiliyor. Yapılacak parodi çalışmaları ile buna benzer belirsizlikler giderilebilir ve çocukların masalı günümüz dünyası ile ilişkilendirmeleri sağlanabilir. Özellikle bu çalışma ve çalışma sonucunda ulaşılması beklenen sonuç, masalın çocukları gerçek hayattan, sosyal hayatın gerçeklerinden uzaklaştırdığı eleştirisini de ortadan kaldırması bakımından önemli görülmektedir.

e) Alaylama: Çocukların hatta genç yaştakilerin eğlenmek amacıyla farklı durumlarda sık kullandığı bir yöntem olan alaylamada bir nevi var olan durum veya olayla alay edilir. Burada masalların kurgusu, şahıs kadrosu ele alınarak bu etkinlik yapılabilir. Örneğin

yapılacak etkinlikte başkası tarafından rahatsız edilen masal kahramanı biraz sonra kötü kişinin başına gelecekleri bilerek davranır, alaylı alaylı ifadeler kullanır. Eğlenceli bir hâle bürünebilen bu etkinlik doğaçlama geliştiği için renkli ve ilgi çekici olabilmektedir.

f) Masal dilinden yararlanma: Masallar, genellikle benzer bir şekilde tekerleme ile başlayıp tekerleme ile biter aynı şekilde dil ve anlatım özellikleri de birbirine benzemektedir. Bu etkinlikle öğrencilerden masalı alışageldiği dil ve anlatım özellikleri ile değil de kendi istedikleri gibi veya günümüz konuşma diliyle anlatmaları istenebilir. Yapılacak etkinlik ile masal dilinin farklılığı da belirgin bir şekilde ortaya çıkmış olacaktır. Böylece öğrencilerin masal türünün özelliklerini kolay bir şekilde edinmeleri sağlanabilir.

Günümüzün teknolojik gelişmeleri sonucu çocuğa sunulan eğitici, öğretici ve eğlendirici materyallerin niteliklerinde de değişiklikler olmuştur. Bu nedenle dönem dönem çocukların masal yerine görselliği ön plana çıkaran çizgi romanlar ve sonrasında da çizgi filmlere rağbet ettiği gerçeği inkâr edilemez. Ama unutulmamalıdır ki hayallerin, tatlı düşlerin çocuklar üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Hızla geçen yıllar, çocuğa hayalle gerçek arasındaki uçurumu, değişimi sindire sindire öğretmektedir. İşte bu zamanlarda çocuk hayale yine ihtiyaç duyar ve burada ona okunacak masalların etkisi, faydası büyüktür. Çocukların farklı duyularına hitap eden ve okuma, dinleme ve konuşma gibi farklı becerileri kazandıran masallar, aynı zamanda çocuğun hayal dünyasını sürekli hareket hâlinde tutarak zihinlerinin de gelişmesine katkıda bulunurlar.

Yukarıda aktarılan bilgiler masalın eğitim sürecindeki yeri ve önemini ortaya koymaktadır. Böylelikle ilk zamanlar, daha çok güzel vakit geçirmek ve eğlenmek için kullanılan masal bir eğitim aracı olarak da hak ettiği ilgiyi görmeye başlamıştır. Bu doğrultuda, son yıllarda masallardan uyarlanarak oluşturulmuş pek çok çocuk tiyatrosu, sinema filmleri, çizgi filmler ve animasyon filmler yapıldığı gibi masalın eğitim sürecinde kullanılması, masalın çocuk edebiyatındaki yeri ve önemi gibi konularda çok çeşitli çalışmalar da görülmektedir. Aynı şekilde çocuklara yönelik masal kitaplarının sayısında da büyük artış görülmektedir. Masalın rahatlatma veya tedavi amaçlı olarak uzman masal anlatıcıları eşliğinde terapi amacıyla kullanılması da masalın eğitim süreci ve kişisel gelişim üzerindeki önemli bir etkisi olarak söylenebilir. Masalın, ifade edilen özellikleri göz önünde bulundurularak, çocuklara sunulması amacıyla Türkçe dersi bünyesinde de farklı çalışmalar yapılmakta ve bu doğrultuda Türkçe Dersi Öğretim Programında masala yer verilmiş ve hangi sınıf düzeylerinde işleneceği belirtilmiştir.

2.5.5.Kültür ve İletişim İlişkisi

İletişim, insanlar arasında duygu, düşünce, bilgi ve haber gibi unsurların aktarımını sağlayarak toplumsal yaşamın sistemli bir yapıya dönüştürülmesinde kilit bir rol oynar. Bu süreç, bireylerin birbirleriyle anlaşabilme, bağlantı kurabilme ve yaşama dair tecrübelerini araçsal kayıtlara dönüştürebilme yeteneğini sunar. İletişim araçları, yazı, matbaa, telefon, telgraf, radyo, televizyon, bilgisayar gibi, insanlığın bulunduğu yerden daha ileri bir noktaya taşınmasında önemli katkılarda bulunmuştur (Altan, 2011).

İletişim, sadece bireyler arasında değil, aynı zamanda kültürel etkileşimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bireyler, sahip oldukları bilgi, deneyim ve birikimleri gelecek nesillere aktarmak amacıyla iletişim kurarlar. Bu süreç, kültürler arasında çeşitlenmeye ve farklılaşmaya olanak tanır. Levi-Strauss'un belirttiği gibi, her kültür alışverişle yaşar ve bu alışveriş kültürler arasında farklılaşma ve çeşitlenmeye neden olur. Kültürler, sürekli bir değişim içindedir ve bu değişim, toplumların içine kapanmasını engeller (Koç, 2003).

İletişim, sosyalleşme, birliktelik ve bilgi aktarımının gerçekleştiği bir süreçtir. İnsanlar arasında gerçekleşen iletişim, birikim ve yaşanmışlıkların aktarımını mümkün kılar. Bu aktarım süreci, kültür oluşumunu etkiler. Kültür ve iletişim, birbirinden ayrılamayan unsurlardır. Toplumun oluşumunda etkili olan kültür, organik bir yapıya sahiptir ve bu yapı sürekli değişir. İletişim aracılığıyla kültür, zaman içinde evrim geçirir, değişir ve toplumun genel eğilimleri doğrultusunda şekillenir. Aynı zamanda, bireyler etkileşimde bulundukları toplumun kültürüne maruz kaldıklarında, bu kültürle etkileşime girerek kendi kültürlerinde değişime neden olabilirler (Göktürk, 2016). Bu bağlamda, iletişim ve kültür arasındaki etkileşim, toplumsal yapıların gelişimine ve evrimine katkıda bulunan dinamik bir süreçtir. İnsanlar arasındaki iletişim, sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda kültürel mirasın paylaşılması ve sürdürülmesi anlamına gelir. İletişim, insanlar arasında duygu ve düşüncelerin paylaşılma süreci olarak tanımlandığında, kültürlerin ve yaşanan durumların dikkate alınmadan geniş bir iletişim yelpazesi ortaya çıkar. Her kültüre mensup birey, sonuçları farklı olsa da iletişim sürecinde aynı temel etkinlikleri gerçekleştirir. Bu noktada, Edward T. Hall'un ifadesiyle "Kültür iletişimdir" ve iletişim araçlarında kullanılan semboller, aslında kültürel simgelerdir. İletişim, geniş kapsamlı olaylardan oluşan bir yelpaze içinde, yaşamın bütünlüğünü ifade eder (Aytekin, 2016).

İletişim, sadece bireyler arasında değil, aynı zamanda toplum yaşamının içinde gerçekleşen etkinliklerle ve etkileşimle kazanılan toplumsal boyutu içerir. İnsan, toplu yaşayış

ve etkileşim alanında kültürel bir varlık olarak tanımlanmaktan çok, kültürel bir varlık olarak nitelendirilir (Bostan, 2020).

Dilin, kültürel yaşam ile olan ilişkisine bakıldığında, iletişimin kültür için hem önkoşul hem de sonuç olduğu açıkça görülür. Kültür ve iletişim arasındaki ilişkiyi anlamak için temel kültürel boyutlardan biri olan yaratma, örgütlenme ve aktarma süreçlerine odaklanmak önemlidir. *Yaratma süreci*, düşünce ve tasarımın bir ürünüdür ve bu süreç, insanın çevresiyle etkileşiminden kaynaklanan bilgi ile iletişim yoluyla gerçekleşir. Bilgi, iletişim olmadan genişleyemez ve değişemezdi. *Örgütlenme sürecinde* ise inançlar, değerler, davranış kuralları ve gelenekler, iletişim yoluyla kültürel yaşamın her alanında etkinlikleri ve ilişkileri belirleyen kültürel kurumları oluşturur. İletişim, bu kültürel kurumların oluşumundan sürdürülebilmesine kadar sürecin temel bir parçasıdır. Öğrenme ve öğretilme yoluyla aktarılan kültür, toplumsal ve tarihi sürekliliğe sahip, maddî ve manevî öğelerden oluşan bir zenginliğe işaret eder. Kuşaktan kuşağa geçen bu kültür, değişen ve gelişen koşulların etkisiyle sürekli yenilenir ve aktarılır. Bu değişim, sadece toplumsal yapıdan kaynaklanmakla kalmaz, aynı zamanda diğer kültürlerden öykünme veya ödünç alma gibi etkenlerle de gerçekleşebilir. Kültürün simgesel evreninde yer alan inançlar, değerler, semboller ve normlar, iletişim yoluyla aktarılarak kültürün manevi değişimini oluşturur (Altan, 2011).

İletişim, insanın kültürel çevresiyle ilişkisine göre değişen gelişen ve aynı zamanda insanı etkileyen bir süreçtir. İletişim araçları, toplumsal yapıyı belirlemez; ancak bu yapıyı oluşturan koşulları belirler. Toplumsal örgütlenme ve üretim, iletişimin katkısı olmadan var olamaz. İletişim, toplumun tüm katmanlarını etkileyen ve sosyal, siyasal ve ekonomik alanda değişim ve dönüşümleri tetikleyen önemli bir faktördür (Arık, 2011). Kültür ve iletişim birbirinden ayrılamaz çünkü kültürün varlığı ve aktarılması iletişime bağlıdır. İletişim, dil aracılığıyla kültürü aktarır ve kültür, iletişim yoluyla sürdürülür. İletişimin biçimi de kültüre bağlıdır; her toplumun kendine özgü iletişim tarzları bulunmaktadır. İletişim araçları, toplumun değişim ve dönüşümünde önemli bir rol oynar ve bu gelişmeler toplumun tüm katmanlarını etkiler (Ulusoy, 2012).

Gelişen teknolojiyle birlikte kitle iletişim araçları, küreselleşmenin yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Mekânsal sınırları aşan bu araçlar, toplumları ve bireyleri daha fazla etkileşim içine sokmuş, onları sosyal, kültürel ve ideolojik açıdan derinden etkilemiştir. Kültür, artık sadece yerel değil, küresel bir bağlamda şekillenmekte ve iletişim araçları, bu kültürel dönüşüm sürecinde anahtar bir rol oynamaktadır. Bu araçlar, farklı kültür biçimlerini

bir araya getirerek küresel bir kültür mozaik oluştururken, aynı zamanda bireyler arasında paylaşılan deneyimlere ve anlam dünyalarına köprüler kurmaktadır. Bu noktada, iletişim araçlarının kültür üzerindeki etkilerini anlamak ve bu etkileri yönlendirmek, günümüzde kültürel çalışmaların temel konularından birini oluşturmaktadır (Başgöz, 1986).

Küreselleşme

Küreselleşme, mal, hizmet ve sermayenin artan hareketliliği sonucunda sınır ötesi ekonomik bütünleşme ve ulusal ekonomilerin dünya piyasalarına dahil olma süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç, farklı bölgelerde yaşayan toplumlar ve devletler arasında iletişimin ve etkileşimin artmasını ve karşılıklı bağımlılığın ortaya çıkmasını içermektedir (Bilkan, 2009).

Küreselleşme, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel boyutlarıyla birbirine bağımlı olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, küreselleşmenin tam bir tanımının olmadığı ve çok boyutlu bir kavram olduğu göz önüne alındığında, bu çalışma kültürel değişim bağlamında küreselleşmenin etkilerini anlamaya odaklanmaktadır (Alver, 2003). Tarih boyunca, küreselleşme benzer çabaların binlerce yıl öncesine dayandığı düşüncesine dayanmaktadır. İnsanların farklı coğrafyalara seyahat etmeleri, yeni topraklar keşfetmeleri, kaynakları paylaşmaları ve ticaret yapmaları gibi faaliyetler, küreselleşmenin temelini oluşturmuştur. İnsanoğlunun merak duygusu, çevresindeki olaylarla ilgilenme ve öğrenme arzusu, küreselleşmenin tarih boyunca var olduğunu göstermektedir (Eker, 2008).

Küreselleşmenin kökenlerini anlamak, farklı sosyologların ve düşünürlerin perspektiflerini içerir. Roland Robertson'un küreselleşmenin dünya dinleri kadar eski olduğu iddiası, Stephen Mennell'in küreselleşmeye uzun vadeli toplumsal bir süreç olarak bakması ve Nöbert Elias'ın "kalımlı birim" çalışmasından yola çıkarak Mennell'in küreselleşmenin dünya tarihinde daha büyük kalımlı birimler oluşturma eğilimi olduğunu savunması, küreselleşme kavramının karmaşıklığını vurgular (Bilkan, 2009). Küreselleşmenin tarihsel bir süreç olduğunu belirtmek önemlidir. Modernlik öncesi dönemlerde, dünya imparatorlukları ve diğer siyasi-ekonomik tahakküm biçimleri uzak yerler arasında kültürel ve siyasi bütünleşmeyi sağlama kapasitesine sahipti. Ancak, bu tahakküm biçimleri bugünün küresel karmaşık bağlantılılığını belirleyen özelliklere sahip değildi. Modern toplumlarda görülen özellikler, uzun mesafeler arası kültürel ve siyasi bütünleşme, siyasal-karasal sınırların kurulması ve korunması gibi, bu eski imparatorluklarda bulunmuyordu (Elçen, 2001).

Küreselleşmenin artışında teknolojik gelişmelerin ve toplumsal-kuramsal ilişkilerin rolü büyüktür. Sanayi döneminden önceki keşifler, savaşlar ve istilalar, teknoloji sayesinde dünyanın dört bir yanındaki mesafeleri azaltmıştır. Bu, bireylerin, toplulukların ve ülkelerin arasında artan benzerliklere ve kültürel, siyasi ve politik benzemelere yol açmıştır (Bazyar, 2020). Tarih boyunca kabileler, cemaatler, imparatorluklar ve ulus-devletler arasındaki iş gücü, alışveriş ve ilişkiler yaşanmıştır. Ancak, günümüzdeki küreselleşme eğilimleri, geçmişteki ilişkilerin prototipi değildir. Bu ilişkilerin niteliksel farklılıkları, günümüzdeki küreselleşmenin geçmişteki herhangi bir döneme kıyasla daha yoğun ve karmaşık bir hâl aldığını gösterir (Hökelekli, 2013).

Bu bağlamda, küreselleşme kavramı, birleştirici ve bölücü etkileri, yerel kültürlerin küçülmesi ve uyanışı gibi karmaşık dinamikleri içeren geniş bir perspektiften ele alınmalıdır. Anthony Giddens, küreselleşmeyi zaman ve mekândaki dönüşümlerle değerlendirir. Küresel haritaların yaygınlaşmasıyla mekân evrensel olarak algılanmaya başlar ve aynı şekilde 18. yüzyılda mekanik saatlerin yaygınlaşması zamanın evrensel olarak değerlendirilmesine olanak tanır. Evrensel zamanın temel alınması, toplumsal hayatı küresel sistem içinde yeniden örgütler. Giddens'e göre, zamanın mekândan bağımsız hâle gelmesi modernleşmenin bir sonucudur ve küreselleşmenin ön koşulu olarak kabul edilir. Giddens, küreselleşmeyi doğrudan modernleşmenin bir sonucu olarak görür. Toplumsal ilişkiler mekânla olan bağımlılığını kaybetmiş, uzak yerlerle etkileşim içine girilmiş, toplumsal ilişkiler yaygınlaşmış ve toplumlar arasında küresel ilişki ağları kurulmuştur (Hökelekli, 2013).

Küreselleşmenin Kültür, İletişim ve Kimlik Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme, günümüzün tüm alanlarını etkileyen çok boyutlu ve karmaşık bir olgudur. Bu sürecin farklı yaklaşımlarla ele alınmasının temel nedeni, ekonomik, siyasi, teknolojik ve kültürel alanlarda gerçekleşen çok yönlü dönüşümlerdir (Önür, 2002). Zaman ve mekân ilişkileri küreselleşme sürecinde önemli değişimlere uğramış, coğrafi ve kültürel uzamların birbirine daha da yaklaşmasına neden olmuştur. İletişim ve kültür, toplumsal ilişkilerde önemli unsurlar olarak, küresel dünyada dönüşerek küresel kültür ve iletişim biçimlerini benimsemektedir (Boratav, 2007).

İletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve yeni ulaşım imkânları, küreselleşme sürecinde uzak mesafelere kolaylıkla ve ekonomik bir şekilde ulaşma olanağı sunmuştur. Bu da bilgi ve iletişimin akışını hızlandırmış, modern insanı dünya çapında hareket ettirirken aynı zamanda

farklı kültürleri tanıma ve öğrenme fırsatları yaratmıştır. Medya aracılığıyla dünyanın dört bir yanındaki olaylara anında ulaşma, toplumların ortak duygularını ve düşüncelerini paylaşmasına olanak tanımaktadır (Kolaç, 2010). Küreselleşme sürecinde sermaye ve bilgi akışlarının hızlanması, ulusal sınırları ortadan kaldırırken, farklılıkların azalmasına ve duyarlılıkların artmasına neden olmuştur. Ancak, bu süreç aynı zamanda kültürel kimliklerin güçlenmesine katkıda bulunmuş ve milli kimlikleri desteklemiştir. Küresel kimliklerin oluşumu, toplumların birbirine bağımlılığını artırmıştır. Küreselleşme, kültürel alanda bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Toplumda yabancılaşma ve yalnızlaşma eğilimini artırması, tüketim odaklı bir kültürün oluşumuna neden olması, milli kimlik krizine yol açması ve medya ile kültür emperyalizmi gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar, küresel iletişimin etkisiyle toplumların yaşamında nasıl bir değişime yol açtığını anlamak açısından önemlidir (Kolaç, 2010). Küreselleşmenin kültürel boyutu, iletişim alanındaki değişimleri etkileyen temel faktörlerden biridir. Kültürel etkileşim, iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle daha da hız kazanmış, küresel kültür kavramı ve kültürün küreselleşmesi tartışmaları ön plana çıkmıştır. Bu noktada, küresel iletişimin rolünü anlamak, küreselleşmenin toplumsal dokuya olan etkisini daha iyi kavramak için önemlidir (Boratav, 2007).

Nitekim küreselleşmenin sonucunda günümüzde kültür, değer yozlaşmaları açısından kısmen de olsa sorun olarak görülmektedir. Bu nedenle belli değerlerin tekrar su yüzüne çıkması için bazı çalışmalar yapma ihtiyacı hâsıl olmuştur. Bunlardan biri de ailede, eğitim öğretim sürecinde kısacası yaşamın her alanında değerler eğitimi çalışmalarına yer vermek olmuştur.

2.5.6. Türkçe Ders Kitaplarında Kullanılan Masallar

Türkçe ders kitapları, Türk edebiyatının önemli bir parçası olan masalları genellikle ilkokul ve ortaokul düzeyinde öğrencilere sunar. Türkçe eğitiminde önemli yeri olan masalın, kültür aktarımında katkılarının değerlendirdiği çalışmada, 2009-2010 eğitim-öğretim yılında, Kastamonu il merkezindeki ilköğretim okullarında okutulan 6, 7, 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitapları ile Türkçe yardımcı ders kitaplarındaki masal metinlerini inceleyen (Küçükbasmacı, Öztürk, 2011, s.675), 6. ders kitabında yer alan *Güvercin ile Karınca*, *Meşe ile Saz*; 7. sınıf kitabında yer alan; *Karga ile Tilki*, *Tilki ile Oduncu*; ders kitaplarında masalların kullanıldığına örnekler vermiştir. Bu masallar, çocukların dil becerilerini geliştirmelerine ve kültürel değerleri tanımalarına katkıda bulunur.

Genellikle hangi sınıflarda hangi masalların yer aldığına dair örnekler tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Türkçe Ders Kitaplarında Kullanılan Masallar

Düzy	Sınıf	Masal
İlkokul	1. Sınıf	- Kuşkucu Horoz - Yıldız Kayması - Ormandaki Bisiklet - Kirpinin Bahar Konseri (Özcan,Şara.2016,s.1788)
	2. Sınıf	- Tavşan ile Kaplumbağa - Ağaçlar Konuşuyor - Üç Kelebek - Yaramaz Pırpır (Özcan,Şara.2016,s.1788)
	3. Sınıf	- Kar Tanesinin Macerası - Ay’la Güneş’in Oyunu - Ağustos Böceği ile Karınca - Şah ve Pat(Özcan,Şara.2016,s.1788)
	4. Sınıf	- Küçük Limon Ağacı - Konuşan Eşyalar - Gözlük Takan Yıldızlar - Mutlu Park (Özcan,Şara.2016,s.1788)
Ortaokul	5. Sınıf	Kuş Ağacı (Şenay,2020)
	6. Sınıf	Kaynatılmış Tohum (Şenay,2020)
	7. Sınıf	- Ak Sakallı Bilge Dede - Belkis Tiyatrosu (Şenay,2020)
	8. Sınıf	- Yürek Dede İle Padişah - Acele Karar Vermeyin (Şenay,2020)

2.6. Değerler Eğitimi

Her toplumun, kendisini ayakta tutan ve geleceğe dair umudunu koruyan bazı dinamikleri vardır. Bu dinamikler; görünürde maddi imkânlar, gelişmişlik ve refah düzeyi olarak göze çarpar. Fakat özelde aileyi, genelde de toplumu ayakta tutan, birbirine kenetleyen dolayısıyla daha güçlü kılan en önemli unsur belli değerleri edinmiş ve yaşatıyor olmalarıdır. Değerlerine bağlı olan toplumların birbiriyle iletişimi, paylaşımı ve dayanışması daha kolay olabilmektedir. Çünkü yerel veya evrensel değerler; dostluğu, merhameti, sevgiyi, saygıyı, paylaşmayı, adaleti, sorumluluğu, yardımlaşmayı ve daha birçok değeri içerir. Belirtilen değerler, toplumun olağan yaşam akışında yer almıyorsa ve insanlar tarafından yaşanmıyor ve yaşatılmıyorsa toplumun temelini sarsacak belli başlı sorunların ortaya çıkmaya başlaması görülebilir. Nitekim günümüzde ifade edilen sorun kısmen de olsa görülmektedir. Bu nedenle belli değerlerin unutulmaması, canlılığını sürdürmesi için için bazı çalışmalar yapma ihtiyacı doğmuştur. Bunlar ailede, eğitim öğretim sürecinde kısacası yaşamın her alanında değerler eğitimi çalışmalarına yer vermek olmuştur. Değerler eğitimi çalışmalarının geniş bir yelpazeye yayılması önemsenmektedir çünkü bu şekilde okul ortamlarının yanı sıra okunan kitaplar, izlenen film veya çizgi filmler düzenlenen çeşitli etkinliklerle bu mesele daha da

pekiştirilmektedir. Son yıllarda bu konunun Millî Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, valilikler, kaymakamlıklar, belediyeler gibi resmi kurumlar ve bazı sivil toplum kuruluşları ile TRT başta olmak üzere medya kuruluşlarınca desteklenmesi hem değerler eğitiminin daha etkili olmasını sağlamakta hem de meselenin ehemmiyetini daha da belirginleştirmektedir.

2.6.1. Değer ve Değerlerin Özellikleri

Değer kavramı, daha önceleri daha çok sözlükteki ilk anlamı ile yani “1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, paha.” (TDK, 1998, s.538) anlamlarıyla kullanılırken günümüzde artık sosyoloji, psikoloji, eğitim gibi farklı alanlarda ve farklı anlamlar yüklenerek kullanılmaktadır. Bunda günün şartlarına bağlı olarak değişen yaşam koşulları ve insanların bu koşullara uyum sağlayabilmek için bazı değerleri kenara bırakmasının etkisi olduğu söylenebilir. Böylece toplumda eksikliği hissedilen değerlerin neden unutulduğu yozlaştığı ve nasıl tekrar davranışlara yansıtılabileceği üzerine bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan bilimsel çalışmaların ışığında değer aktarımına katkı sunabilecek kitaplar, görsel medya ürünleri ve farklı etkinlikler hazırlanmaktadır. Öğretim programları hazırlanırken değerlere ve değerler eğitime özellikle değinilmesi ve her öğrencinin önüne gelecek şekilde ders kitaplarında değerlere yer verilmesi bu konunun hassasiyetini göstermektedir. Değer ve değerler eğitiminin önemine yönelik son yıllarda yapılan çalışmaların da sayısında önemli bir artış görülmektedir. Söz konusu çalışmalarda değerlere ve değerler eğitime farklı bakış açıları ile bakılmış böylece bütün disiplinlerin değerler eğitimi ile ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Alanda yapılan çalışmaların bazılarında değer kavramının tanımları şu şekilde özetlenebilir:

Bir toplulukta, inanç veya ideolojide insanların kabul ettiği, benimsediği, yaşattığı toplum, insan veya din kaynaklı her çeşit düşünceler, davranışlar, kurallar, kutsallar (Çelikkaya, 1996, s.168) değer olarak nitelendirilebilir. Ayrıca insanların, yaşantılarında doğru ve yanlışları sınıflandırmada geliştirdikleri inançlar, istenen veya istenmeyen yargılar bütünü (Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009, s.10); insanı çevresindeki diğer canlılardan ayıran ve insanı insan yapan temel özellikleri kapsayan ve insanların davranışlarını şekillendiren, yön veren inançlar bütünü de denilmektedir. (Ulusoy, Dilmaç, 2020, s.16).

Çeşitli söz ve davranışların, tutumların, düşüncelerin şekillenmesinde etki eden değerler, toplum için bir nevi kılavuz görevi üstlenirler. Tabii üstlendiği bu görev, yazılı olmayan ve toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilmiş inançlardır. Rokeach (1973)

değerin bireysel veya toplumsal olarak zıt bir davranış şekli veya yaşam amacına karşı tercih edilen belirli bir davranış biçimi veya yaşam amacı niteliğinde süren bir inanç olduğunu söyler. Geert Hofstede değeri, belli durumları diğerlerine tercih etmeye yönelik bir eğilim olarak ifade etmiştir. (Geert Hofstede,1980'den akt. Dilmaç, Bircan, 2015, s.2). Shalom Schwartz ise değeri sosyal bir aktöre benzeterek değer kavramını açıklamıştır. Ona göre bu sosyal aktör, bireyin hangi davranışı seçeceğinde, durumların ve kişilerin değerlendirilmesinde ve davranışların açıklanmasında bireye yardımcı olmaktadır. Kısaca değer kavramını, bireylere hayatlarında rehberlik eden ilkeler olarak hizmet eden arzu edilebilir amaçlar olarak tanımlamıştır. (Schwartz, 1999'dan akt. Karababa vd., 2015, s.2).

Günlük yaşamın içinde olan değerler, değişen ve gelişen yaşam koşullarıyla birlikte çeşitli değişikliklere, güncellemelere maruz kalabiliyor. Hatta bazen bir değer tamamen ortadan kalktığı veya yeni bir değer ortaya çıktığı söylenebilir. Bu durumu gelişen yaşam koşulları belirlediği gibi kültürün de bunun üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Çünkü çoğu zaman, kültürle değerlerin iç içe geçtiği, beraber yoğrulduğu ve aynı çizgide seyrettiği görülmektedir. Hatta bir topluluğun kültürüne bakıldığında önemsenen değerlerin neler olduğu da görülebilir. Büyüğe, ataya saygı, misafirperverlik, yardımseverlik gibi pek çok değerlerin aynı zamanda kültürümüzde olan uygulamalar olduğu görülmektedir. Bu durumda değerlerin kültürün tamamlayıcısı ve kimi zaman koruyucusu olduğu söylenebilir. Değerlerin korunması ve yaşatılması ile kültür de korunmuş olmaktadır.

Değerlerin toplumun her kesimini ve genelini ilgilendirdiği ve etkilediği göz önünde bulundurulduğunda belli başlı değerlerin toplumda yaşatılması diri tutulması önemsenmektedir. Böylece değerler, hem birey bazında hem de aile ve geniş kitleler bazında tüm topluluğa rehber görevi üstlenmiş olacaklardır. Ne yazık ki çeşitli nedenlerle bazı değerlerin unutulmaya başlandığı ve bu nedenle toplumda bazı sorunların ortaya çıktığı görülmektedir. Adaletin, sevginin, saygının, yardımlaşmanın, misafirperverliğin ve daha birçok değerın davranışa yansımaması şiddetin, saygısızlığın, vurdumduymazlığın, ayrışmanın ve toplumun temel dinamiklerini sarsacak daha birçok olumsuz davranışın görülmesi ve olağan hâle gelmesine neden olabilir. Bu nedenle bazen, toplum tarafından kabul edilen değerlerin su yüzüne çıkması ve tekrar toplumun tüm katmanlarında yaşatılması için çaba göstermek ve farklı yollar denemek gerekebilir. Bu yollardan biri de değerler eğitimi çalışmalarıdır. Değerler eğitimi ile toplumun her kesimine ulaşacak uygun çalışmalar, etkinlikler yapılabilir ve söz konusu değerlerin aslında toplumu bir arada tutan önemli bir birikim olduğu fark ettirilebilir.

2.6.1.1. Değerlere ait özellikler

Değerler kavramının anlaşılması ve sınıflandırılması çerçevesinde sosyal bilimcilerin odaklandığı değerlerin toplumsal yapıdaki yerlerini daha iyi anlamak adına değerlerin belirli özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır (Yazıcı, 2014, s. 212):

a. Değerler paylaşırlar: Değerler, genellikle kişilerin çoğunluğu üzerinde uzlaştığı ve ortak bir anlayışa sahip olduğu kavramlardır. Bireyin kişisel yargılarından bağımsız olarak, toplum içinde genel bir kabul görmüşlerdir.

b. Değerler ciddiye alınırlar: Bireyler, değerleri genellikle ortak refahın korunması ve sosyal gereksinimlerin karşılanmasıyla ilişkilendirirler. Bu değerler, toplumsal düzenin sürdürülmesine yönelik ciddi bir öneme sahiptir.

c. Değerler coşkularla birlikte bulunur: İnsanlar, yüce değerler için özveride bulunmaya, mücadele etmeye ve hatta ölmeye hazır olabilirler. Bu değerler, bireylerin duygusal bağlılık ve coşkularını içerir.

d. Değerler soyutlanırlar: Değerler, kavramsal olarak diğer değerli nesnelerden soyutlanabilirler. Bireyler arası uyum ve uzlaşma gerektirdikleri için soyutlanabilirlik, değerlerin genel kabul görmesine katkı sağlar.

e. Değerler toplumsaldır: Değerler, bireyin dışında, toplumun baskısı altında var olan öğelerdir. Birey, toplumsal olan değerleri doğduğu toplumda hazır bulur; toplumsallaşma sürecinde değerleri öğrenir, benimser, uygular ve bir sonraki kuşağa aktarır. Toplumsal normlar, örf, âdet gibi değerler, bireyin toplumsal kimliğinin bir parçası hâline gelir. Birey, toplumun değerleri ile eğitildiği için genellikle kararları, toplumun benimsediği değerlere uygun bir şekilde alır. Değerleri öğrenemeyen bireyler toplum içinde genellikle “deli” olarak nitelendirilirken, değerleri benimsemeyen ve uygulamaya katılmayanlar ise cezalandırılmaktadır.

f. Sosyal değerler süreklidir: Değerlerin nesilden nesle geçmesi okul, aile, iş ve arkadaş çevresi, kitle iletişim araçları ile sağlanmaktadır. Söz konusu araçlar gruplar, toplumlar ve kurumlar arasında çeşitli sosyal değerleri barındırmakta, geliştirmekte ve aktarmaktadırlar.

g. Değerler sembol ve dille aktarılır: Bir toplumda mevcut olan ortak dil ve semboller, söz konusu toplumda yer alan kurum ve grupların ortak değerlerini yaşatmakta ve yansıtmaktadır.

h. Değerler değişime açıktır: Felsefi açıdan, değerlerin mutlaklığı konusundaki temel tartışmalar, değerlerin değişmezliği savunularak yapılmıştır. Ancak Rokeach (1973) ve Williams (1979) gibi düşünürler, değerlerin değişime açık yapılar olduğunu ve özellikle zaman içinde ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinin değişebileceğini vurgulamaktadırlar. Bu bağlamda, farklı toplumlar ve dönemlerde aynı değer farklı şekillerde anlaşılması, değerlerin mutlak olmadığını, aksine toplumsal dinamiklere ve değişen koşullara bağlı olarak evrilebilen bir yapıya sahip olduklarını gösterir.

i. Değerler anlam veren standartlar, inançlar ya da ahlaki ilkelerdir: Değerler, kültür ve toplum içinde anlam ve önem taşıyan ölçütlerdir. Bir bireyin değerleri, onun dünya görüşünü, inanç sistemini ve ahlaki ilkelerini belirleyerek, ona bir rehberlik sağlar.

j. Değerler davranışların, olayların ve insanların seçimini ya da değişimini yönlendirmeyi sağlayan standartlardır: Schwartz ve Bilsky (1987) tarafından ortaya konan değerlere yönelik tespitler doğrultusunda değerlerin temel işlevlerinden bir tanesinin, olayların ve bireylerin seçimini ya da değişimini yönlendirdiği ifade edilebilir. Değerler değişim yönünü ve sosyal algıyı etkileyerek toplumsal düzenin biçimlendirilmesini sağlamaktadır.

Değerler, sadece soyut inançlarla sınırlı kalmayıp aynı zamanda etkileşime geçtikleri bağlamda duygularla birleşen karmaşık unsurlardır. Bireyin hedefleri ve bu hedeflere yönelik benimsediği davranışlarla doğrudan ilişkilidirler. Değerler, durumlar ve bireylerin ötesinde bulunmaktadır; olayların ve insanların değişimi, seçimi ve yönlendirilmesinde standartlar olarak işleve sahiptir. Değerler, önemlerine göre sıralanmaktadır. Buna göre kültürler ve bireyler değer önceliklerine göre ifade edilmektedir. Bu aşamada değerlerde bulunan amaç, davranış, duygu boyutları birleştirilerek diğer benzer özelliklere sahip kültürel ve bireysel ortamlardan söz edilebilir (Demirhan vd., 2012, 2011-2012).

Bu bağlamda değerler, bireylere ait tercihleri, ilgileri, gereksinimleri, güdülerini, amaçları ve tutumların yansıtan davranış biçimleridir. Bunun yanında kişilerin kendileri ve diğer kişilerle olan ilişkilerinde kural koyucu durumundadır. Değerler, davranış biçimlerinin içinden seçim yapılmasına imkân veren ve ideal davranış biçimlerinin sınırlarını çizen

standartlardır. Bireyler, değer sağlamak için başvurdukları, çalıştıkları, yücelttikleri, benimsedikleri durum ya da nesneler olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede değerler, kişilerin yaşamında bir rehber konumundadır.

2.6.1.2. Değerlerin İşlevleri

Değerler, bireylerin ve toplumların temel inanç, prensip ve önceliklerini yansıtan önemli öğelerdir. Bu kavram, sosyal bilimlerde geniş bir alana yayılan ve insan davranışlarını, toplumsal normları şekillendiren temel unsurları içeren bir konsepttir. Değerlerin işlevleri, bireyin davranışlarını yönlendirmek, toplumsal normları oluşturmak, kültürel kimliği belirlemek ve insanların birbirleriyle etkileşimini düzenlemek gibi çok yönlüdür. Aynı zamanda, değerler, bireyin yaşam amacını belirlemede rehberlik eder ve toplumun sürdürülebilirliği için önemli bir rol oynar. Bu bağlamda, değerlerin işlevleri, bireyin içsel motivasyonunu şekillendirme, toplumsal düzenin sağlanmasına katkıda bulunma ve kültürel bağlamda bir anlam ve birlik oluşturma gibi temel unsurları içerir.

Değerler, bireylerin ve toplumların yaşamlarını şekillendiren temel unsurlardır ve genel bir perspektiften bakıldığında, bütün beşerî olayların gerçekleşmesinde belirleyici bir rol oynarlar. Siyasî, dinî, ahlakî, estetik, bilimsel, ekonomik, sosyal, ailevî gibi çeşitli alanlardaki beşerî olaylar, altında yatan değerlerle derinlemesine bağlantılıdır. Değerler, insanların dünya görüşlerini, inanç sistemlerini ve önceliklerini şekillendirerek, toplumun normlarını ve kültürel kimliğini oluştururlar. Aynı zamanda bireylerin bu olaylara yaklaşımını yönlendirir ve toplumun birlik içinde olmasını, ortak bir anlam oluşturmalarını sağlar. Ayrıca, değerler bireyler arasında etkileşimi düzenler ve toplumun sürdürülebilirliği için bir temel oluşturur. Bu genel fonksiyon, değerlerin sadece bireyin içsel dünyasını etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda toplumun genel dinamikleri üzerinde derin bir etki bıraktığını vurgular. Değerler, bir toplumun kültürel zenginliğini, normatif yapılarını ve kolektif hafızasını oluşturan temel yapı taşlarıdır. Dolayısıyla, bütün beşerî olayların değerlere dayanması, insanların ve toplumların varoluşunu anlamak için değerlerin rolünü anlamak açısından kritiktir (Aydın, 2011, s. 41).

Değerler, bir eylemin hedefini belirleme işlevinin yanı sıra, aynı zamanda eylemin sonucunu değerlendirmeye yönelik bir ölçek görevini üstlenirler. Bu nedenle, değerler, eylemin başlangıcında, sürecin her aşamasında ve sonunda etkili olan önemli unsurlardır. Bu etkileşim, insanın bilinç dünyasında ve vicdanında başlar ve bir etki biçimi olarak devam eder. Bu çerçevede, değerlerin bazı önemli görevleri şu şekilde sıralanabilir (Anar, 1983):

- Yargılamada Araç Olarak Kullanım: Değerler, insanların, grupların ve kategorilerin toplumsal önemlerini değerlendirmelerinde birer araç olarak kullanılır. Toplumdaki çeşitli tabakalaşmaları anlama, bireyin toplumdaki yerini ölçme ve çevresindekilerin gözündeki konumunu belirleme süreçlerinde rehberlik ederler.
- Dikkati Belirli Kültür Nesnelere Odaklama: Değerler, bireylerin dikkatini istenen, yararlı ve önemli görülen kültür nesneleri üzerinde odaklaştırmada rol oynarlar. Hangi değerlerin vurgulandığı, bireyin ilgisini çeken ve toplumun önemsendiği unsurları belirlemede etkili bir faktördür.
- İdeal Düşünme ve Davranma Yollarını Gösterme: Toplumdaki değerler, bireylere ideal düşünme ve davranma yollarını gösterirler. İdeal davranışları ve düşünce biçimlerini belirleyerek, toplumun kabul ettiği normlara uyum sağlama konusunda rehberlik ederler.
- Sosyal Rollerin Sevilmesinde ve Gerçekleştirilmesinde Rehberlik: Değerler, bireylerin sosyal rolleri sevmelerine ve gerçekleştirmelerine rehberlik ederler. Toplumdaki beklentilere uygun davranma, belirli rolleri yerine getirme ve toplumsal normlara uyum sağlama konusunda yardımcı olurlar.
- Sosyal Kontrol ve Baskı Araçları Olarak: Değerler, toplum düzenini sağlama ve sürdürme bakımından sosyal kontrol ve baskı araçları olarak işlev görürler. Toplumsal normlara uymayan davranışlara karşı bir tür rehberlik ve kontrol mekanizması olarak hareket ederler.
- Dayanışma Araçları Olarak Devreye Girme: Değerler, toplum içinde dayanışmayı sağlama amacıyla devreye girerler. Ortak değerlere sahip bireyler arasında bir bağ oluşturarak toplumsal uyumu teşvik ederler.

Sosyal değerler, toplumsal dayanışmayı sağlamak gibi temel bir fonksiyona sahiptir. Bu nedenle, sosyal değerlerin işlevleri, özellikle toplumların çözülme ve bunalım dönemlerinde daha belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Bu süreçte, dayanışma, dostluk ve arkadaşlık gibi değerler, toplumsal dayanışmanın vazgeçilmez unsurları olarak öne çıkar. Bu gözlem, sosyal değerlerin toplumsal yapıdaki önemli rollerini vurgular. Bu bağlamda, sosyal değerlerin toplumsal yapıdaki özellikleri ve işlevleri somut bir örnekle açıklanabilir. Bir binanın yapımında kullanılan çimento, demir, kum gibi malzemelerin bir araya getirilmesiyle sağlam bir yapı oluşturur. Benzer şekilde, toplumsal kurumların anlaşılması, işleyişi ve varlığını sürdürmesi için sosyal değerler de birleştirici ve güçlendirici bir rol oynarlar (Yazıcı,

2013, s. 1002). Örneğin, iyilik, doğruluk, şefkat, sadakat, vefa gibi manevi değerlere duyulan saygı, toplumsal yapının temel bağlarıdır. Bu manevi değerler, bireyleri bir araya getirerek toplumsal hayatı anlamlı kılarlar. Toplumun dayanışma ve uyum içinde varlığını sürdürebilmesi için bu değerlere olan saygı ve bağlılık önemlidir. Bu nedenle, sosyal değerler, toplumsal yapıdaki dayanışma ve ilişkilerin temelini oluşturan kilit unsurlardır.

Değer kavramı, her toplumun temel yapı taşlarından biri olup, geçmişten günümüze süregelen ve toplumun varlığını sürdürebilmesi için önem arz eden bir olgudur. Toplumsal boyutuyla değer, bir toplumun birliğini, devamını sağlayan, üyeleri tarafından genel olarak benimsenen inançlardır. Toplumsal değerler, günlük hayatın anlamını oluşturan ve hatta hayatı düzenleyen kurallardır. Bireylerin toplumun kabul ettiği değerlere uygun bir şekilde yaşam sürmeleri, toplumla olumlu ilişki içinde olmasını sağlar. Bu anlamda, toplumun değerleri, bireylerin davranışlarını yönlendirir, ahlakî ve toplumsal kurallara uygun bir şekilde hareket etmelerini teşvik eder ve toplum içindeki rollerini daha bilinçli bir şekilde yerine getirmelerine yardımcı olur. Burdan hareketle de, toplumsal değerlerin bireylerin kişiliklik oluşturmada ve toplumsal yapıya uyum sağlamasında önemli bir rol oynadığı ifade edilebilir.

2.6.2. Değerler Eğitimi veya Değer Aktarımı

Değerlerin günlük yaşantıda önemsenmiyor veya uygulanmıyor olması pek çok toplumsal sorunun kaynağı olarak görülmektedir. Bundan hareketle ailede, eğitim kurumlarında ve sosyal çevrede değerler eğitimi faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede eğitim kurumlarında belirlenen değerlerin kazandırılması amacıyla çeşitli uygulamalar yapılmakta hatta bu uygulamaların sistematik hâle dönüşmesi için öğretim programlarında çeşitli güncellemeler yapıp ders kitaplarında da değerlere yer verilmeye başlanmıştır. Bunun yanı sıra her yaş grubuna hitap eden kitap, dergi, takviye ders kaynakları, filmler ve çizgi filmler aracılığı ile eğitim ortamları dışında da bu sürecin devam ettirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Görüldüğü üzere bireye veya topluma değerleri kazandırmak için farklı yöntemler kullanılarak bu sürecin yaşamın her alanına yayılması hedeflenmektedir. Bu durumda Kaya'nın (2020, s. 8) da ifade ettiği gibi değerler eğitimi, "değerleri bireye kazandırma yolları ve bu yolda kullanılan yaklaşımları barındıran bir eğitim" olarak ifade edilebilir. Bu eğitim sürecinin eğitim kısmı, hayat boyu ve beşikten mezara sürerken, öğretim kısmı da okul ortamlarında sistematik olarak gerçekleştirilen kısmını oluşturmaktadır.

Değerler Eğitimi, belli değerleri aktararak çocukların daha iyi insanlar olması için yardımcı olan ahlaki eğitim tarzı olarak ifade edilebilir. Değerler eğitimi, belirlenmiş program ve yöntemlerle öğrencilerin sosyal ve ahlakî gelişimleri destekler (Kohn, 1997, s.428). Ülavere ve Tammik (2017, s.131), değerler eğitimi analitik düşünmeyi öğreten ve ahlakî gelişime destek veren planlı bir süreç olarak ifade ederler. Ayrıca ahlakî gelişimin zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimle yakından ilgili olduğu vurgulanarak değerler eğitiminin topyekûn bir kişisel gelişim süreci olduğu ifade edilmiştir.

Belirlenen değerlerin, kasıtlı ve bilinçli olarak geliştirilip gerçekleştirildiği sonrasında da öğretildiği süreç, değerler eğitimi olarak ifade edilebilir. Değerler eğitiminde asıl amaç, kişilerin yaşadığı toplum ile olan bağını sağlamlaştırmak dolayısıyla gereken uyumu sağlamak olarak söylenebilir. Fakat bunun yanı sıra çağın gereksinimlerini karşılayabilen, çağa ayak uydurabilen bireylerin yetiştirilmesine katkıda bulunmak da hedeflenir. Değerler eğitimi, bireyin kendi başına ve toplum içinde yaşamını iyi bir düzeyde sürdürebilecek bilgileri aktararak bir rehber görevi üstlenir. Böylece bireyin tercihlerini yönlendirir ve kararları üzerinde de etkili olur. Bu değerler topluma, kültüre ve inanca bağlı olarak değişebilir.

Tüm bireyler için eğitimin başladığı ilk ortam, aile ortamıdır. İlk çocukluk döneminde çevresindekileri özellikle de anne ve babasını taklit etmeye başlayarak öğrenmeler gerçekleşir. İlk öğrenmeler de aile içinde olmaktadır. Ailedeki olumsuz örnekler, değerlerden yoksunluk aynı şekilde çocuğun da bu şekilde yetişmesine neden olabilmektedir. Gelişen günümüz koşullarında, anne baba çocuğunun hem akademik hem sosyal hem de ahlakî bakımdan gelişmesini istemektedir.

Değerler eğitiminin aile ortamından sonraki ikinci durağı da eğitim öğretim ortamları yani okullardır. Aile ortamından farklı olarak okulda devam eden değerler eğitimi, bu alandaki uzman eğitimciler tarafından daha sistemli bir şekilde verilir. Eğitim sürecinde değer aktarımı hem önemli hem de bir o kadar hassas bir konudur. Hedef kitlenin değer eğitimi sürecinde paylaşılanları diğer derslerdeki genel akademik bilgiler gibi görmesi süreci olumsuz etkileyecek ve hedeflenen kazanımın gerçekleşmesini engelleyecektir. Burada, “değerler eğitiminin nasıl yapılacağı” sorusu ve bu sorunun öğretim programında cevabını bulması önemli görülmektedir. Buna bağlı olarak Kaya (2020, s.10), toplumun küçük bir modeli görünümündeki okullarda, değerler eğitimi verilirken eğitim sisteminin de değerler ile uyumlu olması gerektiğini belirtir. Aynı zamanda değerlerin nesilden nesile aktarımının hedeflendiği

eğitim sisteminde bu sürecin okul ortamı ile sınırlı kalmaması gerektiği, toplumsal desteğin alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu şekilde hayatın her alanına yayılacak değerler eğitimi süreci, teoride kalmayacak uygulamada kendini daha rahat gösterecektir.

Değerler eğitiminin önemsenmesinin sebebi çocuklarının değerleri benimsememiş olması olarak görülmemelidir. Bu yaklaşım, çocukları “onarılması gereken” ve “düzeltilmeye ihtiyacı olan” bireyler olarak görmek anlamına gelir (Kohn, 1997, s.432).

Değer eğitiminin bir diğer basamağı da sosyal çevredir. Çünkü bu alanlarda çocuklar eğlenirken öğreneceklerdir. Çocuğun tek başına olduğu bu ortamlarda aile ve eğitim kurumlarında uygulanan değerler eğitimi çalışmalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Aile ve okulda değerler kazandırılmışsa bunun günlük ilişkilere yansması da olacaktır. Bu durumda değerler eğitimi çalışmalarının toplumun her alanında yer alması önemli görülmektedir. Böylece kendi başlarına iken de çocuklar edindiği değerlerine göre davranacaklardır. Bu değerlerin, ahlâklı bir kişinin taşıması gereken nitelikler olduğunu içselleştirmiş olacaktır.

2.3.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler, bireylerin ve toplumların davranışlarını şekillendiren temel inanç ve önceliklerdir. İnsanların yaşamlarına anlam katan ve kararlarını etkileyen bu temel prensipler, toplumların kültürel zenginliğini oluşturur. Değerler, genellikle bir bireyin karakterini yansıtan ve onun davranışlarını yönlendiren içsel rehberler olarak kabul edilir. Bu kavram, geniş bir yelpazede bulunan ve farklı kültürler, inanç sistemleri ve bireyler arasında değişen bir nitelikte olan çeşitli değerleri içerir. Değerler, genellikle evrensel olanlar ve belli bir topluma olanlar olmak üzere iki kategori altında sınıflandırılabilir. Evrensel değerler, insanlık genelinde paylaşılan temel prensipleri temsil ederken, kültürel değerler belirli bir toplumun inanç sistemine dayanır. Taşdemir (2009) de değerleri "evrensel değerleri evreni ve bireyi alaka eden değerler" şeklinde tanımlar ve eşitlik, adalet, yardımseverlik, demokrasi, özgürlük ve insan hakları değerlerinin evrensel değerlerin başında geldiğini söyler. Bu değerlerin zamanla değişebileceğine ve yeni evrensel değerlerin oluşabileceğine dikkat çeker. (Taşdemir'den akt. Koç, 2022,s.9).

Birey, doğduğu andan itibaren değerler dünyasının bir parçasıdır ve sosyalleşme süreci boyunca öğrenilen değerler, bireyin toplumun uyumlu bir parçası ve üyesi olmasını sağlar. Bir toplum içindeki normların değerler çerçevesinde değerlendirilmesi, bir toplumun değer sistemini yansıtarak birey davranışlarını etkiler. Bu bağlamda, değerler bireylerin sosyal

ilişkilerini belirler, şekillendirir ve yönlendirir, insan davranışlarının anlaşılmasında incelenmelerini gerekli kılar. Çünkü değerler, sosyal bir varlık olan bireyin tutum ve davranışlarının temel kaynağını oluşturur. Bu çerçevede çalışmanın bu bölümünde değerlere yönelik sınıflandırmaya yer verilmektedir.

2.6.3.1. Rokeach'ın Değerler Sınıflandırması

Milton Rokeach tarafından yapılan çalışmalarda değer, “bireysel ya da toplumsal olarak farklı veya zıt bir davranış biçimi ya da yaşam amacına karşı tercih edilen, belirli bir yaşam amacı veya davranış biçimi biçiminde devam eden bir inanç” olarak ifade edilmektedir. Rokeach bunun yanı sıra, değerlerin bir araya gelerek bir sistem oluşturduğunu belirtmektedir. Rokeach'ın tanımlamasına göre değerler bireyden bireye değişen bir önem sıralamasına sahiptir ve söz konusu değerler davranış tarzı olarak dışarıya yansımaktadır. Rokeach'ın bu perspektifi, değerlerin bireyin davranışlarını ve yaşam amaçlarını yönlendiren sürekli bir inanç sistemi olarak ele alınmasını sağlamaktadır (Çalışkur vd., 2012, s.221).

Rokeach (1973), değerlerin ne tamamen sabit, ne de tamamen değişken olduğu konusunda bir görüş benimsemektedir. Ona göre, eğer değerler tamamen sabit olsaydı, bireysel ve sosyal çevrenin asla değişmeyeceği anlamına gelirdi. Ancak değerler tamamen değişken olsaydı, insan kişiliği sürekli olarak değişim gösterir ve bir süreklilikten bahsedilemezdi. Değerlerin niteliğinin devam etmesi, önceki öğrenmelere ve diğer değerlerden kesin bir şekilde ayrılmasına dayanmaktadır. Değerlerin devamlılığı her zaman arzu edilen bir durumdur; ancak önceden öğrenilen bilgilerin her zaman doğru olmadığı bir gerçektir; örneğin, daha az dürüst olmak veya dünya barışı için daha az çaba harcamak gibi durumlar söz konusu olabilir. Yine de, diğerlerinden mutlak olarak ayrılmış değerler daha garantili bir sürekliliğe ve sabitliğe sahiptir. Genel olarak değer sistemleri, çatışmaların çözülmesine ve karar verme süreçlerine etki etmektedir. Değerler, çok yönlü standartlar olarak belirli sosyal konularda pozisyon almayı, belirli bir politik veya dini düşüncüyü diğerine tercih etmeyi mümkün kılar. Ayrıca, bireyin kendi benliğini diğerleriyle karşılaştırmasına ve ifade etmesine olanak tanır; bu da değerlerin, insanın ihtiyaçlarını ifade etmesinin bir yolunu oluşturur (Çalışkur ve Aslan, 2013, s. 85).

Rokeach'a göre değerler davranış biçimleri için yol göstericidir ve çok yönlüdür. Değerlerin temel görevlerinden biri bireyleri sosyal alanda belli bir pozisyona yönlendirmek, belli siyasi ya da dini ideolojiyi bir diğerine tercih etmesini sağlamak, bireyin kendini ifade etmesinde rehber olmaktır. Buna ek olarak kişinin kendini ve diğer bireyleri

değerlendirmesinde ya da yargılamasında bir kıstas meydana getirerek, kendini ve diğer bireyleri yüceltmesi ya da kusurlu bulmasında önemli bir role sahiptir. Kişinin kendisini diğer kişilerle kıyaslaması ve ahlakî değerlendirmeler yapmasında ve bunun yanında diğerleri üzerinde etki oluşturmada temel ölçüleri sağlamaktadır. Psikoanalitik anlamda ise, kişisel veya sosyal olarak kabul edilemez nitelikteki tutum, inanç ve davranışların nasıl rasyonalize edileceği konusunda rehberlik sağlarlar. Örneğin, bir bireyin bir arkadaşına kaba davranışta bulunması durumunda, bu davranışını doğru sözlülük olarak tanımlaması, sahip olduğu değerleri kullanarak gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, Rokeach'ın değerlerin çeşitli boyutlarını vurgulayan bu görüşleri, bireyin davranışlarını anlamak ve değerlendirmek için önemli bir çerçeve sunmaktadır (Çalışkur ve Aslan, 2013, s. 87-88).

2.6.3.2. Spranger'in Değerler Sınıflandırması

Spranger (1928), değerlerin altı ana kategoriye ayrıldığı bir sınıflandırma sunarak teorik (bilimsel) değerler, ekonomik değerler, estetik değerler, politik değerler, toplumsal değerler ve dini değerler arasında bir ayrım yapmaktadır. Teorik değerler, bireyin gerçeğe, bilgiye ve eleştirel düşünceye olan önemini vurgular ve kuramsal bir nitelik taşır. Ekonomik değerler, yararlılık ve pratikliğe odaklanır, bireyin yaşamını bedensel ihtiyaçların doyumu olarak görür ve ekonomik güvenceye vurgu yapar. Estetik değerler, biçim ve uyuma ağırlık verir, zarafet, simetri ve uygunluk açısından her yaşantıyı değerlendirir, bireyin yaratıcı bir sanatçı olma zorunluluğu taşımayan özelliklerini yansıtır. Politik değerler, bireyin etkili, güçlü ve kuvvetli olma arzusuna odaklanır, kişisel güç, etki ve şöhreti ön planda tutar. Toplumsal değerler, yardımseverlik, bencil olmama ve başkalarını sevmeye üzerinde durur, insanları belirli bir amaç için araç olarak kullanmaz. Dini değerler ise evreni bir bütün olarak algılar, bireyin kendini bu bütünlüğün bir parçası olarak görmesini vurgular ve mutlak, doyurucu en yüksek değer tecrübelerine odaklanır, dinsel doyum için yaşamın nimetlerini göz ardı edebilir. Spranger'ın bu sınıflandırması, değerlerin çeşitli yönlerini anlamamızı ve insan davranışını değerler bağlamında analiz etmemizi sağlar (Şahin, 2021, s. 53-54).

2.6.3.3. Schwartz'ın Değerler Sınıflandırması

Schwartz (1992), farklı kültürlerdeki bireylerin benimseyebileceği temel değerlerin içeriğini belirleyerek bu değerler arasındaki yapısal ilişkiyi anlamaya çalışmıştır. Schwartz'ın teorisinde on temel güdül değer tanımlanarak, bu değerler arasındaki çatışma ve uyum dinamiklerini açıklamış ve farklı kültürel gruplarda değerler arasındaki ilişkiyi şekillendiren bir yapı ortaya koymuştur. Schwartz'ın teorisindeki dinamikler, değerlerin evrensel bir yapı içinde insani güdülere nasıl dayandığını göstermektedir.

Schwartz'ın değerleri, üç temel gereksinime dayanmaktadır. İlk olarak, bireylerin kişisel ihtiyaçlarını içermektedir. İkinci olarak, toplumsal etkileşime ve iletişime yönelik gereksinimleri içermektedir. Son olarak, toplumsal varlığın ve yapının devam ettirilmesine yönelik grupların hayatta kalma ve iyi yaşama ihtiyaçlarını kapsamaktadır. Schwartz, bu temel gereksinimlerin, kültürler arası değerlerin ortak bir temele dayandığını ve insan davranışını anlamak için evrensel bir perspektif sunabileceğini öne sürer. Schwartz'ın değer teorisi, kültürel çeşitlilik içindeki değer yapılarının temel dinamiklerini anlamamıza katkıda bulunan önemli bir çerçeve sunmaktadır (Morsümbül, 2014, s. 53).

On değer tipi üç temel gereksinime bağlı olarak evrensel olarak bütün kültürlerde bulunmaktadır (Schwartz ve Bilsky, 1990, s. 7-12). Değerler, kültürler arası çeşitlilik gösterdiği için Schwartz, temel değerleri kültürel farklılıklara göre sınıflandırmıştır. Schwartz'ın temel değerleri bireysel düzlemde belirlenen dört üst değer boyutunu içermektedir. Her toplumda, bu değer boyutları altında on farklı değer tipi bulunmaktadır. Ancak, bu değer tipleri arasındaki ilişkiler kültürel bağlamda değişkenlik göstermektedir (Morsümbül, 2014, s. 57).

Schwartz'ın değer sınıflandırması, kültürel değerlerin çeşitli alanlardaki uyum ve çatışmaları anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu sınıflandırma, değer tipleri arasındaki ilişkileri vurgulayarak kültürler arası değer yapılarını analiz etmeyi amaçlar. Örneğin, piyasa ekonomisini belirleyen rekabetçi kültür içinde başarı ve hırsın teşvik edilmesi, bu kültürdeki bireylerin günlük faaliyetlerinde kendini gösterir. Aynı zamanda aile ortamında çocuklara başarı ve hırsın değer olarak kazandırılması, kültürel değerlerin bireylerin hayatlarına derinlemesine nüfuz ettiğini gösterir (Schwartz, 2006, s.139).

Değerler arasında toplumsal pratiklerde uyumsuzluk olduğunda ise, çatışma ve gerilim artar. Örneğin, bir kültürde başarı odaklı değerlerin öne çıkması, diğer kültürlerle etkileşimde bulunan bireyler arasında değer çatışmalarına neden olabilir. Schwartz'ın değer sınıflandırması, kültürel çeşitlilik içindeki değerlerin uyum ve çatışmalarını anlamamıza yardımcı olarak sosyal dinamikleri daha derinlemesine anlamamıza katkıda bulunmaktadır.

2.6.3.4. Fichter'in Değerler Sınıflandırması

Fichter, sosyal değerleri toplum, kültür ve toplumsal kişiliği göz önüne alarak üç ayrı sınıflandırmaya tabi tutmuştur. İlk sınıflandırmada, değerler “zorlayıcılık” derecelerine göre ayrılır. Bu sınıflandırma, değerlerin önemine göre bireyler tarafından daha erken yaşlarda

daha kuvvetli duygularla içselleştirildiğini belirtir. Sosyalleşme süreci içinde birey, bu değerleri öğrenerek yetişir. Bu kategoride, net bir şekilde “yapılmalı” veya “yapılmamalı” ifadelerinin yer aldığı değerler bulunmaktadır. Örneğin, Türk toplumunda Tek Tanrı inancı, yurtseverlik ve anne-babaya saygı olumlu değerler iken, ihanet, aldatma, yaşlılara hürmet etmemek olumsuz ölçütlerdir. Alışkanlıklar veya görgü kuralları, zorlayıcılık derecesi az da olsa bazı değerlerin sürdürülmesine katkı sağlar. Bunları yapmamak veya az yapmak topluma rahatsızlık vermez. Bu bağlamda, davranışın yaptırım gücü, sahip olduğu sosyal değer in gücüyle doğrudan ilişkilidir (Coşkun, 2023, s. 29).

Fichter’ın ikinci sınıflandırmasında değer sistematliğini belirleyen şey, süreklilik arz eden sosyal ilişkilerdir. Değerlerin bazıları toplumsal ilişkilerin sağlıklı işleyişinde, hoşgörü ikliminin sağlanmasında, millet duygusunun oluşumunda diğer bazı değerlere göre daha önemlidir. Örneğin, Türk toplumunda bağımsızlık ve hürriyet gerektiğinde rahat bir hayata tercih edilir. Yine toplumsal düzenin işleyişi için kişisel özgürlüğümüzün sınırlandırılmasına rıza gösteririz. Bu bağlamda, hukuki hükümler değer hükümleri hâlini alır. Üçüncü sınıflandırma ise sosyal değerlerin kurumsal fonksiyonlarına göre yapılmıştır. Değerler, aile, din, politika, ekonomi ve eğitim-öğretim kurumları açısından kategorize edilmiştir. Her kurum kendine has değerlerle yönetilir. Birey hayatı boyunca bu kurumlar içerisinde bulunur ve buradaki rolüne uygun değerleri yine içinde yaşadığı toplum tarafından öğrenir. Bu sınıflandırmalar, sosyal değerlerin karmaşıklığını anlamak ve toplumsal dinamiklere daha derin bir bakış sağlamak adına önemli bir çerçeve sunmaktadır (Coşkun, 2023, s. 30).

2.6.4. Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar

Yukarıda değ inildiği gibi değerler eğ itimi sürecinin toplumun geneline yayılması ve böylece hedeflenen başarıya ulaşması için bireye ve topluma yönelik değerler eğ itimi çalışmalarında farklı yöntemlere başvurulmaktadır. Bu şekilde, planlı ve sistemli yapılan değerler eğ itimi çalışmalarında bireylerin değerlere olan bakışı, tutumu, hazır bulunuşluğu, kişinin bilişsel ve duyuşsal olarak değerlere olan ilgisi, hedef kitlenin dini inancı ve kültürel özellikleri, eğ itimin yapıldığı ortamın özellikleri, öğrenci veya eğ itmenin süreci olumlu veya olumsuz etkileyebilecek özellikleri gibi pek çok etken göz önünde bulundurulabiliyor. İşte bu ve benzeri nedenlerle değerlerin uygun yöntem ve teknikler aracılığıyla öğ retilmesi önemli görülmüş bu doğrultuda değer öğ retimi için bazı yaklaşımlar geliştirilmiştir.

Telkin (Aşılama, Doğrudan Öğretme) yaklaşımı: Değerler eğ itimi sürecinde başvuru lan bu yöntemde neyin öğ renilip öğ renilmediğine bakılmaksızın öğretim yapılır.

Öğreticinin, öğrettiklerini öğrenme esastır (Ulusoy ve Dilmaç, 2020, s.71). Dolayısıyla öğrenenin sorgulamadan aktarılan değeri alması beklenir. Söz konusu değer aktarım süreci, genellikle toplumsal yaşam sürecinde istemsiz bir şekilde gerçekleşir. Çünkü aktarılan bu değerler, toplum tarafından kabul edilen ve benimsenen ortak değerlerden oluşmaktadır (Meydan, 2014, s.99). Bu nedenle hedef kitlenin bu değerleri koşulsuz olarak alması gerektiği kanısı vardır.

Öğrencilere ikilemde kalacakları yargılar sunularak genel kabul gören veya aktarılacak istenen değerlerin ön plana çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu uygulama ile öğrenciler, ahlakî muhakeme sonucunda kendi değer yargılarını şekillendiriyorlar. Aynı zamanda bu şekilde aktarılacak istenen değerlerin kalıcılığı da sağlanmış oluyor.

Karakter Eğitimi Yaklaşımı: Thomas Lickona tarafından sistemli hâle getirilmiş olan Karakter Eğitimi Yaklaşımında, eğitim ortamlarının temel değerleri aktarmada ön planda olması gerektiği savunulur. Karakter eğitiminde amaç, bireylere temel değerleri aktarmak, bu değerleri benimsetmek ve son olarak da bu değerleri davranışa dönüştürmektir (Meydan, 2014, s.103). Karakterin çaba gösterilmeden kendiliğinden oluşmayacağını savunan bu yaklaşıma göre karakterin oluşumu için planlı bir çabanın yanı sıra ahlakî değerlerin anlaşılması ve içselleştirilmesi gereklidir (Doğanay, 2006, s.278). Sınıf ortamında, öğretmenin de katılımıyla bir değer belirlenip onun üzerine grup tartışmaları, drama çalışmaları yapılabilir. Bu çalışma ile öğrenciler, değeri davranışa dönüştürürken hem bilgilerini hem de duygularını harekete geçirmiş olacaklardır. Burada da üzerinde durulan değerlerin sadece sınıf ortamı ile sınırlı kalmayıp okulun geneline yayılması hatta aile ve sosyal çevrenin desteğinin alınması önemli görülmektedir. Öğrencinin bilişsel yönünü ön planda tutup duygusal yönünü önemsemeyen, sadece belli değerleri vurgulayan, bireye değer aktarımı yaparken sosyal çevreyi ve o çevreye ait kültürü dışarıda tutan yaklaşımların aksine bu yaklaşımda belirtilen unsurlar, bütün olarak kabul edilerek (Kaya, 2020, s.19) hedefe varmak amaçlanır.

Çalışmada materyal olarak önerilen “*Dev Baba, Papağan, Balıkçı Güzeli, Eşek Kafası*” masalları bu yaklaşımda kullanmaya uygundur.

Değer Analizi (Çözümleme) Yaklaşımı: Sosyal bilimcilerin geliştirdiği bu yaklaşımda üst düzey bilişsel süreçler kullanılarak öğrencinin, değer odaklı bir sorun karşısında mantıklı bir akıl yürütme ile istenilen sonuca ulaşması hedeflenir. Bu süreçte, öğrencilerin duygularını bir tarafa bırakarak sadece akıl yürütme yoluyla değerlerle ilgili soru ve sorunlarla başa

çıkmaları beklenir (Doğanay, 2006, s.272). Davranış bozukluğunun görüldüğü bir sınıfta öğretmenin bu sorunu çözmesi için yol olarak gösterilebilir.

Eylem ve Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı: Öğrencilerin, yaparak ve yaşayarak değerleri edinmelerini sağlamak için sosyal etkinlikler organize etme temel alınır. Çünkü bireylerin, değer ne olduğunu bilinmesinden ziyade söz konusu değer içselleştirilmesi ve davranışa dönüştürülmesi önemli görülmektedir. Değerin kabullenmesi ve uygulamaya konulmasının da bu değer, bireyin kendi yaşamındaki olumlu ve olumsuz etkilerine, yine bireyin düşünce yapısıyla örtüşmesine bağlı olduğu ileri sürülür. Eylem ve gözlem yoluyla öğrenme sürecinde sosyal çevrenin ve özellikle günümüzde sanal ortamda maruz kaldıkları çevrenin (film, dizi, çizgi film, oyun, sosyal medya uygulamaları vb.) etkisi büyüktür. Bu ortamlarda gözlemlenen kişiler veya bu kişilerin tutum ve davranışları örnek alınabilmektedir. Bu bazen okuldaki bir öğretmen, evde aile bireylerinden biri, sosyal çevredeki arkadaş veya farklı biri olabildiği gibi sanal ortamdaki bir film kahramanı, sporcu, şarkıcı, oyun karakteri gibi farklı kişiler olabilmektedir. Bu süreçte öğretmen, öğrencinin rol model aldığı kişilerin olumsuz özelliklerini bir tarafa bırakarak sadece olumlu davranışları, değerleri ön plana çıkararak süreci iyi yönetebilir. Böylece değerlerin içselleştirilmesi sağlanmış olacaktır (Tahiroğlu, 2019, s.345).

Değerleri Açıklama (Belirginleştirme) Yaklaşımı: Bu yaklaşımda birey, değer olarak kabul edeceği ve benimseyeceği tutum ve davranış seçerken aktif rol üstlenir. Yani değer seçiminde, öğreticinin veya başka bir kimsenin değil bireyin kendi kararı ve tercihi ön plandadır (Doğanay, 2006, s.269). Bu süreçte bireyin, duygu ve düşüncelerinin; güçlü ve zayıf yönlerinin farkına varıp bu doğrultuda tutum ve davranışlar sergilemesi hedeflenir. Burada; öğretmen, ebeveyn, aile büyüğü rolündeki kişilerin aktarılacak istenen değeri dikte etmeden, baskılamadan vermesi hedeflenir.

Örtük Program Yaklaşımı: Eğitim sürecinde uygulanması planlanan tüm etkinlikler resmi bir program dâhilinde uygulanır. Bazı durumlarda eğitim sürecine ters düşmeyen fakat anlık gelişen, doğaçlama uygulamalar da yapılabilmektedir. Bu durum, daha çok o anda ihtiyaca binaen tasarlanan veya geliştirilen uygulamaları içerir. Bu uygulamalarla tespit edilen bir aksaklık veya kazandırılmak istenen bir değer aktarılmaya çalışılır. Öğrencilerin herhangi bir etkisinin olmadığı bu süreç, öğreticinin uygun bulduğu değeri aktarmaya çalışmasıyla gelişir. Bu nedenle Tahiroğlu (2019, s.342), süreç içerisinde olumlu kazanımların yanı sıra olumsuz kazanımların da olabileceğini ifade eder. Çünkü sürecin temelinde öğretmen olduğu

için onun davranışları, tutumları, inançları, eğitim anlayışı gibi daha birçok etken süreci şekillendirmektedir.

Değerler eğitimi sürecinde farklı yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi olmak eğitimcilerin işini kolaylaştıran bir unsurdur. Tabii burada yaklaşımları bilmek kadar bu yaklaşımların nasıl uygulanabileceğini bilmek de önem arz etmektedir. Bu aşamada öğretim yöntem ve tekniklerinin göz önünde bulundurulması ve uygun yöntem ve tekniğin seçilmesi süreci olumlu etkileyecek başka önemli bir etken olarak karşımıza çıkıyor.

2.6.5. Değerler Eğitimi Sürecinde Kullanılabilecek Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Değerler eğitimi çalışmalarında belirlenen hedeflere ulaşabilmek için öğretim programlarında çeşitli güncellemeler ve düzenlemeler yapılmıştır. Öğretim programındaki bu düzenlemelerle değerler eğitiminin ders sürecinde kazanımlara ve diğer bütün okul içi faaliyetlere yansması sağlanmıştır. Programın bu özellikte olmasının yanı sıra öğretmenin de değerler eğitime bakışı, bu konudaki tutumu ve süreci yürütebilme becerisi önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Her bireyin farklı bir mizaca, kişiliğe sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu sürecin öğretmenden öğretmene değişiklik gösterebileceği kaçınılmaz bir sonuçtur. Fakat bu süreçte öğretmenin öğretim yöntem ve tekniklerinden haberdar olması, uygun yöntem ve tekniği seçmesi, gerektiğinde materyal kullanması elbette önemli olacaktır. Böylece sadece eğitim ortamlarında değil sosyal ortamlarda da bu sürecin başarıyla yürütülmesi sağlanabilir.

Değerler eğitimi sürecinde uygulanabilecek birçok farklı yöntem ve teknik bulunmaktadır. Dolayısıyla süreçte, hangi yöntem ve tekniğin kullanılacağı, bunun neye göre belirleneceği önem arz etmektedir. İlk olarak seçilecek yöntem ve tekniğin konuya uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekir. Sonrasında öğrenci mevcudu, onların yaş, dönem, kişilik ve yapı özellikleri; eğitimi verecek olan kişinin kişilik özellikleri, yöntemle hâkimiyeti ve yatkınlığı göz önünde bulundurulmalıdır. Son olarak eğitim için ayrılan zaman, eğitimin yapılacağı ortam, maliyet ve çevresel faktörler seçilecek yöntem ve tekniğin seçilmesinde belirleyici etkenlerdir (Yaşaroğlu, 2019, s. 204). Uygun yöntem ve tekniği seçme süreci ve belirlenen yöntem ve tekniğin başarıyla uygulanabilmesi, öğretim programında çerçevesi çizilen değerler eğitiminin hedeflenen başarıya ulaşmasını da sağlayacaktır. Değerler eğitimi sürecinde kullanılabilecek bazı yöntem ve teknikleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

Düz Anlatım Yöntemi: Öğretmen merkezli olarak devam eden ve öğrencilerin daha çok dinleyici pozisyonunda olduğu bir yöntemdir. Kaynak görevindeki öğretmen, kazandırmak istediği bilgi ve davranışları sözlü olarak kodlayarak dinleyici konumundaki öğrencilere gönderir. Öğrencilerin, anlatım sürecinde dikkatlerini diri tutma ve algı süreleri düşünüldüğünde tek başına kullanılmak için çok verimli bir yöntem olmayabilir. Öğrencilerin yaş ve gelişim dönemlerine göre farklılık gösteren dikkat sürelerinin daha uzun tutulabilmesi için bu yöntemin; soru cevap, örnek olay ve gösteri gibi yöntemlerle kullanılması daha faydalı olacaktır (Dirik, 2015, 184-185). Değinilen özelliklerinden dolayı eleştirilen yöntem, yine de değerler eğitiminde kullanılagelen yöntemlerin başında gelmektedir. Farklı yöntemlerle kullanılmaya müsait olması değerler eğitimi sürecinde kullanılabilmesini sağlamaktadır (Yaşaroğlu, 2019, s. 204).

Değerleri kavratmak amacıyla hazırlanan bütün etkinliklerde bu yönetime başvurulmuştur. Öğrenci masalı okuyarak kazandırılması hedeflenen değerleri bu yöntem aracılığıyla kavrayacaktır.

Soru – Cevap Yöntemi: Sokrat'ın “Her insanda doğuştan evrenin bütün bilgilerinin saklı olduğu ve bu bilgilerin eğitimciler aracılığıyla sorulacak nitelikli sorularla açığa çıkabileceği” fikrinden dolayı Sokrat yöntemi olarak da adlandırılır. Bir yerde eğitim öğretim faaliyeti varsa orada soru cevap yönteminin olduğu da söylenebilir. Soru cevap yönteminde verilmek istenen kazanımın yanı sıra hedef kitlenin ilgi ve ihtiyaçları, yaş ve gelişim özellikleri de dikkate alınmalıdır (Dirik, 2015, s.192-194). Öğretmenin, konu ve belirlenen hedefe göre önceden hazırlamış olduğu sorularla yürüttüğü bu yöntemde yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme gibi üst düzey zihinsel becerilerin geliştirilmesi de sağlanır. Bu nedenle soruların önceden özenle hazırlanması, kısa cevaplı sorular yerine akıl yürütmeyi gerektiren yaratıcı ve eleştirel düşünmeye yönlendiren soruların seçilmesi önemlidir. Bu şekilde öğrencilerin, karşılaştıkları değerlerle ilgili olumlu veya olumsuz düşünceleri, akıl yürütmeleri sağlanabilir. Öğrenciye kazandırılmak istenen değer “neden, nasıl, niçin” bağlamında sorgulanması o değer daha etkili aktarılmasını sağlayabilir (Fidan, 2019, s.218).

Değerleri kavratmak amacıyla hazırlanan bütün etkinlikler bu yöntemden hareketle hazırlanmıştır. ÜB. , AİT. , TİY. , CKÇK. ,DG. , P. masallarının kullanıldığı etkinliklerde “Soru – Cevap Yöntemi” kullanılmıştır. Öğrenci masalı okuyarak kazandırılması hedeflenen değerleri bu yöntem aracılığıyla kavrayacaktır.

Edebî Eser (Literatür) Yöntemi: Değerlerin benimsenip devamlılığında ve geleceğe aktarılmasında yazarların ve şairlerin önemli bir etkisi bulunur (Durukoğlu, Doyumgaç, 2017, s.164). Yazar ve şairlerin oluşturduğu veya anonim olan eserler aracılığı ile çocukların temel dil becerileri geliştirilirken birey olma sorumlulukları da geliştirilebilmektedir (Aytaş, 2006, s.261). Çünkü çocuklar; zıtlıkları, ikilemleri ilk olarak edebî eserlerde tanır ve yaşarlar. Günlük yaşamda oluşturulan kurallar ve yükümlülükler çocuk için soyut genellemelerden ibaret kalır. Bunların sözlü olarak iletilmesi, dikte edilmesi çocuğun bu kurallardan, değerlerden soğumasına ve uzak durmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle doğrunun, yanlışın, ahlakî değerlerin edebî eserde bulunan karakterler üzerinden verilmesi ve olumlu veya olumsuz sonuçlarının bu şekilde çocuğa, edebî eserin içindeki karakterler aracılığıyla yaşatılması daha etkili olmaktadır (Karatay, 2011, s.1445).

Edebî eser yöntemi de bu doğrultuda, öğrencinin yaş ve seviyesine uygun olan masal, hikâye, roman, biyografi, şiir ve diğer bütün edebî türlerin değer aktarımı için kullanılmasıdır. Yaşaroğlu (2019, s.205), yöntemin değerler eğitimi sürecinde uygulanmasını şu şekilde aktarır: Aktarılabilecek değer veya değerler ile ilgili uygun metin veya eser belirlendikten sonra hazırlık çalışmaları yaptırılır. Değerlerin hatırlatılması, harekete geçirilmesi için çeşitli sorular sorulur veya kısa etkinlikler yaptırılabilir. Seçilen metnin genel hatları verildikten sonra metni okumaya geçilir. Bu yöntem sınıf içinde uygulanabileceği gibi seçilen türe göre ders dışında okunup sınıf içinde değerlendirmesi de yapılabilir. Aynı zamanda “Ahlakî Muhakeme” yaklaşımında ifade edildiği gibi aynı kitap okunarak farklı bakış açılarıyla değerlendirme yapılması da değerlerin kazandırılmasını sağlayabilir.

Değerleri kavratmak amacıyla hazırlanan bütün etkinlikler bu yöntemden hareketle hazırlanmıştır.

Servis Öğrenme: Daha çok sosyal sorumluluk projeleri veya buna benzer faaliyetler kapsamında yapılan etkinliklerle yaparak yaşayarak sorumluluk edinme, merhamet, empati vb. değerlerin kazanılmasını sağlamaktadır. Ders dışı vakitler için verilecek görevlerle (çevre temizliği, ev işlerine yardım, yardımlaşma, paylaşma vb.) sosyal sorumluluk bilinci artacak hem de belli değerlerin edinilmesi sağlanacaktır (Yaşaroğlu, 2019, s.205-206). Değerlerin, yaşamın her alanındaki uygulamaların içinde gömülü olduğunu ve günlük iletişim sonucu meydana gelen etkinlikler yoluyla kazanılabileceğini savunan Ülavere ve Tammik (2017, s.143) in söz konusu ifadeleri doğrultusunda bu şekilde yapılacak etkinliklerle değer aktarımının kalıcı olacağı düşünülmektedir.

İş birlikli Öğrenme: Öğrencilerin, küçük gruplara ayrılarak çalıştığı ve bu süreçte birbirlerinin öğrenmelerine yardım ettiği öğrenme süreci, iş birlikli öğrenme olarak tanımlanır. Bu şekilde oluşturulmuş sınıflarda, gruplar etkileşimde bulunurken öğretmen de ihtiyaç hâlinde yardımcı olur. İş birlikli öğrenmede, gruptaki öğrenciler hem kendilerini hem de gruptaki tüm bireyleri geliştirmeye yönelik çalışmada bulunurlar. Ayrıca soru sorma, açıklama yapma, örnek verme, eleştirme gibi tek başına yapılamayacak önemli öğrenme yaşantıları grup hâlinde yapılarak verimli bir öğrenme sağlanır (Açıkgöz, 2006, s.172). Grup olarak çalışan öğrencilerin; yardımlaşma, farklı fikirlere açık olma, sorun çözme gibi davranışları edinmesi de sağlanabilir.

Tartışma: Öğrencilerin bir olaya, davranışa veya tutuma farklı bakmasını sağladığı gibi kendini ifade etmesini, karar vermesini, farklı fikirleri dinlemesini, başkalarının düşüncelerine saygı duymasını da sağlayarak ilgili değerleri kazandırır. Demokratik bir toplumun gereği olan saygı, hoşgörü gibi değerlerin öğrencilere benimsetilmesi için eğitim sürecinin ilk yıllarından itibaren kullanılmasında fayda görülmektedir. Bu yöntemin; değer analizi, değer açıklama ve ahlakî muhakeme yaklaşımlarında kullanılması daha etkili sonuç alınmasını sağlayabilir (Fidan, 2019, s.219-220). Tartışmanın bir başka boyutu da başkalarıyla etkileşime geçen kişi bir taraftan onlardan bir şeyler öğrenmekte bir taraftan da duyduğu bilgileri kendi bilgileriyle karşılaştırmaktadır. Bu süreçte düşünceler arasında oluşan uyumsuzluk zihinsel çatışmaya dolayısıyla tartışmaya neden olmaktadır. Bu açıdan da bakıldığında değerler eğitiminde, aktarılmak istenen değerlerin kazandırılmasında tartışmanın önemli bir yeri bulunmaktadır. Tartışmanın amacının dışına çıkmaması için öğretmenin süreci doğru yönetmesinin de katkısı büyüktür.

Beyin Fırtınası: Öğrencilerin normal zamanda söylemedikleri veya söylemeye çekindikleri fikirleri ortaya çıkarmaya yarayan bu teknikte, yeni ve değişik çok sayıda fikir sunulmuş olur. Belirlenen konu ile ilgili, mümkün olduğu kadar çok fikir ve bu fikirlerle ulaşılan sonuçlar, öneriler değerlendirilerek bir araya getirilir. Değer açıklama ve değer analizi ile birlikte kullanılabilen bu teknik ile öğrencilerin günlük yaşamda karşılaştığı veya karşılaşılabileceği değerler, değerlerle ilgili sorunlar tartışma konusu olarak seçilebilir. Değerler eğitimi sürecinde bu yöntem kullanılırken öğretmenin kendi değerlerini telkin etmekten kaçınması onun yerine öğrencilerin kendi değerlerini, tutum ve davranışları belirlemeleri sağlanmalıdır (Fidan, 2019, s.230-231).

Drama ve Rol Yapma: Oyun; büyüme, gelişme ve öğrenme için temel bir ihtiyaç olarak ifade edilebilir. Çünkü birey, oyun sürecinde eğlenir, güzel vakit geçirir. Oyun aracılığıyla eğlenerek, isteyerek ve bazen farkında olmadan etkili bir öğrenme gerçekleşebilir (Dirik, 2015, s.208). Drama ve rol yapma, çocuklar için eğlenceli bir oyun olarak görüldüğü için değerler eğitimi sürecinde kullanılabilir. Saygı, dayanışma, duyarlılık ve yardımseverlik gibi birçok değer; rol oynama, kukla, pandomim, öykü canlandırma vb. drama teknikleri ile aktarılabilir (Fidan, 2019, s.236). Rol yapma, öğrencilerin empati yaparak başka bir kimliğe bürünmesini bu şekilde kendi duygu ve düşüncelerini geliştirmesini, çevrelerini daha duyarlı bir şekilde algılamalarını sağlayacaktır (Beyhan, 2020, s.228).

Problem Çözme Yöntemi: Bu süreçte; aklın düzenli yolları, tümünden gelim, tüme varım ve bunların doğal bir sonucu olarak bilimsel yöntem kullanıldığı için yöntemin temelinde akıl vardır. Tabii bu arada akıl ile birlikte duyu organları ile bilgi toplamaya yardımcı olan gözlem etkinlikleri de önemlidir. Böylece problem çözme süreci akıl ve duyu organlarının birlikte kullanımı ile ilerler. Bireysel ve grup etkinliklerinde kullanılabilecek olan bu yöntemde öğretmen rehber görevindedir. Öğretmen, eğitim süreci boyunca öğrencileri izler ve ihtiyaç hâlinde onlara yol gösterir (Dirik, 2015, s.202-204).

Gezi gözlem: Geziler; bilişsel, duyuşsal ve sosyal birçok tutum ve davranışın belirlenen hedefler doğrultusunda öğrenciye kazandırılmasına yardımcı olurken aynı zamanda gerçek yaşamla etkileşimi de doğrudan sağlamaktadır (Dirik, 2015, s.222). Geziler aracılığıyla, öğrencilerin gözlem yapma ve inceleme yapma fırsatı olur. Gezilerin verimli olabilmesi için önceden resmî izin alınması, öğrenci ve velilerin bilgilendirilmesi, hedefe uygun bir plan yapılması, olabilecek herhangi bir aksaklığa karşı önceden önlem alınması ve gezi sonrasında değerlendirme yapılması gerekir (Fidan, 2019, s.232).

Altı Şapka Düşünme Tekniği: Edward De Bono tarafından geliştirilen teknikte her biri farklı renkte altı şapka ile yaratıcı düşünmenin geliştirilmesi hedeflenir. Anlamları birbirinden farklı olan şapkalar farklı düşünme biçimlerini temsil eder. Bu şekilde şapkayı takan öğrenci o şapkanın rengine ve düşünme biçimine göre düşünür ve konuşur. Şapkaların renklerine göre düşünme biçimleri şu şekildedir: beyaz şapka, tarafsız; kırmızı şapka, duygusal; sarı şapka, iyimser; siyah şapka, kötümser; yeşil şapka, yenilikçi; mavi şapka, serinkanlı özelliklerini temsil eder. Bu teknik aracılığıyla öğrencilerin akıl yürütme ve empati gibi üst düzey düşünme becerileri kullanmalarını sağladığı için değerler eğitimi sürecinde de etkili bir şekilde kullanılabileceği düşünülmektedir (Fidan, 2019, s.228-229).

Değerleri kavratmak amacıyla hazırlanan etkinliklerde bu yöntem kullanılmıştır. ÜB. , AİT. , TİY. ÜB. masallarında bu yöntem kullanılmıştır.

Konuşma Halkaları: Okunan bir kitap, izlenilen bir film veya çizgi film, gerçek bir olay, resim, fotoğraf gibi herhangi bir şeyden hareketle belirlenen değeri merkeze alarak sohbet başlatılır. Sohbet sırasında “Ne hissetmiş olabilir? Sen olsan ne hissederdin? Kimin davranışı doğrudu ve neden?” gibi açık uçlu sorular çeşitlendirilerek düşünmeye teşvik edilir. Her öğrencinin, herhangi bir zorlama olmadan ve baskı hissetmeden, düşüncelerini açıklamak için cesaretlendirilmesi süreci olumlu etkiler (Ertan, 2021, s.145). İlk zamanlar üzerinde rahat konuşulabilecek veya herkesin az çok fikir sahibi olduğu bir değer seçilip üzerine sohbet edilmesi sonraki zamanlarda etkinliği devamlılığını sağlayacaktır.

ÜB. , AİT. , TİY. , ÜB. masallarında değerlerle ilgili bir görsel eklenmiş, bu görsel hakkında düşüncelerini ifade etmeleri istenmiştir. Ayrıca ÜB. , AİT. , TİY. masallarında *Konuşma Halkaları* yöntemi kullanılmıştır.

Değerler eğitimi yaklaşımları; ortaya çıktığı dönem, dönemin şartları, geliştiren kişi, toplumun sosyal ve kültürel yapısına göre şekillenmiştir. Aynı şekilde değerler eğitimi sürecinde uygulanabilecek yöntem ve teknikler de öğrenci, öğretmen, okulun şartları, aile gibi farklı etkenlere göre farklılık gösterebilir. Bu durumda hem yaklaşım hem de uygulanabilecek yöntem ve tekniklerin uygulanması sürecinde söz konusu etkenlerin göz önünde bulundurularak uygulanmasında fayda vardır. Aksi durumda değerler eğitimi, akademik bilgi aktarımının yapıldığı dersler gibi algılanabilir. Bu şekilde olması hedef kitlenin değer aktarımı sürecindeki etkinlik, çalışma, oyun gibi her türlü faaliyete mesafeli yaklaşmasına neden olacaktır. Eğitim öğretim sürecinde buna benzer aksaklıkların önüne geçmek için değerler eğitimi, tüm sınıflar düzeyinde ve her sınıfta öğretim programında yerini almıştır. Böylece değerler eğitimi çalışmalarının planlı ve sistemli bir şekilde yürütülmesi hedeflenmiştir. Değerlerin kazandırılmasında masallar materyal olarak seçilmiştir. Bu yöntem ve teknikler, değerlerin kazandırılmasında, masallar okunup kavranmasında hedeflenen değerlere ulaşmada bir aracı bir yol görevi üstlenmiştir. Etkinliklerde bu yöntemlerden en az bir tane kullanılmıştır.

2.6.6. Türkçe Dersi Öğretim Programında Değerler Eğitimi

Millî Eğitim Bakanlığı (2019, s.3), öğretim programının sadece bilgi aktaran bir yapı yerine bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır

bir yapıda hazırlandığını ifade etmektedir. Ayrıca verilmek istenen kazanımlar, sınıf ve kademe düzeyinde değerler, beceriler ve yetkinlikler perspektifinde bütünlük sağlayan bir bakışla sade bir içeriği barındırmaktadır. Bu şekilde üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendirilen, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlere ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çerçevesinde bütünleşmiş bir öğretim programları toplamı oluşturulmuştur. Öğretim programlarının amaçlarında da önceki okul döneminde kazandıkları yetkinlikleri geliştirmeleri suretiyle “millî manevi değerleri benimsemiş ve hayat tarzına dönüştürmüş” ifadesine yer verilerek değerlerin edinilmesi ve davranışa yansımaya vurgu yapılmaktadır.

Türkçe dersi öğretim programlarının özel amaçlarında “Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı; dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerileri edinmenin ön şartı olarak kabul etmektedir.” ifadesinin yanı sıra öğrencilerin “millî, manevî, ahlakî, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesinin amaçlandığı” (MEB, 2019, s.8) ifade edilmiştir.

2003 yılından beri, Millî Eğitim Bakanlığı, öğretim programlarında evrensel ve kültürel değerlere yer vermiştir. 2018 yılında yayımlanan programda “Değerlerimiz” başlığının bulunması ve “Kök Değerler”e yer verilmiş olması önceki programlara göre önemli bir farklılık olarak söylenebilir. Aynı zamanda “Öğretim Programlarının Amaçları” başlığı altındaki maddelerde değerlere vurgu yapılmıştır. Bütün programlarda dil becerileri (dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma) ile beraber metinler aracılığıyla değer aktarımının yapılması amaçlanmaktadır (Şahin, 2019, s.36-39). 2019’da yayımlanan programda değerler eğitiminde her sınıf düzeyinde işlenmesi zorunlu temalar ve içerikleri yer almıştır. Programda, her sınıf düzeyi için 8 temanın işlenmesi öngörülmüş bu temalardan “Erdemler”, “Millî Kültürümüz”, “Millî Mücadele ve Atatürk” zorunlu temalar olarak belirtilmiştir.

2.6.7. Kök Değerler

Millî Eğitim Bakanlığı, 18 Temmuz 2017 tarihinde “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” başlıklı basın toplantısı metninde yenilenen müfredatın öncekilerden farkını, değerler ve değerler eğitiminin yeni müfredatın ana odağını oluşturması olarak açıklanmıştır. Bu doğrultuda, çeşitli tutum ve davranışlarla da ilişkilendirilerek değerler, 10 ana başlık altında toplanmıştır. Millî, manevî ve evrensel değerlerden oluşan ve “Kök Değer” olarak adlandırılan bu 10 değer, kazanımlarla ilişkilendirilecek şekilde öğrencilere aktarılması hedeflenmiştir.

Devamında aşağıdaki açıklamaya yer verilmiştir (MEB, 2017, s.7):

- Değer eğitiminin bütün eğitimin nihai gayesi ve ruhu olduğu, ayrı bir müfredat veya konu/öğrenme alanı olarak görülmemesi gerektiği, bu bakımdan okullar ve öğretmenlerin değerleri müfredatların bütünleyici bir parçası (mütemmim cüzü) olarak ele alması ve uygun yaklaşımları kullanarak öğrencilerine kazandırması,
- değerlerin yalnızca müfredatlarda yer alan lafızlar olmaktan çıkarılması, öğrencilere okul içinde ve dışında değerleri pratiğe dönüştürmeleri için uygun ve etkili fırsatlar sağlanması,
- değerlerin anlamlı ve kalıcı olması için öğrencilere kazanımların içerik boyutu (konu) ile ilişkilendirilerek ve konu anlatımından ziyade öğrencilerin akıl yürütme, sorgulama, araştırma, yorum yapma, bağlantı kurma ve değerlendirme becerilerini kullanabilecekleri drama, rol oynama vb. çalışmalarla aktarılması,
- öğrencilerin kendilerini güvende hissedecekleri, destekleyici, toplum bilincini geliştiren, karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan bir sınıf ortamı oluşturulması,
- değerlerin aktarılmasının sadece sınıf veya okul ortamı ile sınırlı kalmaması, okul-aile iş birliğinin sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır.

Açıklamada, müfredatlarda aktarılması hedeflenen kök değerler şu şekilde sıralanmıştır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Ayrıca müfredatlarda değerlere verilen önemi ve kök değerlerle ilgili de şu ifadeler dile getirilmiştir:

Toplumların teknoloji çağından bilgi çağına doğru geçmesiyle son yıllarda meydana gelen bilimsel, teknolojik, sosyal değişim ve gelişmeler ekseninde toplumun geleceğin üyelerinden beklentileri de farklılaşmıştır. Bu gelişme ve ilerlemeler öğrencilere temel bilgi ve becerilerin yanı sıra eleştirel düşünme, özgün düşünme, araştırma yapma, sorun çözme gibi

bilişsel; toplumsal ve kültürel katılım, girişimcilik, iletişim kurma, empati kurma gibi sosyal; öz denetim, öz güven, kararlılık, liderlik gibi kişisel yeterlilik ve becerilerin kazandırılmasını zorunlu kılmaktadır (MEB, 2017, s.8).

Millî Eğitim Bakanlığı, “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” konulu basın toplantısı metninde, kök değerleri ve değerlerle ilişkili bazı tutum ve davranışları aşağıdaki şekilde vermiştir:

Tablo 2. Kök Değerler

Kök Değer	Değerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma...
Dostluk	Güven duyma, anlayışlı olma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...
Öz Denetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunun üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
Sabır	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
Sevgi	Aile birliğine önem verme, fedakarlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma
Saygı	Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme
Sorumluluk	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
Vatanseverlik	Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme
Yardımseverlik	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

(MEB, 2017, s.24)

Tablo 2’de ifade edilen kök değerler ve bu değerlerle ilişkili olarak verilen tutum ve davranışların öğrencilere aktarımında masal türünün etkili olduğu düşünülmektedir. Özellikle genel görgü ve kurallarla ters düşmeyen, bireyi iyiye ve doğruya sevk eden kişi ve karakterlerin bulunduğu anlatıların tercih edilmesi önemli görülmektedir. Bunun yanı sıra çocukların yaş ve ilgilerine uygun olarak seçilen ve onların hayal dünyalarını renklendiren, merak duygularını harekete geçiren, ufuklarını açan ve yeni maceralara yönlendiren (Tuğluk, Cığa, 2018, s.20-21) anlatıların seçilmesi uygun görülmektedir. İfade edilen özelliklerin masal

türünde olduğu düşünüldüğünde masal türünden, kök değer ve bu değerlerle ilişkili olarak belirtilen tutum ve davranışları aktarmada faydalanılabileceğini ortaya koymaktadır.

2.6.8. Kültür-Değer İlişkisi

Kültür ve değer ilişkisi, bir toplumun veya bir grubun yaşam biçimini ve dünya görüşünü şekillendiren temel unsurlardan biridir. Kültür, belirli bir toplumun kolektif deneyimlerini, anlayışını ve değerlerini yansıtan bir dizi öğedir. Bu öğeler, dil, sanat, tarih, gelenekler, normlar, ritüeller, giyim tarzları ve daha pek çok şeyi içerebilir. En önemli Kültür unsuru olan dil de değerleri taşımada önemli bir araçtır. Dil insanlar arasında iletişimi sağlayan aynı zamanda toplumun kültürel değerlerini taşıyarak millet olma bilincini devam ettiren bir araç, kendi içinde kuralları olan bir ses sistemidir, dilin canlı olma özelliği; tarihi süreçte farklı coğrafya ve sosyokültürel ortamlara uyum sağlayıp değişim ve gelişimini gerçekleştirir. (Akay Ahmed, 2019, s.450). Burdan hareketle değerler, o toplumun kültürel kimliğini belirler ve toplumun üyeleri arasında güçlü bağlar oluşturur. Bu bağlar, toplumun birlik ve beraberliğini güçlendirir ve sosyal uyumu destekler. Diğer yandan, kültürel pratikler, sanat eserleri, dil ve gelenekler de toplumun değerlerini ifade etme ve aktarma araçları olarak hizmet eder. Örneğin, bir toplumun değer verdiği saygı ve misafirperverlik, geleneksel ritüellerde ve hikâyelerde sık sık vurgulanabilir.

Değerler, kültürün temel taşlarıdır ve bir toplumun veya bireyin davranışlarını, kararlarını ve ilişkilerini yönlendiren inançlar ve ilkelerdir. Değerler, bir toplumun kendine özgü niteliklerini ve kimliğini yansıtır. Bu değerler, zamanla evrilebilir ve değişebilir, ancak genellikle toplumun ortak bir dayanak noktası olarak işlev görürler.

Kültür ve değerler arasındaki ilişki birbirini etkiler. Kültür, toplumun değerlerini şekillendirirken, değerler de kültürü sürdürmek ve toplumun bireylerini bir arada tutmak için önemli bir rol oynar. Değerler, bir toplumun temel yapı taşlarıdır, toplum üyelerinin davranışlarını yönlendirir. Bu değerler, bir toplumun ortak bir duygu etrafında bir araya gelmesini sağlar ve toplumda birlik ve uyumun korunmasına katkıda bulunur. Örneğin, dürüstlük, adalet, saygı ve empati gibi her toplumda ortak olan değerler, bir toplumun kültürünü devam ettirebilmesi için önemlidir.

Ancak, kültür ve değerler arasındaki ilişki zamanla değişir. Toplumun yaşadığı sosyal, ekonomik ve siyasi değişimler, kültürel ve değer sistemlerini etkiler ve dönüştürür. Değerlerin zamanla evrilmesi, toplumun içinde bulunduğu değişen koşullara uyum sağlamasını sağlar.

Teknolojik ilerlemeler, küreselleşme ve sosyal değişim gibi faktörler, değer sistemlerini etkileyebilir ve dönüştürebilir. Örneğin, teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, bir toplumun değer verdiği kavramlar değişebilir. Teknolojik ilerlemeler veya küreselleşme, bir toplum değerlerinde önemli değişiklikler yapabilir. Her kültür, kendi tarihsel, coğrafi ve sosyal yapısında belirlenen benzersiz değerlerle şekillenir. Örneğin, bir toplumda aile bağları ve geleneklerine verilen önem, başka bir toplumda farklı bir şekilde ifade edilebilir veya farklı değerlere odaklanabilir.

2.7.Pertev Naili Boratav ve Az Gittik Uz Gittik

2.7.1. Pertev Naili Boratav Kimdir?

Pertev Naili Boratav, Türk halk edebiyatı ve folklor araştırmacısıdır. 1907'de doğmuş,1927'de İstanbul Erkek Lisesini, 1930'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirmiştir. 1931-1932'de Fuat Köprülü'nün asistanlığını yapmıştır. ABD, Almanya ve Fransa'da çalıştı. 1940'lı yıllarda Behice Boran'ın Yurt ve Dünya dergisini yönetmiştir. 1998'de hayatını kaybetmiştir. (Alçıoğlu, s.2).

Türk halk edebiyatı araştırmaları öncüsü olan Pertev Naili Boratav 2000 masal, 40 halk hikâyesi, çocuk oyunları, türküler, tiyatrolar, şarkılar, fıkralar, şiirler olmak üzere çok yönlü katkılar sağlamıştır. Bu çalışmada kullanılan *Az Gittik Uz Gittik* eserinde birbirinden eğlenceli kırk sekiz halk masalının yanı sıra Karatepeli hikâyeleri de yer almaktadır. Keloğlan, devanalarına, padişahlar, şehzadeler, bin bir güçlükten sonra muradına eren güzel ve akıllı kızlar, eğlendirirken düşündüren hayvanlara kadar birçok renkli masal kahramanını barındıran bu eser ilk kez 1969'da yayımlanmıştır.(Alçıoğlu, 2012,s.2).

2.7.2. Az Gittik Uz Gittik

Pertev Naili Boratav'ın *Az Gittik, Uz Gittik* adlı eseri, Türk halk kültürü ve folkloru üzerine yapılmış önemli bir çalışma olarak tanınır. Bu kitap, yazarın saha araştırmaları ve derlemeleri temelinde Türk halk kültürünü derinlemesine incelemekte ve anlatı geleneğinin zenginliklerini gözler önüne sermektedir. Masallarını kitapta yedi bölümde verir. Kitap 48 masal ile yedinci bölümdeki Karatepeli Hikayeleri'nden oluşmaktadır. Kitabın sonunda masalları Wolfram Eberhard, Pertev Naili Boratav, Typne türkischer Volksmaerchen, Wiesbaden (TTV kısaltması) 1953 adlı Türk masal kataloğuna göre; AaThde: Anti Aarne ve Stith Thompson'un The types of the folk-tale, yeni basım. Helsinki 1964 adlı uluslararası masal kataloğuna göre kısaltmalarla sınıflandırdığını gösterir. Kısaltmalardan sonraki

numaralar masal tiplerinin bu kataloglardaki numaralarıdır. Bazı masallarının da yayınlanmamış metinler, ayrıca başka türlü belirtilmediyse, kendi koleksiyonunda bulunduğunu belirtmektedir. (Boratav, 2014, s.311).

Az Gittik, Uz Gittik, sadece bir masal kitabı değil, aynı zamanda Türk halk kültürünün yaşayan bir parçasını öğrenmek için bir rehberdir. Kitap, geleneksel halk hikâyelerinden modern zamanlara kadar uzanan geniş bir yelpazede Türk toplumunun ruhunu ve karakterini yansıtan masallara yer verir. Böylece, okuyucular, Pertev Naili Boratav'ın *Az Gittik, Uz Gittik* adlı eseri ile Türk halkının değerlerini, geleneklerini, ritüellerini, mitlerini ve folklorik öğelerini, Türk halk kültürünün kökenlerini ve geçmişini anlamak için derinlemesine bir araştırma sunar. Boratav, eserinde, Türk halkının tarih boyunca şekillenen değerlerini ve inançlarını anlamak için saha araştırmaları ve derlemelerine dayanır.

Az Gittik, Uz Gittik sadece bir akademik çalışma olmanın ötesine geçer; aynı zamanda Türk halkının yaşayan bir parçasını keşfetmek için bir rehberdir. Boratav'ın sade dili, okuyucuları karmaşık konuları anlama ve halk kültürünün derinliklerine doğru keyifli bir yolculuğa çıkarma konusunda yardımcı olur. Kitap, Türk halkının değerlerini, inançlarını ve geleneklerini daha yakından tanımak isteyenler için vazgeçilmez bir kaynaktır. Pertev Naili Boratav'ın titiz araştırması ve sade dili, okuyuculara Türk halk kültürüne dair derin bir anlayış sağlar. Kitap, Türk halkının kök değerlerini ve kültürel mirasını anlamak için değerli bir kaynaktır.

Pertev Naili Boratav'ın *Az Gittik, Uz Gittik* adlı eseri, Türk toplumunun tarih boyunca şekillenen sosyal, kültürel ve dini yapılarını aydınlatırken, aynı zamanda günümüz Türkiye'sinin kültürel ve tarihsel mirasının anlaşılmasına da katkı sağlar. Türk halk kültürünün özgünlüğünü ve zenginliğini vurgularken, aynı zamanda bu kültürün farklı dönemlerdeki dönüşümlerini de sunar. Geleneksel Türk kültürünün günümüzdeki izlerini takip ederken, Boratav, bu kültürün modern dünyada nasıl varlığını sürdürdüğünü de inceler. Teknolojik ve sosyal değişimlerin etkisiyle, bazı geleneksel uygulamaların azaldığı veya değiştiği görülse de, Türk halkının kök değerlerinin ve kültürel mirasının hala canlı olduğunu vurgular. Geleneksel halk kültürü unsurları, günümüzde de festivaller, törenler, müzik ve dans gibi etkinliklerde kendini gösterirken, masallar, efsaneler ve atasözleri gibi kültürel ürünler de yaşatılmaya devam eder.

Boratav, Türk halkının tarih boyunca maruz kaldığı çeşitli etkileşimlerin ve dönüşümlerin altını çizer. Bu etkileşimler, göçler, fetihler, ticaret yolları ve kültürel alışverişler gibi farklı faktörler tarafından şekillendirilmiştir. Kitap, Türk halk kültürünün bu çeşitlilik içinde nasıl zenginleştiğini ve evrim geçirdiğini anlamak için detaylı bir inceleme sunar.

3. BÖLÜM YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Masallar aracılığıyla eğitsel iletilerin aktarılmasını incelemeye yönelik yapılan bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri kapsamında yürütülmüştür. Nitel araştırma, sosyal ve kültürel fenomenleri derinlemesine anlamak amacıyla kullanılan bir araştırma yaklaşımıdır ve çeşitli veri toplama tekniklerini içerebilir (Denzin & Lincoln, 2011). Bu çalışmada, nitel araştırma veri toplama tekniklerinden biri olarak doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

Doküman incelemesi, nitel araştırmalarda sıklıkla tercih edilen bir teknik olup, yazılı materyallerin analizi ile ilgilenir (Karasar, 2009). Bu yöntem, belirli bir araştırma konusuyla ilgili bilgi içeren kaynakların sistematik bir şekilde incelenmesini sağlar. Doküman incelemesi, çeşitli aşamaları içerir: kaynak bulma, okuma, not alma ve değerlendirme. Bu süreçler, araştırmanın amacına yönelik bilgi toplama ve analiz yapma aşamalarını kapsamaktadır (Karasar, 2009, s. 183).

Doküman incelemesi, nitel araştırmalarda yalnız başına kullanılabileceği gibi, diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de uygulanabilir. Özellikle masallar gibi sözlü edebiyat örneklerinin analizinde, bu yöntem, masallarda yer alan eğitsel iletileri ve bu iletilerin toplumsal ve kültürel bağlamlarda nasıl aktarıldığını anlamak için etkili bir araçtır (Creswell, 2013). Masallar aracılığıyla iletilen değerlerin ve eğitsel mesajların detaylı bir şekilde analiz edilmesi, doküman incelemesi yoluyla mümkün hale gelir.

Karasar (2009) tarafından belirtilen doküman incelemesi aşamaları, araştırmacılara ilgili yazılı materyallerin sistematik bir şekilde ele alınmasını ve analiz edilmesini sağlar. Bu aşamalar, kaynakların güvenilirliğini ve geçerliliğini değerlendirmek, önemli bulguları ve temaları belirlemek için kritik bir rol oynar. Özellikle, masallarda yer alan eğitsel iletilerin belirlenmesi ve bu iletilerin nasıl aktarıldığının anlaşılması, doküman incelemesinin sağladığı derinlemesine analiz imkanı sayesinde gerçekleşir (Yin, 2014).

Sonuç olarak, masallar aracılığıyla eğitsel iletilerin aktarımını incelemeye yönelik yapılan bu çalışma, nitel araştırmanın ve doküman incelemesinin sağladığı avantajlardan yararlanarak kapsamlı ve derinlemesine bir analiz sunmayı hedeflemektedir. Doküman incelemesi yöntemi, araştırmanın hedeflerine ulaşmak için gerekli bilgi ve verilerin sistematik bir şekilde toplanmasını ve değerlendirilmesini sağlar.

3.2. Evren ve rneklem

Bu çalışmanın evreni klasik Türk edeb eserleri, örnekleme ise Pertev Naili Boratav'ın *Az Gittik Uz Gittik* kitabındaki masallar oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak masallar aracılığıyla kültürel iletilerin incelenmesi için Pertev Naili Boratav'ın *Az Gittik Uz Gittik* kitabından seçilen masallar kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmanın temelini doküman analizi yöntemi oluşturmaktadır. Belgesel tarama olarak da bilinen doküman analizinde, var olan kayıt ve belgeler incelenerek veri elde edilmektedir. Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemelerini kapsamaktadır (Karasar'dan akt. Sak vd., 2021,s.230). Geniş kapsamlı bir literatür taraması yapılmış ve çalışmanın kapsamına, amacına uygun olan belgeler tercih edilmiştir.

Bu alışmada Pertev Naili Boratav'ın *Az Gittik Uz Gittik* kitabından seçilen masallarda yer alan kültürel iletiler, doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir. Seçilen masallar Türkçe Dersi ğretim Programı (2019) da yer alan kök değerleri içermesi bakımından sınıflandırılmıştır.

4. BÖLÜM: BULGULAR

Bu alışmada Pertev Naili Boratav'ın *Az Gittik Uz Gittik* kitabından seçilen 18 masal TDP (2019) da yer alan kök değerleri içermeleri bakımından seçilerek sınıflandırılmıştır. Seçilen bu masalların Türkçe ders kitaplarında değerler eğitiminde kültürel iletileri aktarmada materyal olarak kullanılabileceği ngrlmştir. İncelenen masallardan YİL, TİY, DG, TT, CKK, BG, EK masallarında olumsuz birkaç kelime geçmektedir. Bu kelimeler çıkarılarak, masallar düzenlenmiş, ekler kısmında verilmiştir. *Az Gittik Uz Gittik'* ten seçilen kök değerleri

içeren masallar aracılığıyla değerleri kazandırmak amacıyla 4 temel beceriye dayalı etkinlik örnekleri aşağıda sunulmuştur. Etkinlikler, (TDÖP, 2024) altıncı sınıf kazanımlarına göre hazırlanmıştır. Ancak etkinliklerin kazanımlarına ekleme ve çıkarmalar yapılarak beş ve yedinci sınıflarda da kullanılmasına da tavsiye niteliğinde hazırlanmıştır.

Etkinliklerde önerilen “Altı düşünme şapkası ya da altı şapkalı düşünme” tekniğinin, Edward de Bono tarafından üretilmiş, düşünce ve önerilerin belirli bir düzen içinde sunulması ve sistematikleştirilmesi için kullanılan bir yöntem olduğunu; “rol oynama” olanağı sunması ile şapkaların çekinmeden, başka bir durumda düşünülüp söylenemeyecek şeylerin düşünülmesini ve söylenmesini sağladığını söyler. Ayrıca, altı şapkalı düşünme, bireyin, dikkatini düzenli bir şekilde bir noktadan diğerine yönlendirdiği için belirli bir konuyu altı farklı noktadan ele almasına imkân tanır. (De Bono ve Erginer’den akt. Koray, 2005, s.385.).Buna göre; kırmızı şapkanın duygu ve hislerle, siyah ve sarı şapkanın eleştirel düşünmeyle, yeşil şapkanın yaratıcı düşünmeyle, beyaz şapkanın objektif düşünmeyle ve son olarak mavi şapkanın düşünme süreci üzerine düşünmeyle yani diğer düşünme tarzlarının kontrolü ile ilgilendiğini belirtir. (Carl’dan akt. Koray, 2005,s.382). Bu tekniğin etkinliklerde kullanılması ile öğrencilere farklı bakış açıları, yorumlama yeteneği kazandırma amaçlanmıştır.

Bu etkinlik örnekleri, çocuklara masallar aracılığıyla kültürel ve ahlakî değerleri kazandırmak, pekiştirmek için tasarlanmıştır.

Masallar	Kök Değerler									
	Yardım-severlik	Sabır	Dostluk	Sorumluluk	Sevgi	Adalet	Saygı	Dürüst-lük	Vatan-severlik	Öz denetim
Ayağına Diken Batan Karga	+							+		
Koca Nine ile Tilki	+									
Ayı ile Tilki			+							
Yolcu ile Yılan	+									
Tilki ile Yılan			+							
Göğsü Kınalı Serçe										+
Dev Baba					+		+	+	+	
Dünya Güzeli		+		+				+		+
Can Kuşu, Çor Kuşu						+				+
Papağan						+	+		+	+
Eşek Kafası					+					
Üşengeç				+		+				
Telli Top						+				+
İlik Sultan									+	+
Balıkçı Güzeli						+	+			+
Hızır	+					+				
Tık Sopam	+					+				
Üç Bilecenler										

Tablo 3. Az Gittik Uz Gittik'ten Seçilmiş Kök Değerleri İçeren Masallar

1-ADALET (AYI İLE TİLKİ)

Etkinliğin Kazanımları:

- 1-Adalet değerinin günlük hayattaki çağrışımlarını söyler.
- 2-Adalet değeri ile ilgili çağrışımlarından hareketle, adaletin tanımını yapar.
- 3 -Adalet, eşitlik, hakkını arama durumlarına günlük hayattan örnekler verir.
- 4- Adalet değerinin yaşamda farklı yönlerinin olduğunu fark eder.
- 5- Adaletin insan davranışlarını yönlendirdiğini fark eder.

Araç Gereç: Akıllı tahta. **Süre:** 40 dk.

Etkinliğin Uygulanması

T.5.2. KONUŞMA

T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.

Öğrencilerin verilen bir konuyu görsellerle destekleyerek kısa sunum hazırlamaları ve sunum öncesinde prova yapmaları sağlanır.

T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.

T.5.2.3. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.

Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.

T.5.2.4. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır. (TDÖP,2024 s.2).

ADALET

(QR Code Generator CREATE YOUR QR CODE FOR FREE ile oluşturulmuştur.)

Değerler Takımı Bölüm 5 Adalet, YouTube. (Diyanet Çocuk, 2019, 26 Ocak). <https://www.youtube.com/watch?v=cYdPu0PnHOs>

Aşağıdaki soruları izlediğiniz görsele göre cevaplayınız.

1-Selçuk'un emeğin karşılığını alması ile Cezmi'nin aynı harçlığı almasını adil buluyor musunuz?

2-Adil olmamak insan davranışını filmde nasıl etkilemiştir?

3-Seçuk'un haklarını korunması ve geliştirilmesi için hak arama yollarını doğru buluyor musunuz?

4-İzlediğiniz filmde hareketle her koşulda eşit olmak adil olmak mıdır? Günlük hayatta karşılaştığınız örneklerden hareketle değerlendirerek anlatınız.

5-İzlediğiniz filmdeki adalet ve eşitliği değerlendirerek yorumlayınız.

6-Aşağıdaki şemada altı şapkalı düşünme tekniğiyle ilgili bilgiler verilmiştir.

Masaldaki Ayı ile Tilki'nin dostluğundaki adaletsizliği altı şapkalı düşünme tekniğine göre yorumlayınız.

ALTI ŞAPKALI DÜŞÜNME TEKNİĞİ

Mavi	Yeşil	Beyaz	Sarı	Kırmızı	Siyah
Süreci Yöneten, serinkanlı	Yaratıcı	Tarafsız	İyimser, olumlu	Duygusal	Karamsar
Durumu analiz eder	Yeni fikirler	Tarafsız bilgiler ve verilere odaklı	Olumlu düşünme, iyimserlik	Duygulara, ve sezgilere odaklı	Karamsar ve olumsuz

(De Bono, Erginer'den akt. Koray, 2005, s.381).

T.5.1. DİNLEME/İZLEME

T.5.1.1.Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

T.5.1.2. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

T.5.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.5.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

T.5.1.5. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.

T.5.1.6.Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.

T.5.1.7. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

a) Çizgi film vb. izletilerek örtülü anlamlar hakkında çıkarımda bulunulması sağlanır.

b) Öğrencilerin dinlediklerindeki/izlediklerindeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır. (TDÖP, S.2).

Aşağıdaki soruları dinlediğiniz masala göre cevaplayınız.

1-Dinlediğiniz masalı olayların oluş sırasına göre, kendi cümlelerinizle özetleyiniz.

2-Dinlediğiniz masaldaki Ayı'nın Tilki ile dostluğundaki gösterdiği çabası hakkında ne düşünüyorsunuz?

3-Tilki'nin arkadaşına davranışlarından hareketle adaletli bireyde olması/olmaması gereken duygu ve davranışlar nelerdir?

4- Adaletin dostluğa ne gibi etkisi olur? Ayı ile Tilki'nin dostluğundaki adaletsizlikler nelerdir?

5- Adaletin toplumumuzda hangi durumlarda nasıl sonuçlar verebileceğine örnekler veriniz?

6- Dinlediklerinize farklı başlıklar belirleyiniz.

7-Masalda hangi kahraman olmak isterdiniz? Kendinizi o kahramanın yerine koyarak, masalı sınıfça gruplar halinde masalı canlandırınız.

T.5.3. OKUMA

Akıcı Okuma

T.5.3.1. Okuma stratejilerini kullanır.

Sesli, sessiz, tahmin ederek, grup hâlinde, soru sorarak, söz korusu, ezberleyerek ve hızlı okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.

Söz Varlığı

T.5.3.2. Metni yorumlar.

a) Yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alış şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır.

b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.

T.5.3.3. Metinle ilgili sorulara cevap verir.

T.5.3.4. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.

Anlama

T.5.3.5. Metin türlerini ayırt eder. Hikâye, fabl, masal, haber metni türleri tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmez.

T.5.3.6. Okuduklarını özetler.

T.5.3.7. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

T.5.3.8. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.

Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.

T.5.3.9. Metnin konusunu belirler.

T.5.3.10. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.

T.5.3.11. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.

a) Resim ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır.

b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.

T.5.3.12. Medya metinlerini değerlendirir. İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlanır.

T.5.3.13. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.

T.5.3.14. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.

T.5.3.15. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.

Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar üzerinde durulur.

T.5.3.16. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder. (TDÖP,2024, s.3).

Aşağıdaki soruları okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1)Masalda Ayı ile Tilki'nin etrafında gelişen olaylar nelerdir? Sırasıyla anlatınız.

2)Masalın olay, yer, zaman, şahıs kadrosunu belirleyiniz.

3) Masalda olayların akışına yön veren ya da olayların akışını değiştiren kahraman hangisidir?

4)Masalda olaylar nerede/nerelerde geçmektedir?

5) Ayı ile Tilki'nin dostluğunda adalet var mıdır? Niçin?

6)Metinde geçen aşağıdaki kelimelerin anlamlarını bağlamdan hareketle tahmin ediniz.

bağ, salkım, rençber, kütük, tokucak

T.5.4. YAZMA

T.5.4.1. Şiir yazar.

T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar.

a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.

c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır.

T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.

a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.

T.5.4.4. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

T.5.4.5. Kısa metinler yazar.

T.5.4.6. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.

(TDÖP, 2024, s.4).

Aşağıdaki soruları okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1-Masalda hangi kahraman olmak isterdiniz. Bu masalı "adalet, doğruluk/dürüstlük ve eşitlik" bağlamında değerlendirin, kendinizi istediğiniz kahramanın yerine koyarak, masalı size göre yeniden yazınız.

2-Masalı şiir biçiminde yeniden yazınız.

2-DOSTLUK (TİLKİ İLE YILAN)

Etkinliğin Kazanımları

1-Edebî eserlerden hareketle dostluk hakkında çıkarımlarda bulunur.

2-Gerçek bir dostta bulunması gereken özellikleri fark eder.

3- Dostları için fedakârlık yapmanın önemini fark eder.

4- Dostluk değerinin insan ilişkilerinde olumlu etkisini fark eder.

5- Dostluk değerinin farklı yönleri olduğunu kavrar.

Araç Gereç: Akıllı tahta. **Süre:** 30 dk.

Etkinliğin Uygulanması

T.5.2. KONUŞMA

T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.

Öğrencilerin verilen bir konuyu görsellerle destekleyerek kısa sunum hazırlamaları ve sunum öncesinde prova yapmaları sağlanır.

T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.

T.5.2.3. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.

Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.

T.5.2.4. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır. (TDÖP,2024 s.2).

DOSTLUK

(The QR Code Generator CREATE YOUR QR CODE FOR FREE ile oluşturulmuştur.)

Ajans:Jung von Matt

Üretici: Anna Cunnington, Rick Bland

Üretim Şirketi: Tutku Animasyon Stüdyoları

Erste Christmas Ad 2018: What would Christmas be without love?, YouTube. (Erste Group, 2018, 02 Aralık).

<https://www.youtube.com/watch?v=Icx7hBWeULM>

Aşağıdaki soruları izlediğiniz görsele göre cevaplayınız.

1-İzlediğiniz filmde Kirpi neden mutsuz olmuştur? Bu mutsuzluk sebebiyle toplumda nasıl davranmaktadır?

2-İzlediğiniz filmde hareketle gerçek bir dostta olması gereken özellikleri neler olmalıdır? İzlediğiniz filmde hareketle dostluk değerinin kişilerarası ilişkilerde olumlu etkisini anlatınız.

3- İzlediğiniz filmdeki dostlukla ilgili davranışları günlük hayata aktararak arkadaşlıkları dostluğa dönüştürülebilmek için nasıl davranmalı/ neler yapmalısınız?

4-Gerçek bir dostta olması gereken özellikler neler olmalıdır?

5-Masalda hangi kahraman olmak isterdiniz? Kendinizi o kahramanın yerine koyarak, masalı sınıfça gruplar halinde masalı canlandırınız.

6-Aşağıdaki şemada altı şapkalı düşünme tekniğiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Masalı okuduktan sonra masadaki *Tilki ile Yılan*'ın dostluğunu altı şapkalı düşünme tekniğine göre yorumlayınız.

ALTI ŞAPKALI DÜŞÜNME TEKNİĞİ

Mavi	Yeşil	Beyaz	Sarı	Kırmızı	Siyah
Süreci Yöneten, serinkanlı	Yaratıcı	Tarafsız	İyimser, olumlu	Duygusal	Karamsar
Durumu analiz eder	Yeni fikirler	Tarafsız bilgiler ve verilere odaklı	Olumlu düşünme, iyimserlik	Duygulara, sezgilere odaklı	Karamsar, olumsuz

(De Bono, Erginer'den akt. Koray, 2005, s.381).

T.5.1. DİNLEME/İZLEME

T.5.1.1. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

T.5.1.2. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

T.5.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.5.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

T.5.1.5. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.

T.5.1.6. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.

T.5.1.7. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

a) Çizgi film vb. izletilerek örtülü anlamlar hakkında çıkarımda bulunulması sağlanır.

b) Öğrencilerin dinlediklerindeki/izlediklerindeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır. Aşağıdaki soruları dinlediğiniz masala göre cevaplayınız. (TDÖP, S.2).

Aşağıdaki soruları dinlediğiniz masala göre cevaplayınız.

1-Dinlediğiniz *Tilki ile Yılan* masalını olayların oluş sırasına göre, kendi cümlelerinizle özetleyiniz.

2-Dinlediğiniz masaldaki *Tilki ile Yılan*’ın dostluğu hakkında ne düşünüyorsunuz?

3-*Tilki*’nin ve *Yılan*’ın arkadaşına davranışlarından hareketle dostlukta olması/olmaması gereken duygu ve davranışlar nelerdir?

4- *Tilki ile Yılan*’ın dostluğundan çıkarılması gereken mesaj nedir?

5- *Tilki ile Yılan* masalına farklı başlıklar öneriniz.

6- Dinlediğiniz *Tilki ile Yılan* masalına farklı başlıklar belirleyiniz.

T.5.3. OKUMA

Akıcı Okuma

T.5.3.1. Okuma stratejilerini kullanır.

Sesli, sessiz, tahmin ederek, grup hâlinde, soru sorarak, söz korusu, ezberleyerek ve hızlı okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.

Söz Varlığı

T.5.3.2. Metni yorumlar.

a) Yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alış şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır.

b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.

T.5.3.3. Metinle ilgili sorulara cevap verir.

T.5.3.4. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.

Anlama

T.5.3.5. Metin türlerini ayırt eder. Hikâye, fabl, masal, haber metni türleri tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmez.

T.5.3.6. Okuduklarını özetler.

T.5.3.7. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

T.5.3.8. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.

Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.

T.5.3.9. Metnin konusunu belirler.

T.5.3.10. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.

T.5.3.11. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.

a) Resim ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır.

b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.

T.5.3.12. Medya metinlerini değerlendirir. İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlanır.

T.5.3.13. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.

T.5.3.14. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.

T.5.3.15. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.

Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar üzerinde durulur.

T.5.3.16. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.

(TDÖP,2024, s.3).

Aşağıdaki soruları okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1-Okuduğunuz *Tilki ile Yılan* masalını olayların oluş sırasına göre, kendi cümlelerinizle özetleyiniz.

2- Okuduğunuz *Tilki ile Yılan* masalındaki hikaye unsurları nelerdir?

3-*Tilki*’nin ve *Yılan* masalında olay nerede, ne zaman gerçekleşmektedir?

4- *Tilki ile Yılan*’ın dostluğundan çıkarılması gereken mesaj nedir?

5- *Tilki ile Yılan* masalında dostuna yanlış yapan kimdir? Nasıl davranması gerektiği konusunda farklı davranışlar öneriniz.

6-Metinde geçen aşağıdaki kelimelerin anlamlarını bağlamdan hareketle tahmin ediniz.

Kıyı, öte.

T.5.4. YAZMA

T.5.4.1. Şiir yazar.

T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar.

a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.

c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır.

T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.

a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.

T.5.4.4. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

T.5.4.5. Kısa metinler yazar.

T.5.4.6. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.

(TDÖP, 2024, s.4).

Aşağıdaki soruları okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1-Masalda hangi kahraman olmak isterdiniz. Kendinizi o kahramanın yerine koyarak, masalı size göre yeniden yazınız.

2-Masalı şiir biçiminde yeniden yazınız.

3-DÜRÜSTLÜK (ÜÇ BİLECENLER)

Etkinliğin Kazanımları

1- Dürüst bir bireyin sahip olması gereken karakter özelliklerini fark eder.

2-Dürüstlüğün bireye kazandırdıklarını fark eder.

3-Verilen sözü yerine getirebilmenin önemini kavrar.

4- Verdiğiniz sözü yerine getirmenin veya getirmemenin olası sonuçlarını açıklar. Emanete sahip çıkmanın önemini fark eder.

5- Dürüst olmanın insan ve toplum hayatı üzerindeki etkilerini fark eder.

Araç Gereç: Akıllı tahta **Süre:** 40 dk.

Etkinliğin Uygulanması

T.5.2. KONUŞMA

T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.

Öğrencilerin verilen bir konuyu görsellerle destekleyerek kısa sunum hazırlamaları ve sunum öncesinde prova yapmaları sağlanır.

T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.

T.5.2.3. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.

Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.

T.5.2.4. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır. (TDÖP,2024 s.2)

DÜRÜSTLÜK

(QR Code Generator CREATE YOUR QR CODE FOR FREE ile oluşturulmuştur.)

Şeker Hoca 2.Bölüm - Şakadan da Olsa Yalan Söyleme, YouTube. (DiyaretTV, 2017, 06 Mart).
<https://www.youtube.com/watch?v=pUGt6mFoWz0>

Aşağıdaki soruları izlediğiniz görsele göre cevaplayınız.

1- Sizce dürüstlük nedir? Dürüst insanlar hangi nitelikleri taşır? İzlediğiniz filmi düşünerek yorumlayınız.

2-Filme göre doğru sözlü olmak neden önemlidir? Kendi hayatınızdan örneklerle açıklayınız.

3- Aşağıdaki şemada altı şapkalı düşünme tekniğiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Okuduğunuz masaldaki dürüstlüğü, emanete sahip çıkmayı altı şapkalı düşünme tekniğine göre yorumlayınız.

ALTI ŞAPKALI DÜŞÜNME TEKNİĞİ

Mavi	Yeşil	Beyaz	Sarı	Kırmızı	Siyah
Süreci Yöneten, serinkanlı	Yaratıcı	Tarafsız	İyimser, olumlu	Duygusal	Karamsar
Durumu analiz eder	Yeni fikirler	Tarafsız bilgiler ve verilere odaklı	Olumlu düşünme, iyimserlik	Duygulara, sezgilere odaklı	Karamsar, olumsuz

(De Bono, Erginer'den akt. Koray, 2005, s.381).

T.5.1. DİNLEME/İZLEME

T.5.1.1. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

T.5.1.2. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

T.5.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.5.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

T.5.1.5. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.

T.5.1.6. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.

T.5.1.7. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

a) Çizgi film vb. izletilerek örtülü anlamlar hakkında çıkarımda bulunulması sağlanır.

b) Öğrencilerin dinlediklerindeki/izlediklerindeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır. Aşağıdaki soruları dinlediğiniz masala göre cevaplayınız. (TDÖP, S.2).

Aşağıdaki soruları dinlediğiniz masala göre cevaplayınız.

1-Dinlediğiniz masalı olayların oluş sırasına göre, kendi cümlelerinizle özetleyiniz.

2-Dinlediğiniz masalda berberin dürüstlük için gösterdiği çabası hakkında ne düşünüyorsunuz?

3-Berberin dürüstlüğünden hareketle dürüst bir insanda olması gereken duygu ve davranışlar neler olabilir?

4- Emanete sahip çıkmakla dürüstlük arasında nasıl bir bağ kurulabilir?

5-Yankesicinin berberin emanet parasını almasını nasıl aldığını yorumlayınız.

6- Dinlediklerinize farklı başlıklar belirleyiniz.

7-Masalda hangi kahraman olmak isterdiniz? Kendinizi o kahramanın yerine koyarak, masalı sınıfça gruplar halinde canlandırınız.

T.5.3. OKUMA

Akıcı Okuma

T.5.3.1. Okuma stratejilerini kullanır.

Sesli, sessiz, tahmin ederek, grup hâlinde, soru sorarak, söz korosu, ezberleyerek ve hızlı okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.

Söz Varlığı

T.5.3.2. Metni yorumlar.

a) Yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alış şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır.

b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.

T.5.3.3. Metinle ilgili sorulara cevap verir.

T.5.3.4. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.

Anlama

T.5.3.5. Metin türlerini ayırt eder. Hikâye, fabl, masal, haber metni türleri tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmez.

T.5.3.6. Okuduklarını özetler.

T.5.3.7. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

T.5.3.8. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.

Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.

T.5.3.9. Metnin konusunu belirler.

T.5.3.10. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.

T.5.3.11. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.

a) Resim ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır.

b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.

T.5.3.12. Medya metinlerini değerlendirir. İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlanır.

T.5.3.13. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.

T.5.3.14. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.

T.5.3.15. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.

Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar üzerinde durulur.

T.5.3.16. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder. (TDÖP,2024, s.3).

Aşağıdaki soruları okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

- 1)Masalda dervişler ne zaman ortaya çıkmış, ne zaman kaybolmuştur?
- 2)Masalda adı geçen kişiler kimlerdir? Kişileri davranışları ile dürüstlük bakımından yorumlayınız.
- 3) Masalda olayların akışına yön veren ya da olayların akışını değıştiren kişiler kimlerdir?
- 4)Masalda olaylar nerede/nerelerde geçmektedir?
- 5) Berber karısından emanet parayı getirmesini isteyince nasıl bir cevap almıştır? Niçin?
- 6) Berbere parasını emanet eden Ahmet ve arkadaşı sonunda paralarını alabiliyor mu? Nasıl?
- 7) Dervişler ve berber emanet parayı almak için neler yapıyor?
- 8)Metinde geçen aşağıdaki kelimelerin anlamlarını bağlamdan hareketle tahmin ediniz.

ahbap, hemşeri, yankesici, derviş

T.5.4. YAZMA

T.5.4.1. Şiir yazar.

T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar.

a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.

c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır.

T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.

a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.

T.5.4.4. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

T.5.4.5. Kısa metinler yazar.

T.5.4.6. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler. (TDÖP, 2024, s.4).

Aşağıdaki soruyu dinlediğiniz masala göre cevaplayınız.

1-Masalda hangi kahraman olmak isterdiniz. Kendinizi o kahramanın yerine koyarak, masalı size göre yeniden yazınız.

4-SABIR (DÜNYA GÜZELİ)

Etkinliğin Kazanımları

- 1-Sabır kelimesinin kendisinde çağrıştıkları ile sabrı kendi cümleleriyle tanımlar.
- 2- Günlük hayatımızda sabır gösterilmesi gereken durumları fark eder.
- 3-Sabırlı olmanın bireye neler kazandıracağını kavrar.
- 4- Başarıya ulaşmada sabırlı olmanın etkisini kavrar.
- 5- Sabır gösterilmesi gereken durumlarda kararlı olmak /vazgeçmemek durumlarına örnekler verir.

Araç Gereç: Akıllı tahta, masallar. **Süre** 30 dk.

Etkinliğin Uygulanması

T.5.2. KONUŞMA

T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.

Öğrencilerin verilen bir konuyu görsellerle destekleyerek kısa sunum hazırlamaları ve sunum öncesinde prova yapmaları sağlanır.

T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.

T.5.2.3. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.

Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.

T.5.2.4. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır. (TDÖP,2024 s.2).

NEVER GİVE UP (ASLA PES ETME)

(QR Code Generator CREATE YOUR QR CODE FOR FREE ile oluşturulmuştur.)

Never Give Up (Asla Pes Etme) | Award Winning Motivational Short Film, YouTube. (Krup Health, 2021, 20 Nisan).

<https://www.youtube.com/watch?v=domCDwp5u3I>

Aşağıdaki soruları izlediğiniz görsele göre cevaplayınız.

1- İzlediğiniz filmde hareketle sabır değeri karşısında duyarsız kişilerin davranışlarını yorumlayınız.

2-İzlediğiniz filmde hareketle zorlukla mücadele eden kahraman sabır göstermeseydi ne olurdu?

3- İzlediğiniz filmdeki sabırlı olunması gereken durumlar nelerdir? İlgili davranışları günlük hayata aktararak amaca ulaşmak için nasıl davranmalı/ neler yapmalıyız?

4-Filmde sabırlı olunması gereken durumlar nelerdir?

5-Filmde hangi kahraman olmak isterdiniz? Kendinizi o kahramanın yerine koyarak filmi kendi bakış açınızdan yorumlayınız.

6-Aşağıdaki şemada altı şapkalı düşünme tekniğiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Filmi izledikten sonra masadaki sabır/başarıyı altı şapkalı düşünme tekniğine göre yorumlayınız.

ALTI ŞAPKALI DÜŞÜNME TEKNİĞİ

Mavi	Yeşil	Beyaz	Sarı	Kırmızı	Siyah
Süreci yöneten, serinkanlı	Yaratıcı	Tarafsız	İyimser, olumlu	Duygusal	Karamsar
Durumu analiz eder	Yeni fikirler	Tarafsız bilgiler ve verilere odaklı	Olumlu düşünme, iyimserlik	Duygulara ve sezgilere odaklı	Karamsar ve olumsuz

(De Bono, Erginer'den akt. Koray, 2005, s.381).

T.5.1. DİNLEME/İZLEME

T.5.1.1.Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

T.5.1.2. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

T.5.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.5.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

T.5.1.5. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.

T.5.1.6.Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.

T.5.1.7. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

a) Çizgi film vb. izletilerek örtülü anlamlar hakkında çıkarımda bulunulması sağlanır.

b) Öğrencilerin dinlediklerindeki/izlediklerindeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır.Aşağıdaki soruları dinlediğiniz masala göre cevaplayınız. (TDÖP, S.2).

Aşağıdaki soruları izlediğiniz masala göre cevaplayınız.

1-Dinlediğiniz metne tek-iki-üç kelimelik başlıklar belirleyiniz.

2- Dinlediğiniz metni özetleyiniz.

3- Dinlediğiniz metni not alarak dinleyiniz. Dinlerken aldığınız notlardan hareketle kahramanların kişilik özelliklerini söyleyiniz.

4-Masalı dinlerken gelişme bölümünde arkadaşınız/öğretmeniniz okumasını durduracaktır. Duraklanan yerden sonrasını tahmin ederek yazınız.

T.5.3. OKUMA

Akıcı Okuma

T.5.3.1. Okuma stratejilerini kullanır.

Sesli, sessiz, tahmin ederek, grup hâlinde, soru sorarak, söz korusu, ezberleyerek ve hızlı okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.

Söz Varlığı

T.5.3.2. Metni yorumlar.

a) Yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alış şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır.

b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.

T.5.3.3. Metinle ilgili sorulara cevap verir.

T.5.3.4. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.

Anlama

T.5.3.5. Metin türlerini ayırt eder. Hikâye, fabl, masal, haber metni türleri tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmez.

T.5.3.6. Okuduklarını özetler.

T.5.3.7. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

T.5.3.8. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.

Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.

T.5.3.9. Metnin konusunu belirler.

T.5.3.10. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.

T.5.3.11. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.

a) Resim ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır.

b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.

T.5.3.12. Medya metinlerini değerlendirir. İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlanır.

T.5.3.13. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.

T.5.3.14. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.

T.5.3.15. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.

Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar üzerinde durulur.

T.5.3.16. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.

(TDÖP,2024, s.3).

Aşağıdaki soruları okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1-Metne göre sabır nedir?

2-Sabırla ilgili bildiğim sözler nelerdir?

3-Masala göre sabır göstermemiz gereken durumlar nelerdir?

4-Masalda sabretmenin sonunda neler kazandı?

5- Dünya Güzeli neye sabır gösterdi?

6- Dünya Güzeli sabır gösterirken hangi durumlarda zorlandı?

7- Dünya Güzeli sabır gösterirken bir şeyler öğrendi mi?

8- Masalın sonunda ne oldu?

T.5.4. YAZMA

T.5.4.1. Şiir yazar.

T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar.

a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.

c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır.

T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.

a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.

T.5.4.4. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

T.5.4.5. Kısa metinler yazar.

T.5.4.6. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.

(TDÖP, 2024, s.4).

Aşağıdaki soruyu okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1-Masalda hangi kahraman olmak isterdiniz? Kendinizi o kahramanın yerine koyarak, masalı size göre yeniden yazınız.

2- Dünya Güzeli sabretmeseydi masalın sonu nasıl biterdi? Yazınız.

5-ÖZ DENETİMLİ OLMAK (TELLİ TOP)

Etkinliğin Kazanımları

1-Kendi düşünce ve davranışlarını gözden geçirir. Duygularını, tepkilerini kontrol eder.

2-Davranışlarına sonuçlarını düşünerek karar verir,

3-Kişinin kendini kontrol etmesinin, başarıya ulaşmada önemini fark eder

4- Öz denetimli olmanın öfke kontrolünü sağladığını fark eder.

5- Öz denetimin günlük hayatta hangi durumlarda gerektiğini açıklar

Araç Gereç: Akıllı tahta, masallar. **Süre** 40 dk.

Etkinliğin Uygulanması

T.5.2. KONUŞMA

T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.

Öğrencilerin verilen bir konuyu görsellerle destekleyerek kısa sunum hazırlamaları ve sunum öncesinde prova yapmaları sağlanır.

T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.

T.5.2.3. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.

Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.

T.5.2.4. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır. (TDÖP,2024 s.2).

ÖZ DENETİM

(The QR Code Generator CREATE YOUR QR CODE FOR FREE ile oluşturulmuştur.)

Değerler Takımı Çizgi Filmi 2. Bölümü - (özdenetim), YouTube. (Selçuklu Değerler Eğitimi Programı "SEDEP", 2018,05 Şubat).

<https://www.youtube.com/watch?v=2t0W77GsBtM>

Aşağıdaki soruyu izlediğiniz filme göre cevaplayınız.

- 1- Filmde Ali'yi üzen nedir?
- 2- İzlediğiniz filmde hareketle öz denetimli davranmanın bireye ve topluma ne gibi faydaları olur?
- 3- Filmde hareketle öz denetimli birey olmak hangi değerlere sahip olmayı gerektirir?

T.5.1. DİNLEME/İZLEME

T.5.1.1. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

T.5.1.2. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

T.5.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.5.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

T.5.1.5. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.

T.5.1.6.Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.

T.5.1.7. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

a) Çizgi film vb. izletilerek örtülü anlamlar hakkında çıkarımda bulunulması sağlanır.

b) Öğrencilerin dinlediklerindeki/izlediklerindeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır. (TDÖP, S.2).

Aşağıdaki soruları dinlediğiniz masala göre cevaplayınız.

1-Dinlediğiniz masalın konusu/ana fikrini belirleyiniz.

2-Dinlediğiniz masalı özetleyiniz.

3-Masalı öğrenciler dinlerken aralarda duraklanır, “Sonra ne olabilir?” Tahminlerini sorarak yaratıcı/yeniden kurgulayarak düşünceleri istenir.

T.5.3. OKUMA

Akıcı Okuma

T.5.3.1. Okuma stratejilerini kullanır.

Sesli, sessiz, tahmin ederek, grup hâlinde, soru sorarak, söz korusu, ezberleyerek ve hızlı okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.

Söz Varlığı

T.5.3.2. Metni yorumlar.

a) Yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alış şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır.

b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.

T.5.3.3. Metinle ilgili sorulara cevap verir.

T.5.3.4. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.

Anlama

T.5.3.5.Metin türlerini ayırt eder. Hikâye, fabl, masal, haber metni türleri tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmez.

T.5.3.6. Okuduklarını özetler.

T.5.3.7. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

T.5.3.8. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.

Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.

T.5.3.9. Metnin konusunu belirler.

T.5.3.10. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.

T.5.3.11. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.

a) Resim ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır.

b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.

T.5.3.12. Medya metinlerini değerlendirir. İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlanır.

T.5.3.13. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.

T.5.3.14. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.

T.5.3.15. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.

Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar üzerinde durulur.

T.5.3.16. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.

(TDÖP,2024, s.3).

Aşağıdaki soruları okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1-Öğrencilerinizin öz denetim üzerinde düşünmelerini, öz denetimli olmanın çağrıştırdığı kavramları söylemelerini isteyiniz.

2-Masalda kuyuya atılan küçük kızın ablalarının davranışlarını öz denetimli olmak bakımından değerlendiriniz. Düşüncelerinizi açıklayınız.

3-Masaldaki üç kardeşin kişilik özelliklerini/davranışlarını öz denetim bakımından karşılaştırınız.

4-Üç kardeşin babalarından hediye isterken, babaları hediyeleri getirdiğinde gösterdikleri davranışlarını öz denetim bakımından değerlendirin.

5-Baba'nın iki büyük kızına kızmasını, verdiği cezayı öz denetim bağlamında değerlendiriniz.

T.5.4. YAZMA

T.5.4.1. Şiir yazar.

T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar.

a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.

c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır.

T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.

a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.

T.5.4.4. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

T.5.4.5. Kısa metinler yazar.

T.5.4.6. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.

(TDÖP, 2024, s.4).

Aşağıdaki soruyu okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1-Masalın kahramanlarını öz denetimli bireyler olarak düşünerek, kendi hayalinizde tasarlayarak masalı yeniden yazın.

6-SAYGI (DEV BABA)

Etkinliğin Kazanımları

1- Saygı kavramının tanımını yapar.

2-Saygının bireysel ve toplumsal ilişkilerde gerekliliğini ve önemini kavrar.

3- Saygı değerinin çok yönlü olduğunu fark eder.

4- Kültürümüzden saygının toplumda önemini gösteren davranışlara örnekler verir.

Araç Gereç: Akıllı tahta, masallar. **Süre:** 40 dk.

Etkinliğin Uygulanması

T.5.2. KONUŞMA

T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.

Öğrencilerin verilen bir konuyu görsellerle destekleyerek kısa sunum hazırlamaları ve sunum öncesinde prova yapmaları sağlanır.

T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.

T.5.2.3. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.

Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.

T.5.2.4. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır. (TDÖP,2024 s.2).

FARKLILIKLARA SAYGI

(The QR Code Generator - Create QR Codes for Free ile oluşturulmuştur.)

Yönetmen: Ralph Eggleston Yapımcı: **Pixar**

For the Birds, Youtube. (WorldFilm Channel, 2012, 13 Ekim).

<https://www.youtube.com/watch?v=Q6X80IWdS6s>

Aşağıdaki soruları izlediğiniz görsele göre cevaplayınız

1-Saygıyla ilgili aklınıza gelen çağrışımları nedenleriyle paylaşınız.

2-Aşağıda verilen saygı değerinin saygı değerinin farklı yönüyle ilgili konuşmalar yapınız.

doğaya saygı, inanca saygı, büyüğe saygı, kendine saygı, millî değerlere saygı, küçüğe saygı.

3-İzlediğiniz filmde hareketle farklılıklara saygı göstermenin önemini hakkında konuşma yapınız.

4- İzlediğiniz filmde kuşlar kendine benzemeyen kuşa nasıl davranıyor? Gruptan farklı olan bu kuş neler hissetmiş olabilir?

3-İnsan ilişkilerinde farklılıklara saygı duymanın/duymamanın olumlu/olumsuz sonuçları hakkında ne düşünüyorsunuz?

T.5.1. DİNLEME/İZLEME

T.5.1.1.Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

T.5.1.2. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

T.5.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.5.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

T.5.1.5. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.

T.5.1.6.Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.

T.5.1.7. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

a) Çizgi film vb. izletilerek örtülü anlamlar hakkında çıkarımda bulunulması sağlanır.

b) Öğrencilerin dinlediklerindeki/izlediklerindeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır. (TDÖP, S.2).

Aşağıdaki soruları dinlediğiniz masala göre cevaplayınız.

1-Dinlediğiniz masalın konusu/ana fikrini belirleyiniz.

2-Dinlediğiniz masalı özetleyiniz.

3-Masalı öğrenciler dinlerken aralarda duraklanır, “*Sonra ne olabilir?*” Tahminlerini sorarak yaratıcı/yeniden kurgulayarak düşünceleri istenir.

4- Dinlediğiniz masala farklı başlıklar belirleyiniz.

T.5.3. OKUMA

Akıcı Okuma

T.5.3.1. Okuma stratejilerini kullanır.

Sesli, sessiz, tahmin ederek, grup hâlinde, soru sorarak, söz korusu, ezberleyerek ve hızlı okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.

Söz Varlığı

T.5.3.2. Metni yorumlar.

a) Yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alış şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır.

b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.

T.5.3.3. Metinle ilgili sorulara cevap verir.

T.5.3.4. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.

Anlama

T.5.3.5.Metin türlerini ayırt eder. Hikâye, fabl, masal, haber metni türleri tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmez.

T.5.3.6. Okuduklarını özetler.

T.5.3.7. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

T.5.3.8. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.

Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.

T.5.3.9. Metnin konusunu belirler.

T.5.3.10. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.

T.5.3.11. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.

a) Resim ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır.

b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.

T.5.3.12. Medya metinlerini değerlendirir. İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlanır.

T.5.3.13. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.

T.5.3.14. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.

T.5.3.15. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.

Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar üzerinde durulur.

T.5.3.16. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.

(TDÖP,2024, s.3).

Aşağıdaki soruları okuduğunuz masala göre cevaplayınız

1-Masalda Padişahın en küçük kızına davranışını düşüncelerin ifadesi açısından saygı bağlamında değerlendiriniz.

2- Masalda Padişahın en küçük kızının babasına davranışını saygı bağlamında değerlendiriniz.

3-Masalda saygı kavramını karşılayan davranışları açıklayınız. Hangi kahraman hangi davranışı ile saygı/saygısızlık davranışı göstermiştir.

4-Farklı bir özelliğinizden dolayı başkalarının size küçük düşürücü davranması size neler hissettirir?

T.5.4. YAZMA

T.5.4.1. Şiir yazar.

T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar.

a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.

c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır.

T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.

a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.

T.5.4.4. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

T.5.4.5. Kısa metinler yazar.

T.5.4.6. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.

(TDÖP, 2024, s.4).

Aşağıdaki soruyu okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1-Masalda hangi kahramanı değiştirmek isterdiniz? Değiştirmek istediğiniz kahraman/ kahramanları kurgulayarak masalı yeniden yazınız.

7-SEVGİ (İLİK SULTAN)

Etkinliğin Kazanımları

1- Sevginin değerini kavram olarak tanımlar. İnsan ilişkilerin temelini sevgi olduğunu kavrar.

2-Sevgi değerinin zorlukların üstesinden gelmedeki önemini açıklar.

3- Sevginin gösterilmesinde hediye vermenin önemini kavrar.

4-Sevginin insan hayatındaki önemini açıklar.

5- Sevgi gösterirken de ölçülü olmak gerektiğini kavrar.

Araç Gereç: Akıllı tahta, masallar. **Süre** 40 dk.

Etkinliğin Uygulanması

T.5.2. KONUŞMA

T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.

Öğrencilerin verilen bir konuyu görsellerle destekleyerek kısa sunum hazırlamaları ve sunum öncesinde prova yapmaları sağlanır.

T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.

T.5.2.3. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.

Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.

T.5.2.4. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır. (TDÖP,2024 s.2).

SEVGİYE İNAN

(TheQR Code Generator - Create QR Codes for Free ile oluşturulmuştur.)

Yazar:LİM SHU GI Yönetmen: Casandra N.G. Yapımcı: LİM SHU GI

CGI 3D Animated Short "Changing Batteries" - by Sunny Side Up Productions (Değiştirilebilen Piller), YouTube. (TheCGBros, 2014, 14 Ekim).

<https://www.youtube.com/watch?v=25lxyl1lb0>

Aşağıdaki soruları izlediğiniz görsele göre cevaplayınız

1-İzlediğiniz filmdeki sevgiyi, sevginin farklı çeşitlerini düşünerek yorumlayınız.

2-Görselde robotu üzen durum nedir? Robot bu durumdan dolayı nasıl davranmakta/ne hissetmektedir?

3-Robot yaşlı kadının kıpırdamadığını görünce ne yapmıştır?

4-Robot ve yaşlı kadının yaşadıkları karşısındaki duygularını ifade edin.

5-Sevginin sizde uyandırdığı çağrışımlar nelerdir?

6-Sevginin sizdeki aklınıza gelen ilk çeşidi nedir? Neden, açıklayınız.

7-Sevginizi ifade etmek için neler yaparsınız/söylersiniz?

T.5.1. DİNLEME/İZLEME

T.5.1.1. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

T.5.1.2. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

T.5.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.5.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

T.5.1.5. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.

T.5.1.6. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.

T.5.1.7. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

a) Çizgi film vb. izletilerek örtülü anlamlar hakkında çıkarımda bulunulması sağlanır.

b) Öğrencilerin dinlediklerindeki/izlediklerindeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır. (TDÖP, S.2).

Aşağıdaki soruları dinlediğiniz masala göre cevaplayınız.

1-Dinlediğiniz masalı olayların oluş sırasına göre, kendi cümlelerinizle özetleyiniz.

2-Dinlediğiniz masadaki şehzadenin sevgisi için gösterdiği çabası hakkında ne düşünüyorsunuz?

3-İlik Sultan'ın sevgisinden hareketle sevgide olması/olmaması gerken duygu ve davranışlar neler olabilir?

4- Hediyeleşmenin sevgiye ne gibi etkisi/katkısı olur?

5-Toplumumuzda hangi durumlarda hediyeleşmeler yapılır?

6- Dinlediklerinize farklı başlıklar belirleyiniz.

7-Masalda hangi kahraman olmak isterdiniz? Kendinizi o kahramanın yerine koyarak, masalı sınıfça gruplar halinde canlandırınız.

T.5.3. OKUMA

Akıcı Okuma

T.5.3.1. Okuma stratejilerini kullanır.

Sesli, sessiz, tahmin ederek, grup hâlinde, soru sorarak, söz korusu, ezberleyerek ve hızlı okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.

Söz Varlığı

T.5.3.2. Metni yorumlar.

a) Yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alışı şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır.

b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.

T.5.3.3. Metinle ilgili sorulara cevap verir.

T.5.3.4. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.

Anlama

T.5.3.5. Metin türlerini ayırt eder. Hikâye, fabl, masal, haber metni türleri tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmez.

T.5.3.6. Okuduklarını özetler.

T.5.3.7. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

T.5.3.8. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.

Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.

T.5.3.9. Metnin konusunu belirler.

T.5.3.10. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.

T.5.3.11. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.

a) Resim ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır.

b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.

T.5.3.12. Medya metinlerini değerlendirir. İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlanır.

T.5.3.13. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.

T.5.3.14. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.

T.5.3.15. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.

Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar üzerinde durulur.

T.5.3.16. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.

(TDÖP,2024, s.3).

Aşağıdaki soruları okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1) Masalda padişahın kızı niçin hastalanmıştır? Tedavisi için doktor ne tavsiye etmiştir?

2) Masalda adı geçen kişiler kimlerdir? Mısır Padişahı, kızı ve Yemen Padişahının oğlunun sevgilerini yorumlayınız.

3) Masalda olayların akışına yön veren ya da olayların akışını değiştiren kişiler kimlerdir?

4) Masalda olaylar nerede/nerelerde geçmektedir?

5) İlik Sultan kendisini istemeye gelenlere nasıl davranmış? Niçin?

6) Yemen Padişahı'nın oğlu İlik Sultan'ı istemesi için kimi göndermiş?

7) Yemen Padişahı'nın oğlu İlik Sultan'ın intikam aldığını ne zaman anlar?

8) Metinde geçen aşağıdaki kelimelerin anlamlarını bağlamdan hareketle tahmin ediniz.

Halvet, Taya, Nalın, Halayık, Gergef, İbrik, Bürryan, Gazap, Hasılı, Dadi

T.5.4. YAZMA

T.5.4.1. Şiir yazar.

T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar.

a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.

c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır.

T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.

a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.

T.5.4.4. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

T.5.4.5. Kısa metinler yazar.

T.5.4.6. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.

(TDÖP, 2024, s.4).

Aşağıdaki soruyu okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1-Masalda hangi kahraman olmak isterdiniz. Kendinizi o kahramanın yerine koyarak, masalı size göre yeniden yazınız.

8-SORUMLULUK (DÜNYA GÜZELİ)

Etkinliğin Kazanımları

- 1-Sorumluluk sahibi birey olmanın gereklerini kavrar.
- 2-Aile, okul, toplumda üzerine düşen sorumlulukları fark eder.
- 3-Hedefine ulaşmada sorumluluklarını yerine getirmenin önemini kavrar.
- 4- Sorumluluklarını yerine getirmemenin sonuçlarını fark eder.

Araç Gereç: Akıllı tahta, masallar. **Süre** 40 dk.

Etkinliğin Uygulanması

T.5.2. KONUŞMA

T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.

Öğrencilerin verilen bir konuyu görsellerle destekleyerek kısa sunum hazırlamaları ve sunum öncesinde prova yapmaları sağlanır.

T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.

T.5.2.3. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.

Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.

T.5.2.4. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır. (TDÖP,2024 s.2).

- 1-Sorumluluk sahibi bir birey olabilmek için yapmamız gerekenleri söyleyiniz.
- 2-Birey olarak kendimize karşı sorumluluklarımız nelerdir?
- 3- Ailemize, toplumumuza karşı sorumluluklarımız nelerdir?
- 4- Gelenek, görenek, örf ve âdetlerimizle ilgili atasözleri söyleyiniz, anlamlarını açıklayınız.
- 5- Sorumluluklarınız ile yapmak istedikleriniz arasında kalsanız neyi tercih edersiniz? Niçin?
- 6-Kültürel olarak ailemize, topluma, devletimize sorumluluklarımız nelerdir?

SORUMLULUK

(The QR Code Generator CREATE YOUR QR CODE FOR FREE ile oluşturulmuştur.)

Yazan: Jiaqi Xiong, Ringling College of Art + Design. Yayınlayan: The CGBros

CGI 3D Animated Short "The Easy Life" - by Jiaqi Xiong + Ringling | TheCGBros (Tembelliğin Sonu) ,Youtube. (TheCGBros,2015, 05 Haziran).

<https://www.youtube.com/watch?v=iY2IXojrXwY>

Aşağıdaki soruları izlediğiniz görsele göre cevaplayınız

- 1-İzlediğiniz filmde kahramanın sorumlulukları nelerdir?
- 2-Filmde kahraman sorumlulukları karşısında nasıl davranmaktadır?
- 3- Filmde kahraman sorumluluklarını yerine getirmeyince ne gibi sonuçlarla karşılaşılıyor?
- 4-Kendimize, ailemize, toplumumuza, diğer canlılar ve doğaya karşı sorumluluklarımız nelerdir? Örnekler veriniz.
- 5- Günlük hayatımızda sorumluluklarımızı yerine getirdiğimiz/getirmediğimiz durumlara örnekler veriniz. Sonuçları bakımından karşılaştırınız.

T.5.1. DİNLEME/İZLEME

T.5.1.1.Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

T.5.1.2. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

T.5.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.5.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

T.5.1.5. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.

T.5.1.6.Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.

T.5.1.7. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

a) Çizgi film vb. izletilerek örtülü anlamlar hakkında çıkarımda bulunulması sağlanır.

b) Öğrencilerin dinlediklerindeki/izlediklerindeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır. (TDÖP, S.2).

Aşağıdaki soruları dinlediğiniz masla göre cevaplayınız

1-Dinlediğiniz masalı olayların oluş sırasına göre, kendi cümlelerinizle özetleyiniz.

2-Dinlediğiniz masadaki şehzadenin babası ve sevdiği için gösterdiği çabası hakkında ne düşünüyorsunuz?

3-Şehzadenin sevgisinden hareketle sevgide olması/olmaması gerken duygu ve davranışlar neler olabilir?

4-Masalı bireyin kendisine, ailesine ve ülkesine karşı sorumlulukları bağlamında değerlendiriniz.

5- Dinlediklerinize farklı başlıklar belirleyiniz.

6- Masalda hangi kahraman olmak isterdiniz? Kendinizi o kahramanın yerine koyarak, masalı sınıfça gruplar halinde canlandırınız.

T.5.3. OKUMA

Akıcı Okuma

T.5.3.1. Okuma stratejilerini kullanır.

Sesli, sessiz, tahmin ederek, grup hâlinde, soru sorarak, söz korusu, ezberleyerek ve hızlı okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.

Söz Varlığı

T.5.3.2. Metni yorumlar.

a) Yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alış şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır.

b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.

T.5.3.3. Metinle ilgili sorulara cevap verir.

T.5.3.4. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.

Anlama

T.5.3.5. Metin türlerini ayırt eder. Hikâye, fabl, masal, haber metni türleri tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmez.

T.5.3.6. Okuduklarını özetler.

T.5.3.7. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

T.5.3.8. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.

Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.

T.5.3.9. Metnin konusunu belirler.

T.5.3.10. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.

T.5.3.11. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.

a) Resim ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır.

b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.

T.5.3.12. Medya metinlerini değerlendirir. İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlanır.

T.5.3.13. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.

T.5.3.14. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.

T.5.3.15. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.

Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar üzerinde durulur.

T.5.3.16. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.

(TDÖP,2024, s.3).

Aşağıdaki soruları okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

- 1)Masalda padişahın hastalığı nedir? Hastalığının çaresi nedir?
- 2)Masalda adı geçen kişiler kimlerdir?
- 3) Masalda olayların akışına yön veren ya da olayların akışını değiştiren kişiler kimlerdir?
- 4)Masalda olaylar nerede/nerelerde geçmektedir?
- 5)Sultan kendisini istemeye gelenlere nasıl davranmış? Niçin?
- 6)Padişahı'nın oğlu Sultan'ı istemesi için kimi göndermiş?
- 7)Babası için şifa aramaya giden şehzadeden gittiği ülkenin padişahı neler istemiştir?
- 8)Metinde geçen aşağıdaki kelimelerin anlamlarını bağlamdan hareketle tahmin ediniz.

Deva, kişne, arpa, gözüne ilişmek, gaga, köhne, salınmak, gergef, kaşağı, sökün etmek, kısrak, aygır, içini çekmek, manda, gaipten ses gelmek, han, tellal, göz kamaştırmak, vezir, semiz, nara atmak.

T.5.4. YAZMA

T.5.4.1. Şiir yazar.

T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar.

a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.

c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır.

T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.

a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.

T.5.4.4. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

T.5.4.5. Kısa metinler yazar.

T.5.4.6. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.

(TDÖP, 2024, s.4).

Aşağıdaki soruyu okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1-Masalda hangi kahraman olmak isterdiniz. Kendinizi o kahramanın yerine koyarak, masalı size göre yeniden yazınız.

9-VATAN SEVGİSİ (PAPAĞAN MASALI)

Etkinliğin Kazanımları

1-Vatan sevgisinin çağrıştırdığı kavramları söyler.

2- Millî değerleri benimsemenin, bu değerlere sahip çıkmanın, kültürümüzün devamlılığının vatan sevgisiyle ilişkisini kavrar.

3-Vatanseverlik değerinin kültürel değerlerimize sahip çıkmayı gerektirdiğini fark eder.

4-Kültürel değerlere saygı duyar.

5- Vatan için emek verilmesi gerektiğinde fedakârlık yapılması gerektiğini kavrar.

Araç Gereç: Akıllı tahta, masallar. **Süre** 40 dk.

Etkinliğin Uygulanması

T.5.2. KONUŞMA

T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.

Öğrencilerin verilen bir konuyu görsellerle destekleyerek kısa sunum hazırlamaları ve sunum öncesinde prova yapmaları sağlanır.

T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.

T.5.2.3. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.

Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.

T.5.2.4. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır. (TDÖP,2024 s.2).

1-Kültürümüze has âdetlerimiz nelerdir? Örnekler veriniz.

2- Masalı vatanseverlik örnekleri bakımından değerlendiriniz.

Kültürel öğeler:

Vatanseverlik:

3-Toplumumuza özgü bildiğiniz âdetlerimiz nelerdir? Âdetlerimizi sürdürmenin vatanseverlik ile nasıl bir ilişkisi vardır?

ÇANAKKALE

(QR Code Generator CREATE YOUR QR CODE FOR FREE ile oluşturulmuştur.)

Vatan için... Çanakkale , YouTube. (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023, 19 Mart).

<https://www.youtube.com/watch?v=DFKq0h37u-I>

T.5.2. KONUŞMA

Aşağıdaki soruları izlediğiniz filme göre cevaplayınız.

- 1- İzlediğiniz filmde hareketle vatanımız için verilen emekleri ve yapılan fedakârlıkları düşünerek yorumlayınız.
- 2- İzlediğiniz filmde hareketle vatansever bir bireyde hangi kişilik özellikleri olmalıdır?
- 3- Çalışkan olmanın vatanseverlikle ilişkisini açıklayın.
- 4- İzlediğiniz filmin size hissettirdikleri nelerdir? Millî değerleri korumanın önemini hakkındaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
- 4- Filmde hareketle tarih bilincine sahip olmanın önemi nedir?
- 5- Bir kimsenin vatansever olduğunu gösteren davranışları arkadaşlarınızla belirleyerek düşüncelerinizi paylaşınız.
- 6- Vatansever olarak niteleyebileceğiniz kişilere örnekler veriniz. Bu kişileri vatansever olarak nitelemenizin gerekçelerini açıklayınız.
- 7- Ülkemizin bağımsızlığı için üzerimize düşen sorumluluklar nelerdir?

T.5.1. DİNLEME/İZLEME

T.5.1.1. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

T.5.1.2. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

T.5.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.5.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

T.5.1.5. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.

T.5.1.6. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.

T.5.1.7. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

a) Çizgi film vb. izletilerek örtülü anlamlar hakkında çıkarımda bulunulması sağlanır.

b) Öğrencilerin dinlediklerindeki/izlediklerindeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır. (TDÖP, S.2).

Aşağıdaki soruları dinlediğiniz masala göre cevaplayınız.

- 1- Dinlediğiniz masalı olayların oluş sırasına göre, kendi cümlelerinizle özetleyiniz.
- 2- Dinlediğiniz masadaki şehzadenin babası ve sevdiği için gösterdiği çabası hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 3- Şehzadenin sevgisinden hareketle sevgide olması/olmaması gerken duygu ve davranışlar neler olabilir?

4-Masalı bireyin kendisine, ailesine ve ülkesine karşı sorumlulukları bağlamında değerlendiriniz.

5- Dinlediklerinize farklı başlıklar belirleyiniz.

6- Masalda hangi kahraman olmak isterdiniz? Kendinizi o kahramanın yerine koyarak, masalı sınıfça gruplar halinde canlandırınız.

T.5.3. OKUMA

Akıcı Okuma

T.5.3.1. Okuma stratejilerini kullanır.

Sesli, sessiz, tahmin ederek, grup hâlinde, soru sorarak, söz korusu, ezberleyerek ve hızlı okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.

Söz Varlığı

T.5.3.2. Metni yorumlar.

a) Yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alış şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır.

b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.

T.5.3.3. Metinle ilgili sorulara cevap verir.

T.5.3.4. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.

Anlama

T.5.3.5. Metin türlerini ayırt eder. Hikâye, fabl, masal, haber metni türleri tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmez.

T.5.3.6. Okuduklarını özetler.

T.5.3.7. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

T.5.3.8. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.

Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.

T.5.3.9. Metnin konusunu belirler.

T.5.3.10. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.

T.5.3.11. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.

a) Resim ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır.

b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.

T.5.3.12. Medya metinlerini değerlendirir. İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlanır.

T.5.3.13. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.

T.5.3.14. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.

T.5.3.15. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.

Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar üzerinde durulur.

T.5.3.16. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.

(TDÖP,2024, s.3).

Aşağıdaki soruları okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1)Masalda padişahın kızının vatanseverlik değeri, devletİ için fedakârlık yapmayı gerektirdiğini gösteren davranışı nedir?

2)Masalda adı geçen kişiler kimlerdir?

3)Masaldaki hediyeleşmeden hareketle, kültürel mirası aktarmak, kültürün yaşatılmasını sağlamak açısından hediye neden önemlidir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınıza söyleyiniz.

3) Masalda olayların akışına yön veren ya da olayların akışını değiştiren kişiler kimlerdir?

4)Masalda olaylar nerede/nerelerde geçmektedir?

5) Sultan kendisini istemeye gelenlere nasıl davranmış? Niçin?

6) Yemen Padişahı’nın oğlu İstanbul Padişahı’nın kızı Sultan’ı istemesi için kimi göndermiş? Padişah’ın, kızının kendisini istemeye gelenlere davranışlarını değerlendiriniz. İstanbul Padişahı’nın kızının, Yemen Padişahının oğlunun annesine davranışlarını kültürel değerleri koruyup yaşatmakla vatanseverlik arasındaki bağı düşünerek değerlendiriniz. Kültürel değerleri korumanın vatan sevgisiyle ilişkisini ortaya koyarak açıklayın.

7) Kültürel varlıkların/değerlerin korunması neden önemlidir? Düşüncelerinizi açıklayınız.

8)Metinde geçen aşağıdaki kelimelerin anlamlarını bağlamdan hareketle tahmin ediniz.

Lala, cellat, azat et, bilemek, ahret, dadı, teknil, halayık, dadı, leğen, kurna, tasma, viran, kabil, leğen, kurna, duvak, harp, vezir, taht, eşik, vazife.

T.5.4. YAZMA

T.5.4.1. Şiir yazar.

T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar.

a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.

c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır.

T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.

a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.

T.5.4.4. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

T.5.4.5. Kısa metinler yazar.

T.5.4.6. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.

(TDÖP, 2024, s.4).

Aşağıdaki soruyu okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1-Masalda hangi kahramanı değiştirmek isterdiniz. Kendiniz, vatansever bir kahraman kurgulayarak masalı size göre yeniden yazınız.

10-YARDIMSEVERLİK (KOCA NİNE İLE TİLKİ MASALI)

Etkinliğin Kazanımları

- 1-Yardımseverliğin yararlarını fark eder.
- 2- Yardımlaşmanın kendisini iyi hissetmesini sağladığını fark eder.
- 3-Yardımseverliğin insan hayatındaki önemini fark eder
- 4- Başkalarının sorunlarına karşı duyarlı olur.
- 5- Çıkar beklemeden çevresine yararlı olur.

Araç Gereç: Akıllı tahta, masallar. **Süre:** 40 dk.

Etkinliğin Uygulanması

- 1- Yardımseverlik ile ilgili atasözleri söyleyiniz

2- Öğrencilerden yardımseverlikle ilgili durumlara örnekler vermelerini isteyiniz.

3- Yardımsever bireyler hangi kişilik özelliklerine sahiptir? Uygun örnekler verin. Birey yardımsever olursa neler hisseder?

4- Kimlere, yardım edilebileceğiniz ile ilgili örnekler veriniz.

T.5.2. KONUŞMA

T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.

Öğrencilerin verilen bir konuyu görsellerle destekleyerek kısa sunum hazırlamaları ve sunum öncesinde prova yapmaları sağlanır.

T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.

T.5.2.3. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.

Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.

T.5.2.4. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır. (TDÖP,2024 s.2).

İYİLİK

(The QR Code Generator CREATE YOUR QR CODE FOR FREE ile oluşturulmuştur.)

Yazar,yönetmen, yapımcı: Aryasb Feiz

Yardım Severlik | Anlamlı Kısa Animasyon Filmi, Youtube. (U.W Saderu Yalaz, 2019,14 Eylül).

<https://www.youtube.com/watch?v=8cNRidDZ0VY>

Aşağıdaki soruları izlediğiniz filminden hareketle cevaplayınız.

1- İzlediğiniz filminden hareketle yardımseverlik değeri ile ilişkili olduğunu düşündüğünüz değerler nelerdir?

2- Yardımsever bireylerde bulunması gereken özellikler nelerdir? Yardımsever bireylerin bulundukları topluma ve insanlığa katkıları nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

3- İzlediğiniz filminden hareketle yardımseverliğin bireysel ve toplumsal yararlarını arkadaşlarınızla paylaşınız.

4- Yardım etmek, yardımseverlik yardım edene neler hissettirir/kazandırır? Düşüncelerinizi açıklayınız.

5-Yardım edilmesi gereken durumlar nelerdir? Başkalarının ihtiyaçlarına karşı duyarlı olma, çıkar gözetmeden çevresine yararlı olma, ihtiyaç sahiplerine yardım etme durumlarına örnekler vererek bunların bireye kazandırdıkları neler olabilir, arkadaşlarınızla paylaşınız.

T.5.1. DİNLEME/İZLEME

T.5.1.1.Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

T.5.1.2. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

T.5.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.5.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

T.5.1.5. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.

T.5.1.6.Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.

T.5.1.7. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

a) Çizgi film vb. izletilerek örtülü anlamlar hakkında çıkarımda bulunulması sağlanır.

b) Öğrencilerin dinlediklerindeki/izlediklerindeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır. (TDÖP, S.2).

Aşağıdaki soruları dinlediğiniz masaldan hareketle cevaplayınız

1-Dinlediğiniz masalı olayların oluş sırasına göre, kendi cümlelerinizle özetleyiniz.

2-Dinlediğiniz masaldaki tilkinin amacına ulaşmak için gösterdiği çabası hakkında ne düşünüyorsunuz?

3- Tilki'nin yardıma ihtiyacı olan biri olmasından hareketle diğer kahramanların yapması/hissetmesi beklenen duygu ve davranışlar neler olabilir?

4- Yardımlaşmanın topluma olumlu etkileri neler olabilir?

5-Toplumumuzda hangi durumlarda yardımlaşma yapılır?

6- Dinlediklerinize farklı başlıklar belirleyiniz.

7-Masalda hangi kahraman olmak isterdiniz? Kendinizi o kahramanın yerine koyarak, masalı sınıfça gruplar halinde canlandırınız.

T.5.3. OKUMA

Akıcı Okuma

T.5.3.1. Okuma stratejilerini kullanır.

Sesli, sessiz, tahmin ederek, grup hâlinde, soru sorarak, söz korusu, ezberleyerek ve hızlı okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.

Söz Varlığı

T.5.3.2. Metni yorumlar.

a) Yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alışı şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır.

b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.

T.5.3.3. Metinle ilgili sorulara cevap verir.

T.5.3.4. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.

Anlama

T.5.3.5. Metin türlerini ayırt eder. Hikâye, fabl, masal, haber metni türleri tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmez.

T.5.3.6. Okuduklarını özetler.

T.5.3.7. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

T.5.3.8. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.

Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.

T.5.3.9. Metnin konusunu belirler.

T.5.3.10. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.

T.5.3.11. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.

a) Resim ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır.

b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.

T.5.3.12. Medya metinlerini değerlendirir. İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlanır.

T.5.3.13. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.

T.5.3.14. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.

T.5.3.15. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.

Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar üzerinde durulur.

T.5.3.16. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.

(TDÖP,2024, s.3).

Aşağıdaki soruları okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1) Masalda Tilki niçin herkesten yardım istemiştir?

2) Masalda adı geçen kahramanlar kimlerdir? Yorumlayınız.

3) Masalda olayların akışına yön veren ya da olayların akışını değiştiren kişiler/varlıklar kimlerdir?

4) Masalda olaylar nerede/nerelerde geçmektedir?

5) Koca Nine sütünün yok olduğunu nasıl anlamış? Anladıktan sonra Tilkiye nasıl davranmış?

6) Tilki'nin kuyruğunu kaptırma nedeni nedir? Kuyruğunu tekrar alabilmek için neler yapmıştır?

7) Metinde geçen aşağıdaki kelimelerin anlamlarını bağlamdan hareketle tahmin ediniz.

Külek, avlu, çayır, satır.

T.5.4. YAZMA

T.5.4.1. Şiir yazar.

T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar.

a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.

c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır.

T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.

a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır.

b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.

T.5.4.4. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

T.5.4.5. Kısa metinler yazar.

T.5.4.6. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.

(TDÖP, 2024, s.4).

Aşağıdaki soruyu okuduğunuz masala göre cevaplayınız.

1-Masalda hangi kahraman olmak isterdiniz. Kendinizi o kahramanın yerine koyarak, masalı size göre yeniden yazınız.

Yorum: Bu tür etkinlikler, öğrenciye dört temel beceriyi kazandırırken kendi kültürlerini de daha iyi anlama ve değerlendirme fırsatı sunar.

Örneğin, bir masalın okunması veya anlatılması sırasında öğrencilerle masalın hangi kültüre ait olduğu, hangi değerleri yansıttığı ve nasıl bir yaşam tarzını yansıttığı gibi konular hakkında konuşma/yazma etkinlikleri yapılabilir. Öğrenciler, masalın kahramanlarının davranışları, yaşadıkları olaylar ve alışkanlıkları üzerinden kültürel değerleri daha yakından tanıyabilirler.

Ayrıca, öğrencilere farklı kültürlerin masallarını karşılaştırma ve analiz etme fırsatı vermek de önemlidir. Bu şekilde, öğrenciler kendi kültürlerini diğerleriyle karşılaştırarak benzerlikleri ve farklılıkları keşfedebilirler. Bu da öğrencilerin kültürel farkındalıklarını artırırken empati yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olabilir.

Sonuç olarak bu tür etkinlikler öğrencilerin kültürel açıdan zengin bir öğrenme deneyimi yaşamalarına ve değerleri daha iyi anlamalarına olanak sağlar. Bu etkinlikler, öğrencilerin dünya görüşlerini genişletirken birlikte yaşama ve anlama becerilerini güçlendirir.

5. BÖLÜM SONUÇ

5.1. Sonuç ve Tartışma

Masallar aracılığıyla kültürel iletiler üzerine yapılan çalışmalar, kültürel mirasın ve değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında masalların özel bir yeri olduğunu açıkça göstermektedir. Masallar, bir toplumun derin kültürel köklerini ve tarihini yansıtan önemli bir iletişim aracıdır. Bu tür masallar, genellikle sözlü geleneklerle aktarılan ve zamanla değişerek gelişen hikâyelerdir. Masalların temel öğeleri ve mesajları genellikle sabit kalır ve masallar kültürel değerleri nesilden nesile taşırlar.

Masalların kültürel iletileri aktarmada etkilerini incelemek, bir toplumun değerlerini ve normlarını daha derinlemesine anlamak için önemlidir. Masallar, dil ve semboller aracılığıyla anlatılan hikâyelerdir ve bu hikâyeler genellikle toplumun temel değerlerini, adalet anlayışını, ahlaki normları ve sosyal ilişkileri yansıtır. Bu nedenle, masalların incelenmesi, bir toplumun kültürel kimliğini anlamak ve analiz etmek için zengin bir kaynaktır.

Masalların kuşaktan kuşağa aktarılması, bir toplumun ortak belleğini ve tarihini korumanın önemli bir yoludur. Bu aktarım süreci, genç nesillerin geçmişten gelen değerleri ve bilgileri öğrenmesini sağlar. Aynı zamanda, masalların yeniden yorumlanması ve modern anlatım teknikleriyle adapte edilmesi, kültürel iletişimin sürekli ve dinamik bir şekilde devam etmesini sağlar.

Masallar, kültürel iletişimde eşsiz bir rol oynayan ve bir toplumun derin değerlerini, inançlarını, normlarını ve tarihini yansıtan önemli bir araçtır. Genellikle sözlü geleneklerle aktarılan masallar, bir toplumun kolektif bilincini ve kimliğini oluşturan unsurları içerir. Kültürel mirasın korunması ve aktarılmasında masalların kullanılması, geçmişten gelen bilgilerin, deneyimlerin ve değerlerin gelecek kuşaklara ulaşmasını sağlar.

Masalların içerdiği semboller, motifler ve karakterler, bir toplumun kimliğini ve ruhunu yansıtarak kültürel iletilerin aktarılmasına aracılık eder. Bu semboller ve motifler, toplumun ortak değerlerini ve yaşam felsefesini temsil eder. Örneğin, masallardaki kahramanlar genellikle toplumun ideallerini ve adalet anlayışını temsil ederken, kötü karakterler ise toplumdaki tehlikeleri ve olumsuzlukları simgeler. Masallar, bu semboller aracılığıyla toplumun değerlerini ve normlarını nesilden nesile aktarır.

Kültürel iletişimde masalların rolü, sadece eğlenceli hikâyeler anlatmakla sınırlı değildir. Masallar, bir toplumun derin kültürel belleğini korumanın yanı sıra, kültürel kimliğin ve değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasına da katkı sağlar. Toplumların masalları yeniden yorumlayarak ve modern anlatım teknikleriyle adapte ederek kültürel mirası canlı tutması, kültürel iletişimin sürekli ve dinamik bir şekilde sürmesini sağlar.

Bu araştırmanın sonucunda, masalların sadece eğlenceli hikâyeler olmanın ötesinde, derin anlamlar taşıdığını ve kültürel iletileri aktarmada güçlü bir araç olduğu açıkça görülmektedir. Masallar derslerde materyal olarak kullanıldığında kültürel iletileri aktararak kültürel mirasın korunma ve benimsenmesine katkı sağlayacaktır. Masallar, bir toplumun ruhunu ve kimliğini yansıtan semboller ve motiflerle doludur. Sözlü geleneklerle aktarılan bu hikâyelerin, toplumun değerlerini, inançlarını ve tarihini gelecek kuşaklara aktarmak için önemli bir araç olduğu sonucuna varılmıştır.

Masalların farklı toplumlarda benzer motiflerle ve temalarla ortaya çıkması, kültürel benzerlikleri ve bağları ortaya koymaktadır. Örneğin, dünya genelinde birçok kültürde kurt motifinin kahramanlık ve kurtuluş simgesi olarak kullanılması, kültürel iletişimde ortak bir dil

oluşturur. Masalların benzer temaları paylaşması, insanların ortak duygusal ve psikolojik deneyimlerini yansıtır ve insanlığın evrensel niteliklerini vurgular.

Masalların içerdiği semboller ve temalar, toplumların kültürel benzerliklerini ve bağlarını güçlendirir. Aynı zamanda, farklı kültürler arasında ortak hikâye motifleri ve karakterlerin bulunması, kültürel çeşitliliği ve zenginliği kutlar. Bu benzerlikler, insanların ortak insanlık deneyimlerini ve değerlerini paylaştığını gösterir. Masalların derin anlamlarının anlaşılması, kültürel iletiler üzerinde daha derin bir anlayış ve empati sağlar. Masalların sunduğu mesajlar ve öğretiler, toplumların birbirini daha iyi anlamasına ve karşılıklı saygıya dayalı ilişkiler kurmasına yardımcı olur.

Ayrıca, masallar dilin ve anlatımın gücünü kullanarak değerleri ve normları aktarma yeteneğine sahiptir. Masalların anlatımındaki derinlik ve sembolizm, kültürel iletilerin etkili bir şekilde iletilmesini sağlar. Sözlü geleneklerle aktarılan bu hikâyeler, toplumun değerlerini, ahlakî normlarını, adalet anlayışını ve sosyal ilişkilerini yansıtan sembollerle doludur. Masallar, dilin yanı sıra karakterlerin ve olayların özenle seçilmiş anlatımıyla da önemli mesajlar iletebilir.

Masalların dinleyiciler üzerinde bıraktığı duygusal ve düşünsel izler, kültürel iletilerin derinlemesine anlaşılmasına ve benimsenmesine katkı sağlar. Bir masalı dinleyenler, hikâyenin içerdiği semboller ve motifler aracılığıyla toplumun normlarına ve değerlerine dair derinlemesine bir anlayış geliştirirler. Masalların içerdiği dramatik ve duygusal unsurlar, dinleyicilerde derin bir etki bırakarak kültürel iletilerin daha etkili bir şekilde öğrenilmesini sağlar.

Masalların anlatımındaki özenli seçimler ve sembolik dil, dinleyicilerin hikâyenin altında yatan mesajları çözmesine ve içselleştirmesine yardımcı olur. Sözlü geleneklerle aktarılan bu hikâyeler, toplumun kolektif bilincini ve kimliğini oluşturan unsurları yansıtırken aynı zamanda toplumun ortak değerlerini ve yaşam felsefesini iletebilir. Masalların dilin ve anlatımın gücünü kullanarak kültürel iletileri etkili bir şekilde aktarması, kültürel mirasın korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynadığı sonucuna varılmıştır.

5.2. Öneriler

1. Bu çalışmada Pertev Naili Boratav'ın *Az Gittik Uz Gittik* kitabından seçilen 18 masal Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan kök değerleri içermeleri bakımından

seçilerek sınıflandırılmıştır. Seçilen bu masallar, Türkçe derslerinde değerler eğitiminde kültürel iletileri aktarmada materyal olarak kullanılabilir.

2. Hazırlanan dört temel beceriye dayalı etkinlikler, açık uçlu sorularla değerlendirme çalışmalarında, dinleme, konuşma sınavlarında sınav materyali olarak kullanılabilir.
3. Hazırlanan dört temel beceriye dayalı etkinlikler, hem değerler eğitiminde kültürel iletileri aktarmada hem de konuşma, dinleme, okuma, yazma becerilerinin geliştirilmesi için ek materyal olarak derslerde kullanılabilir.
4. Farklı kültürlerden gelen masalların incelenmesi ve karşılaştırmalı analizleri yapılabilir. Bu analizler, farklı kültürlerin değerlerini, inançlarını ve dünya görüşlerini anlamak için önemli ipuçları sağlayabilir.
5. Masalların, bir kültürden diğerine nasıl iletilip aktarıldığına odaklanan araştırmalar yapılabilir. Bu araştırmalar, masalların nasıl bir araç olarak kullanıldığını ve kültürel değerlerin aktarımında nasıl bir araç olarak işlev gördüğünü anlamak için önemlidir.
6. Masalların bir toplum içindeki rolü ve işlevleri incelenebilir. Örneğin, belirli bir kültürdeki masalların toplumsal normları pekiştirmek, eğitim sağlamak veya toplumsal değişimleri yansıtmak için nasıl kullanıldığı araştırılabilir.
7. Masalların evrensel temaları ve insan deneyimine dair ortak mesajları üzerine odaklanan çalışmalar yapılabilir. Bu tür araştırmalar, farklı kültürler arasında ortaklıkları ve bağlantıları vurgulayabilir.
8. Masalların çocukların kültürel kimliklerini nasıl şekillendirdiği ve gelişimlerine nasıl katkıda bulunduğu araştırılabilir. Bu tür araştırmalar, masalların çocukların dil becerileri, empati yetenekleri ve kültürel anlayışları üzerindeki etkilerini değerlendirebilir.
9. Masal anlatıcılığı geleneğinin günümüzdeki durumu ve toplum içindeki rolü incelenebilir. Bu tür araştırmalar, masal anlatıcılığının kültürel mirası koruma, toplumsal birliği güçlendirme ve iletişimi artırma gibi işlevlerini değerlendirebilir.

KAYNAKÇA

- Aça, M., & Ercan, E. M. (2004). *Anonim halk edebiyatı. Türk halk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Açıkgöz, K. (2006). *Eğitimde ve psikolojide ölçme ve değerlendirme*. Nobel Yayıncılık.
- Akay Ahmed, A. (2019). Akay Ahmed, A., Fişekçioğlu A. (Ed.), *Dil kullanıcısı bağlamında kuramdan uygulamaya türkçenin yabancı dil olarak öğretimi. (1.Baskı) içinde (s.450)*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbayır, S. (2007). *Eğitim fakülteleri için cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Akerson, F. E. (2016). *Türkçe örneklerle dile genel bir bakış*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Aksan, D. (2009). *Her yönüyle dil: ana çizgileriyle dilbilim (5. baskı)* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akyürek, M. İ. (2020). İnovasyon ve liderlik . *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama* , 3(1), 15-24.
- Alçioğlu, Esin. (2012). Türk halk edebiyatının ve halk biliminin koca çınarı Pertev Naili Boratav, *Akademik Bakış Dergisi*, 32, 2.
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu zeka kuramı ve değerler eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57.
- Alver, Füsün. (2003). *Basında yabancı tasarımı ve yabancı düşmanlığı*, İstanbul: Der Yayınları.
- Anar, S. (1983). Değerlerin sosyolojik açıdan incelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*.
- Arıcı, A. F. (2018). *Çocuk edebiyatı ve kültürü (2. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Arık, Bilal. (2011). “Raymond Williams”, *Kadife Karanlık II: Ayna Şövalyeleri*. Der. Gül Batuş, v.d., İstanbul: Su Yayınevi.

- Aslışen, E. H. T. (2019). *Edebî türler açısından çocuk edebiyatı. erken çocukluk döneminde çocuk edebiyatı* (Ed. Mübeccel Gönen). Ankara: Eğiten Kitap.
- Aydın, M. (2010). *Eğitim yönetimi, kavramlar, kuramlar, süreçler, ilişkiler; örgütsel davranış*. Ankara: Hatipoğlu Yayıncılık.
- Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak. *Eğitime Bakış Dergisi*, 7(19).
- Aydınalp, Güzin I.: “Reklamlarda masal kullanımının boyutu: televizyon reklamlarına bir bakış” *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C: 6 S:4, 2019, s.15-33 (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/703420> 24 Haziran 2020.
- Aytaç, G. (1997). *Karşılaştırmalı edebiyat bilimi*, İstanbul: Gündoğan Yay.
- Aytaç, G. (2006). *Çocuk edebiyatı ve değerler eğitimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve gençlik edebiyatı*. Ankara: Anı Yayınları.
- Balcı, A. (2005). Eğitim yönetiminin değişen bağlamı ve eğitim yönetimi programlarına etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 36(162), 196-208.
- Başgöz, İlhan. (1986). *Folklor yazıları*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Batum Menteşe, O. (2008). Edebiyat nedir? *Littera*. (22), 49-56.
- Bauman, Richard. (1972). Verbal art as performance. Longman.
- Bazıyar, Cemile Kaptan: “Mitoloji ve çağdaş sanat”, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, S:18, 2017, s.113-130 (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/567328> 24 Mart 2020.
- Ben-Amos, Dan. (1976). Toward a definition of folklore in context. *The Journal of American Folklore*.
- Bettelheim, B. (1976). *The uses of enchantment: the meaning and importance of fairy tales*. New York: Vintage Books.
- Beyhan, Ö. (2020). *Eğitimde drama ve rol yapma teknikleri*. İzmir: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Bilkan, A. F. (2009). *Masal estetiği*. İstanbul: Timaş Yayınları.

- Boratav, P. N. (1969). *100 Soruda türk halk edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2007). *Zaman zaman içinde*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2014). *Az gittik uz gittik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Bostan, Ayşe Dilara: “*Disney Animasyonlarında Toplumsal Cinsiyet: Prenseslik Anlatılarının Göstergebilimsel Çözümlemesi*” Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2018 (Çevrimiçi) 16 Haziran 2020.
- Breton, R. (2007). “Dünya dilleri atlası”. *Bilig, Bahar*, (45), 205-210.
- Bruno, J. (2014). *The Role of Fairy Tales in the Development of Moral Values in Children*. New York: Academic Press.
- Can, S. (2014). *Çocuk Edebiyatı ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Cengiz, A. K. (2006). *Dil-Kültür İlişkisi Açısından Hatay’da İki Dillilik*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Ceran, D. (2007). *Hisar Şiirinde Çocuk*. (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Chambers, D.W. (1971). *Children's literature in the curriculum*. Chicago: Rand McNally.
- Coşkun, K. (2023). Değerin yolculuğu: değer toplumsallığı üzerine düşünceler. din ve bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, 6(1), 25-41.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches. thousand oaks*: Sage Publications.
- Crystal, D. (2007). *Dillerin katli*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Çalışkur, A. ve Aslan, E. (2013). Rokeach Değerler Envanteri Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Balikesir University The Journal of Social Sciences Institute*, 16(29).
- Çalışkur, A., Demirhan, A. ve Bozkurt, S. (2012). Değerlerin belirli meslek alanları ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 219-236.

- Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel eğitim sosyolojisi*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Çelikkaya, N. (1996). *Değerler eğitimi ve önemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çetişli, İ. (2001). “Edebiyat dili / edebî dil”. *Türk Yurdu Dergisi*, (21), 62-63, 116-124.
- Çılgın, A. S. (2007). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları
- Çınar O. (2010). Okul müdürlerinin iletişim sürecindeki etkililiği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 1-10.
- Çobanoğlu, Ö. (2018). *Halk edebiyatına giriş I*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Demir, N. ve Yılmaz, E. (2012). *Türk dili el kitabı (6. Baskı)*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Demiray, K. (1988). *Temel Türkçe sözlük*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Demirel, Ö. ve Şahinel, M. (2006). *Türkçe Öğretimi*. (7. Baskı) Ankara: Pegem A.
- Demirhan İşcan, C. ve Senemoğlu, N. (2011). İlköğretim 4. Sınıf düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği. *Education and Science*, 34(153).
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2011). *The sage handbook of qualitative research*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Dictionnaire Larousse. (1994). Paris: Larousse.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Masalların eğitimde kullanımı*. Ankara: Dilidüzgün Yayınları.
- Dilmaç, B., Deniz, M., & Deniz, M. E. (2009). *Değerler eğitimi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dilmaç, B., Deniz, M. E., & Deniz, S. (2009). *Değerler eğitimi ve uygulamaları*. İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Dilmaç, Bülent., Bircan, Hüseyin., Özensel, Ertan., Keskin, Yakup., Traş, Zeliha., Erdoğan, Halide., Oral, Tuncay., Karababa, Ali., Aslan, Mehmet., Kalın, Yakup. (2015). *Değerler ve değerler psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dirik, G. (2015). *Eğitimde yöntem ve teknikler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Doğanay, A. (2006). *Eğitimde değerler ve değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dundes, Alan. (1997). *The study of folklore*. Prentice Hall.
- Durkheim, É. (1995). *The elementary forms of religious life*. Translated by Karen E. Fields. New York: Free Press.
- Durukoğlu, A., & Doyumgaç, İ. (2017). *Değerler eğitimi ve edebiyat*. Ankara: Eğitim Yayıncılık.
- Edwards, A. (2009). Creating a context for understanding in literature circles. *WOW Stories*.3(1),30-37.
- Eker, G. Ö. (2008). 21. yüzyıl Türk çocuklarının masalları: Reklamlar! (ed. M. Kaplan). Bakü: Kafkas Üniversitesi.
- Ekici, M. (2015). Türk dünyası masal araştırma yöntemleri ve masallardaki bazı değerler. *Türk dünyası masal araştırmaları (Tastarakay'dan Keloğlan'a) Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Elçen, A. (2001). *Küreselleşme ve uluslararası ilişkiler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Elçin Ş. (2011). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (1984). *Dilde birlik: makaleler (Vol. 1)*. Cönk yayınları.
- Ergin, M. (2008). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basın Yayın Tanıtım.
- Ertan, P. (2021). *Okul öncesi dönemde eğitim programları ve etkinlikler*. Pegem Akademi.
- Evcim, R.(2015). *Anadolu'da Anlatılan Masallarda, Âdet Ve İnanmalar Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme*.(Yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Fidan, N. (2019). *Eğitimde öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Pegem Akademi.
- Finnegan, R. (2012). *Oral Literature in Africa*. Oxford: Oxford University Press.
- Foley, J. M. (2002). *How to read an oral poem*. Urbana: University of Illinois Press.
- García-González, M. (2022). Towards an affective childist literary criticism. *Children's Literature in Education*, 53(3), 360-375.

- Gedik, S. (2020). Masalın eğitimsel işlevleri. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, s.356-367.
- Geertz, Clifford. (1973). *The Interpretation of cultures: selected essays*. New York: Basic Books.
- Gelekçi, Cahit: *Küreselleşme ve Milli Kültür* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, (Çevrimiçi): 01 Haziran 2019.
- Gibson, M. (2012). *Through the screen door: what happened to the fairy tale when it came to America*. Jackson: University Press of Mississippi.
- Göktürk, Işıl. (2016). *Kültür sosyolojisi*, İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Grenfell, M., ve Kelly, M. (1999). Pierre Bourdieu Language, Culture, and Education: Theory Into Practice. *Peter Lang Pub Inc*, New York, (14-27).
- Greenhill, P. (2010). *Transgressive tales: queering the Grimms*. Detroit: Wayne State University Press.
- Güleç, H. (1988). *Halk edebiyatı*. İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Günay, U. (2011). *Elazığ masalları ve propp metodu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güneş, F. (2014). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güney, İ. (1967). *İnce Memed* (115-116). Yapı Kredi Yayınları.
- Güngör, Nazife. (2018). *İletişim- kuramlar ve yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Güvenç, Bozkurt. (1999). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Güzel, A., ve Barın, E. (2016). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi*. Akçağ Yayınları.
- Güzelküçük, Ş. (2019). *100 Temel Eser Listesinde Yer Alan Masal Kitaplarında Korku Ve Şiddet Ögeleri*. (Yüksek lisans tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Halliwell, S. (2013). *The tradition of the fairy tale: origins and impact*. Oxford: Oxford University Press.

- Havelock, E. A. (1986). *The muse learns to write: reflections on orality and literacy from antiquity to the present*. New Haven: Yale University Press.
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, din ve eğitim yönüyle insani değerler*. İstanbul: Dem Yayıncılık.
- Hymes, D. (1981). *In vain ı tried to tell you: essays in native american ethnopoetics*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- İnal, K. (2017). *Çocuk hakları ve siyaset*. Propaganda Yayınları.
- Kantarcıoğlu, S. (1991). *Eğitimde masalın yeri* (Öğretmen Kitapları Dizisi: 169). İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Karababa, A. (2015). *Değerler ve değerler psikolojisi*. Bülent Dilmaç ve Hasan Hüseyin Bircan (Ed.), Değer Olgusu (2. Baskı) içinde (s.2). Ankara: Pegem Akademi.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (3), 463-475.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. Cilt 5, Sayı 3, s.463-475.
- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebî eserlerin kullanımı. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, treature and History of Turkic*. Volume 6/1, p.1439-1454.
- Kasımoğlu, S. (2017). *Binbir Gece Masallarında Kahraman İzleği: Şehriyar" In Farkındalık Yolculuğu*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, A. (2020). *Değerler eğitimi ve okul ortamı*. İstanbul: Eğitim Yayıncılık.
- Kıbrıs, İ. (2002). *Uygulamalı çocuk edebiyatı*. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Koç, Mustafa.(2003). *"Küreselleşmenin sosyolojik boyutları"*. Ed. Burhanettin Kaya, Süheyla Ünal, Küreselleşme ve Psikiyatri, Ankara, Türk Tabipler Birliği Yayınları.
- Koç, S. (2022). *Değerler Açısından Tûtinâme*.(Yüksek lisans tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Van.

- Kohn, A. (1997). Values education shouldn't be seen as a fix for kids who haven't embraced values. *Educational Leadership*, 54(1), 430-432.
- Kolaç, E. (2010). Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus felsefesiyle Türkçe derslerinde değerler ve hoşgörü eğitimi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 55, 193-208, 55, 193-208.
- Koray, Ö. (2005). Altı düşünme şapkası ve nitelik sıralama tekniklerinin fen derslerinde uygulanmasına yönelik öğrenci görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Yaz 2005*, Sayı 43, ss. 379-400
- Korkmaz, N. G. (2009). “Kolsuz Hanım” üzerine yazılı kültür ve metinlerarası ilişkiler bağlamında bir çalışma. *Millî Folklor*, Yıl 21, Sayı 83, s.54-61.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü (Vol. 575)*. Türk Dil Kurumu.
- Korkmaz, Z., Ercilasun, A.B., Gülensoy, T., Parlatur, İ., Zülfikar, H., Birinci, N. (2015). *Türk dili ve kompozisyon*. Ankara: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Kropp, J. (2012). *Fairy tales and the development of cognitive and emotional skills in early childhood*. London: Routledge.
- Küçükbasmacı, G., Öztürk, B. (2011). İlköğretim 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan masal metinlerinin kültür aktarımındaki rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19 (2), 671-688.
- Lambirth, A. (2004). *What is the appeal of poetry written for children for children? A study of children's relationship with poetry* (Doctoral dissertation, Institute of Education, University of London).
- Lesnik-Oberstein, K. (ed.) (2004). *Children's literature: new approaches*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Lévi-Strauss, C. (1963). *Structural Anthropology*. Translated by Claire Jacobson and Brooke Grundfest Schoepf. New York: Basic Books.
- Levi-Strauss, Claude.(2016). *İrk, tarih ve kültür*. (Çev.). Haldun Bayrı vb., İstanbul: Metis Yayınları.
- Lord, A. B. (2000). *The singer of tales*. Cambridge: Harvard University Press.

- McHale, B. (2009). *Midnight's Children: Salman Rushdie*. The Cambridge Companion to Salman Rushdie, 76.
- MEB. (2017). Türkçe Dersi Öğretim Programı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB, (2024). Türkçe Dersi Öğretimi Programı. Erişim adresi:https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/07182800_TURKCE_5-6-7-8_SINIFLARA_GECENLER_2023_31-08-2023_22-29-42.pdf
- Melanlıoğlu, D. (2008). “Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretim programları”. *Eğitim ve Bilim*, 33(150).
- Meydan, C. (2014). *Eğitim bilimine giriş: kuramdan uygulamaya*. Pegem Akademi.
- Morsümbül, Ş. (2014). *Değerlerin Kuşaklar Arası Değişimi: Ankara Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Neydim, N. (2003). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Bu Yayınevi.
- Oktar, S. Ü. (2016). Masalların politik işlevi: Binbir Gece Masalları örneği. *beytulhikme: An International Journal of Philosophy*, Cilt 6, Sayı 2, s.205-227.
- Ong, W. J. (1982). *Orality and literacy: The technologizing of the word*. London: Routledge.
- Onur, B. (2007). *Çocuk, tarih ve toplum*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Oruç, Ş. (2020). *Masal ve hikâye anlatıcılığı el kitabı*. Buğrahan Yayınları.
- Oskay, Ünsal.(2007).*İletişimin ABC'si*. İstanbul: Der Yayınları.
- Oymak, R. (2012). *Dil üretimine dayalı Türkçe eğitimi ve öğretimi*. Umuttepe Yayınları.
- Önür, Nimet.(2002).*Küreselleşen dünyada iletişim ve toplum*. Ankara: Alp Yayınları.
- Özdemir, İ. (2020). *Kültür ve toplum*. Pegem Akademi.
- Özdemir, Nebi.(2009). *Medya kültür ve edebiyat*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

- Özcan, D., ŞARA, P. (2016). Türkçe ders kitaplarında (1-4.sınıf) yer alan masalların öğretim programları ve içerik açısından incelenmesi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 11/3 Winter, 1788-1789*. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9267> ISSN: 1308-2140
- Özkan, M. (2013). *Türkiye Türkçesi (Ses ve Yazım Bilgisi) (2. Baskı)*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Özünel, E. Ö. (2011). Yazının izinde masal haritalarını okuma denemesi: Masal tarihine yeniden bakmak. *Millî Folklor*, Cilt 23, Sayı 91, s.60-71.
- Parlatır, İ. (2017). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Pektaş, F. (2022). *Anadolu Halk Hikâyeleri Ve Kültüründe, Mit Algısı Ve Sanat Eserlerinde Kültürel İmgelerin Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Propp, V. (1968). *Morphology of the folktale*. Austin: University of Texas Press.
- Propp, V. (2020). *Masalın biçimbilimi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rahman, F. (2017). The revival of local fairy tales for children education. *Theory and Practice in language Studies*, 7(5), p.336-344.
- Renkli Resimli Ansiklopedik Büyük Sözlük (Tarihsiz). *Renkli Resimli Ansiklopedik Büyük Sözlük*, C. 8. İstanbul: Arkın Kitabevi.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of human values*, New York: The Free Press.
- Rowe, J. (2007). *Literature and technology: the new age of storytelling*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Gümüşhane ve Bayburt masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2007). *Masal araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sánchez, M. (2016). *Digital narratives and the future of storytelling: a comparative study of traditional and digital fairy tales*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Sarı, M. (2014). “Sözcüklerde asıl/kalıcı ve geçici anlam ve bunun dil öğretimindeki yeri”. *Beder Journal of Humanities*, 4(2), 69- 79.
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550-562.
- Schwartz, S. H. ve Bilsky, W. (1990). Toward a psychology structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550-562.
- Schwartz, S. H. (1992). *Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries*. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 25, pp. 1-65). Academic Press.
- Schwartz, S. H. (2006). A Teory of Culturel Value Orientations: Explication and Applications. *Comparative Sociology*, 5(2-3), 137-182
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya* (23. bs.). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Sever, S. (2017). *Çocuk ve edebiyat* (9. Baskı), Ankara: TUDEM Yayıncılık.
- Sezer, M.A. (2010). *Murathan Mungan ve halk bilimi*. Ankara: Maya Akademi.
- Sezer, M.A. (2012). Masalların öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi: Diyarbakır örneği. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Yıl 4, Sayı 8, s.56-78.
- Spranger, E. (1928). *Lebensformen: Geisteswissenschaftliche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit*. Barth.
- Strouse, G.A., Nyhout, A., ve Ganea, P.A. (2018). Th e role of book features in young children’s transfer of information from picture books to real-world contexts. *Frontiers in Psychology*, 9 (50), 33–89.
- Şahbaz, N. (2008). Çocuk edebiyatında ihmal edilmiş bir edebi tür: deneme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(15), 189 - 203.

- Şahin, A. (2007). *Çocuk ve çocukluk. eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Editörler: Ömer Yılar, Lokman Turan. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Şahin, M. (2019). *Eğitimde değerler ve değerler eğitimi*. Pegem Akademi. Sayfa 36-39.
- Şahin, M. (2021). *Değerlerin tanımı ve sınıflandırılması. Değerler ve Değerlerin Sınıflandırılması*. Pegem Akademi.
- Şenol, E. (2020). Sosyal medya ve edebiyat ilişkisi: Instagram örneği. *Yeni Medya Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 45-58.
- Şimşek, T. (2014). Çocuk edebiyatı tarihine ön söz. *Türk Dili Dergisi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şimşek T. (2019). *Çocuk edebiyatı ile ilgili temel kavramlar: dil eğitiminin temel kavramları* (Ed. Halit Karatay). Elazığ: Asos Yayınları.
- Şirin, M. R. (1994). *99 Soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı, edebiyatın amacı ve işlevi. *Türk Dili Dergisi*. CX (780), 12-31.
- Şişman, M. (2009). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tahiroğlu, A. (2019). *Değerler eğitiminde eylem ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı*. Pegem Akademi. Sayfa 342-345.
- Taş, A. (2014). *Dilin toplumsal rolü*. Ankara: Yayınevi.
- Tatar, M. (2003). *The hard facts of the Grimms' fairy tales*. Princeton: Princeton University Press.
- TDK. (1998). *Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük*.
- TDK (2019). *Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe sözlük*.
- TDK. (2021). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://www.sozluk.gov.tr/>
- Temizyürek, F., Erdem, İ. ve Temizkan, M. (2017). *Konuşma eğitimi – sözlü anlatım*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları

- Tezel, N. (1997). *Türk masalları I*. (5. Baskı). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tezel, N. (2022). *Türk masalları*. İstanbul: ALFA Basımevi.
- Timurtaş, F. K. (1980). *Türkçemiz ve Uydurmacılık*. Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Tuğluk, İ., & Ciğa, T. (2018). *Değerler eğitiminde masalların rolü ve önemi*. Pegem Akademi. Sayfa 20-21.
- Turner, V. (1969). *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine Publishing.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2020). *Değerler eğitimi: kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Uygur, N. (1996). *Kültür kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uzun, N. E. (2012). “Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri üzerine”. *Türkoloji dergisi*, 19(2), 115-134.
- Ülaver, P., & Tammik, L. (2017). *Values in everyday life: learning and experiences*. Springer. Sayfa 143.
- Warner, M. (1994). *From the beast to the blonde: on fairy tales and their tellers*. London: Chatto & Windus.
- Williams, B. (1979). *Moral luck*. Cambridge University Press.
- Yalçın, A., & Aytaş, G. (2014). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaşaroğlu, M. (2019). *Eğitimde değerler ve değerler eğitimi*. Pegem Akademi. Sayfa 204-206.
- Yavuz, M. H. (2013). *Masallar ve eğitimsel işlevleri*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Yazıcı, M. (2013). Değerler eğitimine gönüllü katılan öğretmenlerin profili ve görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 6(2), 995-1023.

- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223.
- Yemenici, A. İ. (2019). *Türkçe Öğretiminde Masallarla Yapılan Etkinliklerin Dinleme Becerilerine Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Yıldırım, Ş. (2020). Türkçe ders kitaplarında yer alan masalların propp'un yapısal çözümleme kuramına göre incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 102, Mart 2020, s. 430-448 ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.41453>
- Yılmaz, A. (2012). Çocuk eğitiminde masalın yeri (Binbir Gece Masalları örneği). *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı 25, s.299-306.
- Yin, R. K. (2014). *Case study research: design and methods*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Yolcu, Y. (2002). *Dil ve iletişim*. İstanbul: Yayınevi.
- Zipes, J. (1997). *Happily ever after: fairy tales, children, and the culture industry*. New York: Routledge.

İNTERNET KAYNAKLARI

- QR Code Generator Create Your Qr Code For free. (Erişim Tarihi: Haziran 2024). <https://www.qr-code-generator.com/>
- The QR Code Generator.(Erişim Tarihi:22.07.2024). <https://www.the-qrcode-generator.com/>
- YouTube.(2019, Ocak 26).youTube:<https://www.youtube.com/watch?v=cYdPu0PnHOs> adresinden alınmıştır
- YouTube.(2018, Aralık 02).youTube: <https://www.youtube.com/watch?v=Icx7hBWeULM> adresinden alınmıştır
- YouTube.(2017,Mart06).youTube: <https://www.youtube.com/watch?v=pUGt6mFoWz0> adresinden alınmıştır
- YouTube.(2021,Nisan20).youTube: <https://www.youtube.com/watch?v=domCDwp5u3I> adresinden alınmıştır

YouTube.(2018, Şubat 05).youTube: <https://www.youtube.com/watch?v=2t0W77GsBtM>

adresinden alınmıştır

YouTube.(2012, Ekim 13).youTube: <https://www.youtube.com/watch?v=Q6X80IWdS6s>

adresinden alınmıştır.

YouTube.(2014, Ekim 14).youTube: <https://www.youtube.com/watch?v=25lxyl1lb0>

adresinden alınmıştır

YouTube.(2015, Haziran 05).youTube: <https://www.youtube.com/watch?v=iY2IXojrXwY>

adresinden alınmıştır

YouTube.(2023, Mart 19).youTube:<https://www.youtube.com/watch?v=DFKq0h37u-l> adresinden alınmıştır

YouTube.(2019, Eylül 14).youTube: <https://www.youtube.com/watch?v=8cNRidDZ0VY>

adresinden alınmıştır

EKLER

1-AYAĞINA DİKEN BATAN KARGA

Bir varmış, bir yokmuş. Bir karga varmış. Bir gün ayağına bir diken batmış. Bu diken almış, bir kocakarıya götürmüş.

“Nine, demiş, şu dikenimi saklar mısın?”

Nine almış diken, ocağın üst başına koymuş. Bir gün beklemiş, iki gün beklemiş, karga gelmemiş.

Bir akşam, kandilini yakıyormuş, kandilin fitili kaçmış. Diken almış, fitili çıkarayım diye, diken yanıvermiş. Tam o sırada, “fırt...” demiş, karga da gelmiş.

“Nine, demiş, dikenimi verir misin?”

“Ah oğlum, kandilin fitilini çıkarıyordum, yanıverdi dikenin.”

“Yo... Ben dikenimi isterim.” Oturmuş pencerenin başına karga, saatlerce:

“Ya diken, ya kandili

Ya diken, ya kandili... ” diye bağırmış durmuş. Artık koca karının da canına tak demiş.

“Al kandili,” demiş. Karga almış kandili, götürmüş. Oradan başka bir kocakarıya gitmiş.

“Nine, demiş, şu kandilimi saklar mısın?”

“Peki, oğlum.”

Nine gece inek sağmaya gidiyormuş. “Şu karganın kandilini alayım da ineğin onun ışığında sağayım,” demiş. Varmış, ineğin arkasına koymuş kandili, ineği sağmaya başlamış. İnek bir tekme vurmuş, kandili kırmış.

Aradan çok geçmemiş, gelmiş karga:

“Nine, hani benim kandilim?”

“Oğlum, inek sağmaya, senin kandilini götürmüştüm. Bir tekme vurdu inek, kandil kırıldı.”

Karga tutturmuş, “Ben kandilimi isterim...” diye. Nine ne dediyse söz anlatamamış. Karga oturmuş pencerenin önüne:

“Ya kandili, ya ineği

Ya kandili, ya ineği...

diye bağırmış da bağırmış. Ninenin kafası şişmiş, kargadan başka türlü kurtulmanın çaresi olmayınca, vermiş ineği.

Karga ineği götürmüş başka bir Kocakarıya:

“Nine, sakla şu ineğimi. Ben sonra gelir alırım.” demiş.

Nine de bir gün beklemiş, üç gün beklemiş, karga yok... Oğlunu evlendirecekmiş. “Şu karganın ineğini keseyim de misafirleri ağırlayayım,” demiş. Kesmiş ineği, mis gibi yemekler yapmış, misafirlere yedirmiş. İnek yenmiş, bitmiş. Domuz karga da sanki bunu bekliyormuş. “Fımt...” diye çıkmış gelmiş düğün yerine.

“Nine, demiş, ineğimi almaya geldim.”

“Aman oğlum, sen gelmeyince, karga ineği ne yapacak dedim. Düğünüm vardı, kestim senin ineğini.”

“Yo... Ben ineğimi isterim,” diye tutturmuş karga. Kocakarı aldırış etmemiş, ama karga da tünemiş pencerenin kenarına:

“Ya ineği, ya gelini.

Ya ineği, ya gelini...”

diye bağırmış da bağırmış, durup dinlenmeden, saatlerce. Kocakarı da, düğün halkı da bıkıp usanmışlar. Vermişler gelini, kurtulmuşlar.

Gelini almış karga, gidiyormuş. Dağda bir çobana rast gelmiş. Kaval çalıyormuş çoban. Karga demiş ki:

“Çoban kardeş. O düdüğü bana ver de bu gelini sana vereyim.” Bakmış çoban, telli pullu bir gelin. Almış gelini, düdüğü vermiş kargaya. Karga almış düdüğü, başlamış öttürmeye... Bir öttürür, bir türküsünü söylemiş:

“Düttürü, düttürü, düttürü...”

Diken verdim, kandili aldım.

Kandili verdim, ineği aldım.

İneği verdim, gelini aldım.

Gelini verdim, düdüğü aldım.

Düttürü, düttürü, düttürü, düttürü... (Borataş, s.19)

2-KOCA NİNE İLE TİLKİ

Bir varmış, bir yokmuş. Bir Koca Nine varmış. Bu ninenin bir tek ineği varmış. Bu inekten sağdığı sütü satar, geçinirmiş nine.

Bir gün Koca Nine sütünü sağmış, külekle avlunun ortasına koymuş, işine gitmiş. Az sonra döndüğünde bakmış ki süt yok, külek boşalmış. Bir böyle, beş böyle, bunun sebebini bir türlü anlayamamış. Bir sabah sütü sağdıktan sonra, küleği gene avlunun ortasında bırakıp bir köşeye gizlenmiş, beklemeye başlamış. Bakmış ki bir tilki küleğe yanaştı, sütü içiyor. Hemen satın kapmış nine, tilkinin kuyruğuna indirmiş, koparmış tilkinin kuyruğuna. Tilki, Koca Nine’ye yalvarmış:

“Nine, kuyruğumu veeer.” Nine de:

“Yooook, vermem. Kâfir, sen benim sütlerimi nasıl içer sin?” demiş. Tilki gene:

“Nine, nine kuyruğumu ver,” diye yalvarınca, nine: “Git sütümü getir, sana kuyruğunu vereyim,” demiş. Tilki koyuna gitmiş:

“Koyun kardeş, bana süt ver. Nineye vereyim, kuyruğumu alayım,” diye yalvarmış. Koyun da demiş ki:

“Sen git bana ot getir, ben de sana süt vereyim.”

Tilki çayıra gitmiş:

“ayır, ayır, bana ot ver. Koyuna vereyim, koyun bana süt versin. Nineye vereyim, nine bana kuyruğumu versin.” ayır demiş ki:

“Git bana kızları al getir, üstümde oynasınlar. Ben de sana ot vereyim.”

Tilki kızlara gitmiş:

“Kızlar, kızlar. Gelin ayırdaki oynayın, ayır bana ot versin. Otu koyuna vereyim, koyun bana süt versin. Sütü nineye vereyim, nine bana kuyruğumu versin.” Kızlar demiş ki: “Git bize inci getir, oynayalım.”

Tilki kuyumcuya gitmiş:

“Kuyumcu kardeş, kuyumcu kardeş. Bana inci ver, kızlara vereyim. Kızlar ayırdaki oynasınlar, ayır bana ot versin. Otu koyuna vereyim, koyun bana süt versin. Sütü nineye vereyim, nine bana kuyruğumu versin.” Kuyumcu demiş ki:

“Git bana yumurta getir, sana inci vereyim.”

Tilki tavuklara gitmiş:

“Pullu pullu tavuklar. Bana yumurta verin, kuyumcu ya vereyim. Kuyumcu bana inci versin, kızlara vereyim. Kızlar ayırdaki oynasın, ayır bana ot versin. Koyuna vereyim, koyun bana süt versin. Nineye vereyim, nine bana kuyruğumu versin.” Tavuklar demişler ki:

“Git bize mısır getir, sana yumurta verelim.”

Tilki gitmiş mısır tarlasına: “Tarla, tarla. Bana mısır ver, tavuklara vereyim. Tavuklar bana yumurta versin, kuyumcuya vereyim. Kuyumcu bana inci versin, kızlara vereyim. Kızlar ayırdaki oynasın. Çayır bana ot versin, koyuna vereyim. Koyun bana süt versin, nineye vereyim, nine bana kuyruğumu versin.” Tarla demiş ki:

“Git bana su getir, sana mısır vereyim.”

Tilki gitmiş dereye:

“Dere, dere. Bana su ver, tarlaya vereyim. Tarla bana mısır versin, tavuklara vereyim. Tavuklar bana yumurta versin, kuyumcuya vereyim. Kuyumcu inci versin, kızlara vereyim.

Kızlar çayırda oynasın. Çayır ot versin, koyuna vereyim. Koyun bana süt versin, nineye vereyim. Nineden kuyruğumu alayım.”

Tilki dereden suyu almış, tarlaya vermiş. Tarladan mısın almış, tavuklara vermiş. Tavuklardan yumurta almış, kuyumcuya vermiş. Kuyumcudan inci almış, kızlara vermiş. Kızlar çayırda oynamışlar. Çayırdan otu almış, koyuna vermiş. Koyundan sütü almış, nineye vermiş. Nineden kuyruğunu almış, çıkmış, gitmiş. (Boratav, s. 29).

3-AYI İLE TİLKİ

Bir zamanlar Ormanın derinliklerinde Ayı ile Tilki dost olmuşlardı. Bir gün Tilki, Ayı'ya:

"Hey, gel seninle biraz üzüm yemeye gidelim," dedi.

Ayı da sevinçle kabul etti: "Tabii, neden olmasın?"

Böylece ikisi yola koyuldular ve sonunda Ecinni Mehmed Ağa'nın bağına vardılar. Bağa girdiklerinde, Tilki hemen üzümleri avlamaya başladı. Her salkımdan birer tane koparıp yemeye başladı. Biraz yedikten sonra, bir tanesini kendi ağzına bir tanesini de diğer ağzına alarak Ayı'ya dönüp:

"Arkadaş, ben doydum gibi, sen neden hala yemiyorsun? Ne bekliyorsun? Haydi, gidelim," dedi.

Ayı yanıt verdi: "Biraz bekle, ben hala doymadım. Karnımı doyurayım öyle gidelim."

Tilki, "Pekâlâ" dedi.

Ayı kütüklere daldı ve üzüm yemeye başladı. Karnı iyice şişene kadar durmadan yedi.

Bu sırada, Mehmed Ağa bir tuzak kurmuştu bağın içindeki yola. Ayı doyduğunu söyleyince Tilki hemen öne atıldı. Ayı, arkasından gelirken tuzak kapanıverdi ve karnı şiştiği için sıkışıp kaldı. Tilki, geçip tuzaktan kurtuldu.

Ayı, "Arkadaş, geç yardım et bana," dedi.

Tilki ise, "Nasıl yapayım? Mehmed Ağa gelir, bizi öldürür," diye cevapladı ve uzaklaştı.

Mehmed Ağa gelip Ayı'yı yakaladı ve ona dayak attı. Zor da olsa Ayı kurtulduktan sonra Tilki'nin yanına geldi ve ona dönüp:

"Sen böyle mi bir arkadaşsın? Bize bir felaket geldi, yardım etmedin bile. Bizi temiz bir şekilde dövdü," dedi.

Tilki, "Nasıl yardım edebilirdim ki? Kendimi zor kurtardım," dedi.

Sonra ikisi beraber bağların ötesine geçti. Güzel bir yer buldular.

Tilki, "Hey, gel seninle birlikte tarım yapalım," dedi.

Ayı, "Nasıl yapalım?" diye sordu.

Tilki, "Şu alana ortak bir şey ekelim, büyüdüğünde bölüşürüz," dedi.

Ayı kabul etti ve birlikte tarım yapmaya başladılar. Mahsul olgunlaştığında Tilki, "Ben üst kısmını alayım, sen alt kısmını," dedi.

Ayı kabul etti ve başakları Tilki aldı, samanları Ayı.

Ancak, Ayı fark etti ki Tilki onu kandırmıştı.

"Sen beni aldattın," dedi.

Tilki, "Peki, bu sefer soğan ekelim. Ben aldanayım, sen beni aldat," dedi.

Ve ikisi birlikte soğan ekti. Soğanlar büyüyünce Tilki yine hile yaparak en iyisini kendi tarafına aldı.

Ayı, "Yine beni aldattın. Olmadı, bunları ortak kullanalım," dedi.

Tilki ise, "Önceki ekinde sen kök tarafını aldın, şimdi sıra bende," dedi.

Bu durum Ayı'yı daha da sinirlendirdi ve sonunda kavga ettiler. Tilki bir sırtık aldı, Ayı'ya tokuçak verdi ve birbirlerine saldırdılar. Sonunda Ayı, "Artık biz birlikte olamayız. Buğday ve soğan senin olsun, ben vazgeçtim," dedi. (Boratav, s.35).

4-YOLCU İLE YILAN

Bir kişi seyahate çıkmış. Yolda gidiyormuş, yorulmuş... şöyle bir karaağacın dibine uzanmış: “Biraz şurada dinleneyim,” demiş.

Kara ağaıda da bir yılan. Ağacın altında adam ateş yakmış, alevler ağacı sarmış. Ağaç yanmakta. Yılan yukarda çığırıyor. Zavallı yılan yanacak ateşte. “şunu kalkayım, kurtarayım,” demiş adam. Kalkmış, yılanı kurtarmış ateşten. Bu sefer yılan gelmiş karşısına:

“Ey insanoğlu, ben seni sokacağım.”

“Yahu, niye sokacaksın? Ben seni ateşten kurtardım ya.”

“Yok, sokacağım... Kurtarmasaydın.”

“Ey, mademki öyle, gideriz, üç yere danışırız, üçü de ‘soka’ diye fetva verirlerse, sen o vakit sok beni.”

Kalkıyorlar, yola düşüyorlar. Giderken bir öküz görüyorlar. Adam diyor ki:

“Ey öküz baba’. Bu yılan ateşte yanıyordu, onu kurtardım. Bu sefer beni sokmak istiyor. Ben buna iyilik yaptım. Bu beni sokar mı, sokmaz mı?”

“Sokar, diyor öküz. İnsanoğluna iyilik mi yarar? Bana bütün çiftini sürdürür sürdürür, ihtiyarladığım zaman götürür, kasaba verir, kestirir. İnsanoğluna iyilik yaramaz.”

“Ha, tamam! diyor yılan. Buradan aldık fetvayı.”

Biraz daha giderken yollan bir ırmağın kıyısına ulaşıyor. Diyorlar ki: “şu ırmağa da soralım, bakalım.”

“Ya mübarek ırmak! diyor adam. Bu yılan ateşte yanıyordu, ben onu kurtardım. şimdi beni sokmak istiyor. E, bu beni sokmalı mı, sokmamak mı?”

“Tabii sokmalı, diyor ırmak. İnsanoğluna iyilik yaramaz. Sebep? Çamaşırını, her şeyini bende temizler, kendi de bende yıkandığı, benim suyumı içtiğı halde, elini yüzünü yıkar da bir de yüzüme doğru tükürür.”

“Tamam! diyor yılan. Buradan da aldık fetvayı.”

Giderken bir tilkiye rast geliyorlar, ona sesleniyorlar.

“E dur bakalım Tilki Baba!” Tilki dineliyor.

“Bu yılan, diyor adam, ağaçta yanıyordu, ben bunu kurtardım. Şimdi beni sokmak istiyor. Bu beni sokar mı, sokmaz mı?”

Tilki bir işaret ediyor gizliden adama “Bize var mı bir şey?” demek istercesine. Adam göz kırpmıyor. “Evet,” der gibi. Tilki:

“Sokamaz,” diyor.

“Tamam! Son cevap sokamaz olduğu için beni sokamazsın,” diyor insanoğlu. Yılan bırakıp gidiyor. O zaman Tilki adama soruyor:

“Arkadaş, bana ne getireceksin sen?”

“Sana ben kırk tavukla kırk horoz getireceğim.”

“Peki, nereye getireceksin onları?”

“Yarın, falan yerde geniş bir tarla var, ıssız bir yer, oraya. Sen orada beni bekle.”

Adam kırk tazı koyuyor çuvalın içine, ertesi gün bunları sırtladığıyla hadi bakalım Tilki’nin beklediği yere. Tilki de “kırk tavukla kırk horoz gelecek” diye sevinmekte Adam gelince diyor ki:

“Arkadaş, ben getirdim tavukları. Birer birer mi çıka, rayım çuvaldan, yoksa hepsini mi dökeyim?” Tilki:

“Of! diyor, pek keyfim geldi. Dök, dök hepsini birden. Ben onların dağılanını sakalımı sallaya sallaya toplayım bir yere.”

Adam o zaman: “Al Allah kulunu, zapt et delini!” diyor da çuvalın ağzını açıyor, bir döküveriyor. Kırk tazı çıkıp da Tilki’yi görüverince saldırıyorlar üstüne.

Tilki fırlamış, kaçmış, güç bela kurtulmuş tazıların ellerinden. Yüksek bir taşın başına çıkmış da:

“Ey ... kafası! İnsanoğluna iyilik mi yarar? ‘Sokar’ desem olmaz mıydı? Ben tavuktan da vazgeçtim, şu beni koştığı eziyete bak.”

Tilkicik yakayı kurtarmış ama, insanoğluna da pek kızmış:

“Ey insanoğlu! demiş, ben de senin evinde, yurdunda, yuvanda her nerde bulursam tavuğunu, horozunu yaşatmayacağım.”

İşte o günden sonra insanoğlunun kümesinden tavuk çalmaya ahdetmiş Tilki. Hâlâ da ahdinde duruyor. (Boratav, s. 38)

5-TİLKİ İLE YILAN

Bir zamanlar bir Tilki ile bir Yılan arkadaş olmuşlardı. Bir gün yolda giderlerken bir çaya ulaştılar. Tilki, çayı geçmek için suya girerken, Yılan kıyıda kalır. Yılan, Tilki'ye:

"Tilki Kardeş! Sen gidiyorsun, ben burada kalıyorum. Beni de yanına al, senin boynuna sarılırım, beraber karşıya geçeriz," dedi.

Tilki, "Olur," dedi ve geri dönerek Yılan'ı boynuna doladı. Sonra suya daldılar.

Ancak, çayın ortasına vardıklarında Yılan, Tilki'nin boynunu sıkmaya başladı.

"Kardeş! Korkudan fazla sıktın boynumu, öleceğim. Biraz gevşet," dedi Tilki, ama Yılan aldırmadı.

Tilki, "Boynunu uzat da altındaki kırmızı yeri öpeyim," dedi. Yılan, boynunu uzattı.

"Tamam, biraz daha uzat... biraz daha..." dedi Tilki, Yılan'ın kafası ağzına gelince Tilki ani bir hareketle dişlerini Yılan'ın başına geçirdi ve onu öldürdü.

Sonra Tilki, ölü Yılanı karşı kıyıya geçirdi. Karaya çıktıklarında Yılanı dümdüz uzattı ve dedi ki:

"Senin gibi eğri büğrü bir arkadaşlıkla nereye varacağımızı gördük. Eğer doğru dürüst bir arkadaşlık yapmış olsaydın, sağ salim karşıya geçerdik. Eğri büğrü dostluk işte böyle sonlanır."

Sonra Tilki, Yılanı orada bırakıp uzaklaştı. (Boratav, s.46).

6-GÖĞSÜ KINALI SERÇE

Göğsü kınalı serçe kuşu vardır, ufacık... Gök gürleyince yere yatar da ayaklarını havaya kaldırmış.

“Neden yapıyorsun böyle?” diye sormuşlar.

“Bu kadar mahlûkat var yerde. Olur da gök yıkılıverirse, dayak olmak için ayaklarımı kaldırıyorum,” demiş, ' Böyle dermiş, bir yandan da titrermiş gök gürlerken.

“Korkumdan, dermiş, kırk kantar yağım eriyor.”

“Be, demişler, senin kendin yoksun beş dirhem, nerden oluyor da kırk kantar yağın eriyor?”

“A! Âlemin kendine göre dirhemi, kantarı var, demiş serçecik. Siz ne anlarsınız?”
(s.48)

7-DEV-BABA

Bir varmış, bir yokmuş... Vakti zamanında bir Padişah, bu Padişahın da üç kızı varmış. Bu kızların evlenme çağları çoktan gelmiş, nerdeyse geçecek, buna çok üzülmüş kızlar. Bir gün üç kız bir araya gelmiş, dertleşip konuşuyorlarmış. En küçük kız en akıllıları imiş; ablalarına demiş ki:

“Hiç üzülmeyin, bu işin çaresi var. Babamızın lalasını çağıralım, ona derdimizi anlatalım. O da babamıza söylesin.”

Hemen adam yollarlar, Lalayı çağırırlar, ona hallerini anlatırlar. Lala der ki:

“Merak etmeyin Sultanlarım. Ben şimdi gider, Padişah Efendimize meseleyi anlatır, derdinize çare bulurum.”

Lala ordan çıkar. Eline bir tepsi alır, üstüne üç tane karpuz koyar, doğru Padişahın huzuruna varır. Yedi yerden temenna ederek tepsiyi Padişahın önüne bırakır. Padişah:

“Lala bu ne?” der.

“Şevketlim. Bu karpuzları Sultan Hanımlar gönderdi.” En büyük karpuzu alıp uzatarak: “Bu büyük Sultanın, ortancası ortanca Sultanın, en küçüğü de küçük Sultanın,” der.

Padiřah biraz dūřundūkten sonra: “Kes bakalım řunları,” der. Lala bıçağı eline alır, en büyük karpuzu keser, içi tamamıyla geçmiř; ortancayı keser, bu da geçmek ūzere; en kūūğūnū keser, tam yenecek vakti. Padiřah:

“Peki Lala, der, sen git, kızlarımı bana gūnder.”

Lala doėru gider kızların yanına, babalarının çaėırdıėını sūyler. Kızlar sevinerek Padiřahın huzuruna çıkarlar. Yedi yerden temenna edip el pençe divan dururlar. Ūū birden; “Emredin babacıėım,” derler. Padiřah der ki:

“Ūūnūz de bu gece abdest alıp ū rekāt namaz kıldıktan sonra istihareye yatın. Rūyanızda kimi gūrūrseniz sizi ona vereceėim.”

Kızlar babalarının elini ūpūp çıkarlar. O gece babalarının dediėi gibi istihareye yatarlar.

Ertesi sabah Padiřah, kızlarını sırayla huzuruna çaėırır, rūyalarında kimi gūrdūklerini sorar. Būyūk kız, Bař Vezirin oėlunu gūrdūėunū sūyler; Padiřah: “Seni ona verdim,” der. Ortanca kız, İkinci Vezirin- oėlunu gūrdūėunū sūyler; onu da İkinci-Vezirin oėluna verir. Kūūk kıza sıra gelince o der ki:

“Rūyamda, būyūk bir sarayın gūzel bir odasında karyolada oturuyormuřum. Őnūmde bir altın leėen ile bir altın ibrik, babam elime su dūkūyormuř... ”

Padiřah buna fena halde kızar: “Vay alçak, der. Ben bir Padiřah olayım, sen benim kızım ol da ben senin eline su dūkeyim ha...”

Hemen cellat-başıyı çağırır:

“Al řu alaėı. Gūtūr, cellat et, bana kanlı gūmleėini getir,” der.

Cellat-başı “Ferman Padişahımındır,” der, kıızı alır, padişahın yanından çıkarır.

Zavallı kız bařlar aėlamaya. Sūylemiř olduklarına çok piřman olur ama, ne yapsın kızcaėız. O gece rūyasında bir derviř, ona rūyasını korkmadan anlatmasını sūylemiř...

Cellat-bařı, kıızı bir daė bařına gūtūrūr. Kıızı, çok gūzel olduėu için, ūldūrmeye kıyamaz.

“Sultanım, der, gömleğini bana ver. Sen, gözünün gördüğü yere kadar git. Allah senin yardımcın olsun.” Kızcağız gömleğini çıkarır, cellada verir. Kendisi de alır başını, gider.

Cellat oradan bir kuş vurup kızın gömleğini kana bular. Döner, gelir Padişahın huzuruna, gömleği verir. Padişah:

“Oh, iyi oldu. Alçak bir evladın layık olduğu ceza budur,” der; cellada birçok ihسانlarda bulunur.

Biz gelelim kıza: Kızcağız gece gündüz demez, yürür yürür. Az gider, uz gider, dere tepe düz gider, altı ay bir güz gider... Uzakta bir ışık görür. Gide gide o ışığa yaklaşır. Bir de bakar ki kocaman bir saray. Kızcağız hemen sarayın kapısından içeri girer. Oraya bakar, buraya bakar, hiç kimseler yok. Ortalık da karanlık. Yukarıya çıkar, bir kapıyı açar. Bir de ne görsün: Yarı belinden yukarısı çıplak kocaman bir dev. Kız hemen koşar “Babacığım,” diye devin boynuna sarılır, ellerini öper. Dev kıza der ki:

“Kız! Eğer sen bana babacığım demeseydin, ben seni hemen burda yerdim. Şimdi artık sen benim evladım oldun. Bu saray senin olsun. Burada istediğin gibi ye, iç; bahçelerinde gez, eğlen. İşte sana kırk bir tane anahtar. Bu odaların kırk tanesini aç. İçindeki altınlar, elmaslar, inciler hepsi senin. Yalnız kırk birinci odayı açma sakın. Eğer dediğimi tutmazsan sonra çok pişman olursun.”

Kızcağız kırk bir anahtarı alır. Dev-Baba bir de der ki:

“Ben her sabah gün doğmadan giderim, gün batınca gelirim. Şimdi gidiyorum. Saray sana emanet. Allahısmarladık.”

Kız, Dev-Babasının elini öper. Dev-Baba çıkar gider.

Kız anahtarları alır. Başlar sıra ile odaları açıp sarayı gezmeye. Her oda açıldıkça insanın gözlerini kamaştıran altınlar, elmaslar, türlü türlü yiyecekler, velhasıl dünya yüzünde ne varsa hepsi orda bulunuyormuş...

Bir ay böyle devam eder. Her gün Dev-Baba gittikten sonra kız bu odaları açar, yer içer, takar takıştırır, hoş vakit geçirirmiş. Elindeki kırk birinci anahtara her baktıkça bir merak eder, eder, ama Dev-Babanın sözü aklına gelince o odayı açmaktan vazgeçermiş...

Bir gün, artık bu merakını yenemez: “Adam sen de! O nerden duyacak? Sarayın içi bomboş, kim söyleyecek ona ne yaptığımı? Ben bu odayı açar, bakarım. O gelinceye kadar gene kaparım,” deyip odayı açar. Bakar ki bomboş bir oda. Duvarı üç kat güzel elbise asılı. Biri beyaz, biri siyah, biri de yeşil. “Bakayım şu yeşil elbiseyi giyeyim, bana yakışacak mı?” der. Elbiseyi giyer, aynanın karşısına geçer. Ne görsün: O kadar güzel olmuş ki, bu elbise ile neredeyse kendi kendine âşık olacak. Hemen pencereye oturur. Sarayın önünden de bir dere akıyormuş, suyun karşı yakası yeşillikmiş. O memleketin Padişahının bir oğlu varmış, kaz meraklısı imiş. Onun kazları her gün buraya gelir, dereye yıkanır, yeşillikte gezinir, eşinirlermiş. Çoban o gün de kazları gene oraya getirmiş. Kazlar dereye su içerlerken kız pencerenin önüne oturdu ya, kızın hayali suya vurmuş. Kazın birisi bunu görmüş, başını yukarıya kaldırıp üç defa “Gak, gak, gak!” diye bağırarak bütün tüylerini dökmüş, çırlıçıplak kalmış.

Akşam çoban, kazları saraya götürünce Padişahın oğlunun âdeti imiş, kazlarını sayar, onlara bakar, onlarla eğlenirmiş. O gün kazlarını sayarken bir de görür ki, kazın biri çırlıçıplak, bütün tüylerini dökmüş. Hemen çobanı çağırır Şehzade: “Buna ne oldu?” diye sorar. Zavallı çobanın hiçbir şeyden haberi yok. Padişahın oğlu gazaba gelir, çobanı bir temiz dövdükten sonra kovar. Kazlarını başka bir çobana teslim eder.

Gelelim kıza... Kız o gün, Dev-Babası gelmeden elbiseyi çıkarır yerine asar. Dev-Baba gelince yerler, içerler, yatarlar. Ertesi sabah Dev-Baba gidince kız doğruca gene o odayı açar. Bu sefer beyaz elbiseyi giyer, gene pencerenin önüne oturur, etrafı seyretmeye başlar. Yeni çoban, Padişahın oğlunun kazlarını gene o çayıra getirir. Dereden su içerlerken kazların iki tanesi kızın suretini suda görür görmez başlarını havaya kaldırır ve üç defa “Gak, gak, gak!” diyerek bütün tüylerini dökerler. Akşam çoban kazları alır, saraya götürür. Şehzade kazlarını sayarken bir de ne görsün: Dünkü kazın akıbetine bugün iki kaz uğramış. Çobanı çağırır sorar. Çoban, bir şeyden haberi olmadığını söyleyince:

“Peki,” der Şehzade, “yarın sabah kazları ben güdeceğim. Sen bana elbiselerini verirsin.”

Ertesi sabah Padişahın oğlu, çoban elbisesi giyip kazlarıyla dere kenarına gider. Oturur, etrafı gözetlemeye başlar.

Kız, gene aynı saatte, odayı açar. Bu sefer de siyah elbiseyi giyip pencerenin önüne oturur. Kazlar su içmeye gelirler. Kızın suretini görünce, bu sefer üçü, başlarını kaldırır, üç

defa “Gak, gak, gak!” diye bağışır, tüylerini dökerler. Padişahın oğlu bu hali görünce şaşkınlıkla etrafına bakar: Orayı araştırır, burayı araştırır, bir şey yok. Bir ara başını kaldırır, ne görsün, ahu gibi bir kız pencerede oturmuş... Padişahın oğlu can u gönülden kıza  şık olur, aklı başından gider... Bir zaman ne yapacağını bilemez. Sonra kendini toparlayıp kazlarını alır, saraya döner. Annesine, olanı biteni anlatır. Annesi telaşa düşer:

“Aman oğlum, der, o Dev-Baba’nın kızıdır. Sen onu alıp da ne yapacaksın? Sana istediğin kıızı alalım...”

“Olmaz,” der şehzade. “Ben o kıızı istiyorum. Başkasını istemem.”

Annesi. “Bir defe Padişah babana soralım,” der. Doğru Padişaha gider, hal   keyfiyeti anlatır. Padişah der ki:

‘Dev-Baba’nın kıızı hiç alınır mı? Onlar adam yerler öyle kıızı ben oğluma almam. Git böylece söyle: Ben ona istediği kıızı alayım.”

Sultan Hanım da Padişahın dediklerini olduğu gibi oğluna anlatır. şehzade artık umudu keser kıızı almaktan, yataklara düşer, hastalanır. Ne yer, ne içer, gece gündüz, “Dev-Baba’nın kıızı,” diye sayıklar, inler. Hekimler, hocalar çocuğun derdine derman bulamazlar. şehzadecik kıızın aşkından ölüp gidecek... Padişah da pişman olur, oğlunu bu hale soktuğuna. Kanamı  ağırır:

“Hanım, der, ne olursa olsun, gidip Dev-Baba’nın kıızını iste oğlumuza.”

Sultan Hanım: “Baş üstüne,” der. Doğruca Dev-Baba’nın sarayına gider. Bakar ki sarayda kıızdan başka kimse yok. Kıza der ki:

“Kızım, ben Padişahın karısıyım. Babanı görmek istiyorum.” Kız, babasının gün doğmadan gittiğini, gün battıktan sonra saraya geldiğini söyler. Sultan Hanım da: “Peki, der. Ben gün battıktan sonra gelirim,” der.

Gün battıktan sonra gene gelir’ Dev-Baba’dan kıızını şehzadeye ister. Dev-Baba: “Peki Sultanım,” der, düğün hazırlıklarına başlarlar.

Dev-Baba kıızına hiç kimsenin akıl erdiremeyeceği kadar bol çeyizler verir. Kız, babasının elini öper. Arabaya binip Padişahın sarayına gideceği zaman Dev-Baba kıızın kulağına eğilerek der ki:

“Kızım, ben dev olduğumdan düğüne gelemem. Bunu biliyorsun. Allah seni bahtiyar etsin. Sen beni istediğin zaman, istediğin kadar gelir görürsün.” Kızım alnından öptükten sonra da:

“Kızım, der, çocuğun olduğu zaman kız ise adını siz koyarsınız. Eğer oğlan olursa adını ben koyacağım. Sakın unutma. Eğer unutup beni çağırmadan adını koyarsanız vay halinize...” Kızını bir daha öperek: “Haydi güle güle” der. Kız da saraya gelir. Kırk gün kırk gece düğün yaparlar... Bunlar güzel güzel yaşarlarmış saraylarında.

Dokuz ay, on gün geçer, nurtopu gibi bir erkek evlatları dünyaya gelir. Kız, Dev-Baba’nın sözlerini unutmuş...

Çocuğun adını da koyarlar. Çocuğun doğduğunun tam üçüncü günü bir kıyamettir kopar, ortalık toz dumana karışır, şimşekler çakar... Herkes şaşırır, ne oluyor diye. Bir de bakarlar, Dev-Baba elinde yalın kılıç, yarı belinden yukarısı çıplak, Padişahın sarayına doğru koşuyor... Sokaklarda, evlerde herkes saklanacak delik arıyorlar... Dev-baba doğru saraya dalar. Sarayda da herkes saklanır. Kızın o zaman hatırına gelir: “Babam beni öldürmeye geliyor,” diye yatağının içinde tir tir titrer. Dev-Baba doğru kızın odasına girerek: “Kızım, ben sana ne dedim? Sen beni dinlemedin... Al şu kılıcı eline. Eğer bir vuruşta beni öldürürsen ne âlâ. Yoksa ben seni öldüreceğim,” der, kılıcı kıza verir. Kız yalvarır yakarır:

“Babacığım, beni affet, unuttum... Çocuğun ismini gene sen koy...” derse de Dev-Baba dinlemez: “Haydi kız, dediğimi yap,” diye bağırır. Zavallı kız, ne yapsın. Çaresiz kalınca Dev-Babasının elinden kılıcı alır, “Ya Allah” deyip Dev-Baba’nın boynuna bir vurur, Dev’in başı bir tarafa, gövdesi bir tarafa düşer. Bir de kız ne görsün? Dev-Baba’nın gövdesinden bir karyola meydana gelir ki; misli cihanda yok; elmastan, altından, her yanı pırıl pırıl parlıyor, gözleri kamaştırıyor. Kafasından da bir beşik olur ki, onun da misli cihanda yok, o da elmastan, altından, pınl pırlı yanıyor. Kız hayretler içinde kalır. Meğerse Dev-Baba tılsımmış. Bu karyola ile beşiği kızın çocuğuna düğün hediyesi olarak vermiş. Kız bunu ne bilsin...

Çok geçmeden ortalık durulur, güneşler açar... Ses seda kesilince herkes saklandığı yerden çıkarak kızın odasına gelirler. Ne görsünler Bir karyola, bir beşik ki gözleri kamaştırıyor, insan bakamıyor. Kızcağız gelenlere:

“Babam bunları bana hediye getirdi,” der.

Artık bu karyola ile beşiğin güzelliği dünyaya yayılır. Yedi iklim, dört bucak duyanlar, bunları görmek için akın akın gelmeye başlarlar. Sarayın kapıları herkese açılır; “Kırk gün, fakir, zengin, kim olursa olsun, her isteyen gelip Sultan Hanımın karyolasını, küçük şehzadenin beşiğini görebilir,” diye tellal bağırtırlar. Tam kırk gün bütün dün. ya, yakın uzak, fakir zengin, gelir bu karyola ile beşiği görürler.

Bunu kızın asıl babası Padişah da duyar. Kırk birinci gün olmuş, tellallar bağıralı... O da kalkar, gelir; ama kapılar kapanmış... Gider izin alır, Padişahın yanına çıkar:

“Bugüne kadar gelemedim, işlerim vardı... Şimdi gelebildim. Bana da bu karyola ile beşiği gösterin,” der. Padişah, “Peki,” der. Kızın babası derviş kıyafetine girmiş... Padişah alır dervişi, doğru gelininin odasına girer.

“Kızım, der, başım ört de, bir derviş baba karyola ile beşiği görmek istiyor, gösterelim.”

Kız da karyolada yemeğini yiyormuş, önünde altın leğen, altın ibrik. Yemeğini yemiş, ellerini yıkamak istemiş... Derviş hemen ayağa kalkar:

“Kızım, ben dökeyim de sen yıka.” der.

Kız o zaman babasını hatırlar. İçini çeker de dervişin yüzüne dikkatlice bakınca onun babası olduğunu anlar, gözlerinden yaşlar gelir. Dervişin de aklına kızı gelmiş, o da “Ah!” diye içini çeker, gözlerinin yaşını siler. Kız dervişin eline su dökmesine razı olmaz, ama derviş dinlemez ağlayarak kızın ellerine suyu dökmeye başlar. Kız o zaman dervişe sorar:

“Derviş Baba, neden ağlıyorsun?”

Derviş artık kendini tutamaz ve kızını niçin, nasıl öldürttüğünü, kendisinin kim olduğunu anlatır. Kız da o zaman:

“İyi olmuş, cezasını çekmiş,” der. Derviş:

“Öyle deme, kızım, ben büyük günah işledim. Suçsuz evladımı öldürttüm...” der. Artık kız da dayanamaz: “Babacığım, der, kızın ölmedi. Bak işte, ben yaşıyorum... Ben de bir kusur işledim, sana saygısızlık ettimse affet. Elime su dökmeni ben istemedim, ama işte oldu...”

Bu sözleri duyunca derviş kızın yüzüne dikkatlice bakar, evladını tanır. “Ah, yavrum, beni affet...” diye kızının boynuna sarılır...

Saray halkı da gelirler... Olanı biteni öğrenirler, Sultan Hanımın Padişah babasına kavuşmasına sevinirler. Yeni baştan kırk gün kırk gece düğün, bayram ederler. Muratlarına yeterler.(Boratav, s.57).

8-ÜÇ-BİLECENLER

Bir zamanlar İstanbul'un eski sokaklarında, bir ihtiyar berber yaşarmış. Berberin yedi yaşında bir oğlu ve bir de karısı varmış. Her sene Anadolu'dan gelen Ahmet adında biriyle iş yapar, Ahmet her sene biriktirdiği parayı berbere verirmiş.

Bir gün Ahmet, İstanbul'a hemşerisiyle gelmiş. İkisi birlikte çalışırken paraları biriktirmişler. Ahmet'in biriktirdiği kırk lira ile bir sarı lira, beraber yüz lira yapmış. Ahmet, "Arkadaş, burada biraz daha çalışalım da daha fazla para biriktirelim," demiş. Diğer adam ise, "Paraları nereye saklayacağız? Kaybolursa ne yaparız?" diye sormuş. Ahmet, "Ben her sene yaptığım gibi bu parayı berbere veririm. Köye dönerken alırım," demiş.

Diğer adam fikri kabul etmiş ve yüz kırk lira ile bir sarı lirayı berbere vermişler.

Ancak, bir hırsız bu durumu duymuş. Berber, oğluna "Parayı annene ver, saklasın," demiş. Hırsız bu konuşmayı duymuş ve çocuğun peşinden gitmiş. Çocuk eve gidince, hırsız hangi eve girdiğini gözlemiş. Sonra kapıyı çalarak, "Ben buraya Ahmet'le çalışmaya gelmiştim. Parayı berbere verirdik ama fikrimizi değiştirdik. Geri verelim," demiş. Kadın da haberi olmadan parayı vermiş ve hırsız kaçmış.

Akşam berber eve dönmüş ve parayı istemiş. Kadın, parayı verdiğini ama geri alındığını söylemiş. Berber bunu duyunca çok üzülmüş. Ne yapacağını bilememiş. Sonunda İstanbul'un yüksek yerlerinden birine çıkmış ve içine düştüğü dertten dolayı düşünmüş.

Birden karşısına üç derviş çıkmış. Berber, dertlerini anlatmış. Dervişler ise, "Merak etme, biz parayı buluruz. Sen sadece evine git ve birkaç gün gelmeyeceğini söyle," demişler.

Berber eve dönüp karısına durumu anlatmış ve parayı aramak için ayrılmış. Dervişlerle beraber yola koyulmuşlar. Dervişler, birbirlerine bakıp karar vermişler. Büyük derviş, "Şimdi sıra sende, bu adam kimdir ve parayı nasıl çaldı?" diye sormuş küçük dervişe.

Küçük derviş, "Simi gami, kati kütah, çeşmi siyah," demiş.

Büyük derviş, "Anladık, şimdi işimizi bitirelim," demiş.

Berber ise, dervişlerle birlikte parayı bulmak için yola devam etmiş.

“Simi gami, kati kütah, çeşmi siyah... Gemri yanı, gümrü yanı. Memleketi Horasan, mahallesi Hac’ Hasan. Evinin iki tarafı hamam. Ramazan oğlu Ramazan, karısının adı Keziban, burası gerçekten de Ramazan oğlu Ramazan'ın evi mi?” diyor. Kadın, şaşkın bir şekilde başını sallayarak, "Evet, evet, doğru," diye cevap veriyor.

Büyük Kara-Bilecen, "Peki, bize biraz vakit ayırır mısınız? Özel bir mesele için buraya geldik," diye soruyor. Kadın, içerideki diğer kişilere bakıp sonra dışarıdaki dervişlere dönerek, "Tabii, buyurun, içeri gelin," diyor.

Dervişler içeri giriyorlar ve oturuyorlar. Büyük Kara-Bilecen, "Biz Ramazan oğlu Ramazan'a eski arkadaşlarıyız. Onunla özlem gidermek için buradayız," diyor. Kadın şaşkınlıkla bakıyor ama içinde bir tedirginlik hissediyor.

Büyük Kara-Bilecen, "Eğer müsaade ederseniz, biraz yalnız konuşmak istiyorum," diyor. Kadın, bir an tereddüt ediyor ama sonra dışarı çıkıyor.

Kadın dışarı çıktığında, dervişler birbirine bakıyorlar. Büyük Kara-Bilecen, "Şimdi ne yapmalıyız?" diye soruyor. Küçük derviş, "Hemen parayı arayalım, bulalım," diyor.

Büyük Kara-Bilecen, "Doğru, ama dikkatli olmalıyız. Bu işi hızlıca halletmeliyiz," diyor. Dervişler bir plan yapıyorlar ve evin her köşesini aramaya başlıyorlar.

Bir süre sonra, ortanca derviş, "İşte burada, bir dolabın arkasında," diye sesleniyor. Diğer dervişler hemen yanına gidiyorlar ve parayı buluyorlar.

Dervişler, parayı alıp hemen berberin evine geri dönüyorlar. Berber, dervişleri görünce sevinçle sarılıyor ve teşekkür ediyor.

Dervişler, "Bu parayı sana geri getirmek için buradayız. Şimdi artık huzurla yaşayabilirsin," diyorlar. Berber, dervişlere minnettarlıkla bakıyor ve içi rahat bir şekilde yaşamaya devam ediyor.

İstanbul'un dar sokaklarında, eski zamanlarda bir berber dükkânı varmış. Bu berberin bir oğlu ve karısıyla birlikte sakin bir hayatı varmış. Berber, yıllardır biriktirdiği paraları her sene bir dostuna teslim edermiş. Bir yıl, Ahmet adında bir adam berbere gelmiş. Ahmet her sene olduğu gibi yine para biriktirmiş ve bu sefer bir arkadaşını da beraberinde getirmiş. Ahmet'in arkadaşıyla birlikte çalışırken, biriktirdikleri para kırk lira ve bir adet sarı liraya ulaşmış. Ahmet, birlikte daha fazla para biriktirmeyi önermiş. Ancak, paraları saklamak konusunda endişeliymişler.

Ahmet, her sene yaptığı gibi paraları berbere teslim etmeye karar vermiş. Ancak, bir hırsız bu planı duymuş ve onların peşine düşmüş. Berberin oğlu, paraları annesine teslim etmiş, fakat hırsız bu sırada onları gözetlemiş. Çocuk parayı teslim ettikten sonra eve dönüp gitmiş. Hırsız da onun peşinden giderek paraları çalmış.

Berber, sabahleyin erkenden kalkarak dükkâna gitmek için hazırlanmış, fakat karısına paraları hatırlatınca karısı şaşkınlıkla cevap vermiş: "Ne paraları?" Berber, hemen endişelenmiş ve durumu anlamaya çalışmış. Karısı, paraların çalındığını söylemiş.

Berber, çaresizlik içinde İstanbul'un sokaklarında dolaşırken üç dervişle karşılaşmış. Dervişler, berberin derdini dinlemiş ve paraları bulmak için yardım etmeye karar vermişler. Berber, dervişlerin yardımıyla paraların izini sürmek için yola çıkmış.

Dervişler, Horasanlı bir hırsızın paraları çaldığını keşfetmişler. Hırsızın evini bulmuşlar ve kapısını çalmışlar. Ancak, içeriden kimse cevap vermemiş. Dervişler, daha sonra hırsızın evine girmiş ve paraları bulmuşlar. Hırsız, son çare olarak parayı sakladığı yerin ayrıntılarını açıklamış, fakat dervişler bunu da önceden bilmişler.

Sonunda, dervişler paraları geri alarak berbere teslim etmişler. Berber, dervişlere minnettarlıkla bakmış ve onlara teşekkür etmiş. Dervişler de gizemli bir şekilde ortadan kaybolmuşlar. Berber, paraları sahiplerine geri vermiş ve bu maceranın sonunda huzurlu bir şekilde yaşamaya devam etmiş. (Boratav, s.214).

9-TELLİ-TOP

Bir zamanlar, bir tüccarın üç kızı varmış. Tüccar, Mısır'a mal almaya gitmiş. Kızlarına, dönüşte ne getirmesini istediklerini sormuş. Büyük kız altın bir nalın istemiş, ortanca kız altın bir hamam taşı istemiş. Küçük kız ise hocasına danışıp öğrendikten sonra babasına bir telli-top getirmesini söylemiş. Hocası, babasına kızına bir telli-top getirmesini tavsiye etmiş.

Tüccar, işlerini bitirdikten sonra yola çıkmış, hediyeleri almayı unutmuş. Vapura binmiş, ancak deniz bir anda kara kesilmiş. Herkes telaşa kapılmış. Bu sırada tüccarın aklına kızının isteği gelmiş. İnmiş vapurdan, Mısır'dan telli-top alarak geri dönmüş.

Eve döndüğünde kızlarına hediyelerini dağıtmış. Küçük kızın hediyesi olan telli-top, diğer hediyelerin arasında parlamış. Büyük kızlar kıskançlıkla dolmuş, küçük kızı kıskanmışlar.

Bir gün, tüccarın kızlarıyla kıra gitme kararı alınmış. Yola çıktıklarında bir kuyunun başına gelmişler. Kızlar, küçük kızı kuyunun dibini görmeye ikna etmişler ve onu kuyuya atmışlar. Ancak kuyu kör bir kuyuymuş. Büyük kızlar, eve dönüp babalarına, küçük kardeşlerinin bir kurt tarafından parçalandığını söylemişler.

Bir gün, bir grup yolcu kuyunun başından geçerken, içlerinden biri kuyunun dibine bir kabak sallamış. Kabak ağır gelince kuyudan çıkarmışlar, ancak içinde su olmadığını fark etmişler. Kabak aniden konuşmaya başlamış, içinden küçük kız seslenmiş. Durumu öğrenen bir lala, kabağı tüccarın evine götürmüş.

Tüccar, kızlarının yaptıklarını öğrenince çok üzülmüş. Kızlarına ne istediklerini sormuş, onlar da kırk katır istemişler. Ancak tüccar, kızlarını cezalandırmak için kırk katır yerine kırk satır seçmiş. Kızlar parçalanarak dağların başında kalmış, tüccar ise küçük kızıyla mutlu bir yaşam sürmüştü.

Herkes muradına ermiş, herkes istediği sonuca ulaşmış. Gökyüzünden üç elma düşmüş, biri bana, biri masal anlatana, biri de Sıdika Hanım'a... Çöpü, kabukları ise dinleyenlere... (Boratav, s.168).

10-İLİK-SULTAN

Bir zamanlar bir Mısır Padişahı varmış. Padişahın hiç çocuğu olmamış. Bir gün padişah, tebdil-i kıyafetle dolaşırken bir dervişle karşılaşmış. Derviş, padişahın gerçek kimliğini bilerek ona hitap etmiş. Padişah, dervişten gönlünün muradını sormuş ve derviş de ona bir elma vererek, bu elmayı yemesini ve dokuz ay sonra bir kız çocuğu dünyaya geleceğini söylemiş.

Padişah, dervişin sözlerini yerine getirmiş ve dokuz ay sonra bir kız çocuğu dünyaya gelmiş. Padişah, kızı için büyük bir saray yaptırmış ve onu özenle büyüttmüş. Sarayın

pencereleri yukarıda açılmış olduğundan, dışarıyı görmesi engellenmiş. Kız büyüdükçe, dadılar ve hizmetçiler tarafından büyütülmüş, dış dünyadan uzak tutulmuş.

Ancak bir gün, İlik-Sultan adındaki prenses yemeğini yerken içinde bir kemik parçası bulmuş ve bu parçayı elinde evirip çevirirken kazara bir pencere camını kırmış. Güneş ışığı içeriye dolunca prenses, dış dünyayı görmüş ve merak etmeye başlamış. Bir gün, pencerenin önünden geçen üç delikanlıyı konuşurken dinlemiş ve Yemen Padişahının oğlu hakkında konuştuklarını duymuş. Bu sözler prensesi derinden etkilemiş ve bayılmasına neden olmuş.

Prensес bayıldığında dadısı telaşlanmış ve durumu padişaha bildirmiş. Padişah ve hekimler prensesin yardımına koşmuş ancak bir çözüm bulamamışlar. Bir hekim, prensesin aşk çektiğini söyleyerek padişaha yardım teklif etmiş. Padişah önce öfkeyle karşılık verse de hekimi affetmiş ve ona üç gün süre vermiş.

Hekim, hemen bir plan yaparak iki kuzu aldirmiş ve onlardan birini pişirip diğerini hafifçe kızartmış. Ardından prensesin yanına giderek onu ayıltmış ve kuzuları göstermiş. Prensес, kuzuları görünce Yemen Padişahının oğlunun aşkına benzetmiş ve bayılmış. Bu durumu gören padişah, hekimi affetmiş ve ona prensesi iyileştirmesi için zaman vermiş.

Bir süre sonra, Yemen Padişahının oğlu, prensesi eğlendirecek bir bülbül göndermiş ve geleceğini haber vermiş. Prensese bülbül çok sevinmiş ve onunla ilgilenmeye başlamış. Ancak bir gün, bülbülün kafesinin köşesinde bir kağıt parçası bulmuş ve üzerinde "Bülbül olsan da gelip kapımın demirine konsan, yine de almam" yazılı olduğunu görmüş. Bu durum prensesi derinden etkilemiş ve bayılmasına neden olmuş.

Hekim, prensesin durumunu görünce teselli etmiş ve yeni bir mektup yazmaya karar vermiş. Padişahın oğlu, prensesi ziyaret edeceği günü iple çekmiş ve gelecekleri günü sabırsızlıkla beklemiş.

Hasılı, Yemen Padişahı'nın oğlu tekrar cevap verir:

"Sultanım, bir deniz üzerinde üç köşeli bir billur köşk inşa edilecek. Her bir köşesinde odaya ait ayrı bir renk döşeme yapılacak: biri siyah, biri beyaz, diğeri sarı olacak. Sultan, hangi odada oturursa, o odanın rengine uygun giyinecek. Ben de köşkün etrafında dolaşacağım. Kendisine üç çift söz söyleyeceğim. Eğer kabul ederse, İlik-Sultan'la evlenirim."

Kız ve babası bu teklifi kabul ederler. Hemen denizin üzerine billur bir köşk inşa edilir, döşenir ve hazırlanır. Şehzadeye haber gönderilir, o da gelir. Her akşam, köşkün etrafında on beş sandalla dolaşmaya başlar. Sarı köşeden geçerken, kız sarılar giyer, beyaz köşeye geçerken beyazlar giyer, siyah köşeye geçerken siyahlar giyer. Şehzade, kızı her üç renkte de gördüğünde ona üç çift söz söyler.

Bir gün, anne, babası ve hekim bir plan yaparlar. Kırk cariye ile birlikte Yemen'e giderler ve karşılarındaki sarayı tutarlar. Gündüzleri sessizce, akşamları ise şatafatlı eğlenceler düzenlerler. Şehzade her gece pencereden onları izler ve başındaki kıza âşık olur. Annesine kızı istemesi için yalvarır.

Valide Sultan, kızı alıp saraya gider. Ancak kız, işine devam eder, hiçbir şey söylemez. Valide Sultan, pırlanta ve yakutlarla süslenmiş bir ayna getirir ve kızı oğlu için ister. Ancak kız, yine hiç oralı olmaz, sadece "Ne bildiğim kadınsın, ne gördüğüm kadınsın," diyerek işine devam eder. Sonunda, cariyelere ayna hediye eder.

Şehzade, annesinden razı olur ve tekrar gelir. Bu sefer, daha değerli bir ayna getirir. Ancak kız yine aynı şekilde karşılık verir. Sonunda, Şehzade tekrar eve dönerken, kızın tavırlarından vazgeçer. Zavallı Şehzade, pencereden kırk güzel kızı seyrederken ağlar ve annesine olan hislerini ifade eder.

Valide Sultan, oğlunun üzüntüsünü görünce ona destek olur. Artık kızı istemeyeceklerini anlarlar ve kendi yollarına devam ederler.

Ertesi gün, Şehzadenin annesi, son umut olarak dedesinden kalan Kur'an'ı hediye götürmeye karar verir. Oğlunun yalvarmalarına dayanamaz ve bu iş için hazırlıklara başlarlar. Diğer tarafta ise hekim, kıza ne yapması gerektiğini anlatır.

Valide Sultan, kurallara uygun bir şekilde kızı karşılar. Ancak kız, Şehzadenin isteğini iletme için bir şart koşar: "Oğlunuza selam söyleyin. Benimle evlenmeyi kabul ederse, bana bu şartlarla gelin: Evimizden sizin konağa sırça bir köprü yaptırın, üzerini lahuri şallarla döşeyin. İki tarafını bin bir çeşit gül ve bülbüllerle süsleyin. Ben de gelinliklerimi giyer, köprüyü geçerek size gelirim."

Valide Sultan şaşkınlıkla dinler ve kızı ısrarla bu fikrinden vazgeçirmeye çalışır. Ancak kız direnir ve Şehzadenin kabul etmesi halinde evlilik yapabileceğini belirtir.

Şehzade, sevdiği kızın isteklerini yerine getirmeye karardır. Gerekli hazırlıkları yaparlar ve beklenen gün gelir. Kız, gelinliklerini giyer, altın ibrik ve pırlantalı nalınlarla köprüden gelirken bir gül görür. Koklamak için eğilirken diken batar ve şanssızlık gelmesine neden olur. Hemen evine döner, yatağına çekilir.

Valide Sultan endişe içinde gelir ve kızının ne olduğunu sorar. Ancak kız, başından geçenlerle ilgili bir şey istemez. Şehzadenin ölümünü kabul etmek istemez. Ancak, kızının inadına karşılık verir.

Valide Sultan, oğluna durumu anlatır. Ancak Şehzade, sevdiği kızı kaybetmemek için her şeyi yapmaya hazırdır. Tüm isteklerini yerine getirir ve kızın tabutuna yerleştirilir.

Ancak kız, son bir kez daha isteğini belirtir ve Şehzade anlar ki, gerçekten sevdiği kızı kaybetmek istemiyorsa onun isteklerini yerine getirmelidir. Hemen tabuttan çıkar ve kızının peşinden gider. Onu bulur ve ona evlenme teklif eder.

Sonunda, kırk gün kırk gece süren düğünlerle evlenirler. Mutlu bir şekilde gemiye binerler ve yeni bir hayata yelken açarlar. Şehzadenin annesi, kızın kendisine yaptığı dersi anlar ve onu affeder. Artık herkes istediği gibi mutlu yaşar. (Boratav, s.186).

11-CAN-KUŞU, ÇOR-KUŞU

Bir varmış, bir yokmuş. Üç kız kardeş yaşarmış. Her gün iplik eğirir, satarak geçinirlermiş. Bir gün, o memleketin padişahı: “Lala, benden korkmayan var mı?” demiş. “Hiç olur mu Padişahım?” diye karşılık vermiş lala. “Ben bir sınamak istiyorum,” demiş padişah. “Peki, sınavalım, Padişahım.” “Bir tellal çağırtalım: ‘Padişah emrediyor, bu gece hiçbir yerde ışık yanmayacak,’ diye... Sonra gidip bakalım, benden korkmayan var mı, yok mu?” demiş padişah.

Tellallar çağırılmış: “Padişahın emri var, bu gece hiçbir yerde ışık yanmayacak,” diye. Gece olmuş. Padişah lalasıyla çıkarlar, şehri gezerler. Her taraf karanlık... Sonunda bir viran evin önüne varmışlar. Kapının aralığından ışık sızıyormuş. Eve yaklaşmışlar. Odanın içinde lamba yanıyormuş, üç kız oturmuş, yün eğirip bez dokuyorlarmış... Aralarında konuşuyorlarmış. Kızlardan biri demiş ki: “Ah, Padişah beni alsaydı, ona bir çadır dokurum... Öyle bir çadır ki içine bütün askerleri oturur, padişahın, bir tarafı da dürülü kalır.” Ortanca kız da demiş ki: “Aman, seninki bir şey mi? Padişah beni alsaydı, bir sofra dokurum ona. Bütün

askerleri etrafına dizilir, gene de bir tarafı dürülü kalır. ” Bu sefer küçük kız demiş ki: “Sizinki bir şey mi? Padişah beni alsaydı ona altın perçemli bir kızla bir oğlan doğururum.”

Padişah bu eve bir nişan koydurmuş. Sarayına dönmüş. Ertesi gün adamlar göndermiş. Allahın emriyle büyük kızı istemiş, düğün, dernek saraya getirtmiş. İki gün, üç gün oturmuşlar. Nihayet Padişah karısına demiş ki: “Hadi, senin bir vaadin vardı. Bana şöyle şöyle bir çadır dokuyacaktın?” “Aman Padişahım, O böyle saraylarda olacak şey mi? Çıkrık başındayken söylenmiş bir sözdü... ” demiş kız. Bu böyle deyince Padişah gazaba gelmiş: “Atın bunu mutfağa, soğan soysun,” diye emir vermiş.

Kızı mutfağa atmışlar, soğan soymuşlar. Padişah ortanca kızı alıp getirtmiş saraya. Onunla da iki üç gün oturmuşlar. Nihayet ona da sormuş Padişah: “Kız, senin bir vaadin vardı? Bana şöyle şöyle bir sofra dokuyacaktın? Ne duruyorsun? Niçin yapmadın?” “Aman Padişahım, O burada düşünülecek şey mi? Çıkrık başında söylendi geçti... ” demiş kız. Padişah gene öfkelenmiş kıza. Adamlarını çağırmış: “Atın bunu da sarımsak soysun mutfakta...” demiş. Atmışlar ortanca kızı da ablasının yanına, sarımsak soymaya.

Sıra gelmiş küçük kıza. Onu, düğün, dernek, saraya getirtmişler. Aradan üç beş gün geçmiş. Nihayet Padişah ona da sormuş: “Hani senin bir vaadin vardı?” diye konuştuklarını hatırlatmış.

Kız demiş ki: “Hele sabret, Padişahım, dokuz ay, on gün sonra...” Dokuz ay, on gün dolmuş. Artık günler sayılmış...

Sultan Hanımın gün gün karnı büyümüş. Ama artık onu, altın perçemli çocuk doğuracak diye el üstünde tutmuşlar. İki büyük kardeş mutfağa atılmışlar: Ya dediği gibi, perçemli çocukları doğurursa biz ne yaparız? diye düşünmüşler. Neyse, dokuz ay olmuş. Artık günler sayılıyormuş... Ebe tutulmuş. Büyük kızlardan biri, ne yapıp yapıp gizlice gitmiş, ebeyi bulmuş: “Aman ebe hanım, işte sana bir avuç altın. Sultan Hanım, doğurunca bir yolunu bul, çocukları yok et, yerine iki tane köpek eniği koy” demiş. Ayı, günü tamam olmuş. Küçük kız doğurmuş. Ebe bakmış ki nur topu gibi, iki tane altın perçemli çocuk, biri kız, biri oğlan. Hemen onları almış, yerlerine iki tane köpek eniği koymuş. Padişaha haberciler gitmiş: “Padişahım, Sultan Hanım kurtuldu, ama iki köpek eniği doğurdu,” demişler. Padişahın gazabı bu sefer haddini aşmış, emir vermiş ki: “Götürün bu kızı taşa gömün, boğazına kadar... Ağzından her gün bulaşık suyu dökülsün,” diye... Kız orada, taşa gömülü, durmakta olsun... Biz gelelim çocuklara... Çocukları ebe hanım bir sandığa koyup denize atmış. Sandık denizde

yüzmüş... Dünyadan elini eteğini çekmiş dervişlerden biri, denize yakın bir dağın başında çadır kurmuş, orada ibadet edermiş. Av avlar, balık tutar, Allah ne rızık vermişse yer, şükredermiş, dünya işlerine karışmaz bir ihtiyar derviş. Bir gün gene balık tutmaya gider deniz kenarına, bakar ki bir sandık, suyun yüzünde yuvarlanıp geliyor. Hemen asasını uzatır sandığa:

Bir zamanlar dağın zirvesinde, yemyeşil çadırlarla dolu bir vadi vardı. Bu vadide yaşayan bir derviş vardı, bilgelik dolu ve yürek dolusu sevgiyle dolu bir adam. Onun çadırının içinde, çocukluğun masumiyetiyle dolu iki tane genç ruh vardı: bir kız ve bir erkek.

Derviş, her gün denize doğru yola çıkardı. Tekrar tekrar ağlarını atar, umutla balık avlardı. Her seferinde dua ederdi, denizden rızık isteyerek. Bir gün sandığını çıkardı ve içine baktı, fakat balıkların yerine bakılmayan yüzlerle karşılaştı: ay parçası gibi parlayan iki çocuk.

"Dualarımı kabul ettin, Yarabbi," dedi derviş sevinçle, "bunlar benim için gönderdiğin rızıklar mı?" Sonra, dağın eteklerinden bir geyik indi. İki memesi dolu, süten çatlayacak gibi. Derviş, geyiği çocukların yanına getirip memelerinden birini kızın, diğerini ise oğlanın ağzına tuttu. Geyik, çocukları doyurdu, sonra da sessizce uzaklaştı. Bu, her gün tekrarlanır oldu. Çocuklar büyüye ve süten kesilene kadar geyik onlara annelik etti.

Yıllar geçti, çocuklar büyüdü. Artık geyik gelmiyordu, ama derviş babaları onları av etleriyle besledi ve büyüttü. Sonunda, derviş ölümün eşiğine geldiğinde, çocuklarına vasiyetini verdi. Onlara çiftçilik aletlerini ve balık tutma ağını bıraktı, sonra da huzur içinde sonsuz uykuya daldı.

Çocuklar yas tuttu, ama yapacakları bir şey yoktu. Dervişin öğrettiklerini takip ettiler, avladılar, balık tuttular ve hayatlarını devam ettirdiler.

Zaman geçti, çocuklar genç adamlar haline geldi. Bir gün, bir kısrak avı sırasında, padişah çadırlarının önünden geçti. Orada iki güzel gençle karşılaştı ve onları sevdi, okşadı. Döndüğünde, niçin üzgün olduğu sorulduğunda, "Allah bana iki köpek yavrusu vermiş gibi hissediyorum," dedi.

Padişahın bu sözleri kız kardeşlerin kulağına gitti. Hemen bir ebe kadına gidip, "O çocuklar hala yaşıyor, onları yok et," dediler, ve altınlarını verip yola koyuldular.

Ebe kadın, yeşil bir örtü sarıp, ayaklarına mestler geçirip, bastonunu eline alarak dağın başındaki çadıra doğru yola koyuldu. Girip çadıra, kıza yaklaştı ve ona Hicaz'a gitmek zorunda olduğunu, namaz kılması gerektiğini söyledi. Kız yardım etti, abdest suyunu hazırladı, sonra da namazını kıldı. Sonra ebe kadın, kıza kendi kardeşini çağırmasını ve Yakası-Çalar-Kendi-Oynar'ı getirmesini önerdi. Kız kardeşini çok sevdiği için tereddüt etti, ama sonunda ikna oldu.

Akşam olunca, kız kardeş başını bağladı ve suratını asık bir şekilde kardeşini bekledi. Kardeşi geldiğinde, isteğini dile getirdi. Oğlan önce tereddüt etti, ama kız kardeşini mutlu görmek istediği için sonunda kabul etti. Birlikte oyun oynayıp, eğlendiler.

Dervişin çocukları, hayatın acı gerçekleriyle yüzleşmek zorunda kaldılar, ama birlikte çalıştılar, birlikte güldüler ve birlikte yaşadılar. Ve belki de en önemlisi, birbirlerine olan sevgileri ve bağları, her zorluğun üstesinden gelmelerine yardımcı oldu. Oğlan, sabah olunca hemen kalktı, abdest aldı ve dervişin başında dua ederek iki rekât namaz kıldı. Sonra yola çıktı. Giderken bir dervişle karşılaştı. Derviş sordu:

"Oğlum, nereye gidiyorsun?"

Oğlan cevap verdi: "Bir yerde Yakası-Çalar-Kendi-Oynar varmış, onu almaya gidiyorum."

Derviş, "Ah oğlum, seni düşmanlıkla göndermişler. Ama Allah yardımcın olsun," dedi. Sonra oğlana üç okka sakız verdi ve yolda bir devle karşılaşacağını söyledi... Uyanıksa sakızı ağzına koymasını ve sağ memesine sarılmasını söyledi. Sonra deve sormasını önerdi.

Oğlan dervişten ayrıldı ve bir süre sonra devle karşılaştı. Deve baktı ve gördü... Hemen sakızı deve verdi, sağ memesine sarıldı. Deve şöyle dedi:

"Ah insanoğlu, seni salları da sakızıma katardım. Nereye gidiyorsun böyle?"

"Yakası-Çalar-Kendi-Oynar varmış, onu almaya gidiyorum," diye cevapladı oğlan.

"Ben bilmiyorum, ama buradan ötede benden büyük bir ablam var, o bilir. Ona git," dedi dev...

Oğlan devam etti, üç devle karşılaştı, hepsine aynı şekilde davrandı ve üçüncü devin karısının ona aynı yönlendirmeyi verdiğini öğrendi. Sonunda demir kapıya vardı. Yasemin

ağacından bir dal kopardı, kapıya vurdu ve "Ya Allah ya bismillah" dedi. İçeriden bir ses, "Aç kapıyı, Çan-Kuşu," dedi.

Kapı açıldı ve içeriden bir Arap çıktı. Kız kardeşinin öğretildiği gibi Arap'ın saçlarına sarıldı ve yasemin değneğiyle vurarak onu beyazlatana kadar dövdü. Arap beyazladığında, "Emret Sultanım," dedi.

Kız, "Buradaki taşlar insan olacak. Kardeşim en sonraya kalsın," dedi.

Sonra taşlar canlandı ve herkes kendi yollarına gitti. Kız kardeşleri birbirlerine sarıldılar ve bir düş oluşturarak memleketlerine doğru yol aldılar. Arkalarından bağlar, bahçeler, atlar, arabalar, saraylar ve hizmetçiler geldi. Her şey onlarla birlikte deniz kenarındaki çadırlarına geldi ve bir koca memleket oluşturuldu. Gerçekten de gelen insanlar Yakası-Çalan-Kendi-Oynayanlar'dı ve her türlü zevk ve eğlence onlarla birlikte geldi.

Bir gün Padişah tekrar ava çıkmış... Bakar ki orada evler, saraylar... Şaşar kalır. Birden bir Arap Çıkar karşısına. Kızın getirdiği Arap bu. Selam verir:

"Padişahım der, buyurun, bir parça dinlenin."

Gelir Padişah. Otururlar. Yemekler hazırlarlar bu iki kardeş. Arap, kıza da oğlan elbisesi giydirmiş. İkisi de padişaha fıkır fıkır hizmet ediyorlar. Yemekleri yerler. Kahveleri içerken Padişah müteessir olur, ağlamaya başlar. Arap gene der ki:

"Padişahım, niçin müteessir oldunuz?"

"Ah, der Padişah, sorma. Dünyada benim evladım yok da... Çocuklara o kadar kanım kaynadı ki... Benimle böyle çocuklarım olsaydı, diye geçirdim içimden, hüznümlendim."

O vakit Arap hemen kızın başından fesi çıkarıverir. Saçları omuzlarına dökülür kızın.

"Padişahım, der Arap, bu sizin kızınız, bu da oğlunuz. Bunların annesi de bulaşık deliğinde gömülü. Bütün bu kötülükleri yapanlar da bunların teyzeleriyle ebe kadın..."

Padişah bütün yaptıklarını düşünür de pişmanlığından yıldırımla vurulmuş gibi olur. Düşer, bayılır... Bir müddet sonra kendine gelince çocukları bağrına basar.

"Aman, çabuk çıkarın annelerini, hamama götürün," der.

Artık oğlanla kız, babalarıyla birlikte saraya giderler.

Padişah ilkin ebe kadını çağırır. Ona:

"Kırk satır mı istersin, kırk katır mı?" der.

"Kırk satır düşman başına, der ebe hanım, kırk katır ver de memleketime gideyim."

Hain kız kardeşlere de sorar, "Kırk katır mı, kırk satır mı?" diye.

Hasılı katırların kuyruğuna bu üçünü bağlarlar. Kadınlar her biri bir dağın başında parçalanıp kalır. Annelerini de doktorlar, hekimler bakar iyi ederler...

Arap der ki:

“Bana da müsaade, ben de memleketime gideyim.” der. Bırakır, gider.

Hepsi muratlarına ererler. Onlar ermiş muradına, biz de erelim muradımıza...(Boratay, s.105).

12-BALIKÇI GÜZELİ

Eskiden bir köyde yaşayan bir çiftçi varmış. Çiftçinin, güzel ve akıllı bir oğlu varmış. Babası, oğlunu okutmak ve iyi bir eğitim almasını sağlamak istemiş, ancak oğlan okumayı reddetmiş. Çiftçi, oğlunun kendisi gibi çiftçilik yapmasını istemiş ve ona güzel bir tarım aleti yaptırmış. Oğluna çiftçilik elbisesi de diktirmiş.

Oğlan büyümüş, on beş, on altı yaşına gelmiş. Ses tonu çok güzelmiş. Bir gün pazarda balık satmaya başlamış, "Taze balık!" diye bağırınca halk onu görmek ve sesini duymak için pencerelere koşmuş.

Zaman geçtikçe, bir gün oğlan Padişahın sarayının önünden geçerken yine "Taze balık!" diye bağırmış. Sultan Hanım, oğlanın sesine ve güzelliğine hayran kalmış. Balıkları satın alıp oğlanın tablasına bir avuç altın koymuş. Bu durum bir süre devam etmiş, her seferinde Sultan Hanım oğlana altın vermiş.

Sonunda bir gün Sultan Hanım, oğlanı saraya çağırmış. Ona kız kıyafeti giydirip, sahte saç takarak yeni bir hizmetçi olduğunu söylemiş. Oğlana okuma yazma öğretmiş, ud çalmayı da öğretmiş. Oğlan, Sultan Hanım için uygun bir eş olmuş. Bir gün kız, oğlana evlenme teklif etmiş. Ancak oğlan, eğer bir gün balıkçı olduğunu hatırlatıp onu küçük düşürürse konuşmamaya söz vermiş. Kız, bunu kabul etmiş.

Yıllar geçmiş, ikisi birbirini sevmiş ve mutlu bir hayat sürmüşler. Ancak bir gün oğlan, şakalaşırken kızı incitmiş ve ona "Beni balık tablası mı sandın?" demiş. Bu söz üzerine oğlanın dili tutulmuş, konuşamaz olmuş. Kız pişman olmuş ama iş işten geçmiş.

O gece, oğlan üstündeki her şeyi çıkarıp çıırılçıplak ayrılmış. Bir gemiye binip yola çıkmış. Uzaktan bir gemi görmüş, eliyle işaret ederek gemiye binmek istediğini anlatmış. Gemiye alınmış ve gemide çalışmaya başlamış. Oğlanın güzel ud çaldığını gören kaptan ve mürettebatı ondan çok memnun kalmış.

Oğlan, gemiyle birçok yer gezmiş. Bu arada Sultan Hanım, kocasının gitmesiyle hasta olmuş ve yatağa düşmüş. Onun gitmesiyle kederlenen Sultan Hanım, kocasını geri getirmek için bir mektup yazmış ve kocasının yanına gitmek istemiş.

Kız, bir gemi yaptırmış ve içine kırk tayfa almış. Ancak hepsi erkek kıyafeti giymiş. Kız, gemisiyle birçok limana uğrayarak kocasını aramış. En sonunda Mısır'a varmışlar. Kız, Sultan'a ud çalan bir dilsiz tayfa olduğunu öğrenmiş ve kocasını bulmuş.

Kız, Sultan Hanım'a oğlanı bir gece kendisine vermesini teklif etmiş. Eğer onu konuşturabilirse gemiyi ve tayfaları geri alacağını söylemiş. Ancak başaramamış ve kocasını geri almışlar. Sultan Hanım, kocasının gitmesine üzülp kederlenmiş. Ancak geri dönüşleriyle tekrar mutlu bir hayat sürmüşler. Sultan Hanım artık kocasının balıkçılığını ona hatırlatmamış. Herkes muradına ermiş, herkes istediği sonuca ulaşmış. (Boratav, s. 197).

13-HIZIR

Biri varmış, biri yokmuş... Bir Padişah varmış. Bu Padişah bir gün tellallar bağırttırmış: “Kim bana Hızır’ı bulup getirirse ona ne isterse vereceğim.” diye. Hızır’ı kim bulabilir? Hiç kimseden ses çıkmamış.

Bir fakir adam varmış. Bir sürü oğlu uşadı varmış bunun. Karısına demiş ki: “Karı, nasıl olsa hepimiz nerdeyse açlıktan öleceğiz. İyisi mi, ben gideyim Padişaha: ‘Hızır’ı bulacağım’, diyeyim. Kırk gün müsaade isteyeyim. Padişah’tan oğlumıza, uşadıımıza ölünceye dek yetecek yiyecek alayım. Kırk gün sonra Padişah beni astırır, ama siz de rahat edersiniz.”

Kadın kocasını çok severmiş. “Etme, eyleme,” dediyse de kulağına laf koyamaz. Adamcağız gider Padişaha: “Padişahım, ben Hızır’ı bulacağım. Yalnız bana kırk gün müsaade. Bu kırk günde de benim nafakamı temin edin,” der. Padişah kilere emreder: “Bu ne isterse verin,” diye.

Bu adam kırk günde, oğluna, uşadıına ölünceye dek yetecek erzak, iaşe alır, taşır evine.

Kırk birinci gün olur. Padişah buna yaverini yollar. Yaver alır adamı, gelir. Padişahın huzuruna. Padişah sorar:

“Hani, Hızır’ı buldun mu?”

“Bulamadım, Padişahım. Bulacağım da yoktu ya, ben onu zaruret dolayısıyla söyledimdi.”

Padişah bunun üzerine oradaki üç vezirinden birine sorar:

“Padişah huzurunda yalan söyleyen bu adama ne yapmalı?”

O da:

“Padişahım, bunun etini parça parça edip kasap dükkânlarında çengellere asmalı,” der.

O sırada fakirin yanında peyda olan bir çocuk:

“Küllî şey’in ilâ aslıhi” der.

Padişah ikinci vezirine sorar. O da:

“Efendim, bunun derisini yüzmeli. İçine saman doldurmalı. Elâleme ibret olsun. Bir daha kimse Padişah huzurunda yalan söyleyemesin,” der. Çocuk yine:

“Küllî şey’in ilâ aslıhi,” der.

Padişah üçüncü vezirine sorar. O:

“Efendim, bu fakir adam. Zaruret yüzünden işlemiş. Sizin şanınıza yakışan bunu affetmektir,” der. Çocuk da:

“Küllî şey’in ilâ aslıhi,” der.

Padişah bu sefer çocuğa:

“Sen kimsin? Ben üç vezirime bu meseleyi danıştım. Onlardan sonra sen üç defasına da: ‘Küllî şey’in ilâ aslıhi,’ dedin. Bunun manası nedir?” der. Çocuk da:

“Padişahım. Birinci vezirinizin babası kasaptı. Sözlerinde de aslını, cibilliyetini gösterdi. İkinci vezirinizin babası yastıkçı, derici idi. O da aslını gösterdi. Üçüncü veziriniz ise vezir oğlu vezirdir. O da aslını gösterdi. Ben de bu fakir adamı utandırmamak için buraya geldim. Vezir istersen işte vezir; Hızır istersen işte Hızır,” der ve kapıdan çıkar gider. Meğer Hızır çocuk kıyafetine girip oraya gelmiş. Padişah hemen arkasından yaverlerini yollar. Bakarlar, kaybolmuş. Hemen Padişah birinci, ikinci vezirlerinin boynunu vurdurur. Üçüncü veziri kendine Baş-Vezir yapar. Fakir adama da altın, hediye verir. Adamcağız da güvene sevne evine gelir.

Onlar ermiş muradına...(Boratav, s.205).

14-DÜNYA-GÜZELİ

Bir zamanlar, uzak diyarların birinde bir Padişah yaşarmış. Bu Padişah, dillere destan bir maceraperestmiş. Dünyanın dört bir yanını gezip dolaşmış, bilmediği toprak, görmediği kent, tanımadığı insan bırakmamış.

Bir gün, Padişahın haberi olmadan hasta olduğu, gözlerinin görmez olduğu duyulmuş. Sarayın dört bir yanından ünlü doktorlar çağırılmış, fakat hiçbiri çare bulamamış. Son çare olarak bir derviş gelmiş saraya. Derviş, Padişahın huzuruna çıkarak şöyle demiş:

"Sultanım, gözlerinizin şifası, atınızın ayağını basmadığı topraklarda gizlidir."

Padişah bu sözü duyunca şaşırmış, ancak kabul etmiş:

"Evet, o topraklar nerededir ki?" diye sormuş.

Dervişin dedikleri kısa sürede sarayda ve şehirde yayılmış. Padişahın üç oğlundan en büyüğü babasının huzuruna gelerek ona şöyle demiş:

"Baba, ben gözlerinin şifasını getirmeye gidiyorum."

Baba-oğul helalleşmişler ve genç prens yola koyulmuş. Uzun bir yolculuktan sonra dönüp gelmiş ve getirdiği toprağı babasına sunmuş. Padişah, toprağı alırken oğluna bakarak şöyle demiş:

"Bu toprağı nereden aldın, oğlum?"

"Yedi-Dağ ardındaki Çetin-Tepe'nin doruğundan, babacığım. Orası çok uzaktı ve zor ulaşılır bir yerdi."

Padişah, oğlunun yorgun olduğunu görünce eklemiştir:

"Ben gençliğimde oralara sık sık giderdim."

Bir süre sonra ortanca oğul da babasının huzuruna çıkarak aynı isteğı dile getirmiş ve o da yola koyulmuş. Uzun bir yolculuktan sonra getirdiğı toprakla geri dönmüş ve babasına sunmuş. Padişah, aldığı toprağı görünce:

"Ben gençliğimde oraya ördek avına giderdim," demiş.

Ancak ne yazık ki, hiçbir Padişahın gözlerini açmaya yetmemişti. Sonunda küçük prens, babasının huzuruna çıkarak ona gitmek istediğini söylemiş. Ancak Padişah, oğlunu vazgeçirmeye çalışmış, fakat başaramamıştı. En sonunda oğluyla helalleşmişler ve yola çıkmış.

Küçük prens, uzun bir yolculuktan sonra bir şehre varmışlar. Bir hanın kapısında konaklamışlar. Ancak o gece, hanın penceresinde sıra dışı bir ışık görünmüş. Bu durumu fark eden Padişah, hemen soruşturma başlatmış. Ertesi gün, oğlan hanın sahibi tarafından Padişahın huzuruna getirilmiş. Padişah, neden ışık yaktığını sormuş. Küçük prens de yorgun

olduğunu ve geceleyin erken uyuduğunu, dolayısıyla ışık yakmadığını söylemiş. Ancak ışığın kaynağının bulunduğu kanadı da Padişah'a göstermiş.

Padişah, bu kanadı görür görmez büyülenmiş ve oğlandan bu kanadı vermesini istemiş. Oğlan da bir kerelik izin istemiş ve Padişah'a kanadı vermiş.

Ancak daha sonra Padişah, bu kanadı bulanın kendisine de bulabilmesi için oğlanı çağırmış ve ona bulduğu kuşun peşine düşmesini emretmiş. Oğlan, atını hazırlayarak yola koyulmuş ve bu kez geri dönmemeye kararlı bir şekilde uzun bir yolculuğa çıkmış.

Şehzade, atının önerisini dikkate alarak hemen işe koyulur. Padişahın emriyle kırk mandayı keser, derilerini yüzüp kat kat atının sırtına geçirir. Ardından, atıyla birlikte denizin kenarına varır. Çalıların arkasına saklanırken atıyla göz göze gelirler. At, narin bir sesle:

"Şimdi sıra sende, şehzadem. Denizin derinliklerinde yatan kısrakları alıp getirmek için bu işe koyulmalısınız," der.

Şehzade, atının güvenini hissederek cesaretle adım atar. Atının dizginlerini sıkıca kavrar ve derin maviliklere doğru yol alır. Bir ara, dalgalardan yükselen bir gürültü işitirler. Atı, cesur bir hareketle denizin ortasına doğru yüzdürür. Birdenbire, sular aralanır ve göz kamaştırıcı güzellikteki deniz kısrakları ortaya çıkar. Şehzade, atının kulağına fısıldar:

"Şimdi, zamanı geldiğinde beni çağıracaksın ve ben de sana yardım edeceğim."

At, bir nara atarak deniz kısraklarının dikkatini çeker ve onlarla amansız bir mücadeleye girer. Şehzade, atının yanında dikkatlice beklerken, kısraklarla at arasındaki mücadele şiddetlenir. Bir süre sonra, atın gücü ve şehzadenin cesaretiyle deniz kısrakları yenilir ve boyun eğerek sahile doğru yönelirler.

Sahile ulaştıklarında, şehzade kısrakları teslim eder ve Padişahın huzuruna dönerler. Padişah, şehzadeyi ve atını büyük bir sevinçle karşılar. Kısrakların varlığıyla sarayları daha da görkemli hale gelir. Ancak, Padişahın kalbi hala eksik hisseder. Bu kez, Vezirine dönerek:

"Şu dünyada benden daha bahtiyar bir padişah var mı?" diye sorar.

Vezir düşünür ve cevaplar:

"Sultanım, benden daha bahtiyar bir padişah yoktur. Ancak, bu dünyada en büyük mutluluk, sizinle birlikte yaşamaktır."

Padişah bu cevaptan memnun olur ve kendini tamamlanmış hisseder. Artık saraylarına huzur ve mutluluk hakimdir.

Şehzade, atının yönlendirmesiyle hemen işe koyulur. Kırk mandanın derisini yüzerek, atının sırtına kat kat geçirir ve kendisi saklanır. At kişnemeye başlar ve denizden bir aygır belirir. Şehzade, cesurca aygırın sırtına atlar. Aygır denize dalar ve onu kısrakların adasına götürür. Orada, Al-Kısrakla Doru-Kısrığı alır ve padişaha geri döner.

Padişah, kısrakları sağlamak için Dünya-Güzeli'ni çağırır. Kız, Padişah'ın başörtüsünü örter, kokusunu sürer ve kısrakları sağlar. Şehzade, Al-Kısrığın sütünü altın, Doru-Kısrığın sütünü gümüş kovaya doldurup kıza gönderir. Dünya-Güzeli, Padişah'ı Doru-Kısrığın sütüyle yıkamaya başlar. Bu sırada Padişahın yaşlanmış bedeni gençlikle dolmaya başlar, nihayet sadece bir iskelet kalır. Dünya-Güzeli, Padişah'ı gömerek Şehzadeyi aynı şekilde yıkar. Şehzade de Padişah gibi gençleşir ve bu memlekete padişah olur.

Kırk gün kırk gece düğünlerle geçer ve Şehzade ile Dünya-Güzeli mutluluklarına ererler. Ancak bir gün, Şehzade içini çekerek babasını düşünür. Dünya-Güzeli, onu babasının yanına gitmeye teşvik eder ve hemen yola çıkarlar. Uzun bir yolculuktan sonra Şehzade'nin memleketine yaklaşırlar.

Padişah, oğlunun sağ olduğunu öğrenince inanamaz. Ancak Şehzade gelir ve babasına gözünün ilacını getirdiğini söyler. Padişah, bu ilacı gözlerine sürdüğünde görme yetisine kavuşur ve oğlunu görmenin mutluluğuyla dolup taşar.

Yeniden düğünler, şenlikler düzenlenir ve helvalar dağıtılır. Padişah, oğluyla birlikte hüküm sürmeye devam ederken, Şehzade ve Dünya-Güzeli bir ömür boyu mutlu yaşarlar. Herkes muradına ermiş, mutlu bir sona kavuşmuştur. (Boratav, s.66).

15-PAPAĞAN

Bir zamanlar, bir padişah varmış. Padişahın güzel ve akıllı bir kızı varmış. Kız, her sabah yatağından kalkar kalkmaz babasının odasına gidip onun elini öper, babası da kızının yanaklarından öperek ona "Hayırdır inşallah, ne rüya gördün?" diye sorarmış. Kız da rüyasını anlatırmış. Bu gelenek yıllarca devam etmiş, zaman akıp gitmiş.

Kız on beş yaşına geldiğinde bir sabah yine babasına rüyasını anlatmış. Ancak bu sefer padişah, nedense, öfkeleni ve hemen lalasını çağırarak, "Götürün bu kızı, başını kesin, kanlı gömleğini de bana getirin," diye emretmiş. Vezirler ve saray halkı padişahı vazgeçirmeye çalışmışlar, fakat padişah kararından vazgeçmemiş.

Lala, kıza çok değer veriyormuş. Saraydan çıkarken yanına alabileceği her şeyi almış, belki kızı kurtarabilir diye düşünmüş. Cellatlarla birlikte dağa çıkmışlar ve kızın karşısına geldiklerinde lala, cellatlara yalvarmış. Ancak cellatlar, padişahın emrini yerine getirmek için hazırlıklarını yapmışlar. Kız da son çare olarak, ellerindeki mücevherleri cellatlara sunmuş, ancak bu da işe yaramamış. Cellatlar, kızın güzelliğine hayran kalmışlar ve ona zarar vermek istememişler.

Tam kızın başına bir felaket gelecekken, bir papağanın uyarısıyla cellatlar vazgeçmişler. Kız, bu olaydan sonra Derviş-Baba'nın yanında yaşamaya başlamış. Derviş-Baba, ona kırk bir oda ve bir dolap vermiş. Kız, her gün dolaptan ihtiyaçlarına göre yiyecek ve eşya istemiş. Günler böyle geçerken, bir gün kırk birinci odanın kapısını açmış ve içeri girmiş. Ancak burası çok kirli ve tozluymuş. Kız, dışarıdaki insanları gördüğü bir pencereden etkilenmiş ve hayıflanmış. Ağlayarak odasına dönmüş.

Derviş-Baba, kızın üzgün olduğunu fark edince ona sormuş, ama kız bir şey dememiş. Akşam olduğunda Derviş-Baba geri gelmiş ve kızın ne olduğunu sormuş. Kız, kendisinin hasta olmadığını ama içinde bir sıkıntı olduğunu söylemiş. Ve tasma kırıldığı anda, kırbacın ucundaki gizli bir düğme ortaya çıkıyor ve tasma açılıyor. İçinden bir parşömen çıkıyor ve kızın eline düşüyor. Kız parşömeni açıp okuduğunda, içinde yazılı olanlar karşısında şaşkına dönüyor. Parşömen, oğlanın aslında kral olduğunu ve kendisini bulmaya geldiğini söylüyordu. Kız, bu haberi duyunca ne yapacağını şaşırıyor ve bir an duraksıyor.

Valide Sultan, kızın şaşkınlığını fark ederek yaklaşıyor ve sakinleştirici bir şekilde konuşuyor. "Kızım, ne oldu? Her şey yolunda mı?" diye soruyor. Kız, parşömeni Valide Sultan'a uzatıyor ve ona içinde yazılı olanları gösteriyor. Valide Sultan, şaşkınlıkla parşömeni okuyor ve ardından kızın gözlerine bakıyor.

Daha sonra Valide Sultan, kızın yanına oturarak ona destek oluyor. "Kızım, seni anlıyorum. Bu durum senin için şaşırtıcı olabilir. Ama endişelenme, her şey yoluna girecek.

Seninle birlikte bu süreci atlatacağız," diyor sakın bir ses tonuyla. Kız, Valide Sultan'ın bu sözlerine içtenlikle gülümseyerek karşılık veriyor.

Kızın içindeki karmaşık duyguları sakinleştiren Valide Sultan, hemen bir plan yapıyor. "Kızım, şimdi birlikte bu parşömeni oğluma göndereceğiz ve onunla buluşacağız. Bu sırada senin güvenliğini sağlayacağımızdan emin olabilirsin," diyor kararlı bir şekilde. Kız, Valide Sultan'ın desteğiyle biraz rahatlıyor ve içindeki karmaşık duyguları bir kenara bırakarak geleceğe odaklanıyor.

Ve böylece, Valide Sultan ve kız, kralın oğlunu bulmak ve onunla bir araya gelmek için bir plan yapıyorlar. Bu planı hayata geçirirken, kızın içindeki korkular yavaş yavaş yerini umuda bırakıyor. Artık kralın oğluyla buluşma zamanı gelmişti ve kız, heyecanla geleceğe doğru adım atmaya hazırlanıyordu.

Ve böylece, düğünün başlamasıyla birlikte, kırk gün kırk gece süren muhteşem bir kutlama başlar. Herkes sevinç içinde eğlenirken, gelin bekleyip durur kapıda. Derviş-Baba, dolaptan bir altın leğen çıkarır ve papağanı keser. Papağanın başını gelinine, yüreğini de güveye yutturur. Sonra dolaptan iki kurna çıkarır. Birini bir köşeye, diğerini ise öbür köşeye koyar. Kurnaların üzerine papağanın kanından birer parmak sürer. Böylece, bir kurnadan altın, diğerinden ise gümüş akar.

Düğün boyunca neşe içinde geçen günlerin ardından, kırk birinci gün gelin, telli duvaklı kapının önünde bekler. Derviş-Baba, dolabı açar ve oradan bir altın leğen çıkarır. Papağanı keser ve başını gelinine, yüreğini de güveye yutturur. Sonra dolaptan iki kurna çıkarır. Birini bir köşeye, diğerini ise öbür köşeye koyar. Kurnaların üzerine papağanın kanından birer parmak sürer. Böylece, bir kurnadan altın, diğerinden ise gümüş akar.

Herkes bu olayı şaşkınlık içinde izlerken, gelin ve damat, birbirlerine sevgi dolu bakışlarla sarılır. Bu muhteşem düğün, herkesin dilinde dilden dile dolaşır ve bu olaydan sonra kral ve kraliçenin evlatları, mutlu bir şekilde bir arada yaşamaya devam eder.

Ve kız, gelin ile konuşur: "Buraya geldiğinizde, 'Allah rızası için' diyenlere bir kepçe altın, 'Habibullah ruhu için' diyenlere bir kepçe gümüş verirsiniz. Sonra her ikisine de arkalarını dönüp şöyle derim: 'Mesut olunuz evlatlarım. Benim vazifem bu kadardı. Bir daha beni göremezsiniz,'" diyerek kaybolur...

Kız, duvağını bir tarafa atar ve saçını başını yolar: "Aman benim Derviş-Babacığım!" diyerek ağlamaya başlar.

Neyse, zaman geçer, olay unutulur... Şehzade ile karısı mutlu bir hayat sürerler. Her pazartesi sarayın kapıları açılır, kız bir köşeye perde gerer oturur, oğlan da bir köşeye; gelenlere "Allah rızası için" diyenlere bir kepçe altın, "Habibullah ruhu için" diyenlere bir kepçe gümüş verirler. Öyle ki, o memlekette hiç fakir kalmaz. Herkes evinin eşiklerini gümüştten, kapılarını altın kaplamadan yaptırır.

Bu arada, İstanbul Padişahı'na geliyoruz... Mısır Sultanı, İstanbul'a büyük bir savaş açmış. Yıllarca süren bu savaşın bir günü, İstanbul Padişahı lalasıyla hamama giderken, Mısır ordusu şehri basar. Padişahın arandığı haberi duyulunca, o ve lalası çırılçıplak kaçarlar... İkisi, lalanın kızını bıraktığı dağa doğru yol alır. Köy köy, memleket memleket gezerek bir köye varırlar. Köylülerden biri şöyle der: "Ne diye burada dolaşıp duruyorsunuz? Biraz ileride bir şehir var. Orada bir sultanla bir şehzade var, 'Allah rızası için' diyene bir kepçe altın, 'Habibullah ruhu için' diyene bir kepçe gümüş veriyorlar. Oraya gidin."

Padişah ve lalası, bu memlekete giderler. Saraya girerler ve kız, babasını ve lalasını tanır. Hemen emir verir: "Bunları hamama götürün. Birisine padişah elbisesi, diğerine ise vezir elbisesi giydirip buraya getirin." Padişah ve lalası korku içinde titrerler: "Bize ne yapacaklar?" diye düşünürler...

Uşaklar onları hamama götürür, yıkarlar, sonra da kızın odasına getirirler. Hemen Sultan Hanım perdenin arkasından çıkar, Şehzadeyi işaretle yerinden kaldırır. Lalasının ellerine sarılır, ellerini öper. "Bu benim velinimetim lalamdır," der Şehzade, "bu da gururlu bir padişaktır ve benim babamdır. Bir rüya gördüm: Babam tahtından indi, sefaletle düştü, sonra benim sayemde yeniden memleketinin padişahı oldu. Rüyamı ona anlattım, kızdı, beni öldürtmek istedi. Lalacım beni kurtardı, bana azat etti. Ben ona minnettarım. Ama bu da babamdır, onu da affetmeliyim." Sonra Şehzadeye dönerek: "Şimdi senden ricam, bir ordu gönder İstanbul'u düşmanların elinden kurtarsın ve babamı tahtına geri getirsin."

Yemen Padişahı hemen emirler verir, bir ordu toplar... İstanbul kısa sürede Mısırlıların elinden kurtarılır.

İstanbul'un eski Padişahı, kızının gördüğü rüyaların gerçekleşmesi karşısında ne yapacağını bilemez. "Ah kızım!" der, "büyük hata ettim." Vedalaşıp İstanbul'a döner, tahtına oturur.

Onlar orada, bunlar burada, ve herkes ölünceye kadar mutlu yaşar. Herkesin duası kabul olmuş, artık kervetine çıkmak zamanı gelmiştir. (Boratav, s.116).

16- EŞEK KAFASI

Bir varmış, bir yokmuş... Evvel zaman içinde temiz yürekli bir çiftçi, bir de bunun karısı varmış. Bunların biç çocukları olmamış. Bir gün adam çift sürerken yorulmuş: "Yarabbi, bana bir evlat verseydin, bu ihtiyarlığında rahat ederdim" diye düşünmüş. Sonra çiftini bırakmış da bir of çekmiş. O dakikada bir Arap, karşısına dikilmiş:

"Ne istiyorsun, çiftçi kardeş?" demiş. O da:

"Allah bana bir evlat vermedi. Canım sıkıldı da 'of dedim,' demiş. Arap cebinden bir elma çıkarmış:

"Al, bu elmanın yansım sen ye, yarısını karın yesin. Allah size bir oğlan evlat verir," demiş. Adam elmayı almış, bir de bakmış ki Arap ortadan kaybolmuş...

Çiftçi gene çiftini sürmeye başlamış. Bir ara hararet basmış: "Elmadan çocuk olur mu? Şunu yiyeyim," demiş. Elmanın hepsini yemiş.

Aradan dokuz ay geçmiş. Bir gün gene çift sürerken buna bir sancı gelmiş. Oturmuş, abdest bozayım derken koca bir eşek kafası çıkmış karnından. Adam şaşırılmış. Yeri kazmış, kazmış, eşek kafasını oraya gömmüş. Koşa koşa eve gelmiş. Karısına:

"Yahu! Benim başıma gelenleri söylesem şaşarsın; demiş. "Ne oldu kocacığım?"

"Bundan dokuz ay evvel bir derviş bana bir elma veriydi. Yarısını ben, yarısını sen yersek çocuğumuz olacağını söyleyidi. O gün bana hararet bastı, elmayı yedim. Bugün kanıma bir sancı girdi. Oturdum, bir koca eşek kafası çıkmaz mı? Ne yapacağımı şaşırdım. Hemen yeri kazdım, gömdüm."

"İyi etmişsin kocacığım."

Kadın daha bu sözleri söyler söylemez, Eşek-Kafası öteden:

"Ben buradayım, babacığım," diye ses vermiş.

Kan koca, "Bunu ne yapsak?" diye düşünmeye başlamışlar.

Adam:

"Kan, sen bunu kundakla, bir şeye sar. Ben gidip denize atayım," demiş. Kadın sarmış sarmalamış Eşek-Kafasını, adam da almış bunu, denizin derin bir yerine atmış. Eve gelip karısına:

“Çok şükür kancığım, kurtulduk. Eşek-Kafasını denize attım,” demiş. Bir de bakmışlar ki, Eşek-Kafası sular aka aka köşede oturuyor.

“Aman, ne yapalım? Bu bizim kaderimizmiş,” demişler.

Dolaba bir minder serip Eşek-Kafasını oraya oturtmuşlar.

Masallarda vakit tez geçer... Eşek-Kafası on sekiz, yirmi, yaşlarına geliyor. Bir gün dolabın kapısını açıyor, iniyor aşağı:

“Anne, ben evleneceğim,” diyor. Annesi:

“Oğlum, sana kim kız verir?” diyor. O da:

“Git, bana Padişahın kızım iste,” diyor. Annesi:

“Oğlum Padişah kızını bize verir mi? Sen deli misin?”

Eşek-Kafası diyor. Kadın da: “Peki gideyim bari.” diyor. Eşek-Kafası dolaptan bir bohça uzatıyor.

“Al bunu. İçindekileri giyin kuşan, öyle git Padişahın sayrına.” diyor. Kadın bir de bohçayı açıp bakıyor ki, kürkler, çamaşırlar, elbiseler, her şey mükemmel, önünde de bir payton duruyor. Kadın giyinip kuşanıyor. Paytona binip gidiyorlar Padişaha.

“Allahın emri ile oğluma Sultan Hanımı istemeye geldim.” diyor. Padişah yukardan aşağı kadını süzüyor.

“Benim bir tane kızım var. Uzaklara vermek istemem. Evimin karşısına kızıma layık bir konak yaptırın, döşetin, ayarın. Ondan sonra kızımı oğlunuza veririm,” diyor.

Kadın kalkıp gidiyor.

“Oğlum, Padişah böyle böyle söyledi,” diyor. Kadın yatıp, uyuyor. Sabahleyin kalkıp bakıyor ki, Padişahın sarayının karşısında çok güzel bir saray yapılmış. İçi döşenmiş, dayanmış...

Oğlan, anasına:

“Haydi git, Padişaha de ki: Saray yapıldı ama bizim de bir şartımız var. Oğlum gece gelecek, sabahleyin erken gidecek. Ev halvet olacak, evde kimse olmayacak. Sultandan başka oğlumu kimse görmeyecek.”

Sarayı görünce Padişahın gözleri kamaşıyor. “Peki” deyip razı oluyor. Düğün, dernek yapmıyorlar, damadı kimse görmesin, diye. Gelini giydiriyorlar, kuşatıyorlar. Saraya koyuyorlar: Hizmetçiler, halayıklar odalarına çekiliyorlar. Annesi bir tepsinin üstüne Eşek-Kafası’nı koyuyor. Üstüne bir havlu örtüyor. Gidip Sultanın odasına bırakıyor.

Sultan oturur... Bir bekler, iki bekler, güvey gelmez... “Şuraya bir yemek koymuşlar. Ondan yiyeyim,” der. Havluyu açınca, bir de görsün: bir Eşek-Kafası...

O lahza Eşek-Kafası yere düşüyor, bir silkiniyor: Ayın on dördü gibi civan bir delikanlı oluyor.

“Korkma Sultanım” diyor. Boynuna sarılıyor kızın “Eğer sen beni ister, dilersen, beni hiç kimseye gösterme. Bu sırrımı da kimseye söyleme. Seninle mesut oluruz.” diyor.

Sabah oluyor. Oğlan gene Eşek-Kafası şeklini alıyor Sultan Hanım da oğlanı çok sevmiş, kaderine razı olmuş... Sultan Hanım odasından çıkıyor. Halayıklara emir veriyor herkes odasına çekilsin.” diye. Eşek-Kafası merdivenlerden tıkr tıkr yuvarlanıp gidiyor.

Aradan aylar geçiyor. Herkes meraktan, “Damat nasıl şey?” diye merktan çatlarmış. Sultanın bir gözü kör bir dadısı varmış. Bir gün bu, merdivenin altına saklanıyor: “Şu damadı göreyim,” diye. Akşam oluyor. Eşek-Kafası tıkr tıkr gelirken dadı görüyor.

“Eyvah! Sultanım yanmış... Bu Eşek-Kafası ile nasıl hayat sürülür?” diye orada feryada başlıyor. Eşek-Kafası karısına:

“Sultanım! Yaptın mı bana yapacağımı? Sırrımı meydana vurdun. İşte ben gidiyorum,” diyor. Oradan kaybolup gidiyor. Sultan ağlıyor, döğünüyor. Ama elinden bir şey gelmez. Sonunda babasına bir mektup yazıyor: Babacığım! Ben kocamı darılttım, kaybettim. Buluncaya kadar arayacağım. Senden dileğim, bir dağın tepesine bir hamam yaptır. O hamama herkes gelip yıkansın ve başından geçenleri anlatsın.”

Padişah emir veriyor. Bir dağın tepesine güzel bir hamam yapıyor. Sultan Hanım siyahlar giyiniyor. Hamama oturuyor. “Herkes gelsin. Bedava hamamda yıkarısın ve derdini, gördüğünü, işittiğini ne varsa anlatsın...” diye tellal çağırıyor. Köylü, kentli herkes o hamama gelirmiş artık.

Sultan Hanım herkesin derdini dinlermiş, anlatanlar da buna karşılık bedava yıkanıp giderlermiş. Bir köyün kenarında bir fukara Keloğlan ile annesi varmış. Keloğlan annesine:

“Anneciğim, diyor, biz de gidip şu hamamda yıkanalım.”

Oğlum bizim anlatacak bir şeyimiz yok. Ne söyleriz?”

“Elbet bir şey uydururuz.”

“Haydi öyleyse, yarın sabah erken kalk. Dağdan bir odun getir. Çamaşırımızı yıkayalım, gidelim.

Oğlan ay ışığını görünce sabah oldu sanmış... Sabah kalkıp ormana gidiyor. Odunu hazırlarken bir de bakıyor ki, karşıdan kırk katırlı iki adam geliyor. Adamlar sırtından birbirine yapışık. Oğlan ağacın tepesine çıkıyor. “Sultana söyleyecek bir hikâye buldum,” diyor. Adamlar başlıyorlar odun yarmaya. Biri yarıyor, biri odunları katırlara yüklüyor. Odunlar tamamlanınca katırlarını alıp gidiyorlar. Oğlan en arkadaki katırın kuyruğuna yapışıyor. Bir zaman gidiyorlar. Bir yerde duruyor kervan. Yerin altından bir kapı açılıyor. Oradan katırlar giriyorlar, Keloğlan da peşlerinde. Katırlar birdenbire kayboluyorlar. Kapı da kapanıyor. Keloğlan bakıyor ki, sıra sıra kazanlar içinde yemekler pişiyor. Kapağın birini açıyor, “Şuradan bir parça yiyeyim,” diye. Hemen bir ses geliyor kulağına: “Sahibi yemeden yeme.” Keloğlan korkuyor, kazanın kapağını kapıyor. Oraya bakıyor, buraya bakıyor... “Ne ya Allahım?” derken, söyle üç dört ayak merdivenle çıkılır bir oda görüyor. Merdivenden çıkıyor, odanın kapısını açıyor, içeriye giriyor, bir de ne görsün: Odanın ortasında bir havuz. Güzel, döşeli, dayalı bir oda. Sofra kurulmuş, hazır. Keloğlan kendi kendine: “Herhalde şimdi buraya biri gelecek,” diyor. Dolabın içinde bir yere saklanıyor, aralığından odanın içini gözetliyor. Biraz sonra bakıyor ki tıklar tıklar bir eşek kafası geliyor, havuza giriyor, silkiniyor, civan gibi bir oğlan oluyor. Oğlan tepsideki yemekleri yemiyor, olduğu gibi dolabın bir rafına koyuyor.

Keloğlan orada yemekleri güzelce yiyor. Fazlasını da donunun paçasını bağlayıp içine dolduruyor. Biraz sonra bakıyor ki, bir güvercin geliyor. Havuza girip yıkanıyor, silkiniyor, dünya güzeli bir kız oluyor. Gidip oğlana:

"Beyim, sultanım! Neden tasalısın? Neden gülmüyorsun?" diyor. Eşek Kafası: "Canım sıkılıyor, bırak beni," diyor. Onlar böyle bir zaman konuşup söyleşiyorlar. Kız yalvarır, yakarır mış oğlanı neşelendirmek için, ama oğlan hep öyle suratı asık... Keloğlan sabaha kadar bunları gözetliyor. Sabahleyin kız gene havuza giriyor, bir güvercin oluyor, uçup gidiyor. Oğlan da havuzda yıkandıktan sonra bir eşek kafası oluyor, çıkıp gidiyor. Keloğlan artık dolaptan çıkıyor, katırların sesini duyuyor yeniden. Gene gidip arkadaki katırın kuyruğundan tutuyor. Böylece ormana, eski yerine erişiyor. Oradan bir kucak odun alıp arasının yanına gidiyor. Anası da Keloğlanı bekleye bekleye meraktan çatlayası olmuş... Keloğlan, "Aman anacığım, Sultana anlatacak şeyler gördüm diyor.

Bunlar oradan kalkıp köye dönüyorlar. Kadın o gün çamaşırını yıkıyor. Ertesi gün de dogru Sultan Hanımın hamamına... Sultan Hanım:

"Gel bakalım Keloğlan! Ne gördün, ne işittin? Anlat diyor. Keloğlan başlıyor anlatmaya:

"Dün gece, ay aşığı ortalığı aydınlatmış, ben de sabah oldu sanmışım... Erkenden oduna çıktıydım..."

Sultan Hanım:

"Aman Keloğlan, pek kötü kokuyorsun, biraz öteye git de öyle anlat." "Baktım, kırk katırın arkasında birbirine bitişik iki adam odun kestiler. Ben de katırın birinin kuyruğuna yapıştım. Katırlarla, bitişik adamlar gittiler, gittiler, bir yere varınca bet kapı açıldı, yer altında bir saraya vardık. Kazanlar kaynıyor orada.

Birinin kapağını açtım, yiyeceğim. "Sahibi yemeden yeme." diye bir ses geldi. Orada bir oda kapısı... İçeriye girdim. Ortada bir havuz... Derken bir Eşek-Kafası, yuvarlana yuvarlana geldi..." Bu sözleri duyar duymaz Sultan Hanım:

"Aman Keloğlan, söyle yanıma yaklaş da anlat baka ne gördün daha?"

"Ben dolaba saklanmışım... Eşek-Kafası havuza girip yıkandı dünya güzeli bir civan oldu. Derken bir güvercin geldi. O da yıkandı havuzun içinde, silkindi, peri gibi güzel bir kız oldu. Kız delikanlıya yalvardı: 'Yüzüme bak... Üzgün durma...' diye. Oğlan: 'Bırak beni, canım sıkılıyor...' diye cevap verdi... Hep öyle suratı asık durdu. Sabaha kadar onları seyrettim. Sabahleyin kız gene suya girdi, bir güvercin olup uçtu gitti. Delikanlı da suda yıkanıp bir eşek kafası oldu, o da çıkıp gitti..." Ben odadan çıktım, gene katırlardan birinin kuyruğuna yapışıp odun keseceğim yere vardım..." Sultan Hanım sevinç içinde Keloğlan'ın ellerine sarılıyor:

"Aman Keloğlan! Bu hamam senin olsun. Sana istediğin kadar da altın veririm. Beni oraya götür," diyor. Keloğlan da "Peki..." diyor.

Ertesi gece sabaha karşı kalkıyorlar. O ağacın tepesine çıkıyorlar. Bitişik adamlar gelip odunlarını yarıyorlar. O zaman oğlan:

"Haydi Sultanım, şu katırın kuyruğuna sarıl, git," diyor. Kız da oğlanın anlattıklarını olduğu gibi yapıyor o yeraltı sarayındaki odaya giriyor, dolaba saklanıyor. Eşek Kafası geliyor. Suda yıkanıp silkiniyor, bir delikanlı oluyor. Düşünceli düşünceli oturuyor. Biraz, sonra güvercin

geliyor. O da silkiniyor, kız oluyor. Güvercin oğlana yalvarıyor Şehzadem, derdin ne? Bana anlat.” Oğlan da:

“Beni kendi halime bırak,” diyor.

Şafak sökmeye başlayınca güvercin uçup gidiyor. O zaman oğlan kızı görüyor. Diyor ki:

"Beni Kuşlar-Padişahının kızı zaptetti. Onun elinden nasıl kurtulacağımızı düşünelim.” Sonra kızı şu aklı veriyor:

“Geniş bir meydana bir kafes yaptırıcaksın. İçi, ikimiz sığacak kadar geniş olsun Kafesin tellerinin ucu dışarı doğru dikenli olsun. Biz ikimiz kafese gireceğiz. Kuşlar Padişahının kızı bizi parçalamak için askerlerini yollar. O dikenlere çarpan kuşlar ölür. En sonra da Kuşlar Sultanı kendisi gelir. O da ölürse kurtuluruz...”

Kız oğlanın dediklerini yapıyor: Giriyor kafesin içine. Eşek Kafasını bekliyor. Eşek Kafası da geliyor, silkiniyor insan oluyor. İlk derisini yıkıyor, sonra kafese giriyor... Gören kuşlar gidip Padişahlarının kızı Sultana haber veriyorlar. O da tabur tabur askerlerini yolluyor. "Gidin, hem oğlanı, hem de kızı parça parça edin," diye emir veriyor. Kuşlar gelip tel kafese hücum ediyorlar, hepsi parça parça olup yere seriliyorlar. Arkadan Sultan kendisi de geliyor.

Tellere hücum ediyor. O da parçalanıp ölüyor.. Kızla oğlan oradan evlerine geliyorlar. Sultan Hanım, hamamı, bir heybe de altınla Keloğlana bağışlamış artık... Kocasıyla doğru Padişahın yanına çıkıyorlar, elini öpüyorlar.

"Babacığım işte sana damadını bulup getirdim," diyor.

Artık delikanlı da Eşek Kafası kılıfından kurtulmuş. Kırk gün, kırk gece yeniden düğün yapıyorlar. Oğlan anasını babasını da getirtip sarayın bir köşesine oturtuyor...

Onlar ermiş muradına, biz de erelim muradımıza. (Boratav, s.143).

17-ÜŞENGEÇ

Bir varmış, bir yokmuş... Evvel zamanda ihtiyar bir kadın, bir de bu kadıncağızın oğlu varmış. Oğlan işe yaramaz, tembel bir şeymiş. Anası: “Oğlum şu işi yapiver, şuraya gidiver...” gibilerden bir şey dese, “Ben üşenirim, yapamam; gidemem...” der, işin içinden çıkarmış. Bir gün komşu çocukları oduna gidiyorlarmış. İhtiyar kadın onlara yalvarmış:

“Aman çocuklar, benim oğlanı da alın götürün? Arkadaşları sabah erkenden gelmişler Üşengeci götürmeye.

“Ben üşenirim. Gitmem...” diye direnmiş, yerinden kıpırdamamış. Bunlar da yaka paça eşeğe yüklemişler oğlanı, dağa götürmüşler. Orda herkes odununu kesmiş, yüklemiş. Üşengeç yan gelmiş yatmış bir ağacın dibinde, onlara bakarmış. Arkadaşları: “Aman Üşengeç, kalk sen de odununu kes,” dedikçe, bu: “Ben üşenirim,” der, yerinden kıpırdamazmış.

Neyse, köylü delikanlılar onun odununu da kesip eşeğine yükleyivermişler. “Haydi Üşengeç, kalk, gidiyoruz,” deyince: “Ben üşenirim, gitmem,” demiş, oturmuş. Bunun üzerine arkadaşları:

“Öyleyse kal burada. Kurtlar seni yesinler, anan da kurtulsun,” deyip Üşengeci orda bırakmışlar, dönmüşler.

Üşengeç orda otururken boz bir yılan gelir, başını kaldırır, bunu sokmak için üzerine yürür. Üşengeç:

“Sok istersen. Ben üşenirim, kalkıp da kaçmam. Bir sokmadan kim korkacak? Üşenmeden kim kalkacak,” der. Bu söz yılanın pek hoşuna gider. Dile gelir de der ki:

“Üşengeç! Dile benden ne dilersin?” Üşengeç gene:

“Ben üşenirim, bir şey istemem” cevabını verir. O zaman yılan der ki:

“Senin başın ne zaman sıkılırsa: ‘Allahın emri üzre, Boz Yılanın kavli üzre,’ dersin, dilediğini söylersin. Ben senin her istediğini yerine getiririm.” Bunları söyler, yılan oradan kaybolur, gider.

Oğlan oturur, oturur... Karnı acıktı. Yılanın sözlerini hatırlayınca:

“Allahın emri üzre, Boz-Yılanın kavli üzre, bana bir tas çorba gelsin,” der. O lahza önünde koca bir tas çorba peyda olur. Güzelce kanımı doyurur. Ağacın dibine yatar uyur.

Sabah olur. Üşengeç gene kendine yemekler getirtir, güzelce yer içer, sonra aklına bir şeytanlık gelir:

“Allahın emri üzre, Boz-Yılanın kavli üzre, Padişahın kızı benden gebe kalsın,” der.

Artık Üşengeç bir zaman daha orda, dağ başında oturur; sonra, canı sıkılır:

“Allahın emri üzre, Boz-Yılanın kavli üzre, beni kulübeme götürsünler,” der. Bir de bakar, kendisini kulübesinde bulur. Annesi:

“Ne geldin? Dağda kalıp geberseydin,” der. Üşengeç annesine:

“Bir yılanı rastladım. Benim her istediğimi yapıyor,” der. Başından geçenleri bir bir anlatır. Kadıncağız sevinir.

“Öyle ise bol bol yiyecek iste,” der. Bunun üzerine üşengeç:

Allahın emri üzre, Boz-Yılanın kavli üzre bize yemek gelsin,” der. Kulübeye çeşit çeşit yemekler gelir. Bunlar otururlar, karınlarını doyururlar.

Onlar orda oturadursunlar... Masallarda vakit çabuk geçermiş. Padişahın kızının karnı gün günden büyümüş. Kızcağız ne olduğunu bilemezmiş. Dokuz ay on gün deyince kız bir oğlan doğurur. Padişah gazaba gelir. Kızını öldürmeye kalkar. Kızına sorar:

“Bu çocuk kimden?” Kız iki gözü iki çeşme:

“Bilmiyorum, babacığım,” cevabım verir. Bunun üzerine vezir vüzera kızın haline acır, toplanırlar, Padişaha:

“Aman Padişahım, derler, kızına kıyma. Bakalım çocuk büyüsün, kime baba derse babası odur.”

Bu kızcağızı bir odaya kapatırlar, ölmeyecek kadar yiyecek verirler. Yedi sene orada hapis kalır. Yedi sene sonra gene vezir vüzera toplanırlar, karar verirler, bir tellal çağırırlar:

“İhtiyar, genç, bu memlekette ne kadar erkek varsa Padişahın sarayı önündeki meydandan geçecek...” diye.

Çocuğu bir tahtın üstüne oturturlar. Bütün memleket halkının erkekleri orada toplanmış, birer birer çocuğun önünden geçerler. Artık kimse kalmamış, çocuk da kimseye baba dememiş. Padişah sorar:

“Kimse kalmadı mı?” Derler ki:

“Bir kulübede bir Üşengeç var, bir o kaldı gelmeyen?

Padişah:

“Haydi onu da getirin bakalım,” der. Üşengeci de, yaka paça yerinden alıp getirirler bir sedye üstünde. Çocuk daha karşıdan onu görünce, “Babacığım”, diye koşar, boynuna sarılır. Padişah bu işe iyice gazaplanır. Hem kızını hem de torununu Üşengecin kulübesine yollar.

Akşam olunca kız başlar düşünmeye: “Bu benim çilem nedir?” diye. Bunun üzerine Üşengeç: “Allahın emri üzre, Boz-Yılanın kavli üzre, Padişahın kızına layık yemekler gelsin,” der. O lahza, mükemmel bir sofraya donanır. Kız artık oğlanın sırrını öğrenir, nasıl gebe kaldığını da anlar.

Ertesi gün Padişahın kızı:

“Haydi Üşengeç, der. İşte de şu deniz kenarında bir sarayımız olsun, oraya taşınalım.” Üşengeç:

“Aman ben üşenirim. Söylemem,” der. Kız bıkmadan her gün yalvarır, yakarır. Bunun üzerine Üşengeç;

“Allahın emri üzre, Boz-Yılanın kavli üzre şu deniz kenarında Padişahın kızına layık bir saray yapılsın,” der.

Ertesi gün uyanırlar ki, karşılarında bir saray, misli görülmemiş: Bütün duvarları zümrütten, yakuttan... Kızla oğlan saraya taşınırlar ve rahat bir ömür sürmeye başlarlar.

Bir gün Padişah, yanında vezir vüzerası, deniz kenarında gezmeye çıkmış. Kız, babasını uzaktan görünce, hemen bir erkek elbisesi giyer, böyle erkek kıyafetinde, deniz kenarına iner. Delikanlı, Padişahın pek hoşuna gider, konuşurlar. Kız, Padişaha der ki: “Buyurun, bizde bir yemek yiyelim.” Padişah, adamlarıyla kızın peşine takılır... Gelirler. Padişah sarayı görünce şaşırır. Ömründe böyle bir şey görmemiş. Maiyetiyle içeri girer. İçeride sofralar, altın sahanlarda türlü nefis yemekler; hizmetçiler, takım takım etrafta dönüyorlar... Öyle bir debdebe ki, şaşılacak şey.

Yemek yenince kız hemen Üşengece gider, yalvarır:

“Kuzum Üşengeç, dile de altın sahanlardan birinin kapağı, farkına varmadan babamın koynuna girsin.” Bunun üzerine Üşengeç:

“Allahın emriyle, Boz-Yılanın kavliyle bir altın sahanın kapağı Padişahın koynuna girsin hiç haberi olmadan...” der. Biraz sonra misafirler veda ederler, çıkarlar,giderler. Kayıklara binerler. Tam sahilden açılacakları sırada, kız pencereden bir bayrak sallar: “Durun, gitmeyin!” diye bağırır. Koşarak aşağı iner.

“Aman Padişahım! Bizim altın sahanlardan birinin kapağı yok. Belki askerlerden biri almıştır, bir yoklatsanız,”der.

Bütün askerleri soyarlar, muayene ederler. Sıra yaverlere, vezirlere gelir. Onları da ararlar. Padişah:

“Oğlum, der, bir de beni arayın. Aklınızda bir şey kalmasın.”

Padişah soyunur. O zaman kapak ‘tak’ diye yere düşer.

Bunun üzerine Padişah:

“Oğlum, ben buna ne diyeyim? Hiç haberim yokken bu kapak benim koynuma nasıl girmiş?” der. O zaman kız başını açar, saçlarını döker.

“Babacığım! Ben de ne diyebilirdim? O çocuk da benim karnıma benim haberim olmadan girmişti,” der.

Padişah kızını tanır. Sarılırlar, öpüşürler. Kız Üşengecin marifetlerini anlatır.

Padişah artık ikisinin kırk gün, kırk gece düğünlerini yapar...

Kız o zamana kadar Üşengece kocası gözüyle bakmamış... O günden sonra da Üşengeç uyuşukluğu, tembelliği bırakmış... Güzel de bir delikanlıymış... Her istedikleri olur, mesut yaşarlar.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...(Boratav, s. 151).

18-TIK SOPAM

Bir varmış, bir yokmuş. Fakir bir Keloğlan varmış. Bir de onun anası. Her gün oğlan ormana oduna gidermiş. Sirtında odun taşırılmış.

Bir gün yorulmuş, bir ağaca dayanmış yorgunluktan:

“Of, of!...” diye, bağırmış. Derken yerden bir kapı açılmış, bir Arap çıkmış:

“Ne istiyorsun?”

“Aman bir şey istediğim yok. Yoruldum da ‘of dedim.’”

Arap:

“Sen beni çağırdın. Benim adım Of,” demiş, Keloğlan’a bir kutu vermiş.

“Al bunu eve götür. Buradaki ağacın yerini de unutma. Başın sıkılırsa gel, beni çağır. Kutuya da sakın, ‘Açıl kutum,’ deme.”

Keloğlan eve gelince olanları annesine anlatmış.

Arap bana bir kutu verdi, ama sakın ‘Açıl kutum’ deme, diye tembih etti... Bu sözler söylenir söylenmez kutu açılıyor içinden türlü yemekler çıkıyor, sofralar kuruluyor.

Ana oğul oturup yiyor içiyorlar. Çok seviniyorlar bu işe

Oğlan, yemeklerini bitirince: “Kapan kutum!” diyor, kutu kapanıyor. Onu rafa koyuyorlar.

Bir gün, beş gün böyle... Günün birinde oğlan tutturuyor. “Anne, ben Padişahı yemeğe davet edeceğim.”

“Oğlum, Padişahı nereye oturtacaksın? Yerimiz yok,” diyor da kadın, Keloğlan dinlemiyor. Gidip Padişahı yemeğe davet ediyor.

“Padişahım, gel de bu gece yemeği bizde yiyelim,” diyor. “Kiminle geleyim?” diye soruyor Padişah.

“Kiminle isterseniz gelin.”

Padişah da vezirini alıp Keloğlan’ın evine gidiyor. Bir bakıyor ki fakir bir kulübe. Altlarına iki odun kütüğü alıp oturuyorlar. Keloğlan:

“Padişahım, acıktınız mı? Yemek hazırlayalım mı?” diye soruyor. Padişah bakıyor ki od yok, ocak yok. “Bu bize nerede yemek hazırlayacak? Ne yedirecek?” diye düşünüyor. Sonra da:

“Peki, getir bakalım,” diyor: Oğlan hemen raftan kutuyu indiriyor. “Açıl kutum, açıl!” diyor. O lahza bir sofraya kuruluyor, üstünde çeşitli yemekler, Padişah bile öyle sofraya görmemiş. Misafirler yiyorlar, içiyorlar. Oğlan: “Kapan kutum, kapan!” diyor, kutu kapanıyor. Keloğlan

onu alıp rafa koyuyor. Padişah bir ara gizlice vezirine işaret ediyor: “Şu kutuyu alıp aşırılım,” diyor. Vezir, Keloğlan görmeden kutuyu alıp koynuna saklıyor. Kalkıp gidiyorlar.

Onlar gittikten sonra Keloğlan’ın anası kutuyu yerinde bulamayınca çok üzülüyor. Ertesi gün Keloğlan da ağlaya ağlaya gene o ağacın dibine gidiyor. Orada: “Of!” diye bağıyor. Arap geliyor:

“Ne o? Kutuyu çaldırdın mı?” diyor. Keloğlan başına gelenleri anlatıyor. Arap ona bir sopa veriyor. Keloğlan’a da sıkı sıkı tembih ediyor: “Sakin ‘Tık sopam,’ deme.”

Keloğlan eve geliyor, anasına Arapla rastlaştığını anlatıyor. Arap bana bu sopayı verdi, ‘Sakin, tık sopam, deme; dedi.” Bu sözler ağzından çıkar çıkmaz sopa yerinden kalkıyor, bu oğlanı güzel bir dövüyor, Keloğlan’ın aklına gelip de: “Dur sopam!” deyinceye kadar... Keloğlan bunun üzerine: “Ha, şimdi iş kolaylaştı” diyor. Sopayı alıp saraya gidiyor. Kapıda, “Padişahın huzuruna çıkacağım,” diyor. Bırakmak istemiyorlar. Ama o diyor. Padişahın yanına çıkıyor en sonunda. Padişah, vezir bunu güler yüzle karşılıyorlar:

“Gel bakalım; ne var Keloğlan?” diyorlar. Keloğlan yavaşça: “Tık sopam!” diyor. Sopa kalkıyor, bir Padişaha, bir Vezire, bir Padişaha, bir Vezire, artık bunları pestilleri çıkıncaya kadar dövüyor. Padişah, Vezir, “Aman Keloğlan, ölüyoruz,” diye yalvarmaya başlıyorlar; Keloğlan da:

“Kutu gelmedikçe sopa durmaz,” diyor. Hemen kutuyu getiriyorlar. Keloğlan: “Dur sopam!” diyor, duruyor sopa. O da kutuyla sopayı alıp eve geliyor.

Ertesi gün Keloğlan “Arap”a gidiyor:

“Kutuyu aldım,” diyor. Arap bu defa Keloğlan’a bir eşek veriyor:

“Sakin buna, Anır eşeğim,’ deme!” diye tembih ediyor.

Keloğlan eve gelince anasına:

“Arap bana bir eşek verdi; ‘Anır eşeğim, deme sakın,’ diye tembih etti.” Bu sözleri duyar duymaz başlıyor eşek anırmaya; kuyruğun altından da tıklar tıklar altınlar dökülüyor.

Keloğlan ile anası, kutuyu, sopayı, eşeği alıp uzak bir memlekete gidiyorlar. Orda saraylar yaptırıyorlar, mesut yaşıyorlar.(BORATAV, s.208).

